
BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
3 F
5

44 HIERONYMI

CAPHARI SALERNITANI,

GRAMMATICE, SIMVL, ET EPITOME.

VNA CVM METRO, ORTOGRAPHIA deque Multiplici ratione variandę orationis, atque Conficiendarum Epistolarum, & de Structura Orationis carmine Exametro.

CVM LOCVPLETISSIMO INDICE, atque nonnullis nuper adiectis.

TAVRINI, MDCVII.

Apud Io. Dominicum Tarinum.

Amnij [illegible] magdalena [illegible]

HIERONYMVS CAPHARVS

PAVLO MANVTIO.

S. P. D.

VM eorum consilium vehementer improbarem, qui suos libros plerunque viris nullius eruditionis, licet eos amplissimæ dignitatis, dicari soliti sunt: Te nostræ hac tempestate singularis eruditionis virum, & amplissimo quoque honore dignissimum delegi; in cuius nomine, mea hæc opuscula apparerent, quæ cupio non modo emendes, sed singulari tua doctrina augeas, auctoritate munias, & illustres, atque à detractoribus, & zoilis, veritatis clypeo defendas: non enim facilè est inuenire, qui hoc æque, ac tu præstare queat. Quantus enim sis hac ætate in omnium fere gentium opinione, ij iudicent, qui & sua è tuis deprompta typis vbique gentium opera legunt, in quantum ingenio, & eruditione vales, omnibus facilè (absit adulatio) patet: Sit igitur hoc amoris, & obseruantiæ in te meæ non obscurum argumentum: Tu me, meaq; suscipies, & testimonio tuo, quod apud omnes grauissimum est, si videbitur, ornabis.

Venetijs, Idibus Octob.

HIERONYMVS CAPHARVS LECTORI S.

SAEPE vſu euenire ſolet, Candidiſſime Lector, vt gratiora ſint ea, atque iucundiora ſint à fidei ſynceritate, longoque rerum periculo, atq; ab animo, iuuentutis breui, faciliq; ratione diſcendi cupidæ, ſtudioſiſſimo proficiſcitur, quàm quæ ab vberrimo ſentiarum flumine, per quod tuto cuique vadare non licet, exhauriuntur. Interdum enim ab irriguis aquarum riuulis ſitim adimere, non minus eſt iucundum, quàm labentibus fluuis omnino totum immergere caput. Ab hoc itaque per exiguo grammaticarum inſtitutionum fonte, illud tibi haurire liceat, quod non minus, ac breuiter, quàm facile diſcēdum ſatis eſſe videatur: omiſſis triticis omnibus, & Scillæ, atque Carybdis ambiguo curſu, & æſtuantibus ſuperſtitioſorum grammaticorum fluctibus, qui dum arduos, & obſcuros grammaticæ locos ſenſuſque difficiles enodare, atque aperire ſatagunt, adoleſcentium plerunque animos implicāt, & ancipites reddunt. Accipies igitur hoc Grammatices opus, eo animi candore, quo nimirum ad vtilitatem vſumque ſtudentium humanioribus his artibus caſtè, & emaculatè prælo expreſſum, in publicū prodijſſe intelligis. Vale. Venetijs.

IN-

INCOMINCIA LA Tauola dell'Opera.

A

annul-

cignere

corteg-

dar

disfa-

giudi-

impi-

intisi-

parlar

Q

R

resplen-

senza

IL FINE.

DE PARTIBVS ORATIONIS.

ARTES orationis sunt octo; Nomen, Verbum, Participium, Pronomen, Præpositio, Aduerbium, Interiectio, & Coniunctio. Harum quatuor declinantur, scilicet Nomen, Verbum, Participium, & Pronomen. Quatuor vero sunt indeclinabiles, scilicet Præpositio, Aduerbium, Interiectio, & Coniunctio.

DE NOMINE.

Poeta quæ pars est; nomen est, quia significat substantiam, & quantitatem propriam, vel communem cũ casu.

Nomen est duplex, substantiuum, & adiectiuum.

Substantiuum, quod vnum habet articulum, vel duos ad summum, vt hic magister, & hic & hæc homo.

Adiectiuum, quod variatur per tres diuersas voces, vt doctus, docta, doctum, vel per tres articulos, vt hic & hæc omnis, & hoc omne.

Articuli nominum sunt tres.

Hic quod est signum generis masculini, vt hic magister,
Hæc fœminini, vt hæc lectio.
Hoc neutri, vt hoc Imperium.

Doctus est generis masculini, quia est prima vox adiectiui trium vocum diuersarum.

Docta fœminina, quia est secunda.

Doctorum neutri, quia est tertia.
Substantiuum est duplex.
Propriũ, ꝙ conuenit vni soli, vt Hieronymus, & Salernũ.
Appellatiuum quod est commune multorũ, vt magister, & homo.
Nomini attribuuntur quinque, species, genus, numerus, figura, & casus.

Species nominum sunt duæ.

Primitiua vt mons.
Deriuatiua vt montanus, quæ deriuatur a monte.

Genera nominum sunt duo sex

Masculinum, vt hic magister.
Fœmininum, vt hæc Maria.
Neutrum vt hoc Imperium.
Commune, vt hic & hæc homo.
Omne, vt hic & hæc & hoc felix.
Dubium vel incertum, vt hic vel hæc dies.
Promiscuum siue epicænum, vt hic passer, & hæc Aquila.

Numeri nominum sunt duo.

Singularis vt hic magister, quia singulariter profertur.
Pluralis vt hi magistri, quia pluraliter profertur.

Figuræ nominum sunt duæ.

Simplex vt iustus, quia non potest diuidi in duas partes intelligibiles prioris sensus capaces.
Composita vt iniustus, quod componitur ex in, & iustus.

Casus nominatiui sunt sex.

Nominatiuus, Genitiuus, Datiuus, Accusatiuus, Vocatiuus, & Ablatiuus.
Rectus est vnus, scilicet nominatiuus.
Obliqui quatuor, scilicet, Genitiuus, Datiuus, Accusatiuus, & Abblatiuus.
Vocatiuus est per se vocandi casus.

Declinationes nominum sunt quinque.

Aedat prima, vt suma mulæ.
Ique secunda, vt dominus domini.

Tertia dat is, vt pater patris.
Vs, vel u dat quarta, vt visus, & cornu.
Sed ei tu dabis quinta, vt res rei.

Poeta quotæ declinationis? primæ, quia eius genitiuus singularis terminatur in æ, diphthongum.

De prima declinatione.

Prima declinatio quatuor habet terminationes græcas scilicet, & latinas.

In a, vt Poeta.
In ás, vt AEneas.
In e, vt Penelope.
In es, vt Anchises.

Poeta.

Nominatiuo hic Poeta, *il poeta*. Genitiuo huius poetæ *del poeta*. Datiuo huic poetæ, *al poeta*. Accusatiuo. hunc poetam, *il poeta*. Vocatiuo ó poeta, *o poeta*. Ablatiuo ab hoc poeta, *dal poeta*. Et pluraliter nominatiuo hi poetæ, *li poeti*. Genitiuo horum poetarum, *delli poeti*. Datiuo his poetis, *alli poeti*. Accusatiuo hos poetas, *li poeti*. Vocatiuo ó poetæ, *o poeti*. Ablatiuo ab his poetis, *dalli poeti*.

Aeneas.

Nominatiuo hic Aeneas, Enea. Genitiuo Aeneæ. Datiuo Aeneæ. Accusatiuo Aeneã. Vocatiuo o Aenea. Ablatiuo Aenea, sic Andreas, & Thomas: Plur. vt poeta.

Anchises.

Nominatiuo hic Anchises. Genitiuo. Anchisem. Datiuo Anchise, Accusatiuo Anchisem. Vocatiuo o Anchises. Ablatiuo ab Anchise. Pluraliter vt supra.

Penelope.

Nominatiuo hæc Penelope. Genitiuo Penelopes. Datiuo Penelope, Accusatiuo. Penelopem. Vocatiuo o Penelope, Ablatiuo a Penelope, sic grammaticé, rhetorice.

Dea.

Nominatiuo Hæc Dea, *la Dea*. Genitiuo Deæ. Datiuo

 deæ.

deę. Accuſatiuo deam. Vocatiuo o dea. Ablatiuo a dea. Et pluraliter nominatiuo. hæ deæ. Genitiuo dearum. Datiuo deabus. Accuſatiuo deas. Vocatiuo o deæ. Ablatiuo a deabus.

Et ita declinantur hæc nomina, quorum datiuus, & ablatiuus pluralis terminantur in abus, vt his verſibus conſtat.

Abus equa, & liberta dabunt ambæque.

Sic aſina, & mula, & filia, nata, dea. Ex his Valla adimit aliqua.

De ſecunda declinatione.

SEcunda declinatio eſt ea, cuius genitiuus ſingularis terminatur in i, vt dominus domini. Hæc habet ſex terminationes.

In vs, vt dominus.

In ir, vt vir.

In er, vt aper.

In vm, vt ſcamnum.

In vr, vt ſatur.

In ehus diphtongo, vt Theſeus.

Dominus.

Nominatiuo hic dominus, *il Signore.* Genitiuo huius domini *del ſignore.* Datiuo huic domino *al Signore.* Accuſatiuo hunc dominum, *il Signore.* Vocatiuo o domine *o Signore.* Ablatiuo ab hoc domino *dal ſignore.* Et pluraliter nominatiuo hi domini *li ſignori.* Genitiuo horũ dominorum *delli ſignori.* Datiuo his dominis *alli ſignori.* Accuſatiuo hos dominos *li ſignori.* Vocatiuo o domini, *o ſignori.* Ablatiuo ab his dominis *dalli ſignori.*

Et nota, quod omnia nomina propria ſecundæ inflexionis, quorum genitiuus ſingularis terminatur in ij, vocatiuus ſingularis deſinit in i, ſimplex, vt Mutius Mutij, o Muti: ſecus vero appellatiuis, quæ in e, vocatiuos ſingulares immittunt, vt lanius lanij, o lanie præter filium o filij.

Nomi-

Aper.

Nominatiuo hic aper, *il porco cignale*. Genitiuo apri. Datiuo apro. Accusatiuo aprum. Vocatiuo o aper. Ablatiuo ab apro. Et pluraliter nominatiuo apri. Genitiuo aprorum. Datiuo apris. Accusatiuo apros. Vocatiuo o apri. Alatiuo ab apris.

Imperium.

Nominatiuo hoc Imperium, *l'Imperio*. Genitiuo imperij. Datiuo imperio. Accusatiuo hoc imperium. Vocatiuo o imperium. Ablatiuo ab imperio. Et pluraliter nominatiuo hæc imperia. Genitiuo imperiorum. Datiuo imperijs. Accusatiuo hæc imperia. Vocatiuo o imperia. Ablatiuo ab imperijs.

Et nota, quod omnia nomina neutra habent tres casus similes, tam singulari, quam in plurali, scilicet Nominatiuum, Accusatiuum, & Vocatiuum, quorum Nominatiuus, Accusatiuus, & Vocatiuus pluralis tam substantiuorum, quam adiectiuorum vt plurimum in a, terminantur.

Vir probus.

Nominatiuo hic vir probus, *l'huomo da bene*. Genitiuo viri probi. Datiuo viro probo. Accusatiuo virum probum. Vocatiuo o vir probe. Ablatiuo a viro probo. Et pluraliter nominatiuo viri probi. Genitiuo virorum proborum. Datiuo viris probis. Accusatiuo viros probos. Vocatiuo o viri probi. Ablatiuo a viris probis.

Orpheus.

Nominatiuo hic Orpheus, *Orfeo*. Genitiuo Orphei. Datiuo Orpheo. Accusatiuo Orpheum. Vocatiuo o Orpheo. Ablatiuo ab Orpheo. Pluralis vt dominus.

In tertia declinatione.

TErtia declinatio nominis est ea, cuius genitiuus singularis terminatur in is, vt pater patris.

Hæc habet circiter sexaginta terminationes.

Pater.

Nominatiuo hic pater *il padre*. Genitiuo huius patris *del padre*. Datiuo huic patri *al padre*. Accusatiuo hunc patrem *il padre*. Vocatiuo o pater *o padre*. Ablatiuo ab hoc patre *dal padre*. Et Pluraliter nominatiuo hi patres *li padri*. Genitiuo horum patrum *delli padri*. Datiuo his patribus *alli padri*. Accusatiuo hos patres *li padri*. Vocatiuo o patres *o padri*. Ablatiuo ab his patribus, *dalli padri*, sic mater, orator, lectio.

Oratio.

Nominatiuo hæc oratio *il parlare*. Genitiuo orationis. Datiuo orationi. Accusatiuo orationem. Vocatiuo o oratio. Ablatiuo ab oratione. Et pluraliter nominatiuo hæ orationes. Genitiuo orationum. Datiuo orationibus. Accusatiuo orationes. Vocatiuo o orationes. Ablatiuo ab orationibus.

Opus.

Nominatiuo hoc opus *l'opera*. Genitiuo operis. Datiuo, operi. Accusatiuo hoc opus. Vocatiuo opus. Ablatiuo ab opere. Et pluraliter nominatiuo hæc opera. Genitiuo operum. Datiuo operibus. Accusatiuo hæc opera Vocatiuo opera. Ablatiuo ab operibus sic tempus, thema, vulnus, fulmen.

Dulcis.

Nominatiuo hic & hæc dulcis & hoc dulce, *huomo*, *donna*, *& cosa dolce*. Genitiuo huius dulcis. Datiuo huic dulci. Accusatiuo hunc & hanc dulcem, & hoc dulce. Vocatiuo dulcis, & o dulce. Ablatiuo ab hoc & ab hac & ab hoc dulci. Et pluraliter nominatiuo hi & hæ dulces, & hæc dulcia. Genitiuo horum & harum & horum dulcium. Datiuo his dulcibus. Accusatiuo hos & has dulces vel dulceis, & hęc dulcia. Vocatiuo o dulces, & o dulcia. Ablatiuo ab his dulcibus. sic omnis, fortis, illustris, pedestris, & huiusmodi.

Fœlix.

Fęlix.

Nominatiuo hic & hæc & hoc fœlix, *huomo, donna, cosa felice, e beata*. Genitiuo fœlicis. Datiuo felici. Accusatiuo hunc & hanc felicem, & hoc felix. Vocatiuo o felix. Ablatiuo ab hoc, & ab hac, & ab hoc fælice, vel fęlici. Et pluraliter nominatiuo hi & hę fęlices, & hęc fęlicia. Genitiuo fęlicium. Datiuo fęlicibus. Accusatiuo hos & has fęlices, & hęc fęlicia. Vocatiuo o fęlices, & o fęlicia. Ablatiuo ab his fælicibus. sic audax, & ferox.

Græca declinatio Paris.

Nominatiuo hic Paris, Paride. Genitiuo Paridos, latinè Paridis. Datiuo Paridi. Accusatiuo Parida, latinè Paridem. Vocatiuo o Paridis. Ablatiuo a Paride. Pl. vt Pater, sic Pallas.

De quarta declinatione.

QVarta declinatio nominis est ea, cuius genitiuus terminatur in vs, vel in v., vt visus visus, & cornu cornu. Hęc habet duas terminationes scilicet in us, & in v.

Spiritus.

Nominatiuo hic spiritus, *il spirito*. Genitiuo huius spiritu, *del spirito*. Datiuo huic spiritui, *al spirito*. Accusatiuo hunc spiritum, *il spirto*. Vocatiuo o spiritus, *o spirito*. Ablatiuo ab hoc spiritu, *dal spirito*. Et pluraliter nominatiuo hi spiritus, *li spiriti*. Genitiuo horum spirituum, *delli spiriti*. Datiuo his spiritibus *alli spiriti*. Accusatiuo hos spiritus, *li spiriti*. Vocatiuo o spiritus, *o spiriti*. Ablatiuo ab his spiritibus, *dalli spiriti*. sic visus, currus, fructus, & similia.

Cornu.

Nominatiuo hoc cornu, *il corno*. Genitiuo cornu. Datiuo cornu. Accusatiuo hoc cornu. Vocatiuo o cornu. Ablatiuo a cornu. Et pluraliter nominatiuo hęc cornua. Genitiuo cornuum. Datiuo cornibus. Accusatiuo hęc cornua. Vocatiuo o cornua. Ablatiuo a cornibus.

bus. sic veru, gelu, genu.

De quinta declinatione.

QVinta declinatio nominis est ea, cuius genitiuus terminatur in ei diuersas syllabas, vt res rei. hæc vnam habet terminationem in e, scilicet.

Res.

Nominatiuo hæc res, *la cosa*. Genitiuo huius rei, *della cosa*. Datiuo huic rei, *alla cosa*. Accusatiuo hanc rem, *la cosa*. Vocatiuo o res, *o cosa*. Ablatiuo ab hac re, *dalla cosa*. Et pluraliter nominatiuo hæ res, *le cose*. Genitiuo harum rerum, *delle cose*. Datiuo his rebus, *alle cose*. Accusatiuo has res *le cose*. Vocatiuo o res, *o cose*. Ablatiuo ab his rebus, *dalle cose*. sic spes, dies, fides.

Album.

Nominatiuo albus alba album, *huomo, dona, & cosa biancha*. Genitiuo albi albæ albi, *di huomo, di donna, di cosa bianca*. Datiuo albo albæ albo, *a huomo, donna, cosa bianca*. Accusatiuo album albam album *huomo, donna, e cosa bianca*. Vocatiuo albæ alba album, *o huomo, donna, & cosa bianca*. Ablatiuo ab albo alba albo, *da huomo, donna, & cosa bianca*. Et pluraliter nominatiuo albi albæ alba, *huomini, donne, & cose bianche*. Genitiuo alborum albarum alborum, *di huomini, donne, & cose bianche*. Datiuo albis, *a huomini, donne, e cose bianche*. Accusatiuo albos albas alba, *huomini, donne, e cose bianche*. Vocatiuo o albi albæ alba, *huomini, donne, e cose bianche*. Ablatiuo ab albis, *da huomini, donne, e cose bianche*. sic Bonus, a, vm. Iustus, iusta, iustum. Sericus, serica, sericum.

Pulcher,

Nominatiuo pulcher pulchra pulchrum, *huomo, donna, e cosa bella*. Genitiuo pulchri pulchræ pulchri. Datiuo pulchro pulchræ pulchro. Accusatiuo pulchrum

pul-

pulchram pulchrum. Vocatiuo ò pulcher pulchra pulchrum. Ablatiuo à pulchro pulchra pulchro.

Et pluraliter nominatiuo pulchri, pulchræ pulchra. Genitiuo pulchrorum, pulchrarum pulchrorum. Datiuo pulchris. Accusatiuo pulchros pulchras pulchra. Vocatiuo pulchri pulchræ pulchra. Ablatiuo à pulchris.

Pulcher, & albus alba album quotæ declinationis? primæ & secundæ, quia ex parte masculini & neutri est declinationis secundæ, vt albus albi, & album albi, ex parte fœminini tantum est declinationis primæ, vt alba albę.

Duo.

Pluraliter nominatiuo hi duo, hæ duæ, & hæc duo, *doi huomini, due donne, e due cose.* Genitiuo duorum duarum duorum, *de dua.* Datiuo duobus duabus duobus, *dua.* Accusatiuo duos duas duo, *dua.* Vocatiuo ò duo duæ, *o dua.* Ablatiuo à duobus duabus duobus, *da duo.* sic ambo.

Tres.

Pluraliter nominatiuo hi & hæ tres, & hæc tria, *tre huomini, tre donne, tre cose.* Genitiuo trium, *di tre.* Datiuo tribus, *à tre.* Accusatiuo tres vel treis, & hæc tria *tre.* Vocatiuo ò tres & ò tria, *ò tre.* Ablatiuo à tribus, *da tre.*

Quatuor.

Pluraliter nominatiuo hi & hæ, & hæc quatuor, *quattro.* Genitiuo quatuor, *de quattro.* Datiuo quatuor, *à quattro.* Accusatiuo quatuor, *quattro.* Vocatiuo o quatuor, *ò quattro.* sic per omnes casus, quia quatuor vsque ad centum sunt indeclinabilia, & omnis generis.

DE

DE VERBO.

Mo, quæ pars orationis eſt? Verbum, quia cum modis, & temporibus eſt ſignificatiuum agendi vel patiendi.

Verbo attribuuntur octo, Genus, tempus, modus, ſpecies, figura, coniugatio, perſona, & numerus.

Genera verborum ſunt duo.

Perſonale, & imperſonale.

Genera verborum perſonalium ſunt quinque.

Actiuum eſt, quod deſinens in o, format ex ſe paſſiuum in or, vt amo, vnde amor.

Paſſiuum, quod in or, deſinens, ab actiuo deſcendit, vt amor.

Neutrum, quod in o deſinens, non format ex ſe paſſiuum in or.

Commune quod in or deſinens, vtranque retinet ſignificationem, ſcilicet, actiuam & paſſiuam.

Deponens, quod in or deſinens, vnam deponit ſignificationem, & alteram per ſe retinet, deponit in aliquot actionem, & retinet paſſionem. ſic contra.

Tempora verborum ſunt quinque.

Præſens, vt amo.

Præteritum imperfectum, vt amabam.

Præteritum perfectum, vt amaui.

Præteritum pluſquam perfectum, vt vmaueram.

Futurum, vt amabo.

Modi verborum ſunt quinque.

Indicatiuus, vt amo.

Imperatiuus, vt ama.

Optatiuus, vt vtinam amarem.

Subiunctiuus, vt cum amem.

Infinitiuus, vt amare.

Indicatiuus, quia indicat rem esse, vel fuisse, vel futuram esse.

Imperatiuus, quia imperat rem esse, vel futuram esse.

Optatiuus, quia eget aduerbio optandi, vt perfectum significet sensum.

Subiunctiuus, quia subiungit sibi aliud verbum, vel subiungitur alteri verbo, vt perfectum significet sensum.

Infinitiuus, qui nec numeros, nec personas definit.

Species verborum sunt duæ.

Primitiua vt lego, quia à nullo deriuatur.

Deriuatiua vt legor, quia deriuatur à lego.

Figuræ verborum sunt duæ.

Simplex vt amo, quia simpliciter profertur.

Composita vt adamo, quia componitur ex ad, & amo.

Coniugationes verborum sunt quatuor.

Prima est, quæ facit in secunda persona præsentis indicatiui in as, aut in aris, vt amo amas, & amor amaris.

Secunda in es, aut in eris longum, vt doceo doces, & doceor doceris.

Tertia in is, aut in eris breue, vt lego legis, & legor legeris.

Quarta in is, aut in iris longum, vt audio audis, & audior audiris.

Sum, Volo, Fero, & Edo cum compositis sunt anomala & nullius coniugationis.

Personæ verborum sunt tres.

Prima vt amo, quia est prima vox verbi hebentis tres personas.

Secunda vt amas, quia est secunda vox verbi.

Tertia vt amat, quia est tertia vox verbi, & sic in pluralis.

Amare est nullius personæ, & numeri, quia omnia impersonalia, infinita, gerundia, & supina numeris & personis deficiunt, & genera non discernunt.

Numeri verborum sunt duo.

Singularis, vt amo amas amat.

Pluralis, vt amamus amatis amant.

De prima coniugatione actiuorum.

Tempo presente, che è all'hora.

INdicatiuo modo, tempore præsenti amo, *io amo*, amas *tu ami*, amat *quello ama*. pluraliter amamus *noi amamo*, amatis, *voi amate*, amant *quelli amano*.

Tempo passato, e non finito.

Præterito imperfecto amabam *io amaua*, amabas *tu amaui*, amabat *quello amaua*. Pluraliter amabamus *noi amauamo*, amabatis *voi amauate*, amabāt *quelli amauano*.

Tempo passato, e finito.

Præterito perfecto amaui, *io amai, & ho amato*, amauisti *tu amasti & hai amato*, amauit, *quello amò & ha amato*. Plur. amauimus *noi amammo, & hauemo amato*, amauistis *voi amaste & hauete amato*, amauerunt vel amauere, *quelli amarono, & hanno amato*.

Tempo passato, e piu che finito.

Præterito plusquam perfecto amaueram *io hauea amato*, amaueras *tu haueui amato*, amauerat *quello haueua amato*. Pluraliter amaueramus *noi haueuamo amato*, amaueratis *voi haueuate amato*, amauerunt *quelli haueuano amato*.

Tempo d'auenire.

Futuro amabo *io amarò*, amabis *tu amarai*, amabit *quello amerà*. Pluraliter amabimus *noi amaremo*, amabitis *voi amarete*, amabunt *quelli ameranno*.

IMPERATIVO modo tempore præsenti ad secundam & tertiam personam ama tu, *ami tu*, amet ille *ami quello*. Pluraliter amemus nos, *amiamo noi*, amate vos, *amate voi*, ament illi, *amino quelli*.

Futuro amato tu *amerai tu, ò debbi amar tu:* amato ille.

le, *amarà quello, ò debbia amar quello*. Pluraliter amemus nos *amaremo noi, ò debbiamo amar noi*, amatote vos, *amarete voi, ò debbiate amar voi*, amanto illi, *ameranno quelli, ò debbiano amar quelli*.

OPTATIVO modo tempore præſenti, & præterito imperfecto vtinam amarem *Dio voleſſe che io amaſſi*, amares *tu amaſſi*, amaret *quello amaſſe*. Pluraliter vtinam amaremus *Dio voleſſe che noi amaſſimo*, amaretis *voi amaſte*, amarent *quelli amaſſino*.

Præterito perfecto, & pluſquam perfecto vtinam amauiſſem *Dio voleſſe che io haueſſi amato*, amauiſſes *tu haueſſi amato*, amauiſſet *quello haueſſe amato*.

Pluraliter amauiſſemus *noi haueſſimo amato*, amauiſſetis *voi haueſſi amato*, amauiſſent *quelli haueſſimo amato*.

Futuro vtinam amem *Dio voglia che io ami*, ames *tu ami*, amet *quello ami*. Pluraliter, vtinam amemus *Dio voglia che noi amiamo*, ametis *voi amiate*, ament *quelli amino*.

SVBIVNCTIVO modo tempore præſenti cum amem *amando io*, ames *amando tu*, amet *amando quello*. Pluraliter amemus *amando noi*, ametis *amando voi*, amet *amando quelli*.

Præterito imperfecto cum amarem *amando io, ò conciosia coſa che io amaſſi, & amerei*, amares *tu amaſſi, & amareſti*, amaret *quello amaſſe, & amarebbe*. Pluraliter cum amaremus *amando noi, ò conciosia coſa che noi amaſſimo, & amaremmo*, amaretis *voi amaſte, & amareſte*, amarent *quelli amaſſino, & amarebbono*.

Præterito perfecto cum amauerim, *hauendo amato io*, amaueris *hauendo amato tu*, amauerit, *hauendo amato quello*. Pluraliter cum amauerimus *hauendo amato noi*, amaueritis *hauendo amato voi*, amauerint *hauendo amato quelli*.

Præterito pluſquam perfecto cum amauiſſem *hauendo*

io

io amato, *ò conciosia cosa ch'io hauessi*, *& harei amato*, amauisses *tu hauessi*, *& haresti amato*, amauisset *quello hauesse*, *& hauerebbe amato*. Pluraliter cum amauissemus *hauendo noi amato*, *ò conciosia cosa che noi hauessimo*, *& hauremmo amato*, amauissetis *voi haueste & hareste amato*. amauissent *quelli hauessino*. *& haurebbono amato*.

Futuro cum amauero *quando io amarò*, *& harò amato*, amaueris, *tu amerai*, *& harai amato*, amauerit *quello amerà*, *& hauerà amato*. Pluraliter cum amauerimus, *quando noi amaremo*, *& haueremo amato*, amaueritis *voi amarete*, *& harete amato*, amauerint *quelli ameranno*, *& haranno amato*.

INFINITIVO modo tempore præsenti, & præterito imperfecto sine numeris & personis amare, *amare*, *che ami*, *& amaua*.

Præterito perfecto & plusquam perfecto amauisse *hauer amato*, *che ha*, *ò che habbia amato*.

Futuro amaturum esse *per douer amare*, *che amarà*, *ò che habbia*, *ò harà d'amare*.

De prima coniugatione passiuorum.

INdicatiuo modo, tempore præsenti amor *io sono amato*, amaris vel amare *e tu sei amato*, amatur *quello amato*, *e se ama*. Pluraliter amamur *noi siamo amati*, amamini, *voi siate amati*, amantur *quelli sono amati*, *e se amano*.

Præterito imperfecto amabar, *io era amato*, amabaris, vel amabare *tu eri amato*, amabatur *quello era amato e se amaua*. Pluraliter amabamur *noi erauamo amati*, amabamini *voi erauate amati*, amabantur *quelli erano amati*, *e se amauano*.

Præterito perfecto amatus sũ vel fui, *io fui e son stato amato*, amatus es vel fuisti *tu fusti*, *e sei stato amato*, amatus est vel fuit *quel fu*, *& e stato amato*, *& s'amò*. Pluraliter amati sumus vel fuimus *noi fummo*,

mo, e siamo stati amati, amati estis vel fuistis *voi foste, e sete stati amati*, amati sunt fuerunt vel fuere *quelli furono, e sono stati amati, e se amarono*.

Præterito plusquam perfecto amatus eram, vel fueram *io era stato amato*, amatus eras vel fueras *tu eri stato amato*, amatus erat vel fuerat *quello era stato amato, e se haueua amato*. Pluraliter amati eramus vel fueramus *noi erauamo stati amati*, amati eratis vel fueratis *voi erauate stati amati*, amati erant vel fuerant, *quelli erano stati amati, e se haueuano amati*.

Fut. amabor. *Io sarò amato*, amaberis vel amabere, *tu sarai amato*, amabitur *quello sarà amato, e se amerà*. Pluraliter amabimur *noi saremo amati*, amabimini *voi sarete amati*, amabuntur *quelli saranno amati, e se amaranno*.

IMperatiuo modo tempore præsenti ad secundam, & tertiam personam, amare tu, *sij amato tu*, ametur ille, *sia amato quello, e amisi*. Pluraliter amemur nos *siamo amati noi*, amamini vos *siate amati voi*, amentur illi *siano amati quelli, ò aminsi*.

Futuro amator tu *sarai amato tu, ò debbi, & fa che sij amato tu*, amator ille *sarà amato quello, ò debbi: o fa che sia amato quello*. Pluraliter amemur nos *saremo amati noi, ò debbiamo esser amati, & fa che siamo amati noi*, aminor vos *sarete amati voi, ò debbiate esser amati voi, e fa che siate amati voi*, amãtor illi *saranno amati quelli, ò debbiano esser amati quelli, & fa che siano amati quelli*.

OPtatiuo modo tempore præsenti, & præterito imperfecto vtinam amarer *Dio volesse ch'io fossi amato*, amareris vel amarere *tu fossi amato*, amaretur *quello fosse amato, e se amasse*. Pluraliter vtinam amaremur *Dio volesse che noi fossimo amati*, amaremini *voi foste amati*, amarentur *quelli fossero amati, e se amassero*.

Præ-

Præterito perfecto & plusquam perfecto vtinam amatus essem vel fuissem, *Dio volesse che io fossi stato amato*, amatus esses vel fuisses. *tu fossi stato amato*. amatus esset vel fuisset. *quello fosse stato amato e se hauesse amato*. Pluraliter vtinam amati essemus vel fuissemus *Dio volesse che noi fossimo stati amati*. amati essetis vel fuissetis, *voi foste stati amati*. amati essent vel fuissent, *quelli fossero stati amati, e se hauessero amati*.

Futuro vtinam amer; *Dio voglia che io sia amato*, ameris vel amere *tu sij amato*, ametur *quello sia amato, e se ama*. Pluraliter vtinam amemur, *Dio voglia che noi siamo amati*, amemini *voi siate amati*, amentur *quelli siano amati, e se amano*.

SVBIVNCTIVO modo tempore præsenti cum amer, *essendo amato io*, ameris, vel amare *essendo amato tu*, ametur, *essendo amato quello, ò amandose quello*. Pluraliter cum amemur *essendo amati noi*, amemini *essendo amati voi*, amentur *essendo amati quelli, ò amandosi quelli*.

Præterito imperfecto cum amarer, *essendo amato io, ò concisia cosa che io fossi, e sarei amato*, amareris vel amarere *tu fossi, e saresti amato*, amaretur *quello, fosse, e sarebbe amato, e se amarebbe*. Pluraliter cum amaremur *essendo amati noi, ò conciosia cosa che noi fossemo, e saremmo amati*, amaremini *voi foste e sareste amati*, amarentur, *quelli fossero, e sarebbono amati, e se amarebbono*.

Præterito perfecto cum amatus sim, vel fuerim, *essendo stato amato io*, amatus sis vel fueris, *essendo stato amato tu*, amatus sit vel fuerit, *essendo stato amato quello, hauendosi, & essendosi amato quello*. Pluraliter cum amati simus vel fuerimus *essendo stati amati noi*, amati sitis vel fueritis *essendo stati amati voi*, amati sint vel fuerint, *essendo stati amati quelli, ò hauendosi, & essendosi amati quelli*.

Præte-

Præterito plusquam perfecto cum amatus essem vel fuisſem *essendo stato amato io, conciosia cosa che io fossi, e sarei stato amato*, amatus esses vel fuisses *tu fossi e saresti stato amato*, amatus esset vel fuisset, *quello fosse e serebbe stato amato, ò se hauesse amato*. Pluraliter cum amati essemus vel fuissemus *essendo stati amati noi, ò conciosia cosa che noi fossimo, ò saremmo stati amati*, amati essetis vel fuissetis *voi foste, & sareste stati amati*, amati essent, vel fuissent *quelli fossero ò sarebbono stati amati, ò se fussero amati*.

Futuro cum vel vbi amatus ero vel fuero *quando io sarò amato, ò sarò stato amato*, amatus eris vel fueris, *tu sarai ò sarai stato amato*, amatus erit vel fuerit, *quello sarà amato, ò sarà stato amato, e se harà amato*. Pluraliter cum amati erimus vel fuerimus *quando noi saremo amati, ò saremo stati amati*, amati eritis vel fueritis *voi sarete amati, ò sarete stati amati*, amati erunt vel fuerint *quelli saranno amati, ò saranno stati amati, & ameransi, ò se hauranno amati*.

INFINITIVO modo tempore præsenti, & præterito imperfecto amari *esser amato, amarsi, che se ama, & amaua, che è, & era amato*.

Præt. perfecto & plusquam perfecto amatum esse, vel fuisse *esser stato amato, hauersi amato, che e, & era stato amato, che se ha & haueua amato*.

Futuro amatum iri, vel amandum esse, *per douersi amare, che se amarà, che se ha da amare, & che è per amarse*.

De secunda coniugatione Actiuorum.
Indicatiuo.

PRæs. Doceo, *io insegno*, doces *tu insegni*, docet *quello insegna*. Pluraliter docemus *noi insegnamo*, docetis *voi insegnate*, docent *quelli insegnano*.

Præt. imperf. docebam *io insegnaua*, docebas *tu insegnaui*, docebat *quello insegnaua*. Pluraliter docebamus *noi insegnauamo*, docebatis *voi insegnauate*, docebant *quelli insegnauano*.

Præt. perf. docui *io insegnai & ho insegnato*, docuisti *tu insegnasti, & hai insegnato*, docuit *quello insegnò & ha insegnato*. Pluraliter docuimus *noi insegnamo, & habbiamo insegnato*, docuistis *voi insegnaste & hauete insegnato*, docuerunt, vel docuere *quelli insegnarono, & hanno insegnato*.

Præt. plusquam perf. docueram *io haueua insegnato*, docueras *tu haueui insegnato*, docuerat *quello haueua insegnato*. Pluraliter docueramus *noi haueuamo insegnato*, docueratis *voi haueuate insegnato*, docuerant *quelli haueuano insegnato*.

Futuro docebo *io insegnarò*, docebis *tu insegnarai*, docebit *quello insegnarà*. Pluraliter docebimus *noi insegnaremo*, docebitis *voi insegnarete*, docebunt *quelli insegnaranno*.

Imperatiuo.

Præs. doce tu *insegni tu*, doceat ille *insegna quello*. Pluraliter doceamus nos *insegnamo noi*, docete vos *insegnate voi*, doceant illi *insegnano quelli*.

Fut. doceto tu *insegnarai tu, ò debbi insegnare tu*, doceto ille *insegnarà quello, ò debba insegnar quello*. Pluraliter doceamus nos *insegnaremo noi, ò debbiamo insegnar noi*, docetote vos *insegnarete voi, ò debbiate insegnar voi*, docento illi *insegnaranno, ò debbano insegnar quelli*.

Optatiuo.

Præs. præt. imperf. vtinam docerem *Diò volesse ch'io insegnassi*, doceres *tu insegnasti*, doceret, *quello insegnasse*. Pluraliter vtinam doceremus *Dio volesse che noi insegnassimo*, doceretis *voi insegnaste*, docerent *quelli insegnassero*.

Præt. plusquam perfecto vtinam docuissem *Dio volesse*

ſe che io haueſsi inſegnato, docuiſſes *tu haueſsi inſegnato*, docuiſſet *quello haueſſe inſegnato*. Plur. vtinam docuiſſemus, *Dio voleſſe che noi haueſsimo inſegnato*. docuiſſetis *voi haueſte inſegnato*. docuiſent, *quelli haueſsino inſegnato*.

Fut. vtinam doceam, *Dio voglia che io inſegni*, doceas *tu inſegni*, doceat *quello inſegni*. Pluraliter vtinam doceamus *Dio voglia che noi inſegnamo*, doceatis *voi inſegnate*; doceant *quelli inſegnino*.

Subiunctiuo.

Præſ. cum doceam *inſegnando io*, doceas *inſegnando tu*, doceat *inſegnando quello*. Pluraliter cum doceamus *inſegnando noi*, doceatis *inſegando voi*, doceant *inſegnando quelli*.

Præt. imperf. cum docerem *inſegnando io*, *conciosia coſa ch'io inſegnaſsi*, *ò inſegnarei*, doceres *tu inſegnaſsi*, *e inſegnareſti*, doceret *quello inſegnaſſe*, *e inſegnarebbe*. Pluraliter cum doceremus *inſegnando noi*, *ò conciosia coſa che noi inſegnaſsimo*, *e inſegnaremmo*. doceretis *voi inſegnatte*, *e inſegnareſte*, docerent *quelli inſegnaſsino*, *& inſegnarebbono*.

Præt. perf. cum docuerim *hauendo inſegnato io*, docueris *hauendo inſegnato tu*, docuerit *hauendo inſegnato quello*. pluraliter cum docuerimus *hauendo inſegnato noi*, docueritis *hauendo inſegnato voi*, docuerint *hauendo inſegnato quelli*.

Præt. pluſquam perf. cum docuiſſem *hauendo inſegnato io*, *ò conciosia coſa ch'io haueſsi & harei inſegnato*, docuiſſes *tu haueſsi*, *& hareſti inſegnato*, docuiſſet *quello haueſſe*, *& harebbe inſegnato*. pluraliter cum docuiſſemus *hauendo inſegnato noi*, *ò conciosia coſa che noi haueſsimo*, *& haremmo inſegnato*, docuiſſetis *voi haueſte*, *& hareſte inſegnato*, docuiſſent *quelli haueſsino*, *& harebbono inſegnato*.

Fut. cum vel vbi docuero *quando io inſegnarò*, *ò harò inſegnato*, docueris *tu inſegnarai*, *ò harai inſegnato*,

docuerit *quello insegnerà, ò hauerà insegnato*. pluraliter cum vel vbi docuerimus *quando noi insegnaremo, ò haremo insegnato*, docueritis *voi insegnarete, ò hauerete insegnàto*, docuerint *quelli insegnaranno, ò haranno insegnato*.

Infinitiuo.

Præs. docere *insegnare, che insegna*.
Præt. perf. & plusquam perf. docuisse *hauer insegnato, che hà, & haueua, ò che habbia insegnato*.
Fut. doctum esse *per douer insegnare, che insegnarà, ò s'habbi, ò harà da insegnare*.

De secunda coniugatione passiuorum.
Indicatiuo.

PRæs. Doceor *io sono insegnato*, doceris vel docere *tu sei insegnato*, docetur *quello è insegnato & s'insegna*. pluraliter docemur *noi siamo insegnati*, docemini *voi siate insegnati*, docentur *quelli sono insegnati, e s'insegnano*.
Præt. imperf. docebar *io era insegnato*, docebaris vel docebare *tu eri insegnato*, docebatur *quello era insegnato, e s'insegnaua*. pluraliter docebamur *noi erauamo insegnati*, docebamini *voi erauate insegnati*, docebantur *quelli erano insegnati, e s'insegnauano*.
Præt. perf. doctus sum vel fui *io fui, e son stato insegnato*, doctus es vel fuisti *tu fosti, e sei stato insegnato*, doctus est vel fuit *quello fu, & è stato insegnato, e s'insegnò*. pluraliter docti sumus vel fuimus *noi fummo, ò siamo stati insegnati*, docti estis vel fuistis *voi foste, ò sete stati insegnati*, docti sunt fuerunt vel fuere *quelli furono, ò sono stati insegnati, e se insegnorono*.
Præt. plusquam perf. doctus eram vel fueram, *io era stato insegnato*, doctus eras vel fueras *tu eri stato insegnato*,

gnato, doctus erat vel fuerat, *quello era stato insegnato, e se haueua insegnato*. Pluraliter docti eramus vel fueramus, *noi erauamo stati insegnati*, docti eratis, vel fueratis, *voi erauate stati insegnati*, docti erant vel fuerant, *quelli erano stati insegnati, e s'haueuano insegnati*.

Fut. docebor *io sarò insegnato*, doceberis vel docebere *tu sarai insegnato*, docebitur, *quel sarà insegnato, ò s'insegnarà*. Pluraliter docebimur *noi saremo insegnati*, docebimini vos, *sarete insegnati voi*, docebuntur illi, *saranno insegnati, ò s'insegnaranno quelli*.

Imperatiuo.

Præs. doceretur, *sij insegnato tu*, doceatur ille, *sia insegnato quello, ò insegnisi*. Pluraliter doceamus nos, *siamo insegnati noi*, docemini vos *siate insegnati voi*, doceantur illi, *siano insegnati quelli, ò s'insegninsi*.

Fut. docetor tu *sarai insegnato tu, ò debbi, e fa che sij insegnato tu*, docetor ille, *sarà insegnato quello, ò debbi, e fa che sia insegnato quello*. Pluraliter doceamus nos, *saremo insegnati noi, ò dobbiamo esser insegnati, noi, e fa che siamo insegnati noi*, doceminor vos, *sarete insegnati voi, ò debbiate esser insegnati voi, ò fa che siate insegnati voi*, docentor illi, *saranno insegnati quelli, ò debbiano esser insegnati quelli, & fa che siano insegnati quelli*.

Optatiuo.

Præs. & præt. imperf. vtinam docerer *Dio volesse ch'io fossi insegnato*, docereris vel docerere, *tu fossi insegnato*, doceretur, *quello fosse insegnato, e se insegnasse*. Pluraliter vtinam nos doceremur. *Dio volesse che noi fossimo insegnati*, doceremini, *voi foste insegnati*, docerentur, *quelli fossono insegnati, e s'insegnassero*.

Præt. perf. & plusquam perf. vtinam doctus essem vel fuissem. *Dio volesse ch'io fussi stato insegnato*, doctus esses, vel fuisses, *tu fusti stato insegnato*, doctus esset

vel fuisset, *quel fosse stato insegnato, e se hauesse insegnato.* Pluraliter vtinam docti essemus vel fuissemus, *Dio volesse che noi fossimo stati insegnati*, docti essetis vel fuissetis, *voi foste stati insegnati*, docti essent vel fuissent, *quelli fossero stati insegnati, e s'hauessero insegnati.*

Futuro vtinam docear, *Dio voglia ch'io sia insegnato*, docearis vel doceare, *tu sij insegnato*, doceatur, *quel sia insegnato, & se insegni*. Pluraliter vtinam doceamur. *Dio voglia che noi siamo insegnati*, doceamini, *voi siate insegnati*, doceantur *qelli siano insegnati, e se insegnino*.

Subiunctiuo.

Pręs. cum docear, *essendo insegnato io*, docearis, vel doceare *essendo insegnato tu*, doceatur, *essendo insegnato quello, ò insegnandose quello*. Pluraliter cum doceamur, *essendo insegnati noi*, doceamini, *essendo insegnati voi*, doceantur, *essendo insegnati quelli, ò insegnandosi quelli*.

Præt. Imperf. cum docerer, *essendo insegnato io, ò conciosia cosa che io fossi, e sarei insegnato*, docereris vel docerere, *tu fossi, e saresti insegnato*, doceretur, *quel fosse, e sarebbe insegnato, e s'insegnarebbe*. Pluraliter cum doceremur, *essendo insegnati noi, ò conciosia cosa che noi fossimo, e saremmo insegnati*, doceremini *voi foste, e sareste insegnati*, docerentur, *quelli fossero, e sarebbono insegnati, e s'insegnarebbono*.

Præt. perf. cum doctus sim vel fuerim, *essendo stato insegnato io*, doctus sis vel fueris, *essendo stato insegnato tu*, doctus sit vel fuerit, *essendo stato insegnato quello, ò hauendosi, & essendosi insegnato quello*. Plur. cum docti simus vel fuerimus, *essendo stati insegnati noi*, docti sitis vel fueritis, *essendo stati insegnati voi*, docti sint, vel fuerint, *essendo stati insegnati quelli, ò hauendosi, & essendosi insegnati quelli*.

Præ-

Præt. plusquam perf. cum doctus essem vel fuissem, *essendo stato insegnato io, ò conciosia cosa ch'io fossi, e sarei stato insegnato*, doctus esses vel fuisses, *tu fossi, e saresti stato insegnato*, doctus esset vel fuisset, *quello fosse, e sarebbe stato insegnato, ò se hauesse insegnato*. Pluraliter cum docti essemus, vel fuissemus, *essendo stati insegnati noi, ò conciosia cosa che noi fossimo, e saremo stati insegnati*, docti essetis vel fuissetis, *voi foste, e sareste stati insegnati*, docti essent vel fuissent *quelli fossero, e sarebbono stati insegnati, ò si haurebbono insegnati*.

Fut. cum doctus ero vel fuero, *quando io sarò insegnato, ò sarò stato insegnato*, doctus eris vel fueris, *tu sarai stato insegnato*, doctus erit vel fuerit, *quel sarà stato insegnato, ò s'harà insegnato*. Plurali. cum docti erimus vel fuerimus, *quando noi saremo insegnati, ò saremo stati insegnati*, docti eritis vel fueritis, *voi sarete stati insegnati*, docti erint vel fuerint, *quelli saranno stati insegnati, ò s'haranno insegnati*.

Infinitiuo.

Præs. & prę̨t. imperf. doceri, *esser insegnato, insegnarsi, ò che s'insegna, & s'insegnaua, che è, & era insegnato*.

Prę̨t. perf. & plusquam perf. doctum esse vel fuisse, *essere stato insegnato, ò hauersi insegnato, che è, & era stato insegnato, che se ha, & hauea insegnato*.

Futuro doctum iri, vel docendum esse, *per douersi insegnare, che s'insegnarà, che se ha da insegnare, & che è per insegnarse*.

De tertia coniugatione Actiuorum.
Indicatiuo.

PRęs. Lego *io lego*. legis *tu legi*. legit *quello lege*. Pluraliter legimus, *noi leggemmo*, legitis, *voi leggete*, legunt, *quelli leggono*.

Preterito imperfecto legebam, *io legeua*, legebas, *tu leggeui*, leggebat, *quello legeua*. Pluraliter legebamus, *noi leggeuamo*, legebatis, *voi leggeuate*, legebant, *quelli leggeuano*.

Preterito perfecto legi, *io lessi, & ho letto*, legisti, *tu legesti, & hai letto*, legit, *quello leße, & ha letto*. Pluraliter legimus, *noi leggemo, & hauemo letto*, legistis, *voi leggeste, & hauete letto*, legerunt vel legere, *quelli lessero, & hanno letto*.

Pret. plusquam perf. legeram, *io haueua letto*, legeras, *tu haueui letto*, legerat, *quello haueua letto*. pluraliter legeramus, *noi haueuamo letto*, legeratis, *voi haueuate letto*, legerant, *quelli haueuano letto*.

Futuro legam, *io leggerò*, leges, *tu legerai*, leget, *quello leggerà*. Pluraliter legemus, *noi leggeremo*, legetis, *voi leggerete*, legent, *quelli leggeranno*.

Imperatiuo.

Pres. lege tu, *leggi tu*, legat ille, *leggi quello*. Pluraliter legamus nos, *leggiamo noi*, legite vos, *leggete voi*, legant illi, *legghino quelli*.

Fut. legito tu, *leggerai tu, ò debbi legger tu*, legito ille, *leggerà quello, ò debbi legger quello*. Plur. legamus nos, *leggeremo noi, ò debbiamo legger noi*, legitote vos, *leggerete voi, ò debbiate leggere voi*, legunto illi, *leggeranno quelli, ò debbian legger quelli*.

Optatiuo.

Pres. & pret. imperf. vtinam legerem. *Dio volesse ch'io leggessi*, legeres, *tu leggessi*, legeret, *quel leggesse*. Pluraliter vtinam legeremus, *Dio volesse chè noi leggessimo*, legeretis, *voi leggeste*, legerent, *quelli leggessino*.

Pret. perf. & plusquam perf. vtinam legissem. *Dio volesse ch'io hauessi letto*, legisses, *tu hauessi letto*. legisset *quello hauesse letto*. Pluraliter vtinam legissemus, *Dio volesse che noi hauessimo letto*, legissetis, *voi haueste letto*, legissent, *quelli hauessimo letto*.

Fut.

Fut. vtinam legam, *Dio voglia ch'io legghi*, legas *tu leghi*, legat *quello legga*. Et pluraliter vtinam legamus, *Dio voglia che noi leggiamo*, legatis *voi leggiate*, legant, *quelli legghino*.

Subiunctiuo.

Præſ. cum legam, *leggendo io*, legas, *leggendo tu*, legat *leggendo quello*. Pluraliter cum legamus, *leggendo noi*, legatis, *leggendo voi*, leggant, *leggendo quelli*.

Præt. imperf. cum legerem, *leggendo io, ò conciosia cosa ch'io leggeſsi, e leggeria*, leges *tu leggeſsi, e leggereſti*, legeret *quel leggeſſe, o leggeria*. Pluraliter cum legeremus, *leggendo noi, o conciosia cosa che noi leggeſſimo, e leggeriamo*, legeritis, *voi leggeſte e leggereſte*, legerent, *quelli leggeſſimo, e leggeriano*.

Præt. præſ. cum legerim, *hauendo letto io* leggeris, *hauendo letto tu* leggerit, *hauendo letto quello*. Pluraliter cum leggerimus, *hauendo letto noi* legeritis, *hauendo letto voi*, leggerint, *hauendo letto quelli*.

Præt. plusquam perf. cum legiſſem, *hauendo letto io, o conciosia cosa ch'io haueſsi, & harei letto*, legiſſes, *tu haueſsi, & hareſti letto*, legiſſet, *quel haueſſe, & harebbe letto*. Pluraliter cum legiſſemus, *hauendo letto noi, o conciosia cosa che noi haueſsimo, & hariamo letto*, legiſſetis. *voi haueſte, & hareſte letto*, legiſſent, *quelli haueſsino, & harebbono letto*.

Futu. cum legero, *quando io leggerò, o harò letto*, legeris, *tu leggerai, o harai letto*, legerit, *quel leggerà, ò harà letto*. Pluraliter cũ legerimus, *quando noi leggeremo, o haremo letto*, legeritis, *voi leggerete, o harete letto*, legerint, *quelli leggerano, o haranno letto*.

Infinitiuo.

Præſ. & præter. imperf. legere, *leggere, che legga, ò leggerà*.

Præt. perf. & plusquam perf. legiſſe, *hauer letto, che haueua, o che habbia letto*.

Fu-

Futuro lectum esse, *per douer leggere, che laggerà, o che habbia, o harà da leggere.*

De tertia coniugatione Passiuorum.

PRæf. Legor, *io son letto*, leggeris, vel legere, *tu sei letto*, legitur, *quel è letto, & se legge*. Pluraliter legimus, *noi siamo letti*, legimini, *voi siate letti*, leguntur, *quelli sono letti, e se leggono.*

Præt. imperf. legebar, *io era letto*, legebaris, vel legebare, *tu eri letto*, legebatur, *quel era letto, e se leggeua*. Pluraliter legebamur, *noi erauamo letti*, legebamini, *voi erauate letti*, legebantur, *quelli erano letti, e se leggeuano.*

Præt. perf. lectus sum vel fui, *io fui, e son stato letto*, lectus es vel fuisti, *tu fosti, e sei stato letto*, lectus est, vel fuit, *quel fu, & e stato letto, e se lesse*. Pluraliter lecti sumus vel fuimus, *noi fummo, e siamo stati letti*, lecti estis vel fuistis, *voi foste, e sete stati letti*, lecti sunt fuerunt vel fuere, *quelli furono, e sono stati letti, & se lessero.*

Præt. plusquam perf. lectus eram vel fueram, *io era stato letto*, lectus eras vel fueras, *tu eri stato letto*, lectus erat vel fuerat, *quello era stato letto, & haueua letto*. Pluraliter lecti eramus vel fueramus, *noi erauamo stati letti*, lecti eratis vel fueratis *voi erauate stati letti*, lecti erant vel fuerant, *quelli erano stati letti, & s'haueuano letti.*

Fut. legar, *io sarà letto*, legeris vel legere, *tu sarai letto*, legetur *quel sarà letto, e se leggerà*. Pluraliter legemur *noi saremo letti*, legemini *voi sarete letti*, *leguntur, quelli saranno letti, e se leggeranno.*

Imperatiuo.

Præf. legere tu *sij letto tu*, *legatur ille, sia letto quello, o leggasi*. Pluraliter legamur nos, *siamo letti noi*, legimini uos *siate letti voi*, legantur illi, *siano letti, quelli, o legganse.*

Futu-

Futuro legitor tu *sarai letto tu, o debbi, e fa che sij letto tu,* legitor ille *sarà letto quello, o debbi, e fa che sia letto quello.* Pluraliter legamur nos, *saremo letti noi, o debbiamo, e fa che siamo letti noi,* legiminor vos, *sarete voi, o debbiate, e fa che siate letti voi,* leguntur illi *saranno letti, o debbiano, & fa che siano letti quelli.*

Optatiuo.

Præs. & præt. imperf. vtinam legerer, *Dio voleße ch'io fossi letto,* legereris, vel legerere, *tu fossi letto,* legeretur, *quel fosse letto, o se leggesse.* Pluraliter vtinam legeremur, *Dio volesse che noi fossimo letti,* legeremini, *voi foste letti,* legerentur, *quelli fossero letti, o se leggessero.*

Præt. perf. & plusquam perf. vtinam lectus essem vel fuissem *Dio volesse che io fossi stato letto,* lectus esses vel fuisses, *tu fosti stato letto,* lectus esset vel fuisset, *quel fosse stato letto, o s'auesse letto.* Pluraliter vtinam lecti essemus vel fuissemus, *Dio hauesse voluto che noi fossimo stat. letti,* lecti essetis vel fuissetis, *voi foste stati letti,* lecti essent vel fuissent, *quelli fossero stati letti.*

Futuro vtinam legar, *Dio voglia ch'io sia letto,* legaris vel legare, *tu sij letto,* legatur, *quel sia letto, se leghi.* Pluraliter vtinam legamur, *Dio voglia che noi siamo letti,* legamini *voi siate letti,* legantur *quelli siano letti, & se leggano.*

Subiunctiuo.

Præs. cum legar, *essendo letto io,* legaris vel legare, *essendo letto tu,* legatur, *eßendo letto quello, o legendosi quello.* Pluraliter cum legamur, *essendo letto noi,* legamini, *essendo letti voi,* legantur, *eßendo letti quelli, o leggendosi quelli.*

Præt. imperf. legerer, *essendo letto io, o conciosia cosa, che io fossi, & sarei letto,* legereris vel legerere, *tu fossi, e sare*

sti

sti letto, legeretur *quel fosse, e sarebbe letto, e se leggerebbe*. Pluraliter cum legeremur, *essendo letto noi, o conciosia cosa che noi fossimo, e saremmo letti*, legeremini, *voi foste e sareste letti*, legerentur, *quelli fossero, e sarebbono letti, & si leggerebbono*.

Præt. perf. cum lectus sim vel fuerim, *essendo stato letto io*, lectus sis, vel fueris, *essendo stato letto tu*, lectus sit vel fuerit, *essendo stato letto quello, o hauendose, & essendose letto quello*. Pluraliter cum lecti simus vel fuerimus, *essendo stati letti noi*, lecti sitis vel fueritis *essendo stati letti voi*, lecti sint vel fuerint *essendo stati letti quelli, o hauendose, & essendose letti quelli*.

Præt. plusquam perfecto cum lectus essem vel fuissem, *essendo stato letto io, o conciosia cosa ch'io fossi, e sarei stato letto*, lectus esses vel fuisses, *tu fossi, e saresti stato letto*, lectus esset, vel fuisset, *quel fosse, e sarebbe stato letto, e se hauesse letto*. Pluraliter cum lecti essemus, vel fuissemus, *essendo stati letti noi, o cōciosia cosa che fossimo, e saremmo stati letti*, lecti essetis, vel fuissetis, *voi sareste stati letti*, lecti essent vel fuissent, *quelli fossero, e sarebbono stati letti, o si haurebbono letti*.

Futuro cum lectus ero vel fuero, *quando io sarò, o sarò stato letto*; lectus eris, vel fueris, *tu sarai: o sarai stato letto*: lectus erit vel fuerit, *quello sarà letto, o sarà stato letto, o se harà letto*. Pluraliter cum lecti erimus vel fuerimus, *quando noi saremo, & saremo stati letti*: lecti eritis vel fueritis, *voi sarete, ò sarete stati letti*: lecti erunt vel fuerint. *quelli saranno, o saranno stati letti, o se haranno letti*.

Infinitiuo.

Præs. & præt. imperf. legi, *esser letto, leggerse, che se leggeua, che è, & era letto*.

Præs. perf. & plusquam perf. lectum, esse vel fuisse *esserse letto. esser stato letto, hauerse letto, che è, & era stato letto,*

che

che s'ha, & haueua letto.

Fut. lectum iri, vel legendum esse, *per douersi leggere, che si leggerà, che s'habbia da leggere, & che è per leggerse.*

De quarta coniugatione Actiuorum.
Indicatiuo.

PRæs. audio *io odo*, audis *tu odi*, audit *quel ode.* Pluraliter audimus *noi odimo:* auditis *voi odite*, audiunt *quelli odino.*

Præt. imperf. audiebam *io odiua*, audiebas *tu odiui*, audiebat *quello odiua*. Pluraliter audiebamus *noi odiuamo*, audiebatis *voi odiuate*, audiebant *quelli odiuano.*

Præt. perf. audiui *io odi, & ho odito*, audiuisti *tu odisti, & hai odito*, audiuit *quel odi, & ha odito*. Pluraliter audiuimus *noi odimmo, & hauemo odito*, audiuistis *voi odisti, & hauete odito*, audiuerunt vel audiuere *quelli odirno, & hanno odito.*

Præt. plusquam perf. audiueram *io haueua odito*, audiueras *tu haueui odito.*

Pluraliter audiueramus *noi haueuamo odito*, audiueratis *voi haueuate odito*, audiuerant *quelli haueuano odito.*

Fut. audiam *io audirò*, audies *tu odirai*, audiet *quel odirà.* Pluraliter audiemus *noi odiremo*, audieris *voi odirete*, audient *quelli odiranno.*

Imperatiuo.

Præs. audi tu *odi tu*, audiat ille *oda quello.* pluraliter audimus nos *odiamo noi*, audite vos *odite voi*. audiant illi *odino quelli.*

Fut. audito tu *odirai tu, o debbi odir tu*, audito ille *odirà quello o debbi odir quello.* pluraliter audiamus nos *odiremo noi, o debbiamo odir noi*, auditote vos *odirete voi, o debbiate odir voi*, audiunto illi *odiranno quelli ò che debba*

no

no odir quelli.

Subiunctiuo.

Præs. & Præt. imperf. vtinam audirē *volesse Dio ch'io odissi,* audires, *tu odissi,* audiret *quello odisse.* Pluraliter vtinam audiremus *Dio volesse che noi odissemo,* audiretis *voi odisste,* audirent *quelli odissino.*

Præt. plusquam perf. vtinam audiuissem *Dio volesse ch'io hauessi odito,* audiuisses *tu hauessi odito,* audiuisset *quello hauesse odito.* Pluraliter vtinam audiuissemus *Dio volesse che noi hauessimo odito,* audiuissetis *voi haueste odito,* audiuissent *quelli hauessino odito.*

Fut. vtinam audiam *Dio voglia ch'io oda,* audias *tu odi,* audiat *quello oda.* Pluraliter vtinam audiamus *Dio voglia che noi odiamo,* audiatis *voi odiate* audiāt *quelli odano.*

Optatiuo.

Præs. cum audiam, *odendo io,* audias *odendo tu,* audiat *odendo quello.* Pluraliter cum audiamus *odendo noi,* audiatis *odendo voi,* audiant *odendo quelli.*

Præterito imperfecto, cum audirem *odendo io o conciosia cosa ch'io odissi, e odirei,* audires *tu odissi, & odiresti,* audiret *quello odisse, & o direbbe.* Pluraliter cum audiremus *odendo noi o conciosia cosa che noi odissemo, & odiremmo,* audiretis *voi odiste, & odireste,* audirent *quelli odisseno, & odirebbono.*

Præt. perf. cum audiuerim *hauendo odito io,* audiueris *hauendo odito tu,* audiuerit *hauendo odito quello.* Pluraliter cum audiuerimus *hauendo odito noi,* audiueritis, *hauendo odito voi,* audiuerint *hauendo odito quelli.*

Præt. plusquam perf. cum audiuissem *hauendo odito io, o conciosia cosa ch'io hauessi, & harei odoito,* audiuisses tu *hauessi, & haresti odito,* audiuisset *quello haueste, & harebbe odito.* Pluraliter cum audiuissemus *hauendo odito noi,*

noi, o conciosia che noi hauessimo & haremmo odito, audiuissetis, *voi haueste, & hareste odito*, audiuissent *quelli ha uessino, & harebbono odito.*

Fut. cum audiuero *quando odirò o harò vdito*, audiueris *tu odirai, o harai odito*, audiuerit *quello odirà, & hara odito.* Pluraliter cum audiuerimus *quando noi odiremo, o haremo odito*, audiueritis *voi odirete & harete odito*, audiuerint *quelli odiranno & haranno odito.*

Infinitiuo.

Præs. & præt. imperf. audire, *che ode, & odiua.*

Præt. perf. & plusquam perf. audiuisse *hauere odito, che ha & hauea o che habbia odito.*

Fut. auditurum esse *per douer odire, che odirà, che habbia o harà da odire.*

De quarta coniugatione Passiuorum.
Indicatiuo.

PRæs. Audior *io son odito*, audieris vel audire *tu sei odito*, auditur *quel è odito e s'ode.* Pluraliter audimur *noi siamo oditi*, audimini, *voi siate oditi*, audiuntur *quelli sono, e se odono.*

Præt. imperf. audiebar *io era odito*, audiebaris, vel audiebare *tu eri odito*, audiebatur *quello era odito, & s'odiua.*

Pluraliter audiebamur *noi erauamo oditi*, audiebamini *voi erauate oditi*, audiebantur *quelli erano oditi.*

Præt. perf. auditus sum vel fui, *io fui o son stato odito*, auditus es, vel fuisti, *tu fosti, e sei stato odito*, auditus est, vel fuit *quello fu, & è stato odito, & s'odi.* Pluraliter auditi sumus, vel fuimus *noi fummo e siamo stati oditi*, auditi estis vel fuistis *voi foste, e siate stati oditi*, auditi sunt fuerunt vel fuere *quelli furono, & sono stati oditi, & s'odiranno.*

Præt.

Præt. plusquam perf. auditus eram vel fueram *io era stato odito,* auditus eras vel fueras *tu eri stato odito*, auditus erat vel fuerat *quello era stato odito s'haueua odito*. Pluraliter auditi eramus vel fueramus *noi erauamo stati oditi,* auditi eratis vel fueratis *voi erauati stati oditi*, auditi erant vel fuerant, *quelli erano stati, oditi, & s'haueuano oditi.*

Fut. audiar *io sarò odito,* audieris vel audiere *tu sarai odito,* audietur, *quel sarà odito, e s'odira.* Pluraliter audiemur *noi saremo oditi,* audiemini, *voi sarete oditi,* audientur, *quelli saranno oditi, & s'odiranno.*

Imperatiuo.

Præs. audire tu *sij odito tu*, audiatur ille *sia odito quello, & odisi.* Pluraliter audiamur nos *siamo oditi noi,* audimini vos, *siate oditi voi,* audiantur illi, *siano oditi quelli, & odansi.*

Fut. auditor tu, *sarai odito tu* auditor ille, *sarà odito quello, o debbi e fa che sia odito quello.* Pluraliter audiamur nos *saremo oditi noi, o debiamo, & fa che siamo oditi noi,* audiminor vos *sarete oditi voi, o debbiate, e fa che siate oditi voi,* audiuntor illi, *saranno oditi quelli o debbiano e fa che siano oditi quelli.*

Optatiuo.

Præs. & præt. imperf vtinam audirer *Dio volesse ch'io fossi odito,* audireris vel audirere, *tu fossi odito* audiretur *quello fosse odito, e s'odisse.* Pluraliter vtinam audiremur *Dio volesse che noi fossimo oditi,* audiremini *voi foste oditi,* audirentur *quelli fosseno oditi & s'odissero.*

Præterito perfecto & plusquam perfecto vtinam auditus essem vel fuissem *Dio volesse ch'io fossi stato odito,* auditus esses vel fuisses *tu fossi stato odito:* auditus esset vel fuisset *quello fosse stato odito e s'hauesse odito*. Pluraliter vtinam auditi essemus vel fuissemus *Dio volesse che noi fossimo stati oditi*, auditi essetis vel fuiessetis *voi foste stati oditi*, auditi essent vel fuissent *quelli fos-*

fossero stati oditi & s'hauessero oditi.

Futuro vtinã audiar *Dio voglia ch'io sia odito*, audiaris, vel audiare, *tu sij odito*. audiatur, *quel sia odito, & s'oda*. Pluraliter vtinam audiamur, *Dio voglia che noi siamo oditi*, audiamini, *voi siate oditi*. audiantur, *quelli siano oditi, & s'odino*.

Subiunctiuo.

Præt. cum audiar, *essendo odito io*. audiaris vel audiare, *essendo odito tu*, audiatur, *essendo odito quello, o essendosi quello*. Pluraliter cum audiamur *essendo oditi noi*. audiamini, *essendo vditi voi*, audiantur, *essendo oditi quelli, o odendosi quelli*.

Præt. imperf. cum audirer *essendo odito io, conciosia cosa ch'io fossi e sarei odito*, audireris, vel audirere, *tu fosti, e saresti odito*, audiretur, *quel fosse e sarebbe odito, o odirebbe*. Plu. cum audiremur, *essendo odito noi, o conciosia cosa, che fossimo, e saremmo oditi*, audiremini *voi foste, & sareste oditi*. audirentur, *quelli fossero, e sarebbono oditi, & s'odirebbono*.

Præt. perf. cum auditus sim *vel fuerim essendo stato odito io*, auditus sis vel fueris *essendo stato odito tu*, auditus sit vel fuerit, *essendo stato odito quello, o hauendosi, & essendosi odito quello*. Pluraliter cum auditi simus vel fuerimus *essendo stati oditi noi*, auditi sitis vel fueritis *essendo stati oditi voi*, auditi sint vel fuerint *essendo stati oditi quelli, o hauendosi, & essendosi oditi quelli*.

Præte. plusquam perfe. cum auditus essem vel fuissem, *essendo stato odito io, o conciosia cosa che io fossi, & sarei stato odito*, auditus esses vel fuisses, *tu fossi, & saresti stato odito*, auditus esset vel fuisset, *quello fosse, & sarebbe stato odito, & s'hauerebbe odito*. Pluraliter cum auditi essemus vel fuissemus *essendo stati oditi noi, o conciosia cosa che fossimo, & saremo stati oditi*, auditi essetis vel fuissetis, *voi foste, & sare-*

ste stati oditi, auditi essent vel fuissent *quelli fossero e sarebbono stati oditi, e s'harebbono oditi.*

Fut. cum auditus ero vel fuero, *quando io sarò o sarà stato odito.* auditus eris vel fueris, *tu sarai o sarai stato odito.* auditus erit vel fuerit, *quello sarà o sarà stato odito o s'harà odito.* Pluraliter cum auditi erimus, vel fuerimus, *quando noi saremo, ouer saremo stati oditi.* auditi eritis vel fueritis, *voi sarete ouer sarete stati oditi*, auditi erunt vel fuerint, *quelli saranno, o saranno stati oditi, o s'haranno oditi.*

Infinitiuo.

Præs. & præt. imperf. audiri, *esser odito odirse, che si ode & odiua, che è, & era odito.*

Præt. perf & plusquam perf. auditum esse vel fuisse, *esserse odito, essere stato, odito, hauerse odito, che è & era stato odito, che s'ha, & haueua odito.*

Fut. auditum iri, vel audiendum esse, *per douerse odire, che s'odirà, che s'ha da odire, & che è per odirse.*

DE VERBIS ANOMALIS

Indicatiuo.

PRæs. Sum, *io sono*, es, *tu sei*. est, *quel è*. Pluraliter sumus *noi siamo*. estis, *voi sette*. sunt, *quelli sono*. Præterito imperfecto eram, *io era*. eras, *tu eri*, erat, *quello era*. Plurali. eramus, *noi erauamo*, eratis, *voi erauate*. erant, *quelli erano*.

Præt. perf. fui, *io fui, e son stato*. fuisti, *tu fosti e sei stato*. fuit, *quel fù, & è stato*. Pluraliter fuimus, *noi fummo e siamo stati*. fuistis, *voi foste, e sete stati*. fuerunt, vel fuere, *quelli furono, e sono stati.*

Præt. plusquam perfect. fueram, *io era stato*. fueras, *tu eri stato*. fuerat, *quel era stato*. Pluraliter fueramus *noi erauamo stati*. fueratis, *voi erauate stati*. fuerant, *quelli*

li erano stati.

Futuro, ero, *io sarò*. eris, *tu sarai*. erit, *quel sarà*. Pluraliter erimus, *noi saremo*. eritis, *voi sarete*. erunt *quelli saranno*.

Imperatiuo.

Præs. sis vel es tu, *sii tu*. sit ille, *sia quello*. pl. simus nos *siamo noi*. este vos, *siate voi*. sint illi, *siano quelli*.

Futuro esto tu, *sarai tu, o debbi, e fa che sij tu*. esto ille, *sarà quello, o debbi, e fa che sia quello*. Pluraliter simus nos, *saremo noi, o debbiamo, & fa che siamo noi*. estote vos, *sarete voi, o debbiate, e fa che siate voi*. sunto illi, *saranno quelli, o debbiano, & fa che siano quelli.*

Optatiuo.

Præs. & præt. imperf. vtinam essem, *Dio volesse ch'io fossi*. esses, *tu fossi*, esset *quel fosse*. Pluraliter vtinam essemus, *Dio volesse che noi fossimo*. essetis, *voi foste*. essent, *quelli fossino*.

Præt. perfecto & plusquam perfecto vtinam fuissem, *Dio volesse ch'io fossi stato*, fuisses *tu fossi stato*, fuisset *quel fosse stato*. Pluraliter vtinam fuissemus *Dio volesse che noi fossimo stati*. fuissetis, *voi fosse stati*, fuissent, *quelli fossero stati*.

Fut. vtinam sim *Dio voglia ch'io sia*, sis *tu sij*, sit *quel sia*. Pluraliter vtinam simus *Dio voglia che noi siamo* sitis *voi siate*, sint *quelli siano.*

Subiunctiuo.

Præs. cum sim *essendo io*, sis *essendo tu*, sit *essendo quello*. Pluraliter cum simus, *essendo noi*, sitis *essendo uoi*, sint *essendo quelli*.

Præt. imperfect. cum essem *essendo io, o conciosia cosa che io fossi, e sarei*, esses *tu fossi, e saresti*, esset *quel fosse, e saria*. Pluraliter cum essemus, *essendo noi, o conciosia cosa che noi fossimo, e saremo*, essetis *voi foste, e sareste*, essent

quelli foßero, e sarebbono.

Præt. perf. cum fuerim *essendo stato io*, fueris *eßendo stato tu*, fuerit *essendo stato quello*. Pluraliter cum fuerimus *eßendo stati noi*, fueritis *essendo stati voi*, fuerint *essendo stati quelli.*

Præt. plusquam perf. cum fuissem *essendo stato io, o conciosia cosa ch'io fossi, e sarei stato*, fuisses *tu fossi, e saresti stato*, fuisset, *quel foße e sarebbe stato*. Pluraliter cum fuissemus *essendo stati noi o conciosia cosa che fossimo, e saremmo stati*, fuissetis *voi foste, e sareste stati*, fuissent *quelli fossero, e sarebbono stati.*

Futuro cum fuero, *quando io sarò, o sarò stato*, fueris, *tu sarai, o sarai stato*, fuerit *quello sarà, o sarà stato*. Pluraliter cum fuerimus, *quando noi saremo o saremo stati*, fueritis *voi sarete stati*, fuerint *quelli saranno stati.*

Infinitiuo.

Præs. & præt. imperf. esse, *eßer, che è, che era.*

Præt perf. & plusquam perf. fuisse, *eßere stato, che è stato, che era stato, che sia, o fosse stato.*

Fut. futurum esse, *per douer essere, hauer da essere, che sarà.*

VOLO.

Indicatiuo modo.

PRæs. Volo, *io voglio*, vis, *tu vuoi*, vult, *quel vuole*. Pluraliter volumus, *noi volemo*, vultis, *voi volete*. volũt, *quelli vogliono.*

Præterito imper. volebam, *io voleua*. volebas, *tu voleui*, volebat, *quel voleua*. Plu. volebamus *noi voleuamo*, volebatis, *voi voleuate*, volebant *quelli voleuano.*

Præt. perf. volui, *io volsi, & ho voluto*, voluisti, *tu volesti, & hai voluto*, voluit *quel volse, & ha voluto*, Plu. voluimus, *noi vogliamo, & hauemo voluto*. voluistis, *voi voleste, & hauete voluto*, voluerunt vel voluere, *quelli volsero & hanno voluto.*

Præt. plusquam perf. *volueram io haueua voluto*, volueras,

tas, *tu haueui voluto*, voluerat *quel haueua voluto*. Pluraliter volueramus *noi haueuamo voluto*, volueratis *voi haueuate voluto*, voluerant *quelli haueuano voluto*.

Futuro volam *io vorrò*, voles *tu vorrai*, volet *quello vorrà*. Pluraliter volemus, *noi vorremo*, voletis *voi vorrete*, volent *quelli vorranno*.

Imperatiuo caret.

Optatiuo.

Præſ.& præt.imperf.vtinam vellem *Dio voglia ch'io voleſſi* velles *tu voleſſi*, vellet, *quel voleſſe*. Plu. vtinã vellemus *Dio voleſſe che noi voleſſimo*, velletis *voi voleſte*, volent *quelli voleſſero*.

Præt.perf. & pluſquam perf. vtinam voluiſſem *Dio voleſſe ch'io haueſſi voluto*, voluiſſes, *tu haueſſi voluto*, voluiſſet *quel haueſſe voluto*. Plu. vtinam voluiſſemus *Dio voleſſe che noi haueſſimo voluto*, voluiſſetis *voi haueste voluto*, voluiſſent, *quelli haueſſero voluto*.

Fut.vtinam velim *Dio voglia ch'io vogli*, velis, *tu vogli*, velit, *quel voglia*. Pluraliter vtinam velimus *Dio voglia che noi vogliamo*, velitis *voi vogliate*, velint, *quelli voglino*.

Subiunctiuo.

Præſ. cum velim *volendo io*, velis *volendo tu*, velit *volendo quello*. Pluraliter cum velimus *volendo noi*, velitis *volendo voi*, velint *volendo quelli*.

Præt.imperf. cum velim *volendo io*, *o conciosia coſa ch'io voleſſi*, *e vorria*, velles *tu voleſſi*, *e vorresti*, vellet, *quel voleſſe*, *e vorrebbe*. Pluraliter cum vellemus, *volendo noi*, *o conciosia coſa che voleſſimo*, *e vorremo*, velletis *voi voleſſiuo*, *& vorreste*, vellent, *quelli voleſſino*, *e vorebbono*.

Præt.perf.cum voluerim *hauendo voluto io*, volueris *hauendo voluto tu*, voluerit *hauendo voluto quello*. Plu.cum voluerimus *hauendo voluto noi*, volueritis *hauendo voluto voi*, voluerint *hauendo voluto quelli*.

Præt.plusquam perf.cum voluissem, *hauendo voluto io, & conciosia cosa ch'io hauessi, & haria voluto*, voluisses *tu hauessi, & haresti voluto*, voluisset *quel hauesse, & haria voluto*. Pluraliter cum voluissemus *hauendo voluto noi, o conciosia cosa che noi hauessimo, & hariamo voluto*, voluissetis *voi haueste, & hareste voluto*, voluissent, *quelli hauessino, & harebbono voluto*.

Fut.cum voluero, *quando io vorrò, o harò voluto*, volueris *tu vorrai, o hauerai voluto*, voluerit, *quello vorrà, o harà, voluto*. Pluraliter cum voluerimus, *quando noi vorremo, o haremo voluto*, volueritis, *voi vorrete, o harete voluto*, voluerint, *quelli vorranno, & harranno voluto*.

Infinitiuo.

Præs.& præt.imperf.velle *volere, che vuole, che voleua*.

Præt. perf. & plusquam perf.voluisse, *hauer voluto, che ha, & haueua voluto, & che habbia voluto*, sic. **Malo, Nolo**, & composita.

FERO.

Indicatiuo modo.

PRæs.Fero *io porto*, fers *tu porti*, fert *quel porta*. Pluraliter ferimus *noi portamo*, fertis *voi portate*, ferunt *quelli portano*.

Præt.imperf.ferebam *io portaua*, ferebas *tu portaui*, ferebat *quel portaua* Pluraliter ferebamus *noi portauamo*, ferebatis *voi portauate*, ferebant *quelli portauano*.

Præt.perf.tuli, *io portai, & ho portato*, tulisti, *tu portasti, & hai portato*, tulit, *quel portò, & ha portato*. Pluraliter tulimus, *noi portammo, & hauemo portato*, tulistis, *voi portaste, & hauete portato*, tulerunt, vel tulere, *quelli portorno, & hanno portato*.

Præt. plusquam perf. tuleram *io haueua portato*, tuleras, *tu haueui portato*, tulerat, *quello haueua portato*. Pluraliter tuleramus *noi haueuamo portato*, tuleratis *voi haueuate portato*, tulerant, *quelli haueuano portato*.

Fut.

Fut. feram *io portarò*, feres *tu porterai*, feret *quel portarà*. Pluraliter feremus *noi portaremo*, feretis *voi portarete* ferent *quelli portaranno*.

Imperatiuo.

Præſ. fer tu, *porti tu*, ferat ille *porti quello*. Pluraliter feramus nos *portiamo noi*, ferte vos *portiate voi*, ferant illi, *portino quelli.*

Fut. ferto tu *porterai tu, o debbi, & fa che porti tu*, ferto ille *porterà quello, o debbi, & fa che porti quello*. Plu. Feramus nos, *portaremo noi*, fertote vos, *portarete voi, o debbiate, e fa che portate voi*, ferent illi, *portaranno quelli, o debbiano, o fa che portano quelli.*

Optatiuo.

Præſ. & præt. imperf vtinā ferrem *Dio voleſſe ch'io portaſſi*, ferres, *tu portaſſi*, ferret *quel portaße*. Plu. vtinam ferremus, *Dio voleße che noi portaſſimo*, ferretis, *voi portaſte*, ferrent *quelli portaſſino.*

Præt. perf. & pluſquam perf. vtinam tuliſſem, *Dio haueße voluto ch'io haueſſi portato*, tuliſſes *tu haueſſi portato*, tuliſſet *quel haueſſe portato*. Pluraliter vtinam tuliſſemus. *Dio haueſſe voluto che noi haueſſimo portato*, tuliſſetis, *voi haueste portato*, tuliſſent *quelli haueſſino portato.*

Fut. vtinam feram. *Dio voglia ch'io porti*, feras *tu porti*, ferat *quel porti*. Pl. vtinam feramus *Dio voglia che noi portiamo*, feratis *voi portiate*, ferant *quelli portino.*

Subiunctiuo.

Præſ. cum feram *portando io*, feras *portando tu*, ferat *portando quello*. Pluraliter cum feramus *portando noi*, feratis *portando uoi* ferant *portando quelli.*

Præterito imperfecto cum ferrem *portando io, o concioſia coſa che io portaſſi, & porteria*, ferres *tu portaſſi, e portareſti*, ferret *quel portaſſe, e porteria*. Pluraliter cum ferremus, *portando noi, o concioſia coſa che noi portaſsimo, & portariamo*, ferretis *voi portaſte, e portareste*, ferrent *quelli portaſsino, & portarebbono.*

Præt. perfe. cum tulerim *hauendo portato io*, tuleris *hauendo portato tu*, tulerit *hauendo portato quello*. Pluraliter cum tulerimus *hauendo portato noi*, tuleritis *hauendo portato voi*, tulerint *hauendo portato quelli*.

Præt. plusquam perf. cum tulissem *hauendo portato io*, *o conciosia cosa ch'io hauessi, & haria portato*, tulisses *tu hauessi haresti portato*, tulisset *quello haueße, & haria portato*. Plu. cum tulissemus *hauendo portato noi*, *o conciosia cosa che noi hauessimo, & hariamo portato*, tulissetis *voi haueste, & hareste portato*, tulissent *quelli hauessino, & harebbono portato*.

Fut. cum tulero *quando io portarò, o harò portato*, tuleris *tu portarai, o harai portato*, tulerit, *quel portarà, & harà portato*. Pluraliter cum tulerimus *quando noi portaremo, o haremo portato*, tuleritis *voi portarete, & harete portato*, tulerint *quelli portaranno, & haranno portato*.

Infinitiuo.

Præs. & præter. imperf. ferre *portare, che porti, e portaua*.

Præt. perf & plusquam perf *tulisse, hauer portato, che ha, & haueua portato, o che habbi portato*.

Futuro laturum esse *per douer portare, che porterà, o che habbia, ò harà da portare*.

FEROR Pasiuum.
Indicatiuo.

PRæs. Feror, *io son portato*, feris, vel ferre *tu sei portato*, *fertur quel è portato, e se porta*. Plur. ferimur *noi semo portati*, ferimini *voi sete portati*, feruntur *quelli sono portati, & se portano*.

Præt. imperf. ferebar *io era portato*, ferebaris, vel ferebare *tu eri portato*, ferebatur *quel era portato, e se portaua*. Pluraliter ferebamur *noi erauamo portati*, ferebamini

voi

voi erauate portati, ferebantur *quelli erano portati*, *e se portauano*.

Præt. perf. latus sum vel fui, *io son stato portato*, latus es vel fuisti, *tu fuisti e sei stato portato*, latus est vel fuit, *quel fu*, *& e stato portato*. Pluraliter lati sumus vel fuimus, *noi fummo*, *e semo stati portati*, lati estis vel fuistis, *voi foste*, *e sete stati portati*, lati sunt fuerunt vel fuere, *quelli furono*, *& son stati portati*, *& si portorno*.

Præt. plusquam perf. latus eram vel fueram, *io era stato portato*, latus eras vel fueras, *tu eri stato portato*, latus erat vel fuerat, *quel era stato portato*, *& si hauerà portato*. Pluraliter lati eramus vel fueramus, *noi eramo stati portati*, lati eratis vel fueratis, *voi erauate stati portati*, lati erant, vel fuerant, *quelli erano stati portati*, *& se haueuano portati*.

Futuro ferar *io sarò portato*, fereris uel ferere *tu sarai portato*, feretur *quel sarà portato*, *e se portarà*. Pluraliter feremur *noi saremo portati*, feremini *voi sarete portati*, ferentur, *quelli saranno portati*, *e se portaranno*.

Imperatiuo.

Præs. ferre tu *sij portato tu*, feratur ille, *sia portato quello*, *e portasi*. Pluraliter feramur nos, *siamo portati noi*, ferimini vos, *siate portati voi*, ferantur illi, *siano portati quelli*, *& portansi*.

Futuro fertor tu, *sarai portato tu*, *o debbi*, *e fa che sij portato tu*, fertor ille, *sarà portato quello*. Pluraliter feremur nos *saremo portati noi*, *o debbiamo*, *& fa che siamo portati noi*, ferimini uos, *sarete portati o debbiate*, *& fa che siate portati voi*, feruntur illi, *saranno portati quelli*, *o debbiano*, *& fa che siano portati quelli*.

Optatiuo.

Præs. & præterito imperf. vtinam ferrer, *Dio volesse ch'io*

fossi

fosi portato, ferreris vel ferrere, *tu fosi portato*, ferretur, *quel fosse portato, e se portasse*. Pluraliter vtinam ferremur, *Dio volesse che noi fossimo portati*, ferremini, *voi foste portati*, ferrentur, *quelli fossero portati, & se portassero*.

Præt. perf. & plusquam perf. utinam latus essem uel fuissem, *Dio volesse, ch'io fosi stato portato*, latus esses uel fuisses *tu fosi stato portato*. latus esset uel fuisset *quello fosse stato portato, & se hauesse portato*. Pluraliter utinã lati essemus, vel fuissemus, *Dio volesse che noi fossimo stati portati*, lati essetis uel fuissetis, *voi foste stati portati*, lati essent uel fuissent, *quelli fossero stati portati, & hauessero portati*.

Fut. utinam ferrar, *Dio voglia ch'io sia portato*, feraris, vel ferare, *tu sij portato*, feratur, *quel sia portato, e se porti*. Pluraliter vtinam feramur, *Dio voglia che noi siamo portati*, feramini, *voi siate portati*, ferantur, *quelli siano portati, & si portino*.

Subiunctiuo.

Præs. cum ferar, *essendo portato io*, feraris uel ferare, *essendo portato tu*, feratur, *essendo portato quello, o portandose quello*. Pluraliter cum feramur, *essendo portati noi*, feramini *essendo portati voi*, ferantur, *essendo portati quelli, o portandose quelli*.

Præt. imperf. cum ferrer *essendo portato io, o conciosia cosa ch'io fosi, e sarei portato*, ferreris uel ferrere, *tu fosi, e saresti portato*, ferretur, *quello fose, e sarebbe portato, & se portarebbe*. pluraliter, cum ferremur, *essendo portati noi, o conciosia cosa che fossimo, e saremmo portati*, ferremini, *voi foste, e sareste portati*, ferrentur, *quelli fossino, e sarebbono portati, & se porterebbono*.

Præt. perfe. cum latus sim uel fuerim, *essendo stato portato io*, latus sis uel fueris, *essendo stato portato tu*. latus

tus sit uel fuerit *essendo stato portato quello, o hauendose, & essendose portato quello*. Pluraliter cum lati simus vel fuerimus, *essendo stati portati noi*, lati sitis vel fueritis, *essendo stati portati voi*, lati sint vel fuerint, *essendo stati portati quelli, o hauendose, & essendose portati quelli.*

Præt. plusquam perf. cum latus essem vel fuissem *essendo stato portato io, ò conciosia cosa ch'io fossi, e saria stato portato*, latus esses vel fuisses, *tu fossi, e saresti stato portato*, latus esset vel fuisset, *quel fosse, e saria stato portato, e se hauesse portato*. Plural. cum lati essemus vel fuissemus, *essendo stati portati noi, o conciosia cosa che noi fossimo, e saremmo stati portati*, lati essetis vel fuissetis, *voi foste, e sareste stati portati*, lati essent vel fuissent, *quelli fossero, o sarebbono stati portati, ò si hauessero portati.*

Fut. cum latus ero vel fuero, *quando io sarò, o sarò stato portato*, latus eris vel fueris, *tu sarai, ò sarai stato portato*, latus erit vel fuerit, *quel sarà, o sarà stato portato, ò se portarà*. Plu. cum lati erimus vel fuerimus, *quando noi saremo, o saremo stati portati*, lati eritis vel fueritis *voi sarete, o sarete stati portati*, lati erint vel fuerint, *quelli saranno, ò saranno stati portati, ò se porteranno.*

Infinitiuo.

Præs. & præt. imperf. ferri, *esser portato, o portarse, che se porti, se portaua, & che se portasse, che e, & era portato.*

Præt. perf. & plusquam perf. latum esse vel fuisse, *esser stato portato, esserse portato. che è, & era stato portato, che si ha, & haueua portato.*

Fut. latum iri, vel ferendum esse, *per douerse portare, che se portarà, che s'habbi da portare, & che e per portarse.*

EDO.

Indicatiuo.

PRæs. Edo, *io mangio*, es, *tu mangi*, est, *quel mangia*. Pluraliter edimus, *noi mangiamo*, editis, *voi mangiate*, edunt, *quelli mangiano.*

Præt.

Præt.imperf.edebam,*io mangiaua* edebas *tu mangiaui*,edebat *quel mangiaua*. Pluraliter edebamus *noi mangiauamo*, edebatis *voi mangiauate*, edebant *quelli mãgiauano.*

Præt.perf.edi, *io mangiai*,*& ho mangiato*, edisti *tu mangiasti*.*& hai mangiato* edit, *quel mangiò*,*& hà mangiato*.Pluraliter edimus, *noi mangiammo*,*& hauemo mangiato*,edistis *voi mangiaste*,*& hauete mangiato*, ederunt vel edere *quelli mangiorno*, *& hanno mangiato.*

Præt. plusquam perf. ederam *io haueua mangiato*, ederas *tu haueui mangiato*, ederat *quello haueua mangiato*. Pluraliter ederamus *noi haueuamo mangiato*,ederatis *voi haueuate mangiato*, ederant *quelli haueuano mangiato.*

Fut. edam *io mangiarò*, edes *tu mangiarai*, edet *quello mangiarà*. Pluraliter edemus *noi mangiaremmo*, edetis *voi mangiarete*, edent *quelli mangiaranno.*

Imperatiuo.

Præf ede, vel es tu, *mangi tu*, edat ille *mangi quello*. Pluraliter edamus nos *mangiamo noi*, edite vel este vos, *mangiate voi*, edant illi *mangino quelli.*

Fut.esto tu, *mangiarai* tu esto, vel edat *ille mangiarà quello.* Plural edamus nos, *mangiaremo noi* estote vos, *mangiarete voi*, edunto illi *mangiaranno quelli.*

Optatiuo.

Præf. & præt. imperf. vtinam esſem *Dio volesse ch'io mangiassi*, esſes *tu mangiassi*, esset *quel mangiasse*. Pluraliter vtinam esſemus *Dio volesse chei noi mangiassimo*, esſetis, *voi mangiassiuo*, esſent, *quelli mangiassino.*

Præt. præte. & plusquam perfe. vtinam edisſem, *Dio volesse ch'io hauessi mangiato*, edisſes *tu hauessi mangiato*, edisſet *quello hauesse mangiato*. Pluraliter utinam edisſemus.*Dio volesse che noi hauessimo mangiato*. edisſetis *voi haueste mangiato*, edisſent *quelli hauessino mãgiato.*

Fut.

Fut. vtinam eadem *Dio voglia che io mangi*, edas *tu mangi*, edat *quel mangi*. Plui aliter vtinam edamus. *Dio voglia che noi mangiamo*, eda' is *voi mangiate*, edant *quelli mangiano*.

Subiunctiuo.

Præſ. cum edem *mangiando io*, edas *mangiando tu*, edat *mangiando quello*. pluraliler cum edamus *mangiamo noi*, edatis *mangiando voi*, edant *mangiando quelli.*

Præt. imperf. cum eſſem *mangiando io*, *o conciosia cosa che io mangiasſi, e mangiaria*, eſſes *tu mangiasſi, e mangiareſti*, eſſet *quel mangiaſſe e mangiaria*. pluraliter cum eſſemus *mangiando noi*, *o conciosia cosa che noi mangiasſimo*, *e mangiariamo*, eſſetis *voi mangiasſiuo*, *& mangiareſte*, *eſſent quelli mangiasſino, e mangiariano.*

Præt. perf. cum ederim *hauendo mangiato io*, ederis *hauendo mangiato tu*, ederit *hauendo mangiato quello*. Pluraliter cum ederimus *hauendo mangiato noi*, ederitis *hauendo mangiato voi*, ederint *hauendo mangiato quelli.*

Præt. plusquam perf. cum ediſſem *hauendo mangiato io*, *o conciosia cosu ch'io hauesſi*, *& haueria mangiato*, ediſſes *tu hauesſi*, *& hareſti mangiato*, ediſſet *quel haueſſe*, *& harebbe mangiato*. Pluraliter cum ediſſemus *hauendo mangiato noi*, *o conciosia cosa che hauesſimo*, *& haueriamo mangiato*, ediſſetis *voi haueſte*, *& haureſte mangiato*, ediſſent *quelli haueſſero*, & *haueriano mangiato*.

Fut. cum vel vbi edero *quando io mangiarò*, *o harò mangiato*, ederis *tu mangiarai*, *o harai mangiato*, ederit *quel mangiarà*, *o harà mangiato*, pluraliter cum ederimus *quando noi mãgiaremo*, *ò haremo mãgiato* ederitis *voi mangiarete o harete mangiato*, ederint *quelli mangiaranno*, *o haranno mangiato*.

Infinitiuo.

Præſ. & pręt. imperfecto eſſe *mangiare*, *& mangi*, *& che mangiaua.*

Præt.

Præt. perf. & plusquam perf. edisse *hauer mangiato, che ha, & haueua, e che habbia mangiato.*

Fut. esurum esse *per douer mangiare, che mangerà, o che habbia, o ha à da mangiare.*

E O.

Indicatiuo modo.

PRæs. Eo *io vo*, is *tu vai*, it *quel và*. Plur. imus *noi andiamo*, itis, *voi andiate*, eunt *quelli vanno*.

Præt. imperf. ibam *io andaua*, ibas *tu andaui*, ibat *quel andaua*. Pluraliter ibamus *noi andauamo*, ibatis *voi andauate*, ibant *quelli andauano*.

Præt. perf. iui *io andai, e sono andato*, iuisti *tu andasti, e sei andato*, iuit *quel andò, & e andato*. Pl. iuimus *noi andamo, e siamo andati*, iuistis *voi andaste e sette andati*, iuerunt vel iuere *quelli andorono, e sono and ati*.

Præt. plusquam perf. iueram *io era andato*, iueras *tu eri andato*, iuerat *quel era andato*. Pluraliter iueramus *noi erauamo andati*, iueratis *voi era*[illegible]*e andati*, iuerant *quelli erano andati*.

Fut. ibo *io andarò*, ibis *tu andarai*. ibit *quel andarà*. Pluraliter ibimus *noi andaremo*, ibitis *voi andarete*, ibunt *quelli andaranno*.

Imperatiuo.

Præs. i tu, *và tu*, eat ille *vada quello*. Plu. eamus nos, *andiamo noi*, ite vos *andate voi*, eant illi *vadano quelli*.

Fut. ito tu *andarai tu, o debbi e fa che vadi tu*, ito ille, *andarà quello, o debbi, e fa che vadi quello*. Pluraliter eamus nos *andaremo noi, ò debbiamo, e fa che andiamo, noi*, itote vos *andarete voi, o debbiate, & fa che andiate, voi*, eunto vel euntote illi *andaranno quelli, e debbano, & fa che vadino quelli.*

Optatiuo.

Præs. & præt. imperf. utinam irem *Dio volesse ch'io andassi,*

dasſi, ires, *tu andasſi*, iret *quel andasſe*. Pluraliter vtinã iremus *Dio voleſſe che noi andasſimo*, iretis *voi andaſte*, irent. *quelli andaßino*.

Præt. perf. & plusquam perf. vtinam iuiſſem *Dio voleſſe ch'io foſsi andato*. iuiſſes *tu foſsi andato*, iuiſſet *quel feſſe andato*. pluraliter vtinã iuiſſemus *Dio voleſſe che noi foſsimo andati*, iuiſſetis *voi foſte andati*, *iuiſſent quelli foſſero andati*.

Fut. vtinam eam *Dio voglia ch'io vada*, eas *tu vadi*, eat *quel vada*. plu. vtinam eamus *Dio voglia che noi andiamo*, eatis *voi andiate*, eant *quelli vadino*.

Subiunctiuo.

Præſ. cum eam *andando io*, eas *andando tu*, eat *andando quel lo*. plur. cum eamus *andando noi*, eatis *andando voi*, eant *andando quelli*.

Pręt. imp. cum irem *andando io*, *o conciosia cosa ch'io andasſi*, *e andarei*. ires *tu andasſi*, *e andareſti*, iret *quel andasſe*, *e andarebbe*. pluraliter cum iremus *andando noi*, *o conciosia cosa che noi andasſimo*, & *andaremmo*, iretis *voi andaſte*, & *andareſte*, irent *quelli andasſino*, & *andarebbono*.

Præt. perf. cum iuerim *eſſendo andato io*, iueris *eſſendo andato tu*, iuerit *eſſendo andato quello*. plu. cum iuerimus *eſſendo andati noi*, iueritis *eßendo andati voi* iuerint *eſſendo andati quelli*.

Præt. plusquam perf. cum iuiſſem *eſſendo andato io*, *o conciosia cosa ch'io foſsi*, *e ſarei andato*, iuiſſes. *tu foſsi e ſareſti andato*, iuiſſet *quel foſſe e ſarebbe andato*. plu. cum iuiſſemus *eſsendo andati noi*, *o conciosia cosa che noi foſsimo*, *e ſaremmo andati*, iuiſſetis *voi foſte e ſareſte andati*, iuiſſent *quelli foſsero*, *e ſarebbono andati*.

Fut. cum iuero *quando io andarò*, *o ſarò andato*, iueris *tu andarai*, *e ſarai andato*, iuerit *quel andarà*, *e ſarà andato*. pluter cum iuerimus *quando noi andaremo*, *o ſaremo andati*, iueritis, *quando uoi andarete*, *o ſarette*, *andati*, iuerint, *quando quelli andaranno*, *o ſaranno andati*.

Infini-

Infinitiuo.

Præf. Ire *andare , che vadi & che vada.*
Præt. perf. & plusquam perf. fuisse *esser andato, che è, & era andato.*
Fut. iturum esse *hauer d'andare, per douer andare, che andarà.*

GAVDEO.

Indicatiuo modo.

PRæf. Gaudeo *io mi rallegro* gaudes *tu ti rallegri*, gaudet *quel si rallegra*. Pluraliter gaudemus *noi ci rallegramo*, gaudetis *voi vi rallegrate*. gaudent *quelli si rallegrano*.
Præt. perf. gaudebam *io mi rallegraua*, gaudebas *tu te ralle graui*, gaudebat *quel se rallegraua*. Pluraliter gaudebamus *noi ci rall grauamo*, gaudebatis *voi vi rallegrate* gaudebant *quelli se rallegrauano*.
Præt. perf gauisus sum vel fui *io mi rallegrai, e mi son rallegrato*, gauisus es vel fuisti *tu te rallegrasti, e ti sei rallegrato*, gauisus est vel fuit *quello s'allegro, & s'è allegrato*. Pluraliter gauisi sumus vel fuimus *noi ci rallegrammo, & ci siamo rallegrati*. gauisi estis vel fuistis *voi vi rallegraste, & vi siate rallegrati*, gauisi sunt fuerunt vel fuere. *quelli si rallegrarono, si sono rallegrati.*
Præt. plusquam perf gauisus eram vel fueram *io mi era rallegrato.* gauisus eras vel fueras *tu t'eri rallegrato* gauisus erat vel fuerat *quello s'era rallegrato*. Pluraliter gauisi eramus vel fueramus *noi c'erauamo rallegrati*, gauisi eratis vel fueratis *voi v'erauate rallegrati*, gauisi erant vel fuerant *quelli s'erano rallegrati*.

Fut.

Fut. gaudebo *io mi rallegrarò*, gaudebis *tu te rallegrarai*, gaudebit *quello se rallegrarà*. Plu. gaudebimus *noi ci allegraremo*, gaudebitis *voi vi allegrarete*, gaudebunt *quelli si rallegraranno*.

Imperatiuo.

Præs. Gaude tu *rallegrarai tu*, gaudeat ille *rallegrarsi quello*. Pluraliter gaudeamus nos *rallegramoci noi*, gaudete vos *rallegrateui voi*, gaudeant illi *rallegransi quelli*.

Futuro gaudeto tu, *rallegrati tu, o debbiti rallegrar tu*, gaudeto ille *rallegrase quello, o debbiase rallegrar quello*. Pluraliter gaudeamus nos, *rallegraremoci noi, o debbiamoci rallegrar noi*, gaudetote vos, *rallegrareteue voi, ò debbiatiue rallegrar voi*, gaudento illi, *rallegraransi quelli, ò debbiansi rallegrar quelli*.

Optatiuo.

Præs. & præt. imperfecto vtinam gauderem *Dio volesse che io mi rallegrassi*, gauderes tu *te rallegrassi*, gauderet *quel si rallegrasse*. Pluraliter vtinam gauderemus *Dio volesse che noi ci rallegrassimo*, gauderetis voi *vi rallegrassimo*, gauderent *quelli si rallegrassino*.

Præt. perf. & plusquam perf. vtinam gauisus essem, vel fuissem. *Dio volesse che io me hauesse rallegrato, o me fosse rallegrato*, gauisus esses vel fuisses *tu te fossi rallegrato*, gauisus esset vel fuisset *quel se fosse rallegrato*. Plural. vtinam gauisi essemus vel fuissemus. *Dio volesse che noi ci fossimo rallegrati*, gauisi essetis vel fuissets *voi vi foste rallegrati*, gauisi essent vel fuissent *quelli se fossero rallegrati*.

Fut. vtinam gaudeam *Dio voglia ch'io mi rallegri*, gaudeas *tu te rallegri*, gaudat, *quel se rallegri*. Pluraliter vtinam gaudeamus *Dio voglia che noi ci rallegramo*, gaudeatis *voi vi rallegrate*, gaudeant *quelli se rallegrano*.

Subiunctiuo.

Præt. cum gaudeam *rallegrandomi io,* gaudeas *rallegrando ti, tu,* gaudeat *rallegrandose quello* Plur. cum gaudeamus *rallegrandoci noi,* gaudeatis *rallegrandoui voi* gaudeant illi, *rallegrandose quelli.*

Præt. imperf. cum gauderem *rallegrandomi io, o conciosia cosa ch'io mi rallegrassi, e rallegraria,* gauderes, *tu te rallegrassi, e rallegraresti,* gauderet *quello se rallegraße e rallegraria.* plural. cum gauderemus, *rallegrandosi noi, o conciosia cosa che noi ci rallegrassimo, e rallegrariamo,* gauderetis *voi vi rallegraste, e rallegrareste,* gauderent *quelli se rallegrasino, e rallegrarebbono.*

Præt. perf. cum gauisus sim vel fuerim *essendomi rallegrato, io, o hauendomi rallegrato io,* gauisus sis vel fueris *hauendoti allegrato tu,* gauisus sit vel fuerit, *hauendose rallegrato quello.* Plur. cum gauisi simus vel fuerimus *hauendoci rallegrato noi, o essendosi rallegrati noi,* gauisi sitis vel fueritis *hauendoue rallegrato voi,* gauisi sint vel fuerint *hauendose rallegrato quelli.*

Præterito plusquam perfecto cum gauisus essem vel fuissem *hauendomi rallegrato io, o conciosia cosa che io me fossi, e saria rallegrato,* gauisus esset vel fuisses *tu te fossi, e sareste rallegrato.* gauisus esset vel fuisset *quel se fosse, e sarebbe rallegrato.* Plur. cum gauisi essemus vel fuissemus, *hauendoci rallegrato noi, o conciosia cosa che ci fossimo, o saremmo rallegrati* gauisi essetis vel fuissetis *voi vi foste, e sareste rallegrati* gauisi essent vel fuissent *quelli se fosseno, e sarebbono rallegrati.*

Fut. cum gauisus ero vel fuero *quando io m'harò, o sarò rallegrato,* gauisus eris vel fueris *tu ti sarai rallegrato,* gauisus erit vel fuerit, *quel si sarà rallegrato.* Plural. cum gauisi erimus vel fuerimus, *quando ci saremo rallegrati,* gauisi eritis vel fueritis *voi vi sarete rallegrati,* gauisi erint

vel

vel fuerint, *quelli se saranno rallegrati.*

Infinitiuo.

Præs. & præt. imperf. gaudere *rallegrarse, che se rallegri, e se rallegraua.*

Præt. perf. & plusquam perf. gauisum esse vel fuisse, *esserse allegrato, o hauerse rallegrato, che se ha, o se haueua rallegrato.*

Fut. gauisurum esse, *per douerse rallegrare, che se rallegrarà.*

FIO.

Indicatiuo modo.

PRæs. Fio, *io son fatto*, fis *tu sei fatto*. fit *quel è fatto, e se fa*. Pluraliter fimus *noi siamo fatti*, fitis *voi siate fatti*, fiunt *quelli sono fatti, & se fanno.*

Præt. imper. fiebam *io era fatto*, fiebas *tu eri fatto*, fiebat *quello era fatto, & se faceua.* Pluraliter fiebamus *noi erauamo fatti*, fiebatis *voi erauate fatti*, fiebant, *quelli erano fatti, & se faceuano.*

Præt. perf. factus sum vel fui *io fui e son stato fatto*, factus es vel fuisti *tu fosti e sei stato fatto*, factus est vel fuit, *quel fu, & è stato fatto*. Plur. facti sumus vel fuimus *noi fummo, e siamo stati fatti*, facti, estis vel fuistis *voi foste, & sete stati fatti*, facti sunt fuerunt vel fuere *quelli furono, e sono stati fatti.*

Præt. plusquam perf. factus eram vel fueram, *io era stato fatto*, factus eras vel fueras *tu eri stato fatto*, factus erat vel fuerat. *quel era stato fatto, & se haueua fatto*. Plural. facti eramus vel fueramus, *noi erauamo stati fatti*, facti eratis vel fueratis *voi erauate stati fatti*, facti erant vel fuerant *quelli erano stati fatti, & s'haueuano fatti.*

Fut. fiam *io sarò fatto*, fies *tu sarai fatto*, fiet *quel sarà fatto,*

e se sarà. Plu. fiemus *noi saremo fatti*, fietis *voi sarete fatti*, fient *quelli saranno fatti, e se faranno.*

Imperatiuo.

Præs. fi tu, *sij fatto tu*, fiat ille *sia fatto quello.* Plural. fiamus nos *siamo fatti noi*, fite vos *siate fatti voi*, fiant illi *siano fatti quelli.*

Futuro fito tu *serai fatto tu, o debbi esser fatto tu*, fito ille *sarà fatto quello, e debbi esser fatto quello.* Pluraliter fitote vos *sarette fatti voi, o debbiate esser fatti voi*, fiunto illi *saranno fatti quelli, o debbiano esser fatti.*

Optatiuo.

Præs. & præ. imperf. vtinam fierem *Dio volesse ch'io fossi fatto*, fieres *tu fossi fatto*, fieret *quel fosse fatto, e se facesse.* Pluraliter vtinam fieremus *Dio volesse che noi fossimo fatti*, fieretis *voi foste fatti*, fierent *quelli fossero fatti, & se facessero.*

Præt. perf. & plusquam perf. vtinam factus essem vel fuissem *Dio volesse che io fossi stato fatto*, factus esses vel fuisses *tu fossi stato fatto*, factus esset, vel fuisset *quel fosse stato fatto, e se hauesse fatto.* Plural. vtinam facti essemus, vel fuissemus. *Dio volesse che noi fossimo stati fatti*, facti essetis vel fuissetis *voi foste stati fatti*, facti essent vel fuissent *quelli fossero stati fatti, & s'hauessero fatti.*

Fut. vtinam fiam *Dio voglia ch'io sia fatto*, fias *tu sij fatto*, fiat *quel sia fatto, & se faccia.* Pluraliter vtinam fiamus *Dio voglia che noi siamo fatti*, fiatis *voi siate fatti*, fiant *quelli siano fatti, & faccino.*

Subiunctiuo.

Præs. cum fiam *essendo fatto io*, fias *essendo fatto tu*, fiat *essendo fatto quello, & facendose.* Pluraliter cum fiamus *essendo fatti voi*, fiatis *essendo fatti voi*, fiant *essendo fatti quelli, o facendose.*

Præt. imperf. cum fierem *essendo fatto io, o conciosia cosa ch'io fossi, e saria fatto*, fieres *tu fossi, e saresti fatto*, fieret

quello

quello fosse, e sarebbe fatto, o se faria. Pluraliter cum fieremus *essendo fatti noi, o conciosia cosa che noi foßemo, e saremmo stati fatti,* fieretis *voi foste e sarești fatti,* fierent, *quelli foßero, e sarebbono fatti, & se fariano.*

Præt. perf. cum factus sim vel fuerim *eßendo stato fatto io,* factus sis vel fueris *essendo stato fatto tu,* factus sit vel fuerit, *eßendo stato fatto quello o hauendose, & essendose fatto.* Plur. cum facti simus vel fuerimus, *eßendo stati fatti noi,* facti sitis vel fueritis, *essendo stati fatti voi,* facti sint vel fuerint, *essendo stati fatti quelli, o hauendose, & essendose fatti quelli.*

Præterito plusquam perfecto cũ factus essem uel fuissem *essendo stato fatto io, o conciosia cosa ch'io fossi e sarei stato fatto,* factus esses vel fuisses *tu fossi, e saresti stato fatto,* factus esset vel fuisset, *quello fosse e sarebbe stato fatto, & se haurebbe fatto.* Plur. cum facti essemus vel fuissemus, *essendo stati fatti noi, o conciosia cosa che noi fossimo, o saremmo stati fatti,* facti essetis vel fuissetis, *voi foste e sareste stati fatti,* facti essent vel fuissent, *quelli fossero, e sarebbono stati fatti, & haurebbono fatti.*

Futuro cum factus ero vel fuero, *quando io sarò, o sarò stato fatto,* factus eris vel fueris *tu sarai stato fatto,* factus erit vel fuerit, *quel sarà stato fatto, & se farà.* Pluraliter cum facti erimus vel fuerimus, *quando noi saremo stati fatti,* facti eritis vel fueritis, *voi sarete stati fatti.* facti erint vel fuerint, *quelli saranno stati fatti, & se faranno.*

Infinitiuo.

Præs. & præt. imperf. fieri *esser fatto, farsi, che se fà e faceua, che è, & era fatto.*

Præt. perf. & plusquam perf. factum esse vel fuisse, *esser stato fatto, hauerse fatto, che e, & era stato fatto, & che ha, & haueua fatto.*

Fut. factum iri, vel faciendum esse, *per douerse fare, che se*

farà, che s'hà da fare, ch'è per farse.

MEMINI.

Indicatiuo.

PRAES. præ. imperf. & præt. perf. Memini, *io mi ricordo, mi ricordai, mi son ricordato*, meministi *tu ti ricordi, ricordaui, ti sei ricordato*, meminit *quel se ricorda ricordosi, essi ricordato*. Pluraliter, meminimus *noi ci ricordiamo, ci ricordauamo, ci siamo ricordati*, meministis *voi vi ricordate, vi ricordaste vi sete ricordati*, meminerũt vel meminere, *quelli se ricordano, ricordaronsi, e se sono ricordati*.

Præt. plusquam perf. memineram *io m'era ricordato* memineras *tu t'eri ricordato*, meminerat *quello se era ricordato*. Pluraliter memineramus *noi ci erauamo ricordati*, memineratis *voi vi erauate ricordati*, meminerant *quelli, s'erano ricordati*.

Imperatiuo.

Futuro memento tu *ricorderatti tu, o debiti ricordar tu*. Pluraliter mementote vos *ricordateui voi, debbiateui ricordar voi*.

Optatiuo.

Præ. præ. imperf. & plusquam perf. vtinam meminissem *Dio volesse ch'io mi fossi ricordato*, meminisses tu *ti fossi ricordato*, meminisset *quel se fosse ricordato*. Pluraliter vtinam meminissemus *Dio volesse che noi ci fossimo ricordati, meministis voi vi foste ricordati* meminissent *quelli se fossero ricordati*.

Subiunctiuo.

Præs. & præt. perf. cum meminerim *essendomi ricordato io*, memineris *essendoti ricordato tu*, meminerit *essendose ricordato quello*. Pluraliter cum meminerimus, *essendosi ricordati*

ricordati noi, memineritis *essendoue ricordati voi*, meminerint, *essendosi ricordati quelli*.

Præt. plusquam perf. cum meminissem, *conciosia cosa ch'io mi fossi ricordato, & mi sarei ricordato*, meminisses *tu ti fossi, e saresti ricordato*, meminisset *quel se fosse, e sarebbe ricordato*. Pluraliter cum meminissemus *conciosia cosa che noi ci fossimo, e saremmo ricordati*, meminissetis *voi vi foste, e sareste ricordati*, meminissent *quelli se fossero e sarebbero ricordati*.

Fut. cum meminero *quando io me ricordarò, è mi sarò ricordato*, memineris *tu ti ricordarai, e saratti ricordato*, meminerit *quel se ricorderà, o sarà ricordato*. Pluraliter cum meminerimus *quādo noi ci ricordaremo, o ci saremo ricordati*, memineritis *voi vi ricordarete, & vi sarete ricordati*, meminerint, *quelli se ricorderanno, & vi saranno ricordati*.

Infinitiuo.

Præs. præt. imperf. & præt. perf. & plusquam perf. meminisse *ricordarse, esserse ricordato, ò hauerse ricordato*.

I T V R Impersonale.
Indicatiuo modo.

PRAES. Itur, *se ua*.
Præt. imperf. ibatur, *s'andaua*.
Præt. perf. itum est, uel fuit, *s'andò, ò se andato*.
Præt. plusquam perfecto itū erat vel fuerat, *s'era andato*.
Futuro ibitur, *s'andarà*.

Imperatiuo.

Præs. eatur, *se và, ò v'andase*.

Optatiuo.

Præs. & præt. imperf. Vtinam iretur, *Dio volesse che s'andasse*.

Præt. perf. & plusquam perf. vtinam itum esset vel fuisset, *Dio volesse che se fosse andato.*

Fut. vtinam eatur. *Dio voglia che se vadi.*

Subiunctiuo.

Præs. cum eatur, *andandose.*

Præt. imperf. cum iretur, *andandose, o conciosia cosa che s'andasse, & andaria.*

Præt. perf. cum itum sit vel fuerit *essendose andato, hauendose andato.*

Præt. plusquam perf. cum itum esset, vel fuisset, *essendose andato o che se fosse andato.*

Futuro cum itum erit vel fuerit *quando si andarà, o se sarà andato.*

Infinitiuo.

Præs. & præt. imperf. iri *andarse, che se vada, & che andaua.*

Præt. perf. & plusquam perf. itum esse, vel fuisse, *esserse andato, che se è, & era andato.*

Futuro eundum esse, *per douerse andare, & che s'andarà, & che è per andarse.*

POENITET Impersonale.
Indicatiuo modo.

PRAES. Pænitet, *se pente.*

Præt. imperf. pænitebat, *se pentiua.*

Præt. perf. pænituit, *se pentì, o se è pentito.*

Præt. plusquam perf. penituerat, *se era pentito o se haueua pentito.*

Futuro pænitebit *se pentirà.*

Imperatiuo.

Præt. pæniteat, *se penti o pentase.*

Futuro caret.

Opta-

Optatiuo.

Præſ.& præt.imperf. utinam pœniteret, *Dio voleſſe che ſe pentiſſe.*
Præt.perf. & pluſquam perf. utinam pœnituiſset, *Dio voleſſe che ſe foſſe pentito, o s'haueſſe pentito.*
Futuro, utinam pœniteat, *Dio voglia che ſe penta.*

Subiunctiuo.

Præſ. cum pęniteat, *pentendoſe.*
Præt. imperf. cum pęniteret, *pentendoſe o conciosia coſa che ſe pentiſſe, pentiria.*
Præt. perf. cum pęnituerit, *eſſendoſi pentito.*
Præt. pluſquam perf. cum pęnituiſset *eſſendoſe pentito, o che ſe haueſſe, & haueria pentito.*
Fut. cum pęnituerit, *quando ſe pentirà, o s'harà pentito.*

Infinitiuo.

Præſ.& præt.imperf. pęnitere, *pentirſe.*
Præt. perf. & pluſquam perf. pęnituiſse, *eſſerſe pentito & hauer pentito.*
Futuro caret.

De participio dicetur infra, ubi de eo tractabitur.

DE

DE PRONOMINE.

EGo, quæ pars est? est pronomen, quia ponitur loco proprij nominis,& certam significat personam.

Pronomini accidunt sex.

Species,Genus,Numerus,Figura,Persona,& Casus.

Species sunt duæ.

Primitiua,ut ego,quia à nullo deriuatur.

Deriuatiua,quæ deriuatur ab aliquo,ut meus,mea, meũ. Genitiuo mei.

Genera sunt quinque.

Masculinum,ut meus,quia est prima uox pronominis adiectiui.

Fœmininum,ut mea;quia est secunda uox.

Neutrum,ut meum,quia est tertia uox.

Commune trium articulorum,ut nostras,& uestras.

Omne,ut ego,& tu,quia sic sunt,ut ea quibus adhærent.

Numeri sunt duo.

Singularis,ut ego,quia singulariter profertur.

Pluraliter,ut nos,quia pluraliter profertur.

Figuræ sunt duæ.

Simplex,ut is,quia simpliciter profertur.

Composita,ut idem,quia componitur ab is,& demum.

Personæ pronominum sunt tres.

Prima,ut Ego.

Secunda,ut Tu.

Tertia, ut Ille.

Ego quote personæ.Primæ, quia omnia nomina, & pronomina sunt tertiarum personarum, exceptis Ego ꝙ est primæ personæ,& Tu,secundę,& uocatiuis casibus aliorum,qui sunt personæ secundæ,ut Philippe,o Helisee.

Casus

Casus sunt sex.

Nominatiuus, Genitiuus, Datiuus, Accusatiuus, Vocatiuus, & Ablatiuus.

Modi pronominum sunt quatuor.

Primus terminatur in I, uel in Is, in genitiuo, ut ego, mei; uel mis. Tu, tui, uel tis, sui.

Secundus in Ius, ut is ille, hic, iste, & ipse.

Tertius in I, & in Ae, diphthongum, ut meus, tuus, suus, noster, & uester.

Quartus in Tis, ut nostras & uestras.

Pronomina primi modi.

Ego.

Nominatiuo ego, *io*. Genitiuo mei uel mis, *di me*. Datiuo mihi *a me*. Accusatiuo me, *me*. Ablatiuo a me, *da me*. Pluraliter nominatiuo nos, *noi*. Genitiuo nostrum & nostri, *di noi*. Datiuo nobis, *a noi*. Accusatiuo nos, *noi*. Ablatiuo a nobis, *da noi*.

Tu.

Nominatiuo Tu, *tu*. Genitiuo tui uel tis, *di te*. Datiuo tibi *a te*. Accusatiuo te, *te*. Vocatiuo o tu, *tu*. Ablatiuo a te, *da te*. Pluraliter nominatiuo uos, *voi*. Genitiuo ue strum, & uestri, *di voi*. Datiuo uobis, *a voi*. Accusatiuo uos, *voi*. Vocatiuo o uos, *o voi*. Ablatiuo a uobis, *da voi*.

Sui.

Genitiuo Sui, *di se*. Datiuo sibi, *a se*. Accusatiuo se, *se*. Ab latiuo a se, *da se*. Pluraliter genitiuo sui, *di se*. Datiuo sibi, *a se*. Accus. se, *se*. Ablatiuo a se, *da se*.

Pronomina secundi modi.

Ille.

Nominatiuo ille illa illud, *quell'huomo, quella donna, quella cosa*. Genitiuo illius, *di quel huomo di quella donna, di quella cosa*. Datiuo illi, *a quel huomo, a quella donna,*

donna, a quella cosa. Accusatiuo illum illam illud, *quell' huomo, quella donna, quella cosa*. Ablatiuo ab illo, ab illa, ab illo, *da quell'huomo, da quella donna, da quella cosa*. Pluraliter nominatiuo illi illæ illa, *quelli huomini, quelle donne, quelle cose*. Genitiuo illorum illarum, illorum, *di quelli huomini di quelle donne, di quelle cose*. Datiuo illis, *a quelli huomini, a quelle donne, a quelle cose*. Accusatiuo illos illas illa, *quelli huomini, quelle donne, quelle cose*. Ablatiuo ab illis, *da quelli huomini, da quelle donne, da quelle cose*.

Ipse.

Nominatiuo ipse ipsa ipsum *esso*. Genitiuo ipsius *di esso*, Datiuo ipsi, *a esso*. Accusatiuo ipsum ipsam ipsum *esso*. Ablatiuo ab ipso, ab ipsa, ab ipso, *da esso*. Pluraliter nominatiuo ipsi ipsæ ipsa, *esi*. Genitiuo ipsorum ipsarum ipsorum, *di esi*. Datiuo ipsis, *a esi*. Accusatiuo ipsos ipsas, ipsa *esi*. Ablatiuo ab ipsis *da esi*.

Iste.

Nominatiuo iste ista istud, *cotesto*. Genitiuo istius, *di cotesto*. Datiuo isti, *a cotesto*. Accusatiuo istum istã istud, *cotesto*. Ablatiuo ab isto ab ista ab isto, *da cotesto*. Plur. nominatiuo isti istæ ista, *cotesti*. Genitiuo istorum istarum istorum, *di cotesti*. Datiuo istis, *a cotesti*. Accusatiuo istos istas ista, *cotesti*. Ablatiuo ab istis, *da cotesti*.

Hic.

Nominatiuo hic hæc hoc, *questo*. Genitiuo huius *di questo*. Datiuo huic, *a questo*. Accusatiuo hunc hanc hoc, *questo*. Ablatiuo ab hoc ab hac ab hoc, *da questo*. Plur. nominatiuo hi hæ hæc, *questi*. Genitiuo horum harũ horum, *di questi*. Datiuo his, *a questi*. Accusatiuo hos has hæc, *questi*. Ablatiuo ab his, *da questi*.

Is.

Nominatiuo is ea id, *esso*. Genitiuo eius, *di esso*. Datiuo ei, *a esso*. Accusatiuo eum eam id, *esso*. Ablatiuo ab eo ab ea ab eo, *da esso*. Pluraliter nominatiuo ij, eæ, ea, *essi*. Genitiuo eorum earum eorum, *di essi*. Datiuo iis, & eis, *a essi*. Accusatiuo eos eas ea, *essi*. Ablatiuo iis, & eis, *da essi*.

Vnus.

Nominatiuo Vnus vna vnum, *vno*. Genitiuo vnius *di vno*. Datiuo vni, *a vno*. Accusatiuo vnum vnam vnum, *vno*. Ablatiuo ab vno ab vna ab vno, *da vno*. Plur. vni vnæ, vt ipse ipsa ipsum.

Totus.

Nominatiuo Totus tota totum, *tutto*. Genitiuo totius *di tutto*. Datiuo toti, *a tutto*. Accusatiuo totum totam, totum *tutto*. Ablatiuo, a toto, a tota, a toto. *da tutto*. Pluraliter toti totæ tota, &c.

Solus.

Nominatiuo Solus sola solum, *solo*. Genitiuo solius *di solo*. Datiuo soli, *a solo*. Accusatiuo solum solam solum, *solo*. Ablatiuo, a solo, a sola, a solo *da solo*. Pluraliter soli solæ sola, &c.

Sic etiam flectũtur Nullus nulla nullum, Vter vtra vtrũ, Alter altera alterum, Neuter neutra neutrum, & ab his composita.

Quis.

Nominatiuo Quis vel qui, quæ, quod vel quid, *ilquale*. Genitiuo cuius, *del quale*. Datiuo cui *alquale*. Accusatiuo quem, quam, quod vel quid *quale*. Ablatiuo, a quo, a qua, a quo, *dal quale*. Plural. nominatiuo qui, quæ, qua, *liquali*. Genitiuo quorum, quarum, quorum, *delli quali*. Datiuo quibus, *alli quali*. Accusatiuo quos, quas, quæ, *liquali*. Ablatiuo, a quibus *dalli quali*.

Et

Et si ab eo composita.

Aliquis,aliqua,aliquod vel aliquid, *Alcuno.*
Ecquis,ecqua,ecquod,vel ecquid, *E chi.*
Siquis,siqua,siquod,vel siquid. *Se alcuno.*
Quisque,quæque,quodque, vel quidque.
Quilibet,quælibet,quodlibet,vel quidlibet. } *Ciascuno.*
Quisnam,quænam,quodnam,vel quidnam. *Quale, o chi.*
Nequis,nequa,nequod,vel nequid. *Ne alcuno.*
Quisquam,quæpiam,quodpiam vel quidpiam. *Alcuno.*
Quicumque quęcumque,quodcumque,vel quidcunque, *Qualunque.*
Quidnam,quædam,quoddam,vel quiddam, *Vn certo.*

Nominatiuo idem eadem idem, *il medesimo huomo, la medesima donna,la medesima cosa.* Genitiuo eiusdem,*del medesimo.* Datiuo eidem, *al medesimo* . Accusatiuo eundē eandem idem, *il medesimo.* Ablatiuo ab eodem eadem eodem, *dal medesimo.* Pluraliter nominatiuo idem eædem eadem, *li medesimi.* Genitiuo eorundem earundē eorundem, *de i medesimi.* Datiuo eisdem,vel ijsdem, *a i medesimi.* Accusatiuo eosdem easdem eadem, *li medesimi.* Ablatiuo ab ijsdem, *da i medesimi.*

Pronomina tertij modi.

Meus.

Nominatiuo meus mea meum,*il mio.* Genitiuo mei meæ mei, *del mio.* Datiuo meo meæ meo , *al mio.* Accusatiuo meum meam meū, *il mio.* Vocatiuo,ò mi mea meū, *o mio.* Ablatiuo a meo, a mea, a meo , *dal mio* . Pluraliter nominatiuo mei meæ mea, *li miei.* Genitiuo meorum mearum meorum, *delli miei.* Datiuo meis, *a i miei.* Accusatiuo meos meas mea , *li miei* . Ablatiuo a meis, *da miei.*

Sic tuus tua tuum *il tuo.* Suus sua suum, *il suo.* Noster nostra nostrum *il nostro.* Vester vestra vestrum, *il vostro.*

Hæ

Hæ sunt quæ tantum habent vocatiuum.

Tu, meus, Noster, & Nostras, pronomina quintum: Quatuor admittunt, cætera cuncta carent.

Pronomina quarti modi.
Nostras.

Nominatiuo hic, & hæc, & hoc nostras, *huomo donna, cosa della nostra patria, gente, paese, e setta.* Genitiuo nostratis, & cæteri casus declinantur vt hic & hæc hoc ferox. sic Vestras flectitur.

DE PRAEPOSITIONE.

D, quæ pars est? Præpositio, quia præponitur alijs partibus orationis per Appositionem, id est per regimen casus, vt eo ad templum, & per compositionem, id est quando componitur, vt adamo.

Præpositioni vnum accidit scilicet casus.
Quot casus? Duo, scilicet Accusatiuus, & Ablatiuus.

Hæ sunt præpositiones seruientes.
Accusatiuo.

Ad, Apud, Ante, Aduersum, vel Aduersus, Citer, citra, circum, circa, contra, erga, extra, inter, infra, intra, iuxta, ob, pone, per, prope, propter, secundum, post, trans, vltra, præter, supra, circiter, vsque, secus, penes.

Hæ seruiunt Ablatiuo.

A, Abs, Cum, Coram, Clam, De, E, Ex, Pro, Præ.

Hæ

Hæ seruiunt Ablatiuo.

Palam,Sine,Absque, tenus.

Hæ seruiunt vtrique casui,scilicet, Accusatiuo,& Ablatiuo.

In,Sub,Super,Subter.

Hæ sunt in compositione.

Di,Dis,Re,Se,An,Con.

Quibus studeant pueri.
Significationes præpositionum.

A,
Abs, } Da,vt A Philippo,Abs Titio,Ab Antonio.
Ab,

Et nota quod A, iungitur cum dictionibus incipientibus a consonantibus,vt a Philippo.

Ab,cum incipientibus a vocalibus, vt Ab Antonio.

Abs,cum incipientibus a T,uel Q. iunguntur,ut abs quouis,abs Titio.

Apud *Vicino, Appresso, In casa,* Appo, *Allato, & Sopra,* ut Cænaui apud Franciscum, *Io ho mangiato in casa di Francesco.* Sis apud te, *Sta sopra di te.*

Ad Allo, Al, *Appresso,* ut Eo ad templum, *Vo alla Chiesa.*

Aduersus, uel Aduersum, Contra, Inuerso, *Appresso*, ut Aduersum te, *Appresso di te.*

Ante *Auanti, Inanzi.*

Circa *Vicino, Intorno, D'intorno.*

Circiter *Circa, ò poco più, ò meno.*

Circum *Intorno, o In circuito.*

Cis, Citra, *Di quà,* ut Citra flumen, *& Oltra, ò Fuora,* ut Citra tuas litteras, *Fuora le tue lettere.*

Contra *Contra, All'incontro, Dirimpetto, Dall'altra banda.*

Coram *A faccia a faccia, Publicamente, In presenza.*

Clam *Occultamente, Nascosamente, Di nascosto.*

De

De	*Da, Per causa, Di, del.*
E	*Da, Dal.*
Ex	*Da, Secondo,* ut ex Platone, *Secondo Platone.*
Erga	*Verso in verso.*
Extra	*Fuora, Eccetto,* ut extra Filippum, *Fuor che Philippo.*
In	*In fauore.* Contra, *Verso.*
Intra	*Dentro.*
Inter	*Fra, In mezo.*
Infra	*Sotto, Di sotto.*
Iuxta	*Vicino, Appresso, Egualmente, Secondo.*
Ob	*Per causa, Per amore.*
Palam	*Publicamente, Palesemente, Auanti.*
Penes	*In potestà, in potere, Appreßo,* ut Penes te.
Post	*Dapoi.*
Præ	*Per auanti, Sopra,* ut Præ cæteris amaris, *sopra gli altri sei amato.*
Præter	*Eccetto, Cauatone, Fuorche, Oltra.*
Pro	*Per, in fauore.*
Propè	*Vicino, Appresso.*
Propter	*Per cagione, per causa. Per amore.*
Secus	*Vicino, Appresso,* ut Secus uiam.
Secundum	*Secondo, Vicino,*
Sine	*Senza.*
Sub	*Sotto.* Subter, *Sotto.*
Super	*Sopra.*
Supra	*Supra, Oltra,* ut annum Supra.
Tenus	*Secondo* ut messe tenus, *secondo l'intrata.*
Trans	*Da la.* Vsque, *Infino.*

DE ADVERBIIS.

ADuerbium eſt pars orationis indeclinabilis, quod ſtat iuxta uerbum, & ferè ſemper nititur uerbo.

Aduerbio accidunt tria.

Species, ſignificatio, & Figura.

Significationes temporis ſunt.

HODIE, Heri, Cras, nunc, Nuper, Perendie, Pridie, Poſtridie, Nudius tertius, Nudius quartus, Aliquando, Olim, Hinc, Quondam, Iam, Semper, Mane, Veſperi, Diu, Noctu, Modò, Dum.

Da loci.

Hic, Illic, Ibi, Vbi, Huc, Haç, Hinc, Intus, Intro, Foris, Foras.

Da Qualitatis.

Bene, Male, Doctè, Pulchre. Fortiter, Sapienter.

Da quantitatis.

Multum, Parum, Modicum, Minimum, Maxime, Magnopere, Sat, Satis.

Da negandi.

Non, Nihil, Nec, Neque, Haud, Minime, Nequaquam.

Da confirmandi.

Profecto, Quippe, Nempe, Videlicet, Scilicet, quidem, Certe, Ne, Plane.

Da Iurandi.

Adepol, Caſtor, Hercle, Medius fidius.

Da Prohibendi.

Ne.

Da optandi.

Vtinam, O ſi.

Da Euentus.

Forte. Caſu, Forte Fortuna.

Da Hortandi.

Eia, Age, Agite,

Da Remittendi.

Vix, Paulatim, Sensim, Pedetentium, Simul, Vna, Pariter.

Da Intentiui.

Valde, Nimio prorsus, Penitus, Omnino.

Da Numeri.

Semel, Bis, Ter, Quater, Quinquies, Sexties, Septies, Decies, Quinquagies, Octuagies, Centies, Millies, Toties, Quoties, &c.

Da Similitudinis.

Quasi, Ceu, sic, Sicut, Sicuti, Velut, Veluti, Vti, Ita.

Da Dubitandi.

Forsitan, Forsan, Fortasse uel Fortassis, Fors, Forte.

Da Superlatiuis.

Maxime, Minime, Doctissime.

Da Vocandi.

Heus, O.

Da Demonstrandi.

En, Ecce.

Da Eligendi.

Potius, Quinimo.

Da Diminutiui.

Clanculum, Belle.

Da Personalis.

Meatim, Tuatim, Suatim, Nostratim, Vestratim.

Da Interrogandi.

Cur, Quare, Nunquid, Quamobrem.

Da Ordinandi.

Deinde, Deinceps, Dehinc, Postea, Obiter, Interim, Interea, Protinus, Propterea.

Da discretiui.

Deorsum, Sursum, Secreto, Separatim, Sigillatim, Bifariã, Omnifariam, Plurifariam, Multifariam.

Affabre *Artificiosamente, bellamente, scient emēte.*
Affatim *Abbondantemente, Largamente.*
Agminatim *A squadroni, ò à squadra.*
Alioquin *Altrimenti, In altro modo.*
Amabo *Di gratia, Per amor mio, Pel ben che mi vuoi.*
Angulatim *Per i cantoni. Per cantone.*
Apparatius *Con maggior spesa, con più apparecchio.*
Appetenter *Desiderosamente, Con gran desio.*
Apprime *Molto, grandemente,* vt Apprime est *vtile, Molto è vtile.* Terent.
Ardenter *Grandissimamente, Con grande amore, & affettione.*
Arctissimè *Strettamente.*
Atqui *Certamente, Certo.*
Abhinc annum, vel Biennium, vel Triennium: *Mo fa vno, dua, ò tre anni.*
Audacter *Arditamente, Liberatamente.*

DE LITTERA B.

BEne *Bene, Accommodatamente, Rettamente, Adagiatamente.*
Bene mane *Ben per tempo, Ben mattino.*
Blande *Lusinghevolmente.*
Biduo *In dua dì, In spatio di dua dì.*
Breui, vel Breuiter. *Breuemente.*
Bifariam *In due modi, Maniere, ò Sorti.*
Bacchatim *Furiosamente.*

DE LITTERA C.

CErte *Certamente.*
Ceu *Come, Quasi.*
Cæsim *Di taglio, A pezzi.*
Cominus *Vicino. Appresso.*

DE LITTERA D.

DEinceps,	*Da quà auanti, Dopoi, per ordine, Vno poi l'altro.*
Deinde	*Dipoi, da l'altra banda, per l'auenire*
Demum	*A l'vltimo, Finalmente*
Denique	*All'vltimo, Finalmente.*
Diuisim	*Separatamente.*
Docte	*Dottamente.*
Duntaxat	*Purche, Solamente.*
Dudum	*Poco auanti, adesso adesso, Hora hora.*
Decenter	*Conuenientemente, Ornatamente.*
Decies	*Diece volte.*
Deformiter	*Laidamente, Bruttamente.*
Deintegro, vel Denuo	*Di nuouo, Vn'altra volta.*
Dilucide	*Chiaramente.*
Diu	*Lungo tempo.*
Dolenter	*Con dolore.*
Dum vel	*Insinche, Mentreche.*
Donec	*Fin tanto che.*

DE LITTERA E.

EHO ad me?	*Vieni, ò vien quà.*
Eia	*Horsù.*
Eminus	*Da lontano, Da lungi.*
En	*Ecco.*
Etiam	*Anchora, Ancho.*
Etiam atq; etiã	*Per quanto so, e posso.*
Eatenus	*A tal modo, insin la.*
Enimuero	*Mà.*
Etiãsi, vel etiam vt,	*Anchorche.*
Enodatius	*Più chiaramente, Più apertamente.*
Ergo	*Adunque.*

Exiguo — *Parcamente, poco.*
Expeditius — *Più espedito, Più ageuolmente.*
Extempore — *Alla sprouista senza pensare.*
Extemplo — *Di subito.*
Extrinsecus — *Di fuora.*
Extra Iocum — *Lassando il motteggiar da banda.*

DE LITTERA F.

FERE — *Quasi, Poco ce volse.*
Fermè — *Certamente, quasi*
Fortiter — *Fortemente, Forte, Fortuito, Casualmente, Perauentura, Per sorte.*
Forsan, Forsitan, Fortassis, Fortasse, *Forsi.*
Familiariter — *Amicheuolmente, Famigliarmente.*
Fartim concisum, *Tagliato minuto minuto, Minutamente.*
Festinanter — *A l'improuisa, à l'infretta.*
Fidenter — *Con sigorta.*
Fistulatim — *Per condotto.*
Frugaliter — *Temperatamente.*
Frustra — *In darno, in vano.*
Funditus — *Dalli fondamenti.*
Furtim — *Nascosamente.*

DE LITTERA G.

GRatuito
Gratis — *Gratiosamente, Per gratia. Senza premio, ò senza mercede, Gran mercede, Di bando.*
Grauiter — *Prudentemente, Saggiamente.*
Gratim — *A passo, à passo, Pian piano, à poco, à poco.*
Graphicè — *A ponto, Artificiosamente, bellamente, elegantemente.*

Gut-

Guttatim	*A goccia, à goccia.*
Graciliter	*Sottilmente.*

DE LITTERA H.

Haud	*No.*
Heri	*Hieri.*
Hercle	*Per Dio Hercole.*
Heus	*O.*
Hodie vesperi	*Questa sera.*
Hic	*Qua.*
Hodie	*Hoggi.*
Hodie mane	*Questa mattina.*
Hactenus	*Insino adesso, ò insinqua.*
Hostiliter	*Da inimico.*
Haud quaquam	*Per niun modo, Per niente.*

DE LITTERA I.

Iam	*Già, mò, adesso, hora.*
Iam	*Adesso adesso, Momò. Hor hora.*
Iandudum	*Poco auanti, Vn pezzo fà.*
Iamdiu	*Già longo tempo.*
Illico	*Subito, Incontinente, à vn tratto.*
Inde	*Di là, Dopo.*
Interea, Interim	*In questo mezo, ò tempo.*
Interdum	*Alcuna volta.*
Ita	*Si, Cosi.*
Item, Itidem	*Similmente.*
Iterum	*Vn'altra volta, Vn'altra fiata.*
Inscite	*Bestialmente.*
Iactanter	*Per vanagloria.*
Iampridem	*Vn pezzo fà. Già longo tempo. molto tẽpo.*
Idcirco, Ideò	*Per questo, Però.*
Impensius	*Più attentamente.*

Im-

Impręsentiarũ vel *in præsentia, presente.*
Imprudenter *Inconsideratamente.*
Imprudenter *Sfacciamente, Senza vergogna.*
Impunè *Senza pena.*
Inclementer *Adiratamente, aspramente.*
Incunctanter *Subito, senza indugio.*
Indaganter *Diligentemente.*
Ingenuè. *Alla reale, Realmente, da huomo da bene.*
Inhæsitanter *Indubitatamente, Fermamente.*
Inopinanter *Alla non pensata.*
Imparato *Alla sprouista, all'impensata.*
Insigniter *Sommamente, apertamente, Ornatamente.*
Insolenter *Presontuosamente, pazzescamente.*
Insperato *Senza speranza, Senza pensare.*
Insulte *Bestialmente, Grossamente, Da grossolano.*
Inuersum *Sotto sopra, a l'inuersa.*
Inuicem *a vicenda.*
Ioco *a burla, Motteggiando.*
Iugiter *Di continuo, Sempre.*
Iuueniliter *Da giouane.*

DE LITTERA L.

Longe *Di lontano, de lunghi Grandemente.*
Latenter *ascosamente.*
Lautè *Grossamente, abondantemente.*
Leniter *piaceuolmente.*
Lento *adagio.*
Lepide *agratiatamente, Molto agratiato.*
Leuiter *Leggiermente.*
Libenter *di buona voglia, Volontieri.*
Libentissimè *Molto volontieri.*
Liquido *Chiaramente.*

Lira-

Liratim	*Solco per solco.*
Lugubriter	*Con pianti, & da bruno.*

DE LITTERA M.

Magis	*Più.*
Maximè	*Molto più.*
Male	*Mallamente, Scioccamente.*
Magis,atq; Magis,	*Ogni hor più.*
Minimè	*Molto manco, A niun modo, nò.*
Millies	*Mille volte.*
Minimum	*Molto poco.*
Modicum	*Poco.*
Modo	*Purche, Hora, Similmente, Solo.*
Multifariam	*Per molti modi, Per molte sorti, & maniere.*
Mature	*Presto moderatamente.*
Membratim	*A membro à membro.*
Merito	*Meriteuolmente, Ragioneuolmente.*
Minaciter	*Con minacci.*
Mirabiliter	*Mirabilmente.*
Molliter	*Delicatamente.*
Mox	*Subito incontinente.*

DE LITTERA N.

Nae	*Certamente, Grandemente, molto.*
Ne	*Nò, Acciò nò, Sinò.*
Nempe	*Certamente.*
Nauiter	*Valorosamente, diligentemente.*
Nec, neque	Nò *ne.*
Nequaquam	*Nò, per nissun modo, ò via,*
Nihil	*Niente.*
Neutique	*Nò, per nissun modo.*
Nimirum	*Certamente, Senza dubbio; Insallantemente.*

Ni-

Nimium	*Troppo, Assai.*
Non	*No.*
Nullatenus	*In nissun modo, Da nulla parte.*
Nudius tertius	*Mo fa tre dì, L'altr'hieri.*
Num	*Si, ò nò, Forsiche.*
Nudiusquartus.	*Mò fa quattro dì.*
Nunc	*Mò, adesso, hora.*
Nunquam	*Mai in nissun tempo.*
Nonnunquam	*Alcuna volta, & alcuna fiata.*
Nunquid	*Si, ò nò, Forsiche.*
Nuper	*Poco auanti, poco fa.*
Nequiter	*Cattiuamente, vigliaccamente.*
Neutique	*Per nißun modo.*
Nisi	*Si no.*
Noctesq; Dies	*Notte, e giorno, Sempre mai.*
Nominatim	*Nome per nome.*
Nouiter	*Diligentemente, Gagliardamente.*

DE LITTERA O.

OBiter	*Fuor di proposito, casualmente, In trascorso, Incidentemente.*
Olim	*Per il passato*
Omnino	*Totalmente, Grandemente. In tutto, e per tutto.*
Obuiam	*Incontro.*
Ocyssime	*Molto presto.*
Opipare, vel Opulenter	*Abondantemente, Lautamente.*
Oppidatim	*Da città in città, Da terra in terra.*
Optato, vel Opportune	*A tempo.*

DE LITTERA P.

PAulatim	*A poco à poco.*
Pariter	*Vgualmente, insieme, Ad vn tempo.*

Pede-

Pedetentim	*Pian piano, A poco à poco.*
Pene	*Quasi.*
Penitus	*Al tutto. Grandemẽte, In tutto e per tutto.*
Peregre	*Fuor di terra; Fuor di paese.*
Perendie	*Posdomane.*
Perinde ac	*Si come.*
Perperam	*Malamente, Cattiuamente.*
Plane	*Certamente, Manifestamente.*
Porro	*Certamente, Finalmente.*
Postquam	*Poiche, Attesoche,* sic Posteaquam.
Postea	*Dapoi.*
Præterea	*Oltra di questo.*
Precario	*Con preghi, Con preghieri.*
Pridem	*Poco tempo auanti.*
Pridie	*Vn dì auanti.*
Postridie	*Vn dì dopò.*
Propere	*A l'impresa, A l'infretta.*
Procul	*Da lungo, Da lontano, discosto.*
Profecto	*Certamente, Senza fallo.*
Proinde	*Perciò, Però.*
Prorsus	*Finalmente, Totalmente, Veramente.*
Protinus	*Da lungi, Da lontano, Da poi, Subito, Continuamente.*
Pacate	*Quetamente.*
Palam	*Publicamente, Palesemente.*
Passim	*Da passo in passo, Per tutto, Sparsamente.*
Patienter	*Patientemente.*
Paulisper	*Molto poco tempo.*
Peculiariter	*Specialmente.*
Pensiculare	*Consideratamente.*
Perniciter	*Ruineuolmente.*
Perpulchre	*Molto bene Gentilmente.*
Perspicue	*Euidentemente.*
Plerunque	*Spesse volte.*

Pluri-

Plurifariam *In molti e piu modi,*
Post hac *Per l'auenire.*
Postmodum *Dopo, vltimamente.*
Potius *Piutosto,* & est de duobus,
Potissimum *Molto più presto, ò più presto;* de pluribus *Sopra ogni altra cosa.*
Præcise. *A pezzo à pezzo, Spezzatamente.*
Præsertim. *Massimamēte, Specialmēte, principalmēte.*
Præssim *Strettamente.*
Priuatim *Priuatamente.*
Propediem *Presto.*
Pro tempore *Secondo il tempo.*
Proxime *Da vicino, D'appresso.*
Pulcherrime *Con honor, e con vittoria.*
Propediem *Di corto, presto.*
Protinus *Subito, Di lontano.*

DE LITTERA Q.

QVasi *Quasi, come.*
Quatriduo *In quattro dì.*
Quatrinoctio *In quattro notte.*
Quamobrem Quapropter, *Perche cosa; Per la qual cosa Per onde.*
Quare. *Perche, per la qual cosa. Onde.*
Quando. *Quando, per alcun tempo, Attesoche.*
Quandoquidem *Attesoche, Perche, poiche, Se pur.*
Quemadmodum *Si come.*
Quid? *Perche?*
Quodammodo *Ad vn certo modo di dire.*
Quid vero *Con che modo, ò patto.*
Quidem *Certamente, perciò.*
Quippe *Certamente,*
Quondam *Per il passato.*
Quandiu *Molto tempo auanti,* & Quam pridem,
Quamprimum *Subito che, Tantosto.*

Quam-

Quammox	*Molto presto, presto.*
Quandoque	*Alcuna volta.*
Quantisper	*Quanto tempo.*
Tantisper	*Tanto tempo.*
Quid tum?	*Che più?*
Quid ni?	*Perche no.*
Quo ad eius fieri poterit,	*quanto possibil sarà.*
Quotidie	*Ogni di.*
Quo circa	*Per la qual cosa.*
Quominus fiat,	*Che non si faccia.*
Quomodo	*Come si sia, In qualunque modo si sia.*
Quoties	*Ogni volta che.*
Quotannis	*Ogni anno.*
Quorsum	*A che effetto, A che proposito.*

DE LITTERA R.

RVrsus, vel Rursus,	*vn'altra volta. Di nuouo.*
Radicitus	*Dalle radici.*
Raptim	*A l'impresa, à l'infretta.*
Rarenter	*Raramente.*
Remisse	*Humilmente.*
Repente	*Di subito, In vn tratto.*
Rite	*Rettamenee.*

DE LITTERA S.

SEnsim	*Pian piano, A poco à poco,*
Seorsum	*Separatamente, Discostamente.*
Sic	*Cosi.*
Sicut, & Sicuti,	*Come,*
Simul	*Insieme.*
Sigillatim	*Vn per vno.*
Si quando	*Si per alcun tempo.*
Statim	*Subito incontinente.*
Suauiter	*Suauemente.*
Subinde	*Dapoi, Subito, Incontinente. Spesso.*

Sub-

Submiſſius	*Più humilmente.*
Sæpè	*Speſſe volte, Speſſe fiate,* Crebro
Sæuiſſimè	*Molto crudelmente.*
Saltem	*Almeno, Almanco.*
Sanè	*Certamente.*
Sat,& Satis	*Aſſai.*
Satius	*Più toſto, ò Meglio.*
Scinter	*A ſommo ſtudio, A poſta, con arte, e dottrina.*
Sero	*Tardo, A tardo.*
Serius	*Piu tardo.*
Sic ſecus	*Si altramente.*
Sedulo	*Diligentemente, Inſtantemente.*
Semel	*Vna volta.*
Separatim	*Da per ſe. Separatamente.*
Serio, non ioco	*Gioco da douero, e Non da burla.*
Simpliciter	*Simplicemente, Puramente.*
Sicque	*Atteſoche.*
Solerter	*Diligentemente, Sottilmente, Ingenioſamente.*
Splendide	*Splendidamente.*
Sponte	*Da ſe ſteſſo, Di propria volontà. Spontaneamente.*
Strictim	*Coſa per coſa.*
Strictè	*Strettamente.*
Simul, ac vel Simul atque,	*Subito che, Poi che.*
Subtiliter	*Sottilmente.*
Succincte	*Breuemente.*
Suppliciter	*Supplicheuolmente, Con preghiere.*

DE LITTERA T.

TAm	*Tanto.*
Tandem	*Finalmente, Vltimamente, Dapoi molto tempo.*
Tanquam	*Come, Si come.*
Triduo	*In tre dì, Per tre dì.*

Tum

Tum	*All'hora, Oltra di questo.*
Tandiu	*Tanto tempo.*
Tantopere	*Tanto gran tempo.*
Tantisper	*Tanto longo tempo.*
Tantundem	*Altretanto.*
Temere	*Pazzescamente, Sbardellatamente, Inconsideratamente.*
Titubanter	*Tremando.*
Tolleranter	*Con gran patientia.*
Tolluntim	*Di portante.*
Tractim	*Lungo tempo, Senza intermissione.*
Trans	*Da la Città, Da quì.*
Tunc	*All'hora.*
Tuto	*Sicuramente.*
Toties	*Tante volte.*

DE LITTERA V.

Valde	*Molto,*
Vbi	*Doue, Dapoiche.*
Velut, & veluti	*Si come.*
Videlicet	*Certamente verbi gratia.*
Vix	*A pena.*
Vix tandem	*Dopò molto tempo.*
Vna	*Insieme.*
Vnquam	*Per alcun tempo, [illegible] alcun tempo.*
Vt	*Volesse Iddio, Dapoiche, Subito, Incontinente, Acciochè.*
Vtique	*Come, certamente, sempremai.*
Vehementer	*Grandemente.*
Vicissim	*Hor l'vno, hor l'altro, vn poco per vno.*
Vsque adeo	*In tanto, Trà tanto.*
Violenter	*A forza.*
Viritim	*Huomo per huomo, à solo, à solo.*
Vltro	*Da se stesso, Spontaneamente.*

Vltro citroque. *De là, e de quà. Da l'vna, & l'altra parte.*
Vix tandem, *Doppo tempo assai.*

E CONIVNCTIONE

CONIVNCTIONES POTESTATIS copulatiuæ sunt.

T, Que, Atque, Ac, Quidem, quoque etiam, Item, At, Ast, Sed, Autem, Vero, copulant enim tam sensum, quam verba.

Continuatiuæ.

Si, Sin, Siue, Seu.

Subcontinuatiuæ.

Quando, Quoniam, Quandoquidem, Quia, Quatenus Quatinus.

Disiunctiuæ.

Ve, Eel, Aut, Siue, Sen.

Adiunctiuæ.

Cum, Si, Vt, Dum, Quatenus.

Causales propriæ.

Nam, Namque, Enim.

Aduersatiuæ.

Tamen, Quamquam, Quamuis, Etsi, Licet, Licebit, Saltem, Sed.

Distributiuæ.

At, Ast, Vero, Autem, Sed.

Discretiuæ, vel Electiuæ.

Quam.

Dubitatiuæ.

An, Ne, Nec, Nec ne.

Collectiuæ, vel rationales.

Ergo, Igitur, Itaque.

	Quibus studeant pueri.
Ac	*Et, Si come.*
Ast	*Ma.*
At	*Ma, Almeno.*
Atque	*Et Che.*
Atqui	*Ma certamente.*
Autem	*Ma.*
Alioqui	*Oltra di questo, Certamente.*
Dum	*Insinche. Quando, Purche.*
Donec	*Insinche.*
Equidem	*Certamente.*
Eatenus	*Intanto.*
Et	*Et, Ancora, Parte,* & tunc geminatur.
Etsi	*Per benche.* Quantunque, *Benche.*
Ergo	*Adunque*
Ideo	*Perciò, per tal causa.*
Immo	*Anzi, Più presto.*
Licet, Licebit,	*Benche.*
Pro in, Proinde,	*Perciò.*
Præterquam,	*Fuor che, eccetto che.*
Quandoquidem,	*Attesoche.*
Quatenus	*Quanto, Perche, A che fine.*
Quamquam, Etsi, Tametsi.	*Perbeuche, benche.*
Quantumcunque, Cum indicatiuo.	
Quamuis, Licet,	*Benche.* Cum subiunctiuo.
Quin	*Perche nò, Accioche nò.*
Quoque	*Ancora, Similmente.*
Quod	*Che, Mò.*
Sin	*Mà, sì.*
Siquidem	*Attesoche.*
Tamen	*Per tanto, Nientedimeno, Mà.*
Vætibi	*Guai à te.*
Vel	*Ouero, Ancora.*
Vero	*Mà, Certamente.*

Maxima notanda.

SI, iungitur cum indicatiuo, quando certitudinem, & rei veritatem induxit, Virg. in 6. Si potuit mane, arcessere coniugis Orpheus, & sic Cicero.

Sed quando induxit rem incertam, ancipitem, & impossibilem, tunc iungitur cum subiunctiuo, Teren. Tu si hic sis, aliter sentias.

Quanquam, Tametsi, & si in principio orationis ponuntur, & cum indicatiuo iunguntur.

Quamuis, & Licet, in media oratione, & cum subiunctiuo copulantur.

Exempla de Primo.

Perbenche t'hò scritto, per tanto non m'hai risposto.

QVANQVAM ad te scripsi, tu tamen non respondisti mihi.

De Secunda.

Perbenche l'hò detto, chi l'hà vdito?

Quamuis dixerim, quis audiuit? Reperitur tamen.
Quamuis cum indicatiuo.

VT, *che, accioche* iungitur cum subiunctiuo, vt *Io t'insegno, acciò impari.*
Doceo te, vt discas.

VT, *come*, iungitur cum indicatiuo, & quandoque cum subiunctiuo, vt

Io studio come tu.
Studeo, vt tu, scilicet studes.

Vt, *che*, Quando iungitur cum his verbis, scilicet Volo Mando, Iubeo, Præcipio, Impero, Exigo, Postulo, Peto, Oro, Rogo, Precor, Cupio, Opto, Desidero, & huius-

huiusmodi, semper iungitur cum subiunctiuo, vt
Io voglio che tu impari questo.
Volo vt discas hoc, & non quod.
Te comando che tu facci questo.
Præcipio, vt facias hoc: sed latinius te facere hoc, vel id abs te fieri.
SED quando iungitur cum Gaudeo, Lætor, Credo, Arbitror, Opinor, Puto, Voluptatem capio, Audio, Intelligo, Nosco, iungitur cum indicatiuo, & subiunctiuo, vt
Io me rallegro, che ami Antonio.
Gratulor quòd amas, vel ames Antonium.
Io penso che tu me obedisci.
Arbitror quòd mihi, obtemperas, vel obtemperes, rectius cum infinitiuo. vt arbitror te mihi obtemperare.
Dummodo, *purche* semper cum subiunctiuo iungitur, vt
Io te amarò purche studij.
Diligam te, dummodo studeas.
Donec, *infinche*, vt plurimum cũ subiectiuo iungitur, vt
Infinche che io viuo, studiarò.
Donec viuam, studebo.
Quam, *che*: dicitur cum in oratione fuerit plus, & minus, & maior, vel electio alicuius rei, vt
Io più scriuo, che leggo.
Ego plus scribo, quàm lego.
Io meno odo, che vedo.
Ego minus audio, quàm video.
Io più tosto pigliarò questo, che quello.
Ego potius id capiam, quàm illud.
E meglio andar alla scuola, che giuocare.
Præstare ire ad gymnasium, quàm ludere.

DE INTERIECTIONE.

EV est iteriectio, quia interijcitur alijs partibus orationis ad exprimendos animi affectus.

Significationes dolentis sunt.

Hei, Heu, Ah, Veh.

Gaudentis.

Euax, Vah,

Ad mirantis.

Papæ, Hem,

Expauescentis, vel Timentis.

Ast, at, Hei.

Deridentis.

Aha, Ahe, Ahu, Eh, ò Ehu.

Exclamantis.

Proh.

Blandientis.

Sodes, Amabo, Quæso, Obsecro.

Lugentis.

Heu, Hoi.

Vocantis.

Ehodum ad me, *Vien quì da me.*

Quibus studeant Pueri.

Heu, cum accusatiuo, vt.

Ohime meschino.

Heu me miserum, & cum nominatiuo, vt

Do antiqua fede.

Heu prisca fides.

Hei, & Vah, cum datiuo, vt

Oime, Hei mihi.

Guai à te.

Veh tibi.

DE

DE CONSTRVCTIONE.

Onstructio est debita partium orationis dispositio.

Constructioni accidunt duo, Concordantia, & Regimen.

Quotuplex est concordantia?

Triplex. Nominatiui cum verbo.

Adiectiui cum substantiuo, Relatiui cum antecedente.

Adiectiuum cum substantiuo in tribus accidentibus tenetur conuenire, scilicet in genere numero, & casu.

Nominatiuus cum verbo in duobus, in numero, & in persona.

Relatiuum cum antecedente in duobus, in genere, & numero, , & non in casu, quia relatiuum, & antecedens non reguntur ab vno eodemque verbo, nec in persona, quia relatiua sicut adiectiua carent persona, & antecedentis se persona induunt.

DE CONCORDANTIA, & examina Adiectiui cum Substantiuo.

I*L mariolo, astuto, e malitioso*.
Manticularius versutus.

La veste di scarlato.

Vestis purpurea.

L'opera degna.

Quæ concordantia est hæc? Adiectiui cum Substantiuo.

Ostende substantiuum? Manticularius.

Ostende adiectiuum? versutus.

Vtrum horum prius considerandum?

Substantiuum, postea vero adiectiuum.

 Quot,

Quot, & quæ ſunt conſideranda in ſubſtantiuo?

Tria, ſcilicet Genus, numerus, & caſus, & hæc eadem in adiectiuo.

Quare Manticularius eſt ſubſtantiuum? Quia habet vnum articulum.

Quod eſt nomen ſubſtantiuum? Quod vnum habet articulum, uel duos ad ſummum, vt hic Manticularius, & hic, & hæc homo.

Quare verſutus eſt adiectiuum: Quia variatur per tres diuerſas voces, vt verſutus, uerſuta, uerſutum.

Manticularius uerſutus quare concordat?

Quia manticularius eſt generi maſculini, numeri ſingularis, & caſus nominatiui.

Verſutus eſt generis maſculini, numeri ſingularis, & caſus nominatiui: ergo bene.

Manticularius eſt generis maſculini: quia declinatur per hic.

Eſt numeri ſingularis, quia ſingulariter profertur.

Eſt caſus nominatiui, quia in tali caſu declinando, reperitur, & eius ſenſum retinet, cum quo conſtruitur.

Verſutus cuius generis? Maſculini. Quia eſt prima uox nominis adiectiui trium uocum diuerſarum.

Secunda uox eſt fœminini.

Tertia uerò neutri.

Manticularius quæ pars orationis eſt? Nomen.

Quotuplex eſt nomen? Duplex. Adiectiuum, & Subſtantiuum.

Manticularius quare nomen eſt Subſtantiuum? quia unum habet articulum.

Quod ſubſtantiuum? Appellatiuum, quia cõuenit multis.

Quotuplex eſt nomen ſubſtantiuum? Duplex.

Proprium, & Appellatiuum.

Proprium eſt quod conuenit uni ſoli, ut Petrus Maria Florentia.

Appellatiuum eſt quod conuenit multis, ut magiſter,

homo

homo, tabula.

Versutus quale nomen est? Adiectiuum, quia variatur per tres diuersas voces.

Quotuplex est nomen Adiectiuum? duplex. Vnum quod variatur per tres diuersas voces. Alterum per tres articulos.

Quot modis potest discordare adiectiuum à substantiuo? Septem.

In Genere solum, vt Manticularius versuta.

In numero solum, vt Manticularius versuti.

In Casu solum, vt Manticularius versutum.

In Genere, & Numero simul, vt Manticularius versutæ.

In Genere, & Casu simul, vt Manticularius versutam.

In numero, & Casu simul, vt Manticularius versutos.

In Genere, & Numero, & Casu simul, vt Manticularius versutas.

Manticularius versuta discordat in genere, quia Manticularius est generis masculini, & versuta fęminini ergo male.

Manticularius versutum discordat in casu, quia Manticularius est casus nominatiui, & versutum accusatiui, ergo male, & sic dicitur de singulis discordantijs.

Il schiauo negro.

Mancipium nigrum.

Maria bella.

Maria pulchra.

Francesco dotto.

Franciscus doctus.

Hic Manticularius, Hic cuius generis? Nullius. Quia omne id, quod est signum generis, non est alicuius generis.

Quid est genus in nomine? Est exploratio sexus, quæ fit per vocem carentem genere, nam illa vox non est genus, sed id, quod per eam intelligimus.

DE

DE CONCORDANTIA
Nominatiui cum verbo.

EGo laudo, quæ concordantia eſt hæc? Nominatiui cum verbo.

Oſtende nominatiuum? Ego, quia, in tali caſu declinando reperitur.

Oſtende verbum? Laudo, quia cum modis, & temporibus eſt ſignificatiuum agendi.

Ego laudo concordant? concordant, quia ego eſt numeri ſingularis, & perſonæ primæ.

Laudo eſt numeri ſingularis, & pſonæ primæ, ergo bene.

Ego, quare eſt numeri ſingularis? quia ſingulariter profertur.

Quare eſt perſonæ primę: quia omnia nomina, & pronomina ſunt tertiarum perſonarum, exceptis ego, ꝙ eſt perſonæ primæ, & tu ſecundæ, & vocatiuis caſibus aliorum qui ſunt perſonæ ſecundæ.

Laudo quare eſt numeri ſingularis? quia ſingulariter profertur.

Quare eſt perſonæ primæ? quia eſt prima vox verbi habentis tres perſonas.

Laudas eſt ſecundæ, quia ſecunda vox verbi.

Laudat eſt tertiæ, quia eſt tertia vox verbi, & ſic in plurali.

Quare laudo eſt prima vox verbi? quia prima eſt in ordine.

Quot modis poteſt diſcordare nominatiuus à veɼbo? tribus,

In numero ſolum, vt ego laudamus.

In perſona ſimul, vt ego laudas.

Quare ergo laudamus diſcordat in numero ſolum?

Quia ego eſt numeri ſingularis, & laudamus pluralis, ergo male.

Ego

Ego laudas diſcordat in perſona ſolum. quia ego eſt perſonæ primæ, & laudas ſecundæ, ergo male.

Ego laudatis diſcordat in numero, & in perſona, quia ego eſt numeri ſingularis, & perſonæ primæ, laudatis eſt numeri pluralis & perſonæ ſecundæ, ergo male.

DE CONCORDANTIA
Relatiui cum antecedente.

PHILIPPVS qui, quæ concordantia? eſt hęc? Relatiui cum antecedente.
Vbi eſt antecedens? Philippus.
Vbi relatiuum? qui.

Relatiuum cum antecedente in quot accidentibus debet concordare? in duobus: In genere, & numero.

Philippus cuius generis? Maſculini, quia declinatur per Hic.

Qui cuius generis? Maſculini, quia eſt prima vox relatiui.

Philippus cuius numeri? Singularis, quia ſingulariter profertur.

Qui eſt ſingularis, quia ſuum antecedens eſt numeri ſingularis, vel quia ſingulariter profertur.

Quot modis poteſt diſcordare relatiuum ab antecedente? Tribus.

In genere ſolum, vt Philippus quæ.

In numero ſolum, vt Philippus quos.

In genere, & numero, vt Philippus quas.

DE REGIMINE SEX PARTIVM Orationis.

SEx ſunt partes orationis, quæ caſus exigunt à tergo, quas inter,ſolum verbum à fronte, & à tergo caſus requirit.

De regimine nominis.

Nomen poſt ſe quatuor caſus depoſcit, diuerſa tamen ratione ſcilicet.

. Genitiuum, Datiuum, Accuſatiuum, & Ablatiuum.

Genitiuum vbicunque poſt ſubſtantiuum ſequuntur De, *Delli, Dello, Della*, & plurali *Delli, Delle, & ſimili*, vt.

La Grammatica del Caſaro. Caphari Grammaticè.

Quoties verò laudis aliquid, vel dedecoris cuipiam tribuitur, Genitiuo, vel Ablatiuo vtimur, vt.

Il fanciullo di bello ſpirito. Puer optimi ingenij, vel optimo ingenio.

Vn giouane di buona gratia. Bonæ indolis, vel indole adoleſcens.

Vna donna sfacciata, è ſenza vergogna, Mulier perfrictæ frontis, vel perfricta fronte.

Sunt aliqua adiectiua, quæ Genitiuum quoq; ſibi aſciſcunt præſertim cum ſignificant copiam, deſiderium, notitiam,& his contraria: vt Expers belli, Peritus, rerum, Patiens inedię, ſic quoq; Partitiuè, & Diſtributiuè collectiuè. Item nomina ex participijs facta, & numerum ſignificantia, vt pars ciuium, amans patrię; item adiectiua in ſubſtantia verſa, vt quantum olei. Genitiuum vel Datiuum recipiunt, Nomina cognationem, Amicitiam, Vicinitatem, & huiuſmodi ſignificantia, ut Affinis, Similis, Communis, Amicus, Intimus, Vicinus, propinquus, conſcius, conformis, conter-

ter-

terminus illius, & illi.

Datiuum tantum postulant, quę commodum, aut incommodum significant, voluptatem, gratiam, & ijs contraria, vt Fidus amico, Perfidus Regi, Omnibus Acceptus, suis malus, Alienis bonus. item verbalia in lis, & in dus, vt flebilis, & amandus omnibus.

Accusatiuum sibi vendicant, quæ dimensionem significāt, & mensuram, vt Altus tres palmos, longum sex pedes, Latus tres digitos, & etiam cum ablatiuo, tribus digitis.

Ablatiuum sine præpositione exigunt, vt Contentus paruo, Præditus virtute. Dignis honore.

Ablatiuum cum præpositione vt, Alienus à literis: Diuersus à sententia. Alter ab altero, Pudica à me: *In quanto à me ella è casta*.

DE REGIMINE VERBI A PARTE POSTERIORI.

VErbum deposcit à tergo quinque casus, Nominatiuum, Genitiuum, Datiuum, Accusatiuum, & Ablatiuum, Diuerso respectu.

Nominatiuum, verba similium copulatiua, & Vocatiua deposcunt, vt Sum Pius, Vocor Aeneas.

Genitiuum verba pretium significantia, vel sub ratione pretij, vt Tanti, Quanti: vt Quanti pransus es? *Quanto hai pagato del tuo desinare?* Quanti constant tibi semel duodeni panes? *Quanto ti costa vna donzena de pani?* pluries liceor, quam quanti est, *Vene offerisco più, che non vale*. Item cum Sum, es, est, dicitur etiam quanti precij, pluris precij.

Præterea Verba, quæ culpam, crimen, pęnamuè significant, & Accusationem, vt in Regulis.

Datiuum requirunt verba, à quibus acquisitionis aliquid boni, maliuè, commodi, aut incommodi suboritur, vt

Mihi

Mihi iſtic nec ſeritur, nec metitur: *In queſto io non vi faccio guadagno alcuno*. Si peccas, tibi peccas, *Se fai male il ſai à tuo danno*.

Accuſatiuo gaudent Actiua verba, quæ à Nominatiuo rei agentis, in Accuſatiuum rei patientis feruntur, vt Amo Titum.

Actiua dico quæcunque ex omni genere actionem ſignificant, vel ſi verba ſpatium notent, vt ab vrbe abeſſe mille paſſus. Cic. pro Seſt. item pro Deiotaro: nam que à te pedem diſceſſi.

Ablatiuum requirunt à tergo, vel octauum caſum omnia Paſſiua, & ſic ab hoc participia, quibus magis octauus caſus congruit, vt Dilectus mihi, Cognitus illis & vltra ablatiuum ſine præpoſitione, verba ſignificantia copiam, inopiam, & vſum, vt impleo, onero, abundo.

Intelligo paſſiua, quæcunque verba Paſſionem ſignificant.

Quoties ſignificamus QVANTVM temporis vtimur Accuſatiuo. Si vero QVANDO, vtimur Ablatiuo, vt Studui annum: & dormiui tota nocte.

Item ſunt ſex Ablatiui ſine præpoſitione.

Inſtrumentalis.

Cauſalis.

Finalis.

Temporalis.

Materialis, &

Septimus caſus.

Participia à tergo conſtructionem ſuorum verborum ſeruant.

DE REGIMINE Præpositionis.

PRæpositio duos casus. Accusatiuũ scilicet, & Ablatiuum deposcit, vt Ad te, & Pro te venio. Animaduertendum est, quod in ancipiti Præpositione, vbi Motus, vel Diuisio, vel mutatio intercesserint, Accusatiuus tribuitur, vbi vero Satus. Ablatiuus.

DE REGIMINE ADVERBII.

ADuerbium quinque casus sibi vendicat scilicet Nominatiuum, Genitiuum, Datiuum, Accusatiuum, Ablatiuum.

Aduerbia Demonstrandi, Nominatiuum, & Accusatiuum requirunt, vt En Improbitas, En quatuor aras.

Exprobandi tantum Accusatiuum; vt En astutias.

Aduerbia Temporis Genitiuum, vt Tunc Temporis, Interea loci. Pridie eius diei, Sed pridie & Postridie etiam cum Accusatiuo.

Dicitur Parum vini, & non Parumper, contra vero Mane parumper, & non paulisper, & non parum.

Cum genitiuo quoque construuntur Aduerbia loci, vt vbi vis gentium; sic & Quantitatis, vt multum vini, Parum olei.

Datiuum accipiunt, vt venit obuiam illi, Aduerbia comparatiua Ablatiuum exigunt: vt Melius te, Plus quingentis colaphis.

DE REGIMINE Interiectionis.

INteriectio quatuor casus exigit, Nominatiuum scilicet, Datiuum, Accusatiuum, & Vocatiuum, vt O magna vis veritatis. Proh dolor cum nominatiuo.

O in-

O insignem impudentiam, O me miserum cum Accusatiuo. Item Proh Deum atque hominum fidem. Heu stirpem inuisam. O Pamphile salue cum Vocatiuo. Hei mihi, Ve tibi, cum Datiuo.

INTERROGATIONES IN STRVctura Latinæ Orationis, Grammaticam profitentibus pernecessariæ, Breui hoc dialogo complexæ.

DISCIPVLVS, ET PRAECEPTOR.

D. Rogo Solertissime Præceptor ni graue tibi fuerint, atque molestum, vt ea à me solertia, atque studio, quo tuo de more soles, aliquid percuncteris de structura orationis, Thema aliquod mihi dictando, vt quid sciam ne sciam vè facillimè conijcias.

P. Iniquum sanè foret, & immane quidem quod æquis præcibus à me poscis, illud tibi negare velle. Quare primo hoc tema sedulò componas.

Tu del quale io dico bene à tuo padre, te lodi del maestro à tutti.

D. Tu, quem ego commendo apud Patrem tuum, agis gratias præceptori apud omnes.

P. Quæ pars est Grammatices hoc Thema?

D. Oratio.

P. Quid Grammatica?

D. Est ars rectè loquendi, rectèq; scribendi, vsu, ratione, & auctoritate constans.

P. Quot sunt partes Grammaticæ?

D. Quatuor litera, vt C, Sillaba, vt Ca, Dictio, vt Capharus, Oratio, vt Capharus docet Venetijs.

P. Quid est Oratio.

D. Est

D. Est congrua dictionum ordinatio, congruam perfectamque sententiam demonstrans.

P. Quot partibus orationis constat oratio?

D. Octo, Nomine, Verbo, Participio, Pronomine, Præpositione, Aduerbio, Interiectione, Coniunctione.

P. Harum partium orationis quæ sunt principales?

D. Nomen, & Verbum.

P. In structura orationis quot potissimũ sunt cõsideranda?

D. Tria, Concordantia, Regimen, & Delectus, quibus perfecta constat oratio.

P. Quid est concordantia?

D. Est orationis partium inter se certus in aliquot accidentibus suis consensus.

P. Quotuplex est concordantia?

D. Triplex, Adiectiui cum substantiuo, Nominatiui cum verbo, Relatiui cum Antecedente, vt de his dictum est in maioribus.

P. Quid est regimen?

D. Quod vnicuique orationis parti secundum exigentiam suam competit.

P. Quot partes orationis casus exigunt à fronte?

D. Vna scilicet Verbum.

P. Quot à tergo?

D. Sex, nomen, Verbum, Participium, Præpositio, Aduerbium, Interiectio: de quibus in sintaxis orationis disputandum est.

P. E partibus orationis quæ potissimum perspicienda est in structura orationis,

D. Verbum.

P. Quot potissimum sunt in Regimine verbi consideranda?

D. Duo Genus verbi, (& hoc tripliciter vt inferius patebit) tum Agens, & Patiens.

P. Quot sunt in verbo consideranda?

D. Quatuor, Genus, Constructio, Significatio, & Vox.

P. Quotuplex est Genus verbi?

D. Duplex: Personale, & Impersonale.

P. Quoniam de Impersonali in suo loco differetur, Quod est verbum personale?

D. Quod certos numeros, certasq; personas continet, & ante se nominatiuũ tacitè vel expresѕè semper exigit.

P. Vbi orationis delectu vtimur.

D. Quoties quod latinorum actorum vsus comprobat, illud in oratione seruamus, vt Ago gratias, & non Facio, & contra, Facio te certiorem, & non ago.

P. Tu quem ego commendo apud patrem tuum, &c. ostende rogo concordantia, & regimina?

D. Tu quem, est concordantia Relatiui cum antecedente, Ego commendo est concordantia Nominatiui cum verbo; patrem tuum, est concordantia Adiectiui cum substantiuo, & sic de singulis.

Regimen est primum in verbo principali, quod est agis, quod regit Nominatiuum à fronte, qui est tu, A tergo accusatiuum patientem, qui est gratias, vltra datiuum, qui est præceptori, qui neque agens, neque patiens, & ita de singulis verbis sentiendum est.

P. Vbi est verbum principale in hac oratione?

D. Agis.

P. Quare est verbum?

D. Quia cum modis & tẽporibus est significatiuũ agendi.

P. Quare verbum?

D. Personale.

P Quare personale.

D. Quia nominatiuum habet à fronte, qui est certæ personæ certique numeri.

P. Quare Personale?

D. Actiuum.

P. Quare Actiuum?

D. Quia desinens in o, format ex se passiuum in or.

P. Quare actiuum?

D. Ac-

D. Acquisitiuum.

P. Quare Acqusitiuum?

D. Quia vltra exigit datiuum ex natura acquisitionis.

P. Quæ nam est summa constructionis actiuorum?

D. Exigere à fronte nominatiuum agentem, à tergo vero accusatiuum patientem.

D. Quod est agens?

P. Quod agit, & à quo agitur, vt Io leggo, *Da me si legge.*

P. Quod est patiens?

D. In quod transit actus: vt *Io leggo Cicerone.*

P. Num idem sit patiens, & eadē ratione in verbo actiuo?

D. Minime: quoniam in possessiuo, Acquisitiuo, & Separatiuo patiens vt plurimum est minus dignum.

In transitiuo vero, & effectiuo plerunque patiens est magis dignum, vt est animatum, vel continens.

P. Quorsum est operæ pretium hæc nosse?

D. Quoniam solum agens, & patiens actiuorum simulatq; cognita fuerint, mutantur in passiuo?

Vlteriores vero casus, qui non sunt agentes, neque patientes nusquam mutantur, sed ijdem remanent.

P. Quot sunt ordines actiuorum?

D. Sex. Simplex, vt Commendo Iacobum.
Io dico bene di Giacomo.

Possessiuus, vt Arguo te indignitatis.
Io ti riprendo di bestialità.

Acquisitiuus, vt Commodo tibi Cymbam.
Io ti seruo della Gondola.

Transitiuus, vt Doceo te Grammaticam.
Io ti insegno di Grammatica.

Effectiuus, Euacuo horreum frumento.
Io voto il grano dal granaio.

Separatiuus, vt accepi litteras à Capharo.
Io hò riceuuto littere dal Cafaro. Qui ordines singuli distinguuntur casibus vlterioribus.

P. Sub quo genere constructionis est hæc oratio?

D. Sub genere constructionis transitiuæ.

P. Quid est constructio?

D. Est congrua orationis partium dispositio in ipsa oratione.

P. Quotuplex est constructio stricto modo?

D. Quatruplex.

Transitiua, vt colo Deum.

Intransitiua, vt dormio.

Reciproca, vt iacto me.

Retransitiua, vt Amo te, qui amas me.

P. Agis, quem casum regit à fronte?

D. Nominatiuum.

P. Vbi est? D. Tu.

P. Vnde regitur?

D. Ab hoc verbo Agis.

P. Ex qua parte?

D. Anteriori.

P. Ex qua vi?

D. Rei agentis.

P. Agis post se quem casum exigit?

D. Accusatiuum.

P. Vbi est accusatiuus?

D. Gratias.

P. Gratias cuius casus?

D. Accusatiui.

P. Vnde regitur?

D. Ab hoc verbo Agis.

P. Ex qua parte?

D. Posteriori.

P. Ex qua vi?

D. Rei patientis.

P. Quem ego commendo, quem, quæ pars est?

D. Nomen.

P. Quale nomen?

D. Relatiuum, quia refert rem ante latam.

P. Tu quem: quæ concordantia est hæc.

D. Re-

D. Relatiui cum antecedente, reliqua vt supra.
P. Quem cuius generis?
D. Masculini, quia est prima vox relatiui.
P. Contra cum quis sit prima vox, & non qui, cum dicatur Quis vel qui, quæ quod vel quid.
D. Quis stat interrogatiue, vel infinitiue, vel admiratiue & non relatiue, cum Qui, quæ quod sit relatiua.
P. Quare suum antecedens Tu, est generis masculini?
D. Quia cum sit omnis generis de digniori quod est generis masculini per Antonomasiam intelligitur.
P. Quem, cuius numeri?
D. Singularis, quia singulariter profertur.
P. Quem cuius casus?
D. Accusatiui, quia in tali casu declinando reperitur.
P. Quare, Tu quem, non concordat etiam in casu.
D. Quia Relatiuum, & Antecedens non reguntur ab vno, & eodemque verbo.
P. Quem, vnde regitur?
D. Ab hoc verbo commendo.
P. Ex qua parte?
D. Posteriori.
P. Ex qua vi?
D. Rei patientis.
P. Ego commendo, quæ concordantia est hæc?
D Nominatiui cum verbo.
P. Ostende Nominatiuum?
D. Ego, quia in tali casu declinando reperitur.
P. Ostende verbum?
D. Commendo, quia cum modis, vt supra.
P. Diceretur ne bene, cuius ego commendo?
D. Non quoniam discordaret in regimine verbi, à parte posteriori.
P. Apud tuum patrem cuius casus?
D. Accusatiui. P. Vnde regitur?
D. Ab hac præpositione apud, à parte posteriori.

P. Præpositio quos casus exigit à tergo?

D. Duos, scilicet Accusatiuum, & Ablatiuum.

P. Hic pater tris, hic cuius generis?

D. Nullius, quia omne id quod est signum generis, non est alicuius generis.

P. Quid est genus in Nomine?

D. Est exploratio sexus, quæ fit per vocem carentem genere, nam illa vox non est genus, sed id, quod per eam intelligimus.

P. Satis de his sit nobis dictum hactenus, in hoc enim ingenij tui pespicacitatem noui, & quantum profeceris satis superq; vidi. Reliquum est, vt nulla ab hisce te studijs voluptas auocet, nullus te ludus abducat, nulla cuiuspiam consuetudo retardet, Perge igitur vt cæpisti teque in dies solertiorem præbeas.

DE CONSTRVCTIONE
Verborum personalium.

OMne verbum Personale habens numeros & personas distinctas, nominatiuum exigit à fronte tacitè, vel expresse.

Verbi personalis quinq; sunt genera.

Actiuum, Passiuum, Neutrum, Deponens, & Commune.

Omne verbum actiuũ desinens in o, & formans ex se passiuum in or à fronte nominatiuũ agentem exigit, à tergo verò accusatiuũ patientẽ asciscere sibi potest, & iuxta vlteriores casus, quoti sit ordinis facilè distinguitur.

Actiuum verbum discernitur à Passiuo in vernaculo sermone, quod passiuum semper habet vulgare verbi, Sum, es, est, vel Se in tertijs personis cum articulo, vt plurimum da, vt *Se ama da me la virtù*.

Sum, *Io sono*. Amor, *Io sono amato*.

Eram, *Io era*. Amabar, *Io era amato*.

Fui, *Io fui*, *& son stato*. Amatus sum vel fui, *Io fui*, *& son stato amato*.

Fue-

Fueram, *Io era stato*. Amatus eram vel fueram, *Io era stato amato*.

Ero, *Io sarò*, Amabor, *io sarò amato*, & sic per omnes modos, & tempora, actiuum verò non est eiusmodi.

Actiuum à Neutro discernitur, quod in actiuo potest fieri conuersa locutio ad hominem in prima, vel secunda persona sumpta r, littera, vt.

Io amo Titio, Io son amato da Titio. Amo Titium.

Amor à Titio, quod non fit in neutro, vt

Io dormo, Io son dormito, & sic in cæteris neutris præter quam in acquisitiuo, in quo est exceptio, quam quæque regula patitur.

Actiuũ simplex diiudicatur à ceteris casib. vlterioribus.

ORDINES VERBORVM

Actiuorum sunt sex.

Simplex, vt Audio Capharum, *Io oda il Cafaro*.

Possessiuum, vt Quanti emisti librum? *per quanto hai comprato il libro*.

Acquisitiuus, vt Dono tibi chirothecas, *Io ti faccio vn presente delli guanti*.

Transitiuus, vt Doceo te literas, *Io ti insegno lettere*.

Effectiuus, vt Exonero asinum lignis, *Io scarco le legne dell'asino*.

Separatiuus, vt Expello malos è gymnasio, *Io discaccio li tristi dalla scola*.

Non sunt plures, neque pauciores quia totidem sunt casus nominũ, ad quorũ numerũ sunt cõstituti, quibus vltra primũ accusatiuũ cõstruũtur, erit igitur simplex.

Nominatiui loco, vt *Il Capharo non hà paura di maldicenti*, Capharus non timet detractores.

Genitiui, vt Quanti te docet Capharus? *per quanto t'insegna il Capharo*.

Datiuo, vt Debeo tibi solidum. *ti deggio dare vn soldo*.

Accusatiui, vt Celo te pauca, *Io ti nascondo poche cose*.

Vocatiui cuius loco vtimur Ablatiuo sine præpositio-

ne, vt Orno, te beneficijs, *Io ti faccio del bene*.
Ablatiui cum præpositione: vt Accepi litteras à Titio; *Hò riceuuto vna littera da Titio*.

DE VERBIS ACTIVIS, & quoniam modo alterum ab altero diiudicetur.

Simplex erit, si verbum vno tantum casu posse contentum fuerit, vt *Io dico bene di Marco*: Commendo Marcum.
Possessiuum, vbi fuerit pretium tacitum vt tanti, quanti, vel expressum vt duobus: & tribus solidis, vel culpa fuerit, vt pęna crimenue, vt
Come vende l'oua? doi per vn soldo. Quomodo vendis oua? bina solido.
Io ti riprendo d'ignoranza:
Increpo te inscitiæ.
Acquisitiuum: Quoties cuique acquisitiuo cuiusq; rei orientur, vt
Tu mi serui della veste:
Tu commodas mihi vestem.
Transitiuum, vbi transitus à re ad rem diuersam fiet, vt
Il Casaro c'insegna l'arte oratoria. Capharus docet nos artem oratoriam.
Effectiuum, vbi intercesserint, vt plurimum vtensilia, & materialia, vt
Il seruo vota il vino da li fiaschi.
Famulus euacuat œnophora vino.
Separatiuum, vbi fuerit separatio ab vno ad alterum, vt
La massara caua il vino dalle botte. Ancilla haurit vinum è dolio.

DE

DE ORDINIBVS Verborum Actiuorum.

Simplex ordo verborum actiuorum exigit à fronte Nominatiuum agentem, à tergo vero Accusatiuum patientem.

Dicitur Simplex, quia Nominatiuo, & Accusatiuo simpliciter gaudet, vt

Io dico bene de i virtuosi.

Ego commendo officiosos.

Amo as aui atum *per amare, & esser inamorato.*

Diligo is exi ectum *per voler bene, & portare affettione.*

Cõmẽdo as aui atum *per lodar, & dir bene.*

Æstimo as aui atum *per farsi conto, e stima.*

Negligo is exi ctum *per farsi beffe.*

Torqueo es si tum *per tormentare, & dar della fune.*

Fastidio is iui itum *per hauer in fastidio, & à schifo.*

Fastidio semper agens illatum requirit. Hor. in Sem. Fastidis omnia.

Exilaro as aui atum *per allegrare.*

Honoro as aui atum *per honorare.*

Verbero as aui atum *per battere.*

Frigefacio cis eci ctum *per raffreddare.*

Calefacio ci eci ctum *per scaldare.*

Perspicio cis exi ctum *per accorgersi, & auedersi.*

Delecto as aui atum *per dilettare.* Vnde Delector passiuum Cic. in Bruto. Cùm à malo delectatur, & cum Septimo quoque casu.

Iuuo uas iuui utum *per giouare.*

Appello las laui latum *per chiamare à corte.*

Duco is xi ctum *per guidar, & menare.*

For-

Formido das aui tum, *per hauer paura*.
Terreo es rui tum, *per far paura*.
In odium habeo es bui tum, *per hauer in odio, & odiare.*

Quibus studeant pueri.

Moleste fero fers tuli latum, Aegrefero, Grauiter fero, *per hauer à male, à noia, & rincrescimento.*
Occido is di, Interimo is, Neco as, Interficio is, *per ammazzare.*
Trucido as, Obtrunco as, *per tagliare à pezzi.*
Verto is, Voluo vis vi, *per riuolgere.*
Vunero as, Ferio is, Percutio is, *per ferire, & percuotere.*
Fero fers, tuli, latum, *per portare, produrre, patire, sopportare, desiderare, & dire.*
Aspicio cis xi, cerno is, Video es, *per vedere, e riguardare.*
Sperno is spreui, Despicio is, Contemno is, psi, *per dispregiare, & non degnarsi.*
Derelinquo is, Desero is, Destituo is, *per abandonare.*
Congero is, Congrego as, Coaduno as, Colligo is, *per radunare.*
Reficio is, Instauro as, Reparo as, *per risare, & acconciare.*
Odi disti dit, *per odiare, & per portar odio.*
Rego is, Guberno as, Administro as, *per reggere, & gouernare.*
Perficio cis, Compleo es, Absoluo uis, Finio is, *per compire, & finire.*
Nosco scis, Cognosco is, Agnosco is, Nouisti, *per cognoscere.*
Incipio is, incoho as, Initio as, Cępi pisti, *per incominciare.*
Occipio is, *per cominciar da capo.*
Opto tas, Cupio is, Desidero as, Exoptu as, Appetto is, *per desiderare, & hauer voglia.*
Mitigo as, Placo as, Paco as, Lenio is, *per mitigare.*
Facio is, Ago is, egi, *per fare.*
Inuenio is, Repero is, reperi, Comperio, *per trouare.*
Ingulo las aui *per scannare.*

Ti-

Timeo es, Metuo is: Formido as, *per hauer paura, & temere.*
Voco as, Appello as, Nomino nas, *per chiamare, & nominare.*
Præfinio nis ui, *per assignare luogo. tempo, & occasione.*
Diffinio is, Definio is, *per diffinire, & dichiarare.*
Aboleo es, *per annullare, e cessare.*
Accerso is iui, *per andar a chiamare.*
Acumino as, Acuo is, *per accuzzare, & acuire.*
Adaquo as aui, *per abbeuerare.*
Dimitto is isi, *per licentiare, & dar licentia.*
Admitto is isi *per riceuere, & accettare.*
Vro is, Aduro is, comburo is bussi stum, *per abrusciare.*
Agito as *per essercitare, molestare.*
Alterno as *per scambiare mò vna cosa, mò vn'altra.*
Perspicio cis, Animaduerto is *per acorgersi, duedersi, & considerare.*
Appendo is di *per appendere, & apiccare* vt vua.
Tento as, Attento as *per tentare.*
Attollo lis, Effero fers, Extollo lis tuli, *per inalzare.*
Attraho is, Traho is *per tirare per forza.*
Prouoco as, Lacesso is *per diffidare, e prouocare.*
Baiulo las *per portare in spalla.*
Batuo is *per frustare, & dar delle scoregiatte.*
Beo as *per far contẽto, & beato.*
Adamo mas *per esser innamorato.*
Tango is tetigi tactum *per toccare.*
Expecto tes aui tum *per aspettare.*
Fallo lis fefeli, Decipio is, *per inganare, & defrodare.*
Porto as *per portare cose di peso.*
Deporto as *per portar male noue.*
Asporto as *per portar da vn luogo al'altro.*
Gero is gessi *per portarsi in vn gouerno.n*
Veho is vexi *per portare per acqua, ò con bestie ò con carro.*

Offen-

Offendo is *per abbaterse,& riscontrarsi.*
Lædo is Offendo is *per nocere, & far dispiacere.*
Acquiro is Paro *per acquistare.*
Lucrifacio is feci *per guadagnare.*
Gigno is nui Genero as *per generare.*
Par o is perpe ij *per partorire, & acquistare.*
Pono nis posui *per porre.*
Nescio is Ignoro as *per non sapere.*
Scio is sciui *per sapere.*
Eligo is Deligo is *per eleggere,& sciegliere,et acca*
Præuideo es di *per antiuedere. (pare.*
Cogito as,Puto as,Cenceo es *per pensare,& estimare.*
Excogito as aui *per trouar pensando.*
Perpendo is di *per ben cõsiderare,& essaminare.*
Mergo is,Submergo is si *per affondare,& andar al fondo.*
Emergo is si *per venir à galla,& vscir fuora.*
Foueo es ui *per couare, & abbracciare.*
Mordeo es momordi *per mordere. (pũto.*
Paro as, Apparo as, *per apparecchiare, & porre in*
Duco is xi *per menare,& guidare.*
Conduco is xi *per condurre,& accompagnare.*
Impendo is di *per spendere.*
Buccino nas *per sonar la tronbetta.*
Bullio lis, Ebullio is *per bollire.*
Despumo mas. *per spumare.*
Confligo is, Dimico as, Pungo as. *per scaramucciare.*
Cespito as *per introppiccare,& inciampare*
Cõpello lis.puli, Cogo is egi *per constrengere.*
Præcipito tas *per precipitare, & dar la penta.*
Lasso sas aui *per straccare,& affaticare.*
Horreo es rui *per spauentare.*
Vsurpo pas *per vsar spesso vna cosa e farsela propria.*
Pulso as *per picchiare,e far sonito.*
Terreo es rui *per fare, o per paura.*
Defero fers tuli latum *per portar giù & rappresentare.*

EXEMPLA.

A *Questa stanza capeno dieci letti.*
Hoc domicilium capit decem strata.

Questi guanti non capeno alle tue mani.
Hæ chirotecæ non capiunt manus tuas, quia continens semper est agens in capio, & contentum patiens.

Tu ti fai beffe di chi fa conto della virtù.
Tu negligis illum, qui æstimat virtutem.

Io dico bene del maestro à tutti,
Ego commendo magistrum apud omnes.

Li tuoi costumi mi infastidiscono, ò mi son venuti in fastidio.
Tui mores afficiunt me molestia *per fastidio* dicitur, Ego fastidio tuos mores.

Se tu hauessi domandato consiglio dal tuo Auocato, non haresti fatto danno alli tuoi amici.
Si consuluisses patronũ tuũ, nõ offendisses tuos amicos.

Io non hò paura de i miei nemici; ma dubito che quelli non faccino dispiacere al mio fratello.
Non timeo meos inimicos, sed timeo fratri meo ab eis: si diceretur.

Tu sei molto tenero di tuoi figliuoli, Tu admodum times tuis liberis.

POssessiuus ordo verborũ actiuorum à fronte requirit Nominatiuũ agentem, à tergo Accusatiuũ patiẽtem minus dignum, vt plurimum significantem, & vltra Ablatiuum sine præpositione denotãtem pretium, vel Genitiuum ex natura possessionis. vt,

Io ti riprendo di dapocagine: Obiurgo te ignauiæ.

Io hò comprato il libro dieci soldi. Emi librũ decem solidis.

Emo	mis	emi	ptum	*per comprare.*
Vendo	dis	didi	itum	*per vendere.*
Aestimo	as	aui	atum	*per estimar, farsi conto, ò stima.*
Facio	cis	ci	ctum	
Duco	cis	xi	ctum	
Loco	as	aui	atum	*per dar à pigione, à vettura, ò à fittto.*

Con-

Conduco is xi ctum, *per pigliare a pigione, à vetura, ò affitto.*
Reuendo is didi itum, *per riuendere.*

Hæc superiora, vt plurimum cum ablatiuo.

Exceptis, Tanti, Tantidem, Quanti, Quantinus, Quantilibet, Quanticunque, Pluris, Minoris, Vili, & Caro, Dicitur tamen Tanto, & Quanto pretio, & Minori pretio, sed cum substantiuo.

Accuso as aui atum
Insimulo as aui atum
Incuso as aui atum } *per accusare, & incolpare.*

Damno as aui atum
Condemno as aui atum } *per condannare, dannare, r biasimare, per assoluere.*

Absoluo uis ui tum

Arguos is gui tum
Redarguo is gui tum
Obiurgo as aui atum
Increpo as pui tum } *per riprendere.*

Reprehendo dis di ensũ.

Impleo es eui tum *per impire.*
Depleo ples eui tum *per votare.*
Expleo ex eui tum *per empire, & satiar in fino à gli occhi.*
Punio is iui itum *per punire.*
Mulcto as aui atum *per pun r in danari.*
Satio as aui atum *per satiare.*
Castigo as aui atum *per castigare.*
Saturo as aui atum *per satiare, & sattollare.*
Participo as aui atum *per far partecipe.*
Pendeo es pependi sum *per pendere, e star sospeso.*
Abstineo es nui tum *per astenere.*
Excrucio as aui atum *per tormentare, e molestare.*
Ango is xi tum *per affligere.*

E X E M P L A.

COME, ò quanto, ò per quanto tu comperi la libra del castrato; à diece quattrini la libra, ne più ne meno.

Quan-

Quanti emis libram carnis veruccinæ? decem quadrantibus pro qualibet libra, nec pluris, nec minoris.
Io quel steßo conto, ò quella medesima stima, altretanto conto fò de miei amici, quale, ò come loro fan di me.
Tantidem æstimo, vel facio, vel duco amicos meos, quãti ipsi faciunt, vel æstimant me.
Io t'accuso al Vicerè di furto.
Accuso te furti apud Proregem, vel coram Prorege.
Io ti riprendo di vigliaccaria, & superbia; & dell'vno, & l'altro ti biasimo.
Arguo te inertiæ, & superbiæ, & damno te vtraque, & nõ vtriusque.
Io t'accuso di peccato d'auaritia.
Accuso te crimine auaritiæ, & non criminis, quia vitia generalia in ablatiuo locantur.
Io hò compro due soldi di pomi.
Emi duos solidos pomorum. Ci. Mille salis modios simul edendos: vel poma duob. solidis, sed magis dialecticè.

ACquisitiuus Ordo verborum actiuorum a fronte nominatiuum agentem exigit, a tergo accusatiuum patientem minus dignum vt plurimum significantem, vltra uero datiuum ex natura acquisitionis, vt
Io ti seruo del libro.
Commodo tibi librum, vel de libro.

Do as dedi tum,	*per dare.*
Tribuo is bui tum Assumo is sumpsi tum Attribuo is bui tum Ascribo is psi tum	*per attribuire, & imputare.*
Trado is didi tum	*per darsi in tutto, & in potestà.*
Dedo is didi tum	*per darsi in tutto, ò arrendersi.*
Præpono is sui situm Præfero fers tuli latum	*per anteporre, & far più.*
Dico is xi ctum	*per dire.*

Refero

Refero fers tuli latum *per referire, ò accontare.*

Cōmodo as aui tum *per prestare, seruire, e compiacere.*

Mutuo as aui tum *per pigliare in prestito.*

Cic. ad Atticum: Ne quod tecum permutaui versura mihi soluenda sit.

Mitto is misi sum *per mandare.*

Scribo is psi ctum *per scriuere.*

Lego gis gi ctum *per legge.e.*

Cōmēdo as aui tum *per raccommandare.*

Nuntio as aui tum *per auisare, e mandare à dire.*

Dono as aui tum *per donare.*

Declaro as aui tum *per dechiarare.*

Reddo is aui tum *per rendere, & restituire.*

Quibus studeant pueri.

Comparo as Confero fers *per ragguagliare, & assomigliare.*

Dico as Dedico as *per dedicare, e dare à honore.*

Lego as ui tum *per mandare, e lasare in testamento.*

Associo as aui tum *per congiungere.*

Præbeo es bui tum *per dar in parte.*

Impendo is pendi sum *per spendere.*

Addo is Adijcio is eci *per aggiungere.*

Distribuo is bui tum *per distribuire, e compartire.*

Credo is didi tum *per credere, e fidarsi & dar in credenza.*

Comitto is si sum *per commettere, fidare, e dare in potestà.*

Vendico as ui tum *per appropriare, & attribuirsi.*

Asso as ui tum *per arrostire.*

Augeo es xi ctum *per abbondare alcuno, & accrescere.*

Mitto dono, mittis dono *per mandare, & donare,*

& ap-

& appresentare.

Concilio as aui tum *per pacificare, far pace, & amicarsi.*

Abdo is didi tum *per nascondere.*

Prodo is didi tum *per manifestare, & tradire.*

Subiugo as Subigo is, Subijcio is, Subdo is, Suppono is, *per subiugare, & sottomettere.*

Pando is, Pango is *per far palese, annunciare & notificare.*

Mando as Domando as *per commettere & imporre.*

Retribuo is, Refero fers gratiam, *per rimeritare, & ricompensare.*

Abnego as *per negar con instantia, e giuramenmento.*

Accumulo as *per accumulare, & accrescere.*

Admoueo es ui tum *per accostare.*

Assero is rui sertum *per affirmare.*

Memoro as aui tum *per ramentar ad altri, e ridurre in memoria.*

Commemoro as aui tum *per rammentar ad altri.*

Conduplico as aui tum *per radoppiare.*

Concedo is *per dare, e concedere.*

Condono as *per rimettere, e perdonare.*

Prædico as *per predicare, diuulgare, & publicare.*

Edico is *per comandare, e bandire.*

Incido is *per fare sapere, e denuntiare.*

Addico is xi *per destinare,* vt addictus triremi, *mandato in galea.*

Iubeo es, impero as, præcipio is *per commandare.*

Indico as, Declaro as, Dilucido as, Nudo as, Manifesto as, Demonstro as, Monstro as, Aperio is, Ostendo is *per dimostrare, & manifestare.*

Explico as *per suilupare.*

Significo as, Insinuo as *per auisare, & intendere.*

Interdico cis *per intendere, & vietare.*

Prohibeo es Veto as tui *per prohibire, & vietare.*

H Suadeo

Suadeo es suasi per suadere, & confortare a fare.

Persuadeo es *per indurre a fare.*

Dissuadeo es *per sconfortare, & dissuadere.*

Inuideo es di *per hauer inuidia.* Sed non dicitur ego inuideor, sed mihi inuidetur: Cic. lib. 2. de offi. non modo non inuidetur illi ætati.

Exprobro as aui *per rinfacciare.*

Ostento as *per lodarsi, & auantarsi, & squarciare.*

Iniungo is *per imporre cosa noiosa.*

Spondeo es Promitto is, Recipio is, *per promettere.*

Impertio is *per far parte, e partecipe.*

Inhibeo es *per vietare.*

Impono is sui *per por sopra, incaricare, aggiuntare, truffare,* vnde impostor & impostura.

Accommodo as *per assettare, adattare, & accommodare.*

Incommodo as *per far dispetto, & sconciare.*

Demulceo es mulsi *per toccar piaceuolmente.*

Respondeo es pondi *per rispondere.*

Soluo is ui *per pagare, & liberare.*

Debeo es bui *per douer dare, & esser tenuto & obligato.*

Seruo as ui tum *per mantenere, & saluare.*

Aperio is rui tum *per aprire, & dichiarare.*

EXEMPLA.

Io t'ho compiacciuto, o seruito del cauallo.
Commodaui tibi equum.

Io t'ho seruito di tre scudi.
Commodaui vel dedi tibi mutuo tres nũmos aureos.

Io mi lodarò di te al maestro.
Agam tibi gratias apud magistrum.

Io ti faccio un presente di questo libro.
Do tibi dono hunc librum.

Io ho maritata mia sorella à Filippo.
Dedi nuptum meam sororem Philippo.

Io manderò questa lettera per vno a posta a mio fratello.

Dabo has literas certo nuntio ad meum fratrem.

Heliseo m'ha auisato del tuo ben stare.

Helyseus certiorē me fecit de tua prospera valetudine.

Tu mi sei venuto meno della tua fede.

Tu mihi fidem soluisti.

Io ti faccio buono questo cauallo.

Præsto tibi hunc equum.

Io t'ho inuidia di queste lettere.

Inuideo tibi has litteras.

Io ti sono tenuto, o ti debbo dare, o ti son debitore d'vno scudo.

Debeo tibi nummum aureum.

TRansitiuus Ordo verborum actiuorum a fronte nominatiuum agentem requirit: post se vero accusatiuum patientem significantem, vt plurimum quid dignius, vt sunt animatum, & continens, & vltra alterum accusatiuum recipere potest. Dicitur autē transitiuus, quia accusatiuum ex natura transitionis requirit, vt

Il maestro insegna alli scolari lettere greche.

Magister docet discipulos literas græcas.

Doceo es cui tum *per insegnare.*
Calceo as aui tum *per calzare.*
Moneo es nui tum *per auertire, & per solicitare.*
Admoneo es nui tum *per amonire, & ricordare, & auertire.*
Interrogo, gas, gaui, gatum, per spiare, & domādare, Cic. lib. 1. Tus. Pusionem interrogat Socrates quædam geometrica.
Cælo as ui tum *per celar, e nascondere.*
Oro as ui tum *per pregare, & orare.*
Vestio is ui
Induo is uui tum *per vestire,*
Exuo is xui tum *per spogliare,*
Cingo is xi ctum *per cingere, & allacciare.*
Posco, Peto, Flagito, Efflagito, Postulo *per domandare, & richiedere.*

Subcingo is xi ctum *per discingere, & dislacciare.*
Rogo as aui atum *per pregare.*
Consulo lis lui tum *per domandar consiglio.*
Cic. ad Att. lib. 7.

EXEMPLA.

Io ti insegno di lettere.
Doceo te litteras.
Io ho scalzato da i miei piedi quelle scarpe, lequale s'hà calzato il mio seruidore.
Ego discalceaui meos pedes illos calceos, vel illis calceis quos, vel quibus calceauit se meus famulus. Cic. per In duo is mauult.
Io m'ho vestito quelli panni, liquali mio padre s'ha spogliati.
Ego indui me illos pannos, vel illis pannis, quos, vel, quibus meus pater exuit se.
Tu m'hai nascosto questo.
Tu celauisti me hoc, vel de hoc.
Io ti nascondo, o tengo nascosto le mie cose.
Cælo te meas res, vel de meis rebus.
Io ti ricordo di questo.
Admoneo te huius rei, vel de hac re, vel hanc rem.
Io hò addimandato i libri a Mutio.
Petij libros Mutiom, vel a Mutio.

Effectiuus ordo verborum actiuorum a fronte nominatiuum agentem sibi asciscit, a tergo vero accusatiuum patientem quid dignius denotãtem, & vltra ablatiuum sine præpositione, vt
Li mulatieri hanno scarcato le legne dalli mulli.
Muliones exonerauerunt mulos lignis.
La tua lettera m'ha allegerito la malinconia.
Litteræ tuæ mæ ægritudine leuarunt.
Spolio as aui tum *per spogliare, & aßassinare.*
Priuo as aui tum *per priuare.*
Onero as aui tum *per scaricare, & aggrauare.*
Deonero as aui tum *per scaricare, & alleggerire.*

Imbuo

Imbuo is bui tum *per empire.*
Vacuo as aui tum *per votare.* Cic. mauult vacuũ
Euacuo as aui tum (facio.
Corono as aui tum *per coronare.*
Expleo es eui tum *per impire a perfettione.*
Dono as aui tum *per donare.*
Inficio is eci ctum *per tegnere,& imbrattare.*
Augeo es auxi actum *per accrescere, aumentar,& abbondare.*
Infarcio is xi ctum *per insaccare.*
Leuo as ui tum *per allegerire,& sgrauare.*
Munio is ui tum *per fortificare.*
Educo as ui tum *per notrir,& alleuare.*
Sterno is straui tum *per distendere e spianare.*
Peto is ui tum *per andar adosso.*
Sagino as ui tum *per ingrassare.*

Quibus studeant pueri.

Batuo is tui tum *per frustare, dar con la frustrao, serza.*
Arito tas *per vrtare, e fara cozzi.*
Decoro as, Orno as, Exorno as *per ornare.*
Dedecoro as *per vituperare, o suergognare.*
Eripio is pui *per liberare.*
Deleo es eui *per scancellare, o cassare.*
Lacto as aui *per allettare.*
Alo is, Educo as *per nutrire,& alleuare.*
Arcto as *per far astretto o astringere.*
Afficio is affeci *per indurre e disponere.*
Lacero as aui *per lacerare.*
Spargo is, Aspergo is *per spargere, o spandere.*
Fundo is fundi sum *per spargere, o riuersare, & porre in sbaraglio.*
Elimino as aui tum *per sgombrare.*
Figo is, Infigo gis *per ficare.*

Expugno as *per vincere per forza.*
Oppugno as *per combattere, e dar la battaglia.*
Ferio is, Percutio is, Vulnero as, Saucio as, *per ferire.*
Trucido as *per tagliare a pezzi.*
Obtrunco as *per tagliare la testa.*
Fulcio is *per apontellare, e fortificare.*
Contamino as *per imbrattare, e toccar cō mani brutte.*
Nutrio is *per nutrire.*
Satio as, Saturo as, *per sattollare.*
Pasco paui *per pastolare, e pascere.*
Allicio is, Pellicio is *per allettare, & tirar con lusinghe.*
Instigo as, Vrgeo es, Ango is, Stimulo as, *per stimulare.*
Pingo is, Depingo is, *per dipingere.*
Præripio is pui *per torre in sua commodità, & vso.*
Polluo is lui *per imbrattare, e macchiare.*
Recreo as, Reficio is, *per recreare, & confortare.*
Rapio is *per rapire, & pigliar con fuga.*
Sedo as, Lenio is iui *per mitigare.*
Tego is, Operio is *per coprire.*
Detego is xi *per scoprire.*
Impartio is, Impertio is, *per far parte, o partecipe.*

EXEMPLA.

INSINCHE il seruidore farà il letto, io porrò la sella al cauallo.
Donec famulus strauerit lectum, ego sternam equum,
Io ho votato il vino dalla botte.
Vacuaui dolium vino.
Io ho insaccato il grano nelli sacchi.
Infarsi saccos frumento.
Il maestro ci abondarà di scienza.
Magister augebit vos scientia.
Io ingrasso il cauallo d'orzo.
Sagino equum ordeo.

Io ti ingiurio, ti dico villania, ti allegro, ti rincresco.

Afficio te iniuria, contumelia, gaudio, tædio admiratione, beneficio, cura, dolore, exilio, gloria, premio, supplicio, voluptate, timore, molestia, honore, & huiusmodi.

SEparatiuus ordo actiuorum verborum a fronte nominatiuum agentem sibi vendicat, a tergo accusatiuum patientem, & vltra ablatiuum cum præpositione a, vel ab, vt

Io ho riceuuto vna lettera da mio padre.

Accepi litteras a meo patre.

Audio	is	iui	tum	*per odire.*
Exaudio	is	iui	tum	*per esaudire.*
Ausculto	as	aui	tum	*per ascoltate.*
Alieno	as	aui	tum	*per alienare, & discostare.*
Auerto	is	ti	sum	*per alienare, & discostare.*
Peto	tis	iui	tum	*per richiedere, e dimandare.*
Carpo	is	psi	tum	*per cogliere con detti, & vaghie.*

Disco is, didici sine supino, *per imparare.*

Edisco is edidici sine supino, *per imparare alla mente.*

Accipio	is	cepi	tum	*per riceuer, toglier, & intende e.*
Euello	is	euelli	euulsi sum	*per scarpire, & sbarbare.*
Moueo	es	moui	tum	*per mouere.*
Arceo	es	cui	tum	*per far star discosto.*
Amoueo	es	ui	tum	*per discostare, e toglier via.*
Retraho	is	xi	ctum	*per tirar indietro.*
Exigo	is	egi	actum	*per riscuotere.*
Separo	as	ui	tum	*per spartire.*
Soluo	is	ui	tum	*per sciorre, e dislegare.*
Hauiro	is	si	stum	*per trar fuora, & attegnere. ocauare.*
Abduco	is	xi	ctum	*per distorre.*
Quero	is	siui	tum	*per cercare, e domandare.*
Intelligo	is	xi	stum	*per intendere.*

Quibus studeant pueri.

Abripio is ptum *per intendere.*

Abdico	as		*per rimouere.*
Relego	as		*per sbandire, e confinare.*
Profligo	as		*per discacciare.*
Adimo	is	emi	*per togliere, leuar via, & mancar del solito.*
Admitto	is	si	*per riceuere, & accertare.*
Capio is, Sumo is, Accipio is, Suscipio is,			*per pigliare.*
Habeo	es		*per hauere.*
Eijcio	is	eci	*per gittar, & buttar fuora.*
Proijcio	is		*per gittar, e butar discosto.*
Inijcio	is		*per gittare, & butar dentro.*
Dedisco	is	didici	*per dimenticare.*
Comprehendo	is	di	*per pigliar, e tenir secreto.*
Mutuo	as		*per barattare.*
Commuto	as		*per scambiare.*
Contineo	es		*per contenersi.*
Deprehendo	is		*per sopragiongere, occupare, & inchiappare.*
Scio	is	sciui	*per sapere.*
Nescio	is	sciui	*per non sapere.*
Explodo	is	di sum	*per cacciar con fischi, & suoni con le mani.*
Inhibeo	es	bui	*per vietare, e prohibire.*
Libero	as		*per liberar, & sciorre.*
Abstineo	es	nui	*per astenersi.*
Pello	is, Repello is		*per discacciare.*

EXEMPLA.

Io ho riceuuto mille migliara de scudi da Mutio.

Accepi decies centum milia aureorum, vel decies centena milia aureorum a Mutio.

Il mio seruidore ha cauato, o attento il vino da la botte.

Meus puer hausit vinum è dolio.

Il Vicere ha sbandito molti dal reame.

Prorex relegauit multos è regno.

Io ho riceuuto vna lettera da Fabricio.

Ego accepi vnas litteras a Fabritio, & non recepi.

Il Papa fa ſtar diſcoſto li inimici dalla terra.

Pontifex arcet hoſtes ab vrbe.

DE VERBIS PASSIVIS.

Erbum Paſſiuum in or deſinens formatur ab actiuo, & ante ſe nominatiuum patientem exigit, poſt ſe vero ablatiuum agentem cum præpoſitione a, vel ab vltra caſus quos habet in actiuo, qui neque ſunt agentes, neque patientes, & nunquam mutantur.

SImplex Ordo verborum paſſiuorum a fronte exigit nominatiuum patientem, a tergo vero ablatiuum agentem cum præpoſitione a, vel ab, vt

A me ſe porta amore da Titio.

Ego amor a Titio.

Amor aris tus ſum *per eſſer amato.*

Spernor eris ſpretus ſum *per eſſer diſpreggiato.*

Illudor eris luſus ſum *per eßer bertegiato.*

Honor aris tus ſum *per eßer honorato.*

Laudor aris tus ſum *per eßer lodato.*

Verberor aris tus ſum *per eſſer battuto.*

POſſeſſiuus Ordo verborum paſſiuorum a fronte nominatiuum patientem, a tergo vero ablatiuum agentem cum præpoſitione, vel datiuum exigere poteſt loco ablatiui, vt emitur mihi pro a me, vltra vero alterũ ablatiuum ſine præpoſitione ſignificantem pretium, vel genitiuum, vt in actiuo, vt

Da me s'e compro vn cauallo trenta ſcudi.

Equus emptus eſt à me, vel mihi triginta nummis aureis.

Camillo

Camillo è stato accusato di furto al Gouernatore da Pietro.
Camillus accusatus est a Petro furti coram Prætore.
Emor eris ptus sum *per eßer comprato.*
Vendor eris itus sum *per esser venduto.*
A Estimor aris tus sum *per esser fatto conto, e stima.*
Accusor aris tus sum *per eßer accusato, & incolpato.*

EXEMPLA.

DA me è stata comprata questa casa la metà più che non vale.

Hæc domus empta est à me dimidio carius, quam æstimatur.

Per altretanto, o per quel medesimo, o per tanto medesimo prezzo se vende la carne di castrato da macellari, come, o per quãto se vende la vitella, ne più ne meno.

Caro veruccina venditur a lanijs tantidem, quanti vitulina, nec pluris, nec minoris.

Che stima da te si fa di noi? quanto o quella che si faria d'vn servitore.

Tanti nos æstimamur abs te? quanti puer æstimatur.

Da me s'è preso a vettura vn cauallo per tre giornate, per tre giulij la giornata.

Equus conductus est a me pro itinere trium dierum, tribus iulijs argenteis pro cuiuslibet diei itinere.

Come se vendono l'oua nel mercato? tre al soldo.

Quanti venduntur oua in emporio? terna solido.

Da me si son comprate tre quattrini di calde arroste.

A me emptæ fuerunt castaneæ rostæ tribus quadrantibus.

Hora da fruttaruoli si vendono le persiche a dua quattrini l'vna.

Nunc persica venduntur à pomarijs singula duobus quadrantibus.

ACquisitiuus Ordo Passiuorum exigit a fronte nominatiuum patientem, a tergo Ablatiuum agentem cum præpositione, vltra verò datiuum, vt

Da me si manda vna lettera per vno a posta a mio zio.

Litteræ dantur a me certo nuncio ad meum patruum.

Daris vel dare datus sum *per esser dato.*

Commodor aris tus sum *per esserne seruito, e compiacciuto.*

Ostendor eris sus sum *per esser mostrato.*

Prodor eris tus sum *per esser tradito.*

EXEMPLA.

Tu sarai seruito del cauallo da Filippo per tutto hoggi.

Equus commodabitur a Philippo tibi in hunc diem.

Tu sarai seruito da me di dua scudi, per mutuor.

Tu mutuaberis a me duos nummos aureos, vel tibi dabuntur mutuo a me duo nummi aurei, Mutuor, verò, & Fœneror sunt deponentia.

Tu sarai rimeritato da me di questo seruigio.

Gratia feretur a me tibi pro hoc beneficio.

TRansitiuus Ordo passiuorum asciscit a fronte nominatiuum patientem, vt plurimum magis dignum, a tergo verò ablatiuum agentem cum præpositione, vltra verò accusatiuum significantem rē minus dignā, vt

Dal maestro s'insegnano a me ogni dì cose nuoue, ve

Io son insegnato dal maestro ogni dì cose nuoue.

Ego quotidie doceor a magistro res nouas.

Doceor eris ctus sum *per esser insegnato.*

Moneor eris tus sum *per esser auertito, ammonito, & arrecordato.*

Calceor aris atus sum *per esser calzato.*

Induor eris vtus sum *per esser vestito.*

EXEMPLA.

A, M E si domanda con instanza tre scudi da Lentulo.

Ego

Ego flagitor à Lentulo tres nummos aureos.

Le scarpe le quali sono state calzate da i miei piedi, non capeno alli tuoi.

Calcei, quos mei pedes discalceati fuerunt, non capiunt tuos.

La veste di seta, la quale è stata spogliata a te, se vestirà a me.

Vestem sericam quam tu exutus fuisti, ego induar.

Da me son ricordate a te molte cose, ouero, Tu se stato auertito da me di molte cose.

Tu monitus fuisti a me multas res, vel de multis rebus, vel multarum rerum.

Effectiuus ordo passiuorum verborum a fronte nominatiuum patientem sibi uendicat, a tergo uero ablatiuum agentem cum præpositione, & ultra alterum ablatiuum sine præpositione significantem rem minus dignam, ut

Da me è stato votato il vino dalli fiaschi.

Oenophora euacuata fuerunt a me uino.

Spoglior	aris	tus	sum	*per esser spogliato, & assassinato.*
Euacuor	aris	tus	sum	*per esser votato.*
Prior	aris	tus	sum	*per esser priuato.*
Oneror	aris	tus	sum	*per esser carcato.*

EXEMPLA.

Il grano il qual s'è insaccato alli miei sacchi dal mulattiere, è stato scarcato dalli muli de Heliseo dal molinaro.

Frumento, quo mei sacci infarti fuerunt a mulione, muli Helisei exonerati fuerunt a pinsore.

A me son state spogliate le mie vesti dalli assassini.

Ego spoliatus sum a prædonibus meis uestibus.

Da me è stato posto in ordine, la sella al cauallo.

Equus stratus est a me.

Da me è stato barattato il mio cauallo con vna mula.

A me commutatus est equus mula.

A me

A me son stati allegieriti molti pensieri da Filippo.
Ego leuatus sum a Philippo multis curis.
Dal Maestro si abondano a noi molti discipline.
Nos augemur a magistro multis disciplinis.

SEparatiuus Ordo passiuorum a fronte nominatiuum patientem, a tergo uero ablatiuum agentem cum præpositione poscit, & ultra alterum ablatiuum cum a uel ab, ut

Il vino è stato attento, o cacciato, o tratto dalla botte dal famiglio. Vinum haustum fuit a famulo è dolio.
Audior iris tus sum *per esser odito.*
Intelligor eris ctus sum *per esser inteso.*
Haurior iris stus sum *per esser cauato fuora, o attento.*
Relegor aris tus sum *per esser sbandito da vna persona, o confinato.*

EXEMPLA.

Molti compagnoni, o spadacini sono stati sbanditi dal Vicerè di Napoli, e confinati in Sicilia.
Complures sicarij, relegati fuerunt a prorege Neapolis in Sicilia.
Titio con fischi, & subij è stato cacciato da scolari dallo studio.
Titius explosus fuit a discipulis ab auditorio.

DE VERBIS NEVTRIS & deponentibus.

HAEc uerba Neutra, & Deponentia raro significant passionem illatam, licet aliqua innatã significent, ut Gaudeo, & lętor, Quare rectius re soluas per actiuam significationem, si illata fuerit passio, ut
Da me si ha bisogno, o se vsa questo.
Ego indigeo, uel utor hoc.
Absolutus ordo neutrorum uerborum a fronte nominatiuũ agentem deposcit, post se uero nõ indiget casu, ut

Io

Io viuo alla giornata, o di giorno in giorno.

Viuo in diem,& nõ habet passiuum nisi per impersonale.

Viuo is xi tum

Dego is gi caret supino *per viuere.*

Occumbo is bui tum

Occido is di sum *per morire.*

Obeo is ui tum *per morire, e finire.*

Pereo is ui tum *per morire, & pericolare.*

Intereo is ui tum *per morire co l'anima, & col corpo.*

Sum es est *per essere, & ritrouarsi in alcun luogo.*

Eo is iui tum, Incedo is si sum *per andare.*

Curro is curri sum *per correre.*

Dormio is iui tum *per dormire.*

Deficio is feci ctum *per venirsi meno, & mancarsi.*

Quiesco cui tum *per riposarsi.*

Iaceo es cui sine sup. *per star a giacere.*

Sedeo es di sum *per sedere, star a sedere.*

Sto as steti statum *per star ritto.*

Surgo is xi tum *per rizarzi leuarsi su.*

Accumbo is bui bitum Discumbo is bui tum *per posarsi, o mttersi a tauola.*

Quibus studeant pueri.

Recumbo is bui tum *per star col volto in giù, o riposarsi.*

Subsisto is *per sostenere, & esser costante.*

Contendo is, Pugno as Dimico as *per far questione, o combattere insieme.*

Permaneo es si *per fermasi.*

Garrio iis *per gracchiare.*

Caueo es aui utum *per sicurare, & far sicuro.*

Valeo es lui *per valere, & possere.*

Consisto is stiti *per constare, & esser manifesto.*

Rdeo des si *per ridere.*

Arideo des si *per ridere, e piacer ad altri.*

Derideo des si *per ridere dileggiando.*

Irrideo des si *per dileggiar ridendo.*

Subri-

Subrideo des si *per soghignare, & ridere con dolcezza.*
Susurro as aui *per susurrare, & parlar di nascosto.*
Consurro as ui *per bisbigliare.*
Sudo das ui *per sudare.*
Insudo das ui *per affaticarsi con sudore, & dare opera.*
Pendeo es *per spendolare, & desiderare, & odire.*
Depereo is rij *per morire, & amare troppo impatientemente.*
Excido is *per uscire stracuratamente di memoria & smenticare.*
Recido dis *per stroncare.*
Oleo es *per gittare odore.*
Adoleo es adolesco is ui *per crescere.*
Redoleo es cui *per render buono odore, & dimostrare.*
Suboleo es ui *per saper di buono.*
Lateo es tui *nasconderfi, & esserfi nascosto.*
Taceo es cui *per tacere.*
Conticeo es cui *per star cheto, o in silentio.*
Obticeo es cui *per tacer cosa di vergogna.*
Reticeo es cui *per tacer dolori, e fastidij.*
Salto as ui *per saltare.*
Salio is iui *per saltare, e ballare.*
Exilio is ui *per saltar fuora.*
Desilio is ui *per saltar giù.*
Dissilio is ui *per saltar in diuerse parti.*
Insilio is ui *per saltar dentro.*
Prosilio is ui *per saltar oltra.*
Insulto as ui *per far impeto contra altri.*
Censeo es ui *per giudicare.*
Diuino as ui *per proueder & indouinare.*
Ambio is ui *per andar intorno pregando, corrompere le voci.*

Deliro as ui *per impazzare, e ribambire,* vt senes.
Desipio is *per ribambire, & esser sciocco, e matto.*
Incipio is *per esser stolto, e diuentar matto.*
Resipio is *per insanire.*
Laboro as ui *per affaticarsi.*
Ludo is si *per gioccare.*
Alludo dis si *per accenar ad altri.*
Deludo dis si *per dileggiare.*
Eludo dis si *per schernire.*
Illudo is si *per beffare, & schernire.*
Cesso as ui *per badare in vano.*
Vigilo as Aduigilo as *per vegghiare.*
Titubo as *per dubitare, non reggersi ritto:* vt est ebriorum,& infirmorum.
Nuto as *per balenauare, e star per cascare.*
Vacillo as *per dimenarsi.*
Labo as *per ruinar, e cascar a vn tratto.*
Hio as Deschio is *per risoluer, & aprirsi.*
Hisco is *per sbadigliare.*
Euado is si *per doueutare, scampare.*
Triumpho as *per trionfare.*
Lachrymo as aui *per lagrimare.*
Sido is *per calarsi, stare inchinato, & scendere abasso.*
Assido is *per sedere allato.*
Desido is *per seder con pigritia.*
Insido is *per abbassarsi.*
Spiro as *per spirare, e soffiare, e morire.*
Respiro as *per sospirare, e pigliar fiato.*
Inuado is *per assalire.*
Vsurpo... as *per hauer in vso, & attribuirsi quel che non è suo.*
Subuenio is ni *per accadere, e soccorrere.*
Equito as *per caualcare.*

Fio fis factus sum *per esser fatto a fronte*, & a tergo cum eodem casu.

EXEMPLA.

QVANDO Pietro morì; mi venni meno per dolore.
Quando Petrus obijt, defeci ex dolore.
Io pigliarò pure vn po di fiato.
Ego tandem respirabo parumper.
Tutti sono stati cheti.
Omnes conticuerunt.
Io mi son riposato sotto vn'albore.
Requieui sub vna arbore.
La mia casa è ruinata.
Mea domus ruit.

ABsolutus ordo deponentium a fronte nominatiuũ agentem deposcit, post se vero non indiget casu, vt *Io burlo, scherzo, ò motteggio.* Ego iocor.

Iocor aris tus sum *per burlare, scherzare, e motteggiare.*
Nugor aris tus sum *per cianciare, e dir frascherie, e ciancie.*
Cachinor aris tus sum *per rider molto.*
Rusticor aris tus sum *per star in villa, villeggiare.*
Morior iris tus sum *per morire.*
Luctor aris tus sum *per far alle braccia, & lottare.*
Conuiuor aris tus sum *per conuitar e far pasti.*
Cunctor aris tus sum *per ritardare.*
Digladior aris tus sum *per far alle coltellate.*
Venor aris tus sum *per cacciar fiere.*
Aucupor aris tus sum *per vccellare a vccelli.*
Spatior aris tus sum
Vagor aris tus sum *per andar a spasso, e vagaõbdo.*
Labor eris sus sum *per sdrucciolare, trascorrere, e cascare.*
Expergiscor eris tus sum *per risuegliarsi.*
Peregrinor aris tus sum *per andar in peregrinaggio per il mondo.*

Quibus studeant pueri.

Pergræcor aris tus sum *per lussuriare.*
Scortor aris tus sum
Meretricor aris tus sum *per andare, & attendere a me-*
Fornicor aris tus sum *(retrice.*
Auspicor aris tus sum *per idouinare p. voce & volati.*
Auguror aris tus sum *per indouinare per coniettura.*
Altercor aris tus sum *per contendere.*
Ratiocinor aris tus sum *per far region, conti e disputare.*
Ominor aris tus sum
Vaticinor aris tus sum *per indouinare.*
Versor aris, Conuersor aris tus sum *per pratticare, e conuersare.*
Ringor eris tus sum *per rinchiare,* vt est canis irati,
Ocyor aris tus sum *per eßer sfacendato, e passar il tempo.*
Negocior aris tus sum *per trafficare, & far facende.*
Rigor aris tus sum *per azuffarsi.*
Cornor aris tus sum *per sforzarsi.*
Tumultuor aris tus sum *per fare insulto, & rumore.*

EXEMPLA.

Quando io villeggio, ò stò in villa, vo a caccia, & a vccellare.
Cum rusticor, venor & aucupor.
Doi soldati han fatto a coltellate in mezzo della piazza a corpo a corpo.
Duo milites digladiati fuerunt in medio foro singulari certamine.
Io ho sempre pratticato con dotti.
Sempre versatus sum cum doctis.

POssessiuus ordo neutrorum exigit a fronte nominatiuum petientem, a tergo vero genitiuum vel ablatiuum agentem sine præpositione & super passiuo caret, vt

Tu hai dibisogno de libri, o Da te s'ha dibisogno de libri.
Tu ages librorum, vel libris.

Io abundo, o da me s'ha abondantia de danari.

Ego abundo nummis.

Egeo es gui sine sup.

Indigeo es gui sine sup. *per hauer dibisogno* cũ vtroque casu.

Vaco as ui tum

Deficio is feci ctum

Careo es rui tum vel cassum *per mancarli, esserne priuo, de senza, non hauere.*

Abundo as ui tum

Exubero as ui tum

Affluo is xi xum *per abundare.*

Hæc superiora cum ablatiuo construuntur.

Satago is egi ctum *per esser diligente, & curioso,* cum genitiuo.

Memini sti nit *per ricordarsi, & far mentione,* cum genitiuo, & accusatiuo.

Quibus studeant pueri.

Mereo es rui *per essercitarsi per mezzo, andar in fatto d'arme.*

Intersum es fui *per appartenersi, & esser vtile.*

Abstineo es nui *per astenersi.*

Consto is titi *per constare.*

Valeo es lui *per valere.*

EXEMPLA.

CHI abunda di prudentia, ò a chi abonda la prudentia, è curioso delle sue cose.

Qui abundat prudentia, ille satagit rerum suarum.

Filippo sempre se ricorderà, ouero farà mentione delle cose di Mutio.

Philippus semper meminerit res, vel rerum Mutij.

Queste cose saranno vtili alli banchieri, o son de banchieri.

Hæc intersunt campsorum.

Molte cose abundano a te lequali mancano a me. Multis rebus tu abundas, quibus ego careo, vel per acquisitiuum.

Multa supersunt tibi quæ desunt mihi.

Che costa cotesto libro?

Quanti liber iste constat.

POssessiuus Ordo deponentium a fronte nominatiuũ agentem exigit, a tergo verò genitiuum, vel ablatiuũ patientem, seu septimum casum sine præpositione, vt

Noi adoperamo, o ci seruimo de tuoi libri.

Nos vtimur tuis libris.

Io non mi son discordato delli amici.

Non oblitus sum amicos, vel amicorum.

Vtor eris sus sum *per vsare, adoperare, seruirsi, valersi, & conuersare.*

Abutor eris sus sum *per vsar male, adoperar al riuerscio*

Fruor eris ctus sum vel fruitus sum *per vsar con diletto, & godersi del desiderio.*

Fungor eris ctum sum *per vsar officio e magistrato.*

Defungor eris ctus sum *per vsar a perfettione, & finire.*

Potior iris tus sum *per ottener cose desiderate, e quel le godersi.*

Vescor eris caret præt. sed vsurpat pastus sum *per vsar cibi, e cose da mangiare, e mangiare.*

Hæc superiora cum ablatiuo.

Recordor aris tus sum

Reminiscor eris caret præt. *per ricordarsi.*

Obliuiscor eris tus sum *per dimenticarsi, & scordarsi.*

Misereor eris tus sum *per hauer misericordia, e compassione.*

Hæc superiora cum genitiuo, & interdum. cum accusatiuo construuntur.

EXEMPLA.

IO m'adopro il cauallo di chi s'adopra per me.

Vtor equo illius, qui præstat mihi operam suam.

Io soglio mangiare quel che mangia mio padre.

Vescor, eo quo vescitur meus pater.

Io sarò il debito, & officio del amico verso di te.

Fun-

Fungar officio fidelis amici erga te.

Io non mi ricordo di chi si ricorda di me.

Non obliuiscor illū, vel illius, qui recordatur me, vel mei.

ACquisitiuus Ordo neutrorum exigit a fronte nominatiuum agentem, a tergo vero datiuum patientē, & habet tantum passiuum in tur per impersonale, vt

Io t'ho seruito da huomo da bene.

Seruiui tibi liberaliter.

Seruio is iui tum *per seruire da seruo, e schiauo.*

Inseruio is iui tum *per seruir con amore, e piacere.*

Studeo es studui caret supino, *per studiare, ingegnarsi. attendere, e sforzarsi, & per desiderare* cum accusatiuo.

Benefacio is feci ctum *per far bene.*

Maleficio is feci ctum *per far male.*

Satisfacio is feci ctum *per sodisfare, & contentare.*

Hæreo es si sum

Inhæreo es si sum *per accostarsi, appoggiarsi, & dubitare.*

Adhæreo es si sum *per appoggiarsi, & accostarsi.*

Occurro is ri sum *per farsigli incontro.*

Succurro is ri sum *per soccorrere & venir in mēte.*

Assurgo gis xi ctum *per arrizzarsi, e leuarsi a far honore.*

Assentio is si sum *per acconsentire, & starne al parer d'altrui.*

Noceo es cui tum caret supino.

Obsum es fui

Officio is feci tum *per nocere.*

Foueo es ui tum

Aspiro as ui tum

Obedio is ui tum *per fauorire, & dar fauore.*

Obtempero as aui tum

Pareo es rui tum

Morengero is ui tum *per obedire, e far a modo d'altri.*

Quibus studeant pueri.

Proficio is feci ctum *per far profitto, o frutto.*
Fido is sus sum
Confido is sus sum *per confidarse.*
Derogo as ui tum *per diminuire in parte, biasmare, & priuare.*
Detraho is xi *per dir male, e rompere, e diminuire.*
Obuio as *per incontrarsi, & andar incontro,* sed melius per eo obuiam, fio obuius, vel occurro, vt infra patebit.
Nuncio as, Annuncio as *per annonciare, mandare a dire, e dar nuoua.*
Obnuncio as *per annonciar male nouelle.*
Deseruio is uiui *per seguir grandemente.*
Subseruio is uiui *per seruir freddamente.*
Abrogo as ui *per leuar via in tutto.*
Assuesco is eui *per assuefarsi, & auezzarsi.*
Asto tas stiti *per star vicino, e pronto.*
Insto as, Insisto is, Pergo is, *per sollicitare, & perseuerare.*
Intendo is *per far forza.*
Soluo is *per pagare.*
Prouideo es *per prouedere.*
Placeo es cui *per piacere.*
Displiceo es cui *per dispiacere.*
Consto as *per acquistarsi, & accrescersi.*
Dissoluo is *per pigliar il debito.*
Parco is peperci *per perdonare, far massaritia, & sparagnare.*
Ignosco is ui *per perdonare, rimettere l'offesa, & hauer per scuso.*
Conuenio nis ni *per conuenire, & esser lecito.*
Indulgeo es si *per perdonare, & attendere.*
Obtempero as ui *per compiacere, & andar alla uoglia d'altri.*
Annuo is *per consentire, & far de no, e de si.*

Abnuo

Abnuo is *per negare, e far cenno di no.*
Innuo is *per accenar con gli occhi.*
Intercedo is *per intercedere, entrare, & esser mezo.*
Persoluo is *per pagar debito per virtù.*
Lateo es tui *per nasconderſi, & esser nascosto.*
Præsideo des *per gouernare, & esser preposto.*
Præniteo tes *per risplender piu.*
Cedo dis *per dar luogo, credere, e consentire.*
Consulo lis lui *per dar conseglio, e prouedere.*
Caueo es ui *per guardarſi, per auederſi, e rimediare.*
Præcaueo es *per guardarſi, per auederſi diligentemente.*
Debeo es bui *per esser debitore, tenuto, & obligato.*
Inuigilo las, Insudo as *per attender diligentemente.*
Illudo is ſi *per deleggiare.*
Insulto as ui *per deleggiare, e per assaltare.*
Incumbo bis bui *per attendere, e star appoggiato.*
Vaco as ui tum *per abadare, & attendere & dar opera.*
Ingruo is Immineo es, Impendo is *per soprastare*, & est de pluuia, & bello.
Obsisto is stiti *per contraporſi e contrariare.*
Repugno as *per repugnare.*
Respuo is ui *per repugnare, e contrastare con fastidio.*
Supero as *per superare, & auanzare.*
Sufficio is *per bastare, & substituere*, & tunc cum accusatiuo, & est actiuum.
Suppeto tis *per supplire, & bastare.*
Sapio is *per hauer sapore.*
Acquiesco is eui *per acconsentire, e star contento al parer d'altri.*
Supplico as *per supplicare, e raccomandarſi.*
Succedo. is *per entrare, o vscire in luogo d'altri.*

Hæc subsequentia verba dupliciter præterita perfecta & ab his deducta seruant.

Placeo es cui, vel placitus sum *per piacere.*

Cæno as ui & cœnatus sum *per cenare.*
Sic Careo, Pateo, & Titubo, Pandeo, Poto.

EXEMPLA.

Io faccio piacere alli miei amici.
Inseruio meis amicis.
Dio perdonerà li peccati a te.
Deus parcet peccatis tuis, & non tibi, vel Deus, dimittet, vel condonabit peccata tibi.
Li inimici hanno accostato le scale alle mure.
Per hostes scalæ mœnibus adhæserunt, sed rectius.
Hostes admouerunt scala mœnibus.
Titio me s'è fatto incontro, o Io ho incontrato Titio.
Titius occurrit, vel obuiam venit, vel obuius factus est mihi.
A me s'è attrauersata una spina nella gola.
Spina inhæsit meo gutture.
Io farò al modo del maestro.
Ego morem geram magistro.

ACquisitiuus ordo deponentium nominatiuum agẽtem sibi requirit a tergo verò datiuum patientem, & in or desinens actionem significat, vt
Io mi rallegro con esso teco.
Ego gratulor tibi.

Auxilior	aris	tus	sum	*per aiutare.*
Suffragor	aris	tus	sum	*per fauorire con la voce, ò dar la voce in fauore.*
Refragor	aris	tus	sum	*per disfauorire, e dar la voce contra.*
Famulor	aris	tus	sum	*per seruire, e star con altri.*
Aemulor	aris	tus	sum	*per inuidiare, e far concorrentia.*
Assentior	iris	sus	sum	*per acconsentire.*
Blandior	iris	tus	sum	*per lusingare, & accarezzare.*
Præstolor	aris	tus	sum	*per aspettare à posta.*
Feneror	aris	tus	sum	*per torre ò pigliar ad vsura.*

Mutuor

Mutuor aris tus sum *per torre, o pigliar imprestito.*
Medior eris ca. præt.
Medicor aris tus sum *per medicare.*
Moderor aris tus sum *per moderare, e temperare.*
Irascor eris tus sum *per adirarsi, & corocciarsi.*
Polliceor eris tus sum *per promettere spontaneamēte.*
Insidior aris tus sum *per tradire, & porre aguati, & (insidie.*
Dominor aris tus sum *per signoreggiare.*
Innitor eris xus sum *per appoggiarsi.*
Sortior iris tus sum *per trarre, & venir per sorte.*
Fateor eris sus sum *per confeßarsi da se.*
Confiteor eris sus sum *per confessarsi constretto.*
Gratulor aris tus sum
Congratulor aris sum *per allegrarsi, e far festa.*

Quibus studeant pueri.

Conuicior aris tus sum *per dir villania.*
Adminiculor aris tus sum *per aiutare, e sostenere.*
Opitulor aris tus sum *per porgere aiuto.*
Patrocinor aris tus sum *per aiutare in giudicio.*
Minor aris Minitor aris *per minacciare fortemente.*
Interminor aris tus sum *per minacciare* in medio alicuius facti.
Adulor aris sum *per adulare, & parlare alla voglia d'altri, & accarezzare.*
Assentior aris tus sum *per assentare, & dir sopra douere, e merito.*
Aduersor aris tus sum *per contrastare, opporsi, & esser contrario.*
Obsequor eris tus sum *per compiacere, andar a verso, & obedire.*
Gratificor aris tus sum *per contentare secondo l'appetito, dare di gratia, & far piacere.*

EXEMPLA.

TV hai adirato tuo fratello a tuo padre,
Tu irritasti germanum tuum in tuum patrem.

Tu hauendomi ingiuriato io ti contrario in questa cosa.

Cum tu feceris mihi iniuriam, vel
Cum tu affeceris me iniuria, vel
Cum tu intuleris mihi iniuriam, vel
Cũ tu fueris mihi iniurius, ego obstabo, vel aduersabor, vel repugnabo, uel refragabor, uel contrarius, uel aduersus ero tibi in hac re, & nõ p cõtrarior, & iniurior.

Fra Piero m'ha confessato, Per confiteor.

Ego confessus sum fratri Petro.

Da me s'aiutano i virtuosi.

Ego auxilior officiossis.

Da me mai son stati disfauoriti gli huomini da bene.

Ego nunquam refragatus sum viris probis.

TRansitiuus Ordo neutrorum a fronte nominatiuum agentem exigit, a tergo uero accusatiuum patientem, habet tantum passiuum in tertijs personis in utroque numero, ut

Li miei lauoratori sarchiano il mio grano.

Mei agricolæ sarriunt meas segetes.

Da me son state piantate doi vigne.

Duæ uineæ plantatæ fuerunt a me.

Aro	as	ui	tum	*per arare.*
Semino	as	ui	tum	*per seminare.*
Sero	is	eui	satum	
Insero	is	seui	tum	*per innestare, & incalmare.*
Insero	is	rui	tum	*per mescolare, & tramettere.*
Sero	is	rui	tum	*per piantare, & ordinare.*
Planto	tas	ui	tum	*per piantare.*
Acuo	is	cui	tum	*per apuntare, & arrotare.*
Puto	as	ui	tum	*per potare, e purgare.*
Neto	tis	sui	sum	*per mietere.*
Ventilo	las	ui	tum	*per nettare al vento.*
Trituro	as	ui	tum	*per battere all'aia.*
Vanno	nas	naui	tum	*p vagliare, e cernere, o criuellare.*
Sarrio	ris	riui	tum	*per sarchiare.*

Sepio

Sepio pis piui tum *per far siepe intorno.*
Sulco cas caui tum *per solcare.*
Condio is iui tum *per solcare.*
Poto as ui tum *per bere.*
Carmino nas naui tum *per scardar la lana.*
Bibo bis bibi tum *per bere.*
Exalo as ui tum *per spargere, & mandar fuora.*
Gusto as ui tum *per gustare, & assaggiare.*

Quibus studeant pueri.

Mingo is xi. Meio is *per orinare, & pisciare.*
Pitisso as ui tum *per assaggiare, & bere assaggiãdo.*
Egero is, Excerno is creui *per andar del corpo, e cacare.*
Exaro as ui tum *per copiare, rasemplare, e scriuere.*
Colo is ui tum *per lauorare, e coltiuare.*
Habito tas ui tum, Colo is Incolo is *per habitare.*
Iuro as *per giurare.*
Periuro as aui *per spergiurare.*
Nolo non uis lui *per non volere.*
Oleo es, Redoleo es *per olezare, odorare, & gittar buono odore.*
Delibero as, Statuo is, Decerno is *per deliberare.*
Euado is si *per scampare.*
Sono nas nui *per sonare far sonito.*
Resono nas nui *per resonare, e ribombare.*
Pulso as ui *per battere, percuotere, e picchiare, e sonare.*
Sitio tis ui, uel tij *per hauer sete.*
Prægusto as aui *per far la credenza, & gustar inanzi.*
Comedo dis di, Edo es *per mangiare, e consumare.*
Prandeo des *per desinare.*
Meridio as, Meridior aris *per merendare a mezo giorno.*
Recenseo es sui *per far la resegna.*
Cœno as ui tum *per cenare.*
Ligurio is *per mangiare gustando,* more senum.
Obligurio is *per cõsumar per la gola, & deuorar p golosità;*

Manda

Mando dis *per mangiare, e masticare.*
Voro as, Deuoro as *per diuorare, & ingollare.*
Elimino as aui *per sgombrare.*
Concoquo is, Digero is *per smaltire, e digestire.*
Sorbeo es, Absorbeo es *per ingiottire.*
Coquo quis *per cocere, e consumare.*
Decoquo is oxi *per smaltire, e cuocere, fallire.*
Vomo is
Spuo Expuo is *per sputare.*
Emungo is *per soffiarsi il naso.*
Condo is *per comporre, & edificare.*
Recondo dis *per inbottare, e riporre*
Cudo dis *per martellare.*
Dolo las, Dolabro bras *per asciare, diminuire; e spianare.*
Leuigo gas *per piallare*
Exibilo las ui *per fischiare, schernire, e cacciar con fischi.*
Suo is, Assuo is, Insuo is, *per cusire.*
Dissuo is sui tum *per discusire.*
Filo as Neo es *per filare.*
Glometro as ui tum *per anaspare, & agomitolare.*
Texo is, Retego is xui *per tessere.*
Voluo is ui *per volgere.*
Inuoluo uis ui *per riuolgere.*
Inuerto tis *per arouersciare, & inuersare.*
Implico cas *per auiluppare.*
Explico cas *per suiluppare.*
Misceo sces scui *per mescolare.*
Frango gis egi *per rompere, e spezzare.*
Scindo dis di sum *per rompere, e diuidere.*
Findo dis *per fendere.*
Diuido dis *per diuidere, e spartire.*
Incido is di *per tagliare.*
Seco cas caui *per segare.*
Amputo tas aui *per mozzare, e tagliar lo tronco.*

Plan-

Plango is *per piangere, e percotere.*
Proſcindo is *per romper, e ſpezzare.*
Tendo dis *per tendere.*
Screo as *per ſpurgarſi.*
Sapio pis *per hauer buon ſapore, per ſapere, & eſſer ſauio.*
Sarcio is, Reſarcio is *per repezzare, & recompenſare.*
Aedifico as *per edificare.*
Molo lis *per macinare.*
Pinſo ſis *per peſtare, e macinare, impaſtare, e far pane.*
Pingo is, Depingo is *per depingere.*
Tundo dis di, Contundo dis *per peſtare.*
Terebro bras *per forare, e ſucchiellare.*
Perforo as aui *per forare.*
Fodio dis di *per cauare, e zappare.*
Vello as *per cauare.*
Cribo as *per vagliare, criuellare.*
Excutio tis *per ſcotolare, cernere,* vnde excuſſorium *lo ſtaccio.*
Eradico cas *per sbarbare.*
Decorio as, Excorio as *per ſcorticare.*
Euiſcero as ui *per sbudellare.*
Antero as *per ſparare,* vt aliqui dicunt.
Pedo das *per impalare le vigne,* vnde pedamentũ *il paolo.*
Repaſtino as, Propago as *per propaginare.*
Nauigo as *per nauigare.*
Vindemio as aui *per vindemiare.*
Tero is triui *per tirare, conſumare, lograre.*
No nas, Nato as *per notare.*
Pedo dis pepedi *per far peti.*
Propino nas *per dar bere, e porgere.*
Irrigo as, Arrigo as *per adacquare,* vt hortum, herbas.
Inſtauro as aui *per rinouare.*
Aſſo ſas aui *per arroſtire.*

EXEM-

Criminor aris atus sum *per biasimare, incolpare, & accusare.*

Odoror aris atus sum *per annasare, & odorare.*

Insequor eris, Prosequor eris *per perseguitare, & seguitare con malignita.*

Sector aris *per seguire frequentemente, & corteggiare.*

Experior iris pertus sum *per prouare, & esperimētare.*

Largior iris tus sum *per donar largamente.*

Adsequor eris tus sum *per acquistare con fatica, conseguire, & aggiungere.*

Veneror aris *per riuerire, & honorare.*

Osculor aris *per basciare.*

Exequor eris *per eseguire, & mettere ad esecutione.*

Adorior iris *per assaltare alla sprouista, & per cominciare, e dar il guasto.*

Predor aris, Populor iris *per mettere a sacco, & rubbare.*

Vlciscor eris vltus sum *per vendicarsi, & far vendetta.*

Fateor eris, Consequorris *per confessare.*

Adipiscor eris, Consequor eris *per acquistare, ottenere, & consequire.*

Calumnior aris *per biasimare, calumniare, accusare falsamente.*

Aspernor aris *per dispreggiare.*

Demiror aris *per marauigliarsi.*

Enitor eris *per sforzarsi, e partorire.*

Conspicor aris *per hauer nel conspetto.*

Metor aris *per leggere luogo atto, & misurare.*

Fabulor aris, Confabulor aris *per ragionar insieme.*

Paciscor eris pactus sum *per far patti.*

Ordior iris, Exordior iris *per odir, & cominciar.*

Exorior iris *per leuarsi su.*

Mæ-

Mereor eris tus ſum *per meritare.*
Stipulor aris *per domandar che altri promettino.*
Comitor aris *per accompagnare.*
Molior iris *per tentare, & edificare.*
Operior iris *per aſpettare.*
Præſtolor aris *per aſpettare à poſta.* *(ſcoſto.*
Speculor aris *per ſpeculare, conſiderare, & guardar di-*
Contemplor aris *per contemplare.*
Operor aris *per operare.*
Imitor aris *per imitare, & contrafar, o falſificare.*
Aemulor aris *per andar ad eſſempio & imitare.*
Teſtor aris *per teſtimoniare, chiamare in teſtimonio, & far teſtamento.*
Obteſtor aris *per pregare e ſtrengere ſcongiurando.*
Deteſtor aris *per vituperare, biaſmare, & cõtaminare.*
Ludificor aris *per ſchernire, e ſtratiare.*
Inficior aris *per negare.*
Intueor eris *per guardare, & vedere.*
Aucupor aris *per vccellare, & metaphoricos per acquiſtare.*
Venor aris *per cacciar à fiere.*
Piſcor aris
Expiſcor aris *per pigliar peſci, e peſcar al fondo.*
Iaculor aris *per lanciare, e ſcagliare.*
Lucror aris *per guadagnare.*
Liceor eris, *Licitor aris per incantare, e ſtimar coſe che ſi vendono all'incanto.*
Sortior iris *per hauer per ſorte.*
Patior iris *per ſpartire, diuidere e ſeparare.*
Fruſtor aris *per beffare, & ingannare.*
Demolior iris *per diſfare edificij.*
Commentor aris *per fingere, e comentare.*
Machinor aris *per trouar con aſtutia, e machinare.*
Precor aris, Deprecor aris *per pregare.*
Miror aris, Demiror aris *per marauigliarſi, e guar-*

Quibus studeant pueri.

Proficio is feci &tum *per far profitto, o frutto.*
Fido is sus sum
Confido is sus sum *per confidarse.*
Derogo as ui tum *per diminuire in parte, biasmare, & priuare.*
Detraho is xi *per dir male, e rompere, e diminuire.*
Obuio as *per incontrarsi, & andar incontro,* sed melius per eo obuiam, fio obuius, vel occurro, vt infra patebit.
Nuncio as, Annuncio as *per annonciare, mandare a dire, e dar nuoua.*
Obnuncio as *per annonciar male nouelle.*
Deseruio is uiui *per seguir grandemente.*
Subseruio is uiui *per seruir freddamente.*
Abrogo as ui *per leuar via in tutto.*
Assuesco is eui *per assuefarsi, & auezzarsi.*
Asto tas stiti *per star vicino, e pronto.*
Insto as, Insisto is, Pergo is, *per sollicitare, & perseuerare.*
Intendo is *per far forza.*
Soluo is *per pagare.*
Prouideo es *per prouedere.*
Placeo es cui *per piacere.*
Displiceo es cui *per dispiacere.*
Consto as *per acquistarsi, & accrescersi.*
Dissoluo is *per pigliar il debito.*
Parco is peperci *per perdonare, far massaritia, & sparagnare.*
Ignosco is ui *per perdonare, rimettere l'offesa, & hauer per scuso.*
Conuenio nis ni *per conuenire, & esser lecito.*
Indulgeo es si *per perdonare, & attendere.*
Obtempero as ui *per compiacere, & andar alla uoglia d'altri.*
Annuo is *per consentire, & far de no, e de si.*

Abnuo is *per negare, e far cenno di no.*
Innuo is *per accenar con gli occhi.*
Intercedo is *per intercedere, entrare, & esser mezo.*
Persoluo is *per pagar debito per virtù.*
Lateo es tui *per nascondersi, & esser nascosto.*
Præsideo des *per gouernare, & esser preposto.*
Præniteo tes *per risplender piu.*
Cedo dis *per dar luogo, credere, e consentire.*
Consulo lis lui *per dar conseglio, e prouedere.*
Caueo es ui *per guardarsi, per auedersi, e rimediare.*
Præcaueo es *per guardarsi, per auedersi diligentemente.*
Debeo es bui *per esser debitote, tenuto, & obligato.*
Inuigilo las, Insudo as *per attender diligentemente.*
Illudo is si *per deleggiare,*
Insulto as ui *per deleggiare, e per assaltare.*
Incumbo bis bui *per attendere, e star appoggiato.*
Vaco as ui tum *per abadare, & attendere & dar opera.*
Ingruo is Immineo es, Impendo is *per soprastare,* & est de pluuia, & bello.
Obsisto is stiti *per contraporsi e contrariare.*
Repugno as *per repugnare,*
Respuo is ui *per repugnare, e contrastare con fastidio.*
Supero as *per superare, & auanzare.*
Sufficio is *per bastare, & substituere,* & tunc cum accusatiuo, & est actiuum.
Suppeto tis *per supplire, & bastare.*
Sapio is *per hauer sapore.*
Acquiesco is eui *per acconsentire, e star contento al parer d'altri.*
Supplico as *per supplicare, e raccomandarsi.*
Succedo. is *per entrare, o vscire in luogo d'altri.*

Hæc subsequentia verba dupliciter præterita perfecta & ab his deducta seruant.

Placeo es cui, vel placitus sum *per piacere.*

Cæno as ui & cœnatus sum *per cenare.*
Sic Careo, Pateo, & Titubo, Pandeo, Poto.

EXEMPLA.

Io faccio piacere alli miei amici.
Inseruio meis amicis.
Dio perdonerà li peccati a te.
Deus parcet peccatis tuis, & non tibi, vel Deus, dimittet, vel condonabit peccata tibi.
Li inimici hanno accostato le scale alle mure.
Per hostes scalæ mœnibus adhæserunt, sed rectius.
Hostes admouerunt scala męnibus.
Titio me s'è fatto incontro, o Io ho incontrato Titio.
Titius occurrit, vel obuiam venit, vel obuius factus est mihi.
A me s'e attrauersata una spina nella gola.
Spina inhæsit meo gutture.
Io farò al modo del maestro.
Ego morem geram magistro.

ACquisitiuus ordo deponentium nominatiuum agẽtem sibi requirit a tergo verò datiuum patientem, & in or desinens actionem significat, vt
Io mi rallegro con esso teco.
Ego gratulor tibi.

Auxilior	aris	tus	sum	*per aiutare.*
Suffragor	aris	tus	sum	*per fauorire con la voce, ò dar la voce in fauore.*
Refragor	aris	tus	sum	*per disfauorire, e dar la voce contra.*
Famulor	aris	tus	sum	*per seruire, e star con altri.*
Aemulor	aris	tus	sum	*per inuidiare, e far concorrentia.*
Assentior	iris	sus	sum	*per acconsentire.*
Blandior	iris	tus	sum	*per lusingare, & accarezzare.*
Præstolor	aris	tus	sum	*per aspettare à posta.*
Fęneror	aris	tus	sum	*per torre ò pigliar ad vsura.*

Mutuor

Mutuor aris tus sum *per torre, o pigliar impreſtito.*
Medior eris ca. præt.
Medicor aris tus ſum *per medicare.*
Moderor aris tus ſum *per moderare, e temperare.*
Iraſcor eris tus ſum *per adirarſi, & corocciarſi.*
Polliceor eris tus ſum *per promettere ſpontaneamẽte.*
Inſidior aris tus ſum *per tradire, & porre aguati, & inſidie.*
Dominor aris tus ſum *per ſignoreggiare.*
Innitor eris xus ſum *per appoggiarſi.*
Sortior iris tus ſum *per trarre, & venir per ſorte.*
Fateor eris ſus ſum *per confeſſarſi da ſe.*
Confiteor eris ſus ſum *per confeſſarſi conſtretto.*
Gratulor aris tus ſum
Congratulor aris ſum *per allegrarſi, e far feſta.*

Quibus ſtudeant pueri.

Conuicior aris tus ſum *per dir villania.*
Adminiculor aris tus ſum *per aiutare, e ſoſtenere.*
Opitulor aris tus ſum *per porgere aiuto.*
Patrocinor aris tus ſum *per aiutare in giudicio.*
Minor aris Minitor aris *per minacciare fortemente.*
Interminor aris tus ſum *per minacciare* in medio alicuius facti.
Adulor aris ſum *per adulare, & parlare alla voglia d'altri, & accarezzare.*
Aſſentior aris tus ſum *per aſſentare, & dir ſopra douere, e merito.*
Aduerſor aris tus ſum *per contraſtare, opporſi, & eſſer contrario.*
Obſequor eris tus ſum *per compiacere, andar a verſo, & obedire.*
Gratificor aris tus ſum *per contentare ſecondo l'appetito, dare di gratia, & far piacere.*

EXEMPLA.

TV hai adirato tuo fratello a tuo padre,
Tu irritaſti germanum tuum in tuum patrem.

Tu hauendomi ingiuriato io ti contrario in questa cosa.

Cum tu feceris mihi iniuriam, vel

Cum tu affeceris me iniuria, vel

Cum tu intuleris mihi iniuriam, vel

Cũ tu fueris mihi iniurius, ego obstabo, vel aduersabor, vel repugnabo, uel refragabor, uel contrarius, uel aduersus ero tibi in hac re, & nõ p cõtrarior, & iniurior.

Fra Piero m'ha confessato, Per confiteor.

Ego confessus sum fratri Petro.

Da me s'aiutano i virtuosi.

Ego auxilior officiosis.

Da me mai son stati disfauoriti gli huomini da bene.

Ego nunquam refragatus sum viris probis.

TRansitiuus Ordo neutrorum a fronte nominatiuum agentem exigit, a tergo uero accusatiuum patientem, habet tantum passiuum in tertijs personis in utroque numero, ut

Li miei lauoratori sarchiano il mio grano.

Mei agricolæ sarriunt meas segetes.

Da me son state piantate doi vigne.

Duæ uineæ plantatæ fuerunt a me.

Aro	as	ui	tum	*per arare.*
Semino	as	ui	tum	*per seminare.*
Sero	is	eui	satum	
Insero	is	seui	tum	*per innestare, & incalmare.*
Insero	is	rui	tum	*per mescolare, & tramettere.*
Sero	is	rui	tum	*per piantare, & ordinare.*
Planto	tas	ui	tum	*per piantare.*
Acuo	is	cui	tum	*per apuntare, & arrotare.*
Puto	as	ui	tum	*per potare, e purgare.*
Neto	tis	sui	sum	*per mietere.*
Ventilo	las	ui	tum	*per nettare al vento.*
Trituro	as	ui	tum	*per battere all'aia.*
Vanno	nas	naui	tum	*p vagliare, e cernere, o criuellare.*
Sarrio	ris	riui	tum	*per sarchiare.*

Sepio

Sepio pis piui tum *per far siepe intorno.*
Sulco cas caui tum *per solcare.*
Condio is iui tum *per solcare.*
Poto as ui tum *per bere.*
Carmino nas naui tum *per scardar la lana.*
Bibo bis bibi tum *per bere.*
Exalo as ui tum *per spargere, & mandar fuora.*
Gusto as ui tum *per gustare, & assaggiare.*

Quibus studeant pueri.

Mingo is xi. Meio is *per orinare, & pisciare.*
Pitisso as ui tum *per assaggiare, & bere assaggiãdo.*
Egero is, Excerno is creui *per andar del corpo, e cacare.*
Exaro as ui tum *per copiare, rasemplare, e scriuere.*
Colo is ui tum *per lauorare, e coltiuare.*
Habito tas ui tum, Colo is Incolo is *per habitare.*
Iuro as *per giurare.*
Periuro as aui *per spergiurare.*
Nolo non uis lui *per non volere.*
Oleo es, Redoleo es *per olezare, odorare, & gittar buono odore.*
Delibero as, Statuo is, Decerno is *per deliberare.*
Euado is si *per scampare.*
Sono nas nui *per sonare far sonito.*
Resono nas nui *per resonare, e ribombare.*
Pulso as ui *per battere, percuotere, e picchiare, e sonare.*
Sitio tis ui, uel tij *per hauer sete.*
Prægusto as aui *per far la credenza, & gustar inanzi.*
Comedo dis di, Edo es *per mangiare, e consumare.*
Prandeo des *per desinare.*
Meridio as, Meridior aris *per merendare a mezo giorno.*
Recenseo es sui *per far la resegna.*
Cœno as ui tum *per cenare.*
Ligurio is *per mangiare gustando,* more senum.
Obligurio is *per cõsumar per la gola, & deuorar p golosità.*

Manda

Mando dis *per mangiare, e masticare.*
Voro as, Deuoro as *per diuorare, & ingollare.*
Elimino as aui *per sgombrare.*
Concoquo is, Digero is *per smaltire, e digestire.*
Sorbeo es, Absorbeo es *per ingiottire.*
Coquo quis *per cocere, e consumare.*
Decoquo is oxi *per smaltire, e cuocere, fallire.*
Vomo is
Spuo Expuo is *per sputare.*
Emungo is *per soffiarsi il naso.*
Condo is *per comporre, & edificare.*
Recondo dis *per inbottare, e riporre*
Cudo dis *per martellare.*
Dolo las, Dolabro bras *per asciare, diminuire; e spianare.*
Leuigo gas *per piallare*
Exibilo las ui *per fischiare, schernire, e cacciar con fischi.*
Suo is, Assuo is, Insuo is, *per cusire.*
Dissuo is sui tum *per discusire.*
Filo as Neo es *per filare.*
Glometro as ui tum *per anaspare, & agomitolare.*
Texo is, Retego is xui *per tessere.*
Voluo is ui *per volgere.*
Inuoluo uis ui *per riuolgere.*
Inuerto tis *per arouersciare, & inuersare.*
Implico cas *per auiluppare.*
Explico cas *per suiluppare.*
Misceo sces scui *per mescolare.*
Frango gis egi *per rompere, e spezzare.*
Scindo dis di sum *per rompere, e diuidere.*
Findo dis *per fendere.*
Diuido dis *per diuidere, e spartire.*
Incido is di *per tagliare.*
Seco cas caui *per segare.*
Amputo tas aui *per mozzare, e tagliar lo tronco.*

Plan-

Plango is *per piangere, e percotere.*
Proſcindo is *per romper, e ſpezzare.*
Tendo dis *per tendere.*
Screo as *per ſpurgarſi.*
Sapio pis *per hauer buon ſapore, per ſapere, & eſſer ſauio.*
Sarcio is, Reſarcio is *per repezzare, & recompenſare.*
Aedifico as *per edificare.*
Molo lis *per macinare.*
Pinſo ſis *per peſtare, e macinare, impaſtare, e far pane.*
Pingo is, Depingo is *per depingere.*
Tundo dis di, Contundo dis *per peſtare.*
Terebro bras *per forare, e ſucchiellare.*
Perforo as aui *per forare.*
Fodio dis di *per cauare, e zappare.*
Vello as *per cauare.*
Cribo as *per vagliare, criuellare.*
Excutio tis *per ſcotolare, cernere,* vnde excuſſorium *lo ſtaccio.*
Eradico cas *per sbarbare.*
Decorio as, Excorio as *per ſcorticare.*
Euiſcero as ui *per sbudellare.*
Antero as *per ſparare,* vt aliqui dicunt.
Pedo das *per impalare le vigne,* vnde pedamentũ *il paolo.*
Repaſtino as, Propago as *per propaginare.*
Nauigo as *per nauigare.*
Vindemio as aui *per vindemiare.*
Tero is triui *per tirare, conſumare, lograre.*
No nas, Nato as *per notare.*
Pedo dis pepedi *per far peti.*
Propino nas *per dar bere, e porgere.*
Irrigo as, Arrigo as *per adacquare,* vt hortum, herbas.
Inſtauro as aui *per rinouare.*
Aſſo ſas aui *per arroſtire.*

EXEM-

EXEMPLA.

Io ho seminato il grano al mio campo.

Ego seui frumentũ in meo agro, vel meũ agrũ frumẽto.

Tu hai piantati gli olmi al tuo horto.

Tu conseuisti vlmos ĩ tuo horto, vel tuũ hortũ vlmis.

Il mio lauoratore ha inestato vn pero in persico.

Meus agricola inseuit pirum persico.

Verba exceptæ actionis a fronte nominatiuum tacitum, vt plurimum exigunt, a tergo vero accusatiuũ patientem, vel ablatiuum.

E piouuto vna grand acqua.

Pluit magnos imbres, vel magnis imbribus.

Pluit	bat	pluit, & pluit		*per piouere.*
Ningit	bat	xit		*per fioccare, & neuigare.*
Tonat	bat	nuit		*per tonare.*
Fulgurat	bat	uit		*per lampeggiare, e splendere.*
Corruscat	bat	uit		*per lampeggiare, e splendere.*
Fluminat	bat	uit		*per dar della saetta, & il tuono.*
Serenat	bat	uit		*per asserenarsi, & far sereno.*
Lucescit	bat	sine	præt.	*per farsi giorno.*
Noctescit	bat	sine	præt.	*per farsi notte.*
Aduesperascit	bat	sine	præt.	*per farsi sera.*
Diescit	bat	sine	præt.	*per farsi dì.*

Grandinat non est latinum, sed grandines cadunt.

EXEMPLA.

QVESTA casa pioue da due bande.

Deus fundit pluuiam, vel Deus pluuit in hac domum ex duobus lateribus.

In tempo de Romani pioue sassi, e carne.

In Romanorum tempestate pluit saxa, & carnes, vel saxis, & carnibus.

Transitiuus Ordo deponentium exigit a fronte nominatiuum agentem, a tergo vero accusatiuum patiẽtem desinens in or, significat actionem, vt *Io mi sono abbattutto in Filippo, qual tutto m ha consolato.*

Ego

Ego nactus sum Philippũ, qui me totum consolatus est.

Sequor eris tus sum *per andar appresso, & perseuerare, & seguire.*

Nanciscor eris ctus sum *per abbatterſi, e trouar a caso.*

Metior iris mensus sũ *per misurare.*

Remetior iris sus sum *per remisurare.*

Mentior iris tus sum *per mentire, e dir bugie.*

Aggredior eris tus sum *per assaltare, e metterſi a fare.*

Reor eris tus sum *per pensare, & credere.*

Arbitror aris tus sum *per pensare, e stimare, e giudicare.*

Opinor aris tus sum *per hauer opinione, a pensare.*

Percontor aris tus sum

Sciscitor aris tus sum *per domandar con instantia.*

Profiteor eris tus sum *per far professione.*

Solor aris tus sum

Consolor aris atus sum *per consolare.*

Vereor eris tum sum *per dubitare, e temere.*

Furor aris tus sum *per furare.*

Nitor eris xus sum

Obnitor eris xus sum

Conor aris tus sum *per sforzarſi.*

Causor aris atus sum *per trouar scusa.*

Quibus ſtudeant pueri.

Loquor eris, Alloquor eris *per parlare.*

Faris vel fare, Affaris vel affare *per parlare.*

Eloquor eris *per parlare elegantemente.*

Colloquor eris *per parlar insieme.*

Obloquor eris *per parlar da l'altra parte.*

Proloquor eris *per giudicare, e dar sententia.*

Dignor aris *per degnarſi, e far degno.*

Indignor aris *per ſdegnarſi, & hauer à ſdegno.*

Dedignor aris *per non degnare, & riputare altri indegni.*

Amplector eris xus sum *per abbracciare.*

Prosequor eris *per andar drieto con effetto, & seguir cosa incominciata.*

Cri-

Criminor aris atus ſum *per biaſimare, incolpare, & accuſare.*

Odoror aris atus ſum *per annaſare, & odorare.*

Inſequor eris, Proſequor eris *per perſeguitare, & ſeguitare con malignita.*

Sector aris *per ſeguire frequentemente, & corteggiare.*

Experior iris pertus ſum *per prouare, & eſperimẽtare.*

Largior iris tus ſum *per donar largamente.*

Adſequor eris tus ſum *per acquiſtare con fatica, conſeguire, & aggiungere.*

Veneror aris *per riuerire, & honorare.*

Oſculor aris *per baſciare.*

Exequor eris *per eſeguire, & mettere ad eſecutione.*

Adorior iris *per aſſaltare alla ſprouiſta, & per cominciare, e dar il guaſto.*

Predor aris, Populor iris *per mettere a ſacco, & rub bare.*

Vlciſcor eris vltus ſum *per vendicarſi, & far vendetta.*

Fateor eris, Conſequor ris *per confeſſare.*

Adipiſcor eris, Conſequor eris *per acquiſtare, ottenere, & conſequire.*

Calumnior aris *per biaſimare, calumniare, accuſare falſamente.*

Aſpernor aris *per diſpreggiare.*

Demiror aris *per marauigliarſi.*

Enitor eris *per sforzarſi, e partorire.*

Conſpicor aris *per hauer nel conſpetto.*

Metor aris *per leggere luogo atto, & miſurare.*

Fabulor aris, Confabulor aris *per ragionar inſieme.*

Paciſcor eris pactus ſum *per far patti.*

Ordior iris, Exordior iris *per odir, & cominciar.*

Exorior iris *per leuarſi ſu.*

Mæ-

Mereor eris tus ſum *per meritare.*
Stipulor aris *per domandar che altri promettino.*
Comitor aris *per accompagnare.*
Molior iris *per tentare, & edificare.*
Operior iris *per aſpettare.*
Præſtolor aris *per aſpettare à poſta.* *(ſcoſto.*
Speculor aris *per ſpeculare, conſiderare, & guardar di-*
Contemplor aris *per contemplare.*
Operor aris *per operare.*
Imitor aris *per imitare, & contrafar, o falſificare.*
Aemulor aris *per andar ad eſſempio & imitare.*
Teſtor aris *per teſtimoniare, chiamare in teſtimonio, & far teſtamento.*
Obteſtor aris *per pregare e ſtrengere ſcongiurando.*
Deteſtor aris *per vituperare, biaſmare, & cōtaminare.*
Ludificor aris *per ſchernire, e ſtratiare.*
Inficior aris *per negare.*
Intueor eris *per guardare, & vedere.*
Aucupor aris *per vccellare, & metaphoricos per acquiſtare.*
Venor aris *per cacciar à fiere.*
Piſcor aris
Expiſcor aris *per pigliar peſci, e peſcar al fondo.*
Iaculor aris *per lanciare, e ſcagliare.*
Lucror aris *per guadagnare.*
Liceor eris, *Licitor aris per incantare, e ſtimar coſe che ſi vendono all'incanto.*
Sortior iris *per hauer per ſorte.*
Patior iris *per ſpartire, diuidere e ſeparare.*
Fruſtor aris *per beffare, & ingannare.*
Demolior iris *per diſfare edificij.*
Commentor aris *per fingere, e comentare.*
Machinor aris *per trouar con aſtutia, e machinare.*
Precor aris, Deprecor aris *per pregare.*
Miror aris, Demiror aris *per marauigliarſi, e guar-*

dar marauiglia.

Rimor aris, Scrutor aris *per cercar con diligentia.*

Suſpicor aris *per ſoſpettare, e ſtimare, & dubitare.*

Meditor aris *per penſare, e comporre, ſcriuere, eſſercitare, & trattar con la mente.*

Mercor aris tus ſum *per comprare.*

Vaticinor aris tus ſum, Pronoſticor aris, Auguror aris *per indouinare.*

Præter vehor eris tus ſum *per intrarli d'vna orecchia & vſcir per l'altra.*

EXEMPLA.

SE tu andarai ad eſſempio de' tuoi anteceſſori, acquiſtarai honore.

Si tu imitatus fueris tuos maiores, aſſequeris honorem.

Di tutti li denari, quali ho guadagnato, me n'ho comprato vn campo.

Omnibus nūmis, quos lucratus ſum, mercatus ſum agrū.

Io ho dimandato, ho ſpiato queſto al maeſtro, o il maeſtro di queſto.

Ego percunctatus ſum hoc a magiſtro, vel magiſtrum de hoc.

Io ho rubbato il libro a te.

Ego furatus ſum librum tuum, & non tibi, ſic etiam meū, tuum, ſuum.

Tu hai rubbato il libro à Marcello.

Tu furatus es librum Marcelli, vel Marcello.

Il mantello è ſtato rubbato da te a me.

Pallium ſurreptum eſt a te mihi, Et non fit per Furor.

Tu correggi il Prencipe, Tu ſectaris Principem.

Annaſa queſta roſa, che sà di buono.

Odorare, vel Olfac hanc roſam, quæ bene, vel ſuauiter olet.

Tu hai trouato ſcuſa che ſtai male.

Tu cauſatus es aduerſam valetudinem.

Tu mi robbi. Tu furaris mihi.

Li miei nemici son stati perseguitati da me.
Ego insecutus sum meos inimicos.

Effectiuus ordo neutrorum a fronte exigit nominatiuum patientem, a tergo verò ablatiuum agentem sine præpositione, vel accusatiuum cum præpositione ob, vel propter, & significat passionem.

Li buoni Christiani si rallegrano del ben del prossimo.
Boni Christiani gaudent bono vel propter bonum proximi.

Gaudeo es visus sum *per rallegrarsi.*
Caleo les lui ca.sup. *per scaldarsi, & esser caldo.*
Frigeo es gui ca.sup. *per raffredarsi, e douentar freddo.*
Mæreo es mæstus sum non habet mætui *per dolersi, & attristarsi.*
Pingueo es gui ca.sup. *per ingrassarsi.*
Macreo es rui ca.sup. *per smagrirsi, e diuentar magro.*
Palleo es lui car.sup. *per impallidirsi, & esser pallido.*
Rubeo bes bui car.sup.
Erubeo bes bui ca.sup. *per arrossirsi, e diuentar rosso.*
Areo res rui ca.sup. *per seccarsi & esser secco.*
Vireo es rui car.sup. *per verdezare, & inuerdirsi. & esser verde.*
Tepeo pes pui ca.sup. *per intendersi, & esser tepido.*
Albeo es bui ca.sup. *per esser bianco, & imbianchirsi.*
Nigreo es grui ca.sup *per annegrirsi, & esser negro.*
Floreo res rui ca.sup. *per fiorire, & esser fiorito.*
Defloreo res rui ca.sup.
Effloreo res rui ca.sup. *per sfiorirsi.*
Tumeo mes mui ca.sup.
Turgeo es gui ca.sup *per gonfiarsi.*

Quibus studeant pueri.

Exulto as ui tum *per far festa con gesti del corpo, e gioire.*
Spendeo es, Polleo es, Fulgeo es *per risplendere.*
Humeo es mui *per essere farsi humido.*
Imploro as ui *per pregar con pianto.*

Calleo es Obcalleo es *per far il callo, & ben sapere.*
Madeo des dui *per bagnarsi.*
Arescо is, Inaresco is rui *per asciugarsi, & seccarsi.*
Pigreo es, Pigresco is *per impigrire, e douentar pigro.*
Superbio is *per insuperbirsi.*
Torpeo pes pui *per impigrirsi, & agrancarsi.*
Tabesco is *per intisichirsi, per venir meno.*
Rigeo es gui *per interizarsi, & aggiacciarsi.*
Rigesco is *per intisichirsi di freddo, & aggiacciarsi.*
Ardeo des *per ardersi, & abbrucciarsi.*
Flagro as *per arder d'amore, & desiderio.*
Ferueo es *per bollire.*
Deferueo es *per spegnere, e raffredarsi.*
Deuio as *per suiarsi, & vscir della via.*
Extingueo is *per spengere.*
Frondeo des *per metter le foglie.*
Vlulo as *per vrlare.*
Fleo es *per piangere.*
Plango is *per piangere battendosi.*
Lachrymo mas *per lagrimare.*
Eiulo las ui *per piangere vlulando.*
Ægroto tas ui *per infermarsi, amalarsi del corpo.*
Aegreo es ui *per star mal contento, esser dolorato, & malinconioso.*
Deleo les leui *per scancellare.*
Stupeo pes pui *per stupirsi.*
Hærreo es rui *per hauer horrore, tremore, & spauentare.*

EXEMPLA.

Filippo stà mal contento di questa cosa.
Philippus meret hanc rem, vel hac re.
Essendomi scaldato al fuoco non mi fa freddo.
Cum caluerim igne, vel ob, vel propter ignē non frigeo.

Tu

Tu che sei pigro, diuenti smorto quando stai malinconioso.

Tu qui tepes, palles quando mẹres.

Io non rallegro chi m'attrista.

Ob me non gaudet ille, quo ego mẹreo.

Sed melius dicitur, ego non afficio gaudio illum, qui afficit me mẹrore.

Essendose bagnata la mia veste, me l'ho rasciuta al sole.

Cum mea vestis madduerit, inaruit sole.

La neue ha bianchegiato li alti monti di Toscana.

Ob vel propter niuem, vel niue albuerunt alti montes Hetruriæ.

Mio fratello s'è arrossito per vergogna.

Meus frater erubuit rubore.

Effectiuus ordo verborum deponentiũ exigit a fronte nominatiuum patientem, a tergo autem ablatiuũ agentem sine præpositione vel accusatiuum cum præpositione ob, vel propter, & desinens in or significat passionem, vt

Io mi diletto delle virtù.

Ego delector virtutibus.

Letor aris tus sum *per rallegrarsi.*

Tristor aris

Contristor aris tus sum *per contristarsi, e dolersi.*

Irascor eris *per adirarsi*, sed cui irascitur in datiuo.

Bacchor aris *per infuriarsi.*

Stomachor aris *per stomacharsi, e infastidirsi, e sdegnarsi.*

Oblector aris *per pigliarsi piacere, & diletto.*

Verecundor aris *per vergognarsi.*

Queror eris questus sum

Conqueror eris *per lamentarsi con voce querula.*

Quibus studeant pueri.

Glorior aris *per gloriarsi.*

Infirmor aris *per infermarsi.*

Initior aris *per ordinarsi*, vt initiatus sacris.

Defetiscor	eris	*per stancarsi.*
Crapulor	aris	*per impirsi de cibi.*
Dilector	aris	*per dilettarsi.*
Inebrior	aris tus sum	*per imbriacarsi.*

EXEMPLA.

Nissuno si debbe lamentar da la morte d'alcuno.
Nemo debet lamentari obitu alicuius.
Io mi lamento della mia sorte.
Ego queror de mea sorte, vel meam sortem.
Io mi diletto di questa cosa.
Ego delector hac re.
Mutio s'è adirato con Filippo.
Mutius iratus est Philippo.
Io sono ordinato d'Epistola.
Ego initiatus sum Epistolæ.
Io mi son adottorato in legge.
Initiatus sum legibus.

SEparatiuus ordo neutrorum exigit a fronte nominatiuum patientem, a tergo autem ablatiuum agentem cum præpositione a, vel ab, more passiuorum, & desinens in o passionem significat, vt
Li tristi figliuoli sono battuti dalli buoni padri.
Improbi filij vapulant a probis parentibus.

Vapulo	as ui tum	*per esser battuto.*
Exulo	as	*per sbandirsi, & esser sbandito,*

a loco tantum, *& esser confinato ad vn luogo.*

Nubo is psi, vel pta sum *per esser maritata*, de mulieribus tantum.

Liceo	es cui tum	*per estimarsi, & esser estimato.*
Veneo	is niui venum	*per vendersi, & esser venduto.*
Fio	is ctus sum	*per farsi & esser fatto.*

EXEMPLA.

Li beni di Giulio si vendano publicamente da creditori.
Bona Iulij publicè veneunt a creditoribus. Cic. venijt a te antequam Roma venit. Ad Hæren.

Ridol-

Ridolfino è stato sbandito per suo difetto da Cortona.
Rodolphinus exulauit sua culpa Cortona. Sed si diceret.
Nicolo è stato sbandito dal Vicelegato.
Fit hoc modo.
Nicolaus relegatus est a Prolegato, Et non exulauit. quia exulo, extra solum eò significat.
Flaminio ha maritato la sua sorella à Curtio. fit per nubo.
Flaminij soror nupsit Curtio, & non, Flaminius nupsit suam sororem, quia Nubo ad fęminas tantummodo, vt diximus, pertinet. Sed rectius Flaminius dedit nuptum, vel in vxorem, vel collocauit in matrimonium suam sororem Curtio.
Lauinia s'è maritata ad Angelo.
Lauinia nupsit, vel nupta est Angelo sine ablatino.
Cum eò verò, diceret, Locata fuit nuptui Angelo a Titio.
Quanto è stimato questo libro?
Quanti licuit hic liber.

SEparatiuus ordo deponentium a fronte exigit nominatiuum patientem, a tergo vero ablatiuum agentem cum præpositione, & desinēs in or, passionē significat.

Mutio è nato di padre, e di madre da bene.
Mutius ortus est ex optimis parentibus.

Orior	iris	tus	sum	
Nascor	eris	tus	sum	
Exorior	iris	tus	sum	*per nascere, & esser nato.*
Renascor	eris			*per nascere, & esser renato.*
Patior	eris	sus	sum	*per patire.*
Perpetior	eris	tus	sum	*per patire sino al fine.*
Morior	iris	tus	sum	*per morire.*
Abortior	iris	tus	sum	*per dissettarsi.*

EXEMPLA.

Essendo tu nato di buona fameglia non doueresti patir questo.
Cum tu ex nobili prosapia ortus sis, non deberet, hoc pati.

DE CONSTRVCTIONE verborum Communium.

Erbum commune in or definens vtranque retinet significationem actiuam scilicet, & passiuam. In actiua actiuorum constructionem serua: in passiua vero passiuorum, hac enim rarò Cicero vsus est frequentius tanto in actiua significatione vtantur auctores, & hoc in aliquibus, non autem in omnibus. In hoc tamen grammaticorum vsum seruabimus, vt

Io ho abbracciato il mio figliuolo.

Amplexus sum filium meum, passiuè non vtere.

Questo è stato interpretato da Cicerone.

Id à Cicerone interpretatum est.

Hæc sequentia vtranque habent significationem.

Hortor aris tus sum *per confortare, e spronare, & esser spronato.*

Interpretor aris tus sum *per interpretare, o esporre, & esser interpretato, o esposto.*

Comitor aris tus sum *per accompagnare, & esser accompagnato.*

Meditor aris tus sum *per pensare, & esser pensato.*

Percunctor aris tus sum *per domandare, & esser domandato.*

Dignor aris tus sum *per riputar degno, & esser riputato.*

Veneror aris rus sum *per honorare, & adorare.*

Testor aris tus sum

Testificor aris tus sum *per testimoniare, & esser testimoniato.*

Fabricor aris tus sum *per fabricare, & esser fabricato.*

Tutor aris tus sum *per difendere, & esser difeso.*

Moror aris tus sum *per aspettare, & esser aspettato.*

Quæ

Quæ sequuntur deponentia magis dicerem secundum Ciceronem.

Largior	iris	tus	ſum	*per donare.*
Oſculor	aris	tus	ſum	*per baſciare.*
Amplector	eris	xus	ſum	
Amplexor	aris	tus	ſum	*per abbracciare.*
Criminor	aris	tus	ſum	*per incolpare, o biaſmare.*
Experior	iris	ertus	ſum	*per eſperimentare.*
Hortor	aris	tus	ſum	*per confortare.*
Dehortor	aris	tus	ſum	*per diſconfortare.*

EXEMPLA.

Io ti confortarò, o ſpronarò a farti honore.

Hortabor te ad ſtudium ſummæ laudis, & Tu hortabe ris a me.

Io t'ho dimandato di queſta coſa.

Id abs te percunctatus ſum, & id percunctatum eſt tibi a me.

DE PROPRIA QVORVNDAM verborum ſignificatione.

AFFICIO moleſtia cis feci ctum, Affero moleſtiã, fers tuli latum *per faſtidire, o dar faſtidio.*

Il ſuperbo faſtidiſce l'huomo da bene.

Superbus afficit moleſtia virum probum.

Vel, Affert moleſtiam viro probo.

Faſtidio dis iui tum *per hauer in faſtidio.*

Io ho in faſtidio li triſti.

Faſtidio malos.

Exhilaro ras aui atum.

Afficio gaudio, vel lætitia is eci ctum.

Affero gaudium, vel lætitiam fers tuli latum *per allegrare,*

grare, o dar allegrezza.
La virtù allegra l'huomo.
Virtus exilarat, vel afficit gaudio hominem, vel affert gaudium homini.
Gaudeo des visus sum.
Lætor aris tus sum *per allegrarsi.*
Io mi son allegrato della tua venuta.
Gauisus sum tuo aduentu, vel ob, vel propter tuum aduentum.
Afficio tristitia, vel mærore, icis eci ectum.
Affero tristitiam fers tuli latũ *per attristare, o dar cordoglio.*
La perdita attrista l'huomo.
Iactura afficit tristitia quemque, vel affert tristitiam cuique.
Mæreo res mæstus sum
Tristor aris tus sum *per attristarsi.*
Io m'attristo della guerra.
Tristor, vel mæreo bello, vel ob bellum.
Frigefacio cis eci actum *per raffreddare.*
La neue rafredda le mani.
Nix frigefacit manus..
Frigeo es gui caret supino.
Frigesco scis gui *per raffredarsi, & esser freddo.*
Io son freddo.
Frigeo, vel Frigesco.
Calefacio cis eci ctum *per scaldare.*
Il Sole riscalda tutti.
Sol calefacit omnes.
Caleo les lui caret supino.
Calesco scis lui *per scaldarsi, & eßer caldo.*
Io son, ouero ho caldo.
Caleo, vel Calesco
Tumefacio cis eci actum *per gonfiare.*
La ferita gonfia il braccio.
Vulnus tumefacit lacertum.

Tumeo

Tumeo mes mui *per gonfiarsi, & eßer gonfio.*
Tumesco scis mui.
La mano si gonfia.
Manus tumet, vel tumescit.
Augeo ges auxi auctum *per abondare altri, accrescere, & aumentare.*
Io abondo li scolari di virtù.
Augeo discipulos virtutibus.
Abundo as aui atum *per abondare, & esser abondante di qualche cosa.*
Io abondo, o son abondante di richezze.
Abundo diuitijs.
Desum es fui *per mancare ad alcuno qualche cosa.*
Mi mancano danari.
Nummi desunt mihi.
Careo res rui tum *per mancarne, & eßer senza di qualche cosa*
Vaco cas aui tum
Son senza colpa o priuo di colpa.
Careo, vel vaco culpa.
Laudo as daui atum *per lodare.*
Io lodo li virtuosi.
Laudo virtute preditos.
Ago gratias gis egi actum *per lodarsi di alcuno ad altri.*
Io mi ho lodato di te al Cafaro.
Ago gratias tibi apud Capharum, Cic. 13. fam.
Frateor aliquem benemeritum esse de aliquo, *per lodarsi di alcuno,*
Io mi lodo di Marco.
Fateor Marcum benemeritum esse de me.
Iacto as aui tum *per lodarsi, & auantarsi di cosa inanimata.*
Ostento tas aui tum
Io mi lodo, & auanto della mia scienza.
Iacto, vel ostento meam scientiam.
Admoueo ues oui otum *per accostare, & appoggiare.*
Io apoggio la scala al muro,

Ad-

Admoue ad scalas pariεti.

Adhæreo res æsi æsum *per accostarsi, per appogiarsi.*

Io mi accosto alli buoni.

Adhæreo bonis.

Commodo das aui atum *p[illegible]mpiacere, o seruire alcuno di qualche cosa.*

Io ti seruo del libro.

Commodo tibi librum, vel de libro Cic. fam.

Seruo is viui tum *per seruire, e star con altri.*

Io ti seruirò fedelmente.

Seruiam tibi fideliter.

Vtor eris vsus sum *per seruirsi di alcuno.*

Io mi seruo del libro.

Vtor [illegible]ro.

Presto operam stas stiti tum *per adoprarsi per alcuno.*

Io mi adopro per te.

Præsto tibi operam meam.

Vtor eris vsus sum *per adoprare qualche cosa.*

Io adopro il tuo libro.

Vtor tuo libro.

Relego gas aui atum *per sbandire.*

Il Vicere ha sbandito molti da Napoli.

Prorex relegauit multos Neapoli, vel egit, vel depulit in exilium.

Et legor aris atus sum *per esser sbandito da persona.*

Li marioli si sbandiscono dal Duca.

Manticu arij relegantur a Duce.

Exulo las aui tum *per esser bandito da vno luogo, & confinato in alcun luogo.*

Li tristi si sbandiscono da Venetia, & si confinano a Padoa.

Mali exulant Venetijs, Pataui.

Maneo es nui tum *per ricordare altrui di qualche cosa.*

Io ti ricordo di questo.

Moneo

Moneo te huius, vel hoc, vel de hoc.

Memoro ras aui atum *per ricordare a gli altri qualche cosa.*

Io ti ricordo li antichi tempi.

Memoro tibi prisca sæcula.

Recordor aris tus sum *per ricordarsi di alcuno.*

Io mi ricordo di questa cosa.

Recordor huius rei.

Ago gis egi actum *per sollecitare vna cosa.*

Curo ras aui atum.

Io sollecito la tua causa.

Ago vel curo tuam causam.

Admoneo nes nui tum *per sollecitare ad alcun qualche cosa.*

Filippo sollecita a Marco la causa tua.

Philippus admonet, vel monet Marcum causæ, vel causam, vel de tua causa.

Mutuo tuas aui atum *per prestare, & seruirne, sed mallem dare mutuum.*

Io ti seruo di denari.

Do mutuam ti pecuniam.

Mutuor aris atus sum *per pigliare in presto, & esserne seruito.*

Io son seruito di denari da te.

Mutuor pecuniam abs te.

Condono as aui tum *per perdonare ad alcuno di qualche cosa.*

Io ti perdono questo scandalo.

Condono tibi hanc offensionem.

Parco cis peperci *per perdonare ad altri.*

Dio perdonera a noi li peccati.

Deus parcet peccatis nostris.

Dealbo bas aui atum *per biancheggiare.*

Io biancheggio la casa.

Dealbo domum.

Albeo bes bui *per imbianchirsi, & esser bianco.*

Alba-

Albeſco ſcis bui.

Le mani ſe imbianchiſcono.

Manus albent vel albeſcunt.

Moneo nes nui itum *per accorgere alcuno di qualche coſa.*

Io ti accorgo di queſto inganno.

Moneo te doli, vel dolum, vel de hoc dolo.

Perſpicio cis exi ctum.

Animaduerto tis ti ſum *per accorgerſi di qualche coſa.*

Io mi accorgo del tuo inganno.

Perſpicio vel animaduerto tuam fallaciam.

Pulſo ſas aui atum *per ſuonare, e picchiare.*

Io ſuono il Tamburo, & picchio l'vſcio.

Pulſo Timpanum, & pulſo hoſtium.

Sono nas nui tum *per ſonar da ſe ſteßo, & far ſonito.*

La campana ſona.

Campana ſonat, & non pulſat ſed pulſatur.

Flo flas aui tum *per ſonare con la bocca, & col fiato.*

Io ſuono la trombetta.

Flo tubam, vel potius Cano tuba.

Io ſuono di liuto, Cano fidibus.

Celo las aui tum

Abſcondo dis didi tum *per naſcondere ad alcuno qualche coſa.*

Io naſcondo il libro.

Celo, vel abſcondo librum.

Lateo tes tui *per naſconderſi, e ſtar naſcoſto.*

Io ſtò naſcoſto, ò mi naſcondo in caſa.

Lateo domi.

Coniicio cis eci ctum *per comprendere, & imaginarſi.*

Già lungo tempo m'hò imaginato queſto.

Iampridem conieci hoc.

Complector eris xus ſum { *per comprendere, cioè ridurre in*
Perſtringo gis xi ctum { *breuità.*

Io con pochi versi ho compreso il tutto.

Complexus sum, vel perstrinxi omnia paucis versibus.

Habeo rationem bes bui itum *per risguardare. cioè, rispettare, & hauer rispetto, & risguardo ad alcuno.*

Io ho rispetto, & risguargo a te.

Habeo rationem tui.

Aspicio cis xi ctum

Specto tas aui atum *per risguardare, cioè stare à vedere.*

Io stò à vedere, o risguardo la comedia.

Specto comediam.

Inuenio nis eni entum

Reperio ris reperi ertum *per trouare.*

Io ho trouato Francesco.

Reperi, vel Inueni Franciscum.

Sum es fui

Adsum des fui *per trouarsi ad vn luogo.*

Io mi trouai, o ritrouai alla piazza.

Eram in Foro.

Intersum es fui *per trouarsi a vna cosa, o vn fatto.*

Io mi son ritrouato alla disputa.

Interfui disputationi.

Lucifacio is eci actum

Lucro aris tus sum *per auanzare, e guadagnare qualche cosa.*

Io auanzo vn scudo.

Lucrifacio, vel lucro nummum aureum.

Supero ras aui atum

Præsto as stiti tum *per auanzare alcuno, cioè, esser da piu.*

Noi siamo da più delle bestie.

Præstamus belluis.

Mitto tis si sum *per mandare ad alcuno.*

Io mando la lettera a pietro.

Mitto literas Petro, vel ad Petrum.

Do das de li datum *per mandare, o scriuer per alcuno.*

Io ho mandato vna lettera per posta a Pietro.

Dedi literas tabellario ad Petrum.

Commendo das aui atum *per dir bene.*

Io dico bene del maestro a te.

Commendo magistrum apud te.

Benedico cis xi ctum *per benedire.*

Iddio ci benedica.

Deus nos benedicat, vel nobis potius

Io ti benedico. Bene tibi precor.

Sagino nas aui atum.

Pinguefacio cis feci actum *per ingraßare.*

Io ingrasso il porco.

Sagino, vel pinguefacio suem.

Pingueo gues gui car. sup.

Pinguesco scis gui *per ingrassarsi.*

Io mi ingrasso in Venetia.

Pingueo, vel pinguesco Venetijs.

Olfacio is eci actum *per odorare.*

Odoror aris tus sum *per odorare.*

In odoro, o annaso la rosa, Olfacio vel odoror rosam.

Sed si diceretur, *Questa rosa odora, & s'à di buono.* dicitur.

Hæc rosa suauiter olet.

DE CONSTRVCTIONE Verborum Impersonalium.

VErbum Impersonale est, quod caret numeris, & personis distinctis, & nominatiuum habere non potest.

Duplex est Impersonale.

Actiuæ vocis, quod desinit in T. Passiuæ vocis, quod desinit in Tur.

DE VERBO IMPERSONALI Passiuæ vocis.

VErbum Impersonale passiuę vocis desinens in Tur, vt plurimum nullũ sibi casum asciscit, neq; a fronte, neque a tergo, nisi deriuetur a Verbis neutris Absolutis, & Acquisitiuis, quod tunc a fronte exigere potest Ablatiuum agentem cum præpositione, post se vero casum sui verbi, vt Cic. Epist. 6. sed nihil est a me seruitũ tempori, vt Cic. Acad. 1. Nunc atauum est nobis a Marco Varrone venisse. Cum cæteris vero construitur frequentius sine casu, vt

Leggendosi s'impara.

Dum legitur, discitur.

Formantur autem solum a verbis desinentibus in o, significantibus actionem.

Hæc autem verba, cum actionem significant, præcedunt actiuæ vocis impersonalia, quorum pleraque passionẽ referunt.

Legitur	batur	ctum	est	*si legge.*
Auditur	batur	tum	est	*s'ode.*
Scribitur	batur	ptum	est	*se scriue.*
Cęnatur	batur	natum	est	*se cena.*
Prandetur	batur	sum	est	*se desina.*
Bibitur	batur	tum	est	*se beue.*
Statur	batur	tum	est	*se stà ritto.*
Seruitur	batur	tum	est	*se serue.*
Fauetur	batur	utum	est	*se fauorisce.*
Occurritur	batur	sum	est	*se va incontro.*
Aratur	batur	tum	est	*se ara.*
Itur	batur	tum	est	*se và.*

EXEMPLA.

Si e odito ch'el maestro è venuto.

Auditum est venisse magistrum, licèt pro nominatiuo stet infinitum.

Si sarà profitto, se si leggerà.

L Pro-

Proficitur, si legetur.

Sempre le persone da bene son state fauorite da tutti.

Viris probis semper fautum est ab omnibus.

Queste lettioni si studieranno da noi.

His lectionibus studebitur a nobis.

Arriuatosi alla scola si lesse.

Vbi peruentum est ad ludum literarium, lectum fuit.

Si vero diceretur, *Da voi s'ha bisogno di denari.*

Da noi si abonda li libri, Non fit per impersonale, quia passio his verbis patet, dicitur ergo.

Vos indigetis nummis: nos vero abundamus libris.

Da tutti se seguitano le virtù.

Omnes sequuntur virtutes, & non per impersonale quia desinit in or.

DE VERBI IMPERSONALI Actiuæ vocis.

SEX sunt ordines impersonalium actiuæ vocis. Primus quorum, cum genitiuo a fronte.

Secundus cum datiuo.

Tertius, cum accusatiuo.

Quartus, cum accusatiuo cum præpositione ad.

Hi autem singuli ordines post se infinitiuum exigunt quo sic careant, Personalia fiunt.

Quintus cum ablatiuo agente a fronte, a tergo vero cum datiuo.

Sextus cum accusatiuo patiente a fronte, a tergo genitiuo agente, vel infinitiuo.

PRimus ordo impersonalium genitiuum exigit a fronte, a tergo vero infinitiuum, vt

A Mutio s'appartiene, o e vtile attendere alle lettere.

Mutij interest vacare litteris.

QVANDO vero dicitur *a me, a te, a lui, a noi, a voi, a loro, & a chi s'appartiene imparare.*

Fit Mea, Tua, Sua, Nostra, Vestra, & Cuia interest discere.

SI

SI vero diceretur, *A mio padre è stato vtile comperare la vigna, & non a me* Titio fit.
Mei patris interfuit mercari vineam, & non mea, qui sum Titius, quia ibi deriuatiuè, hic autem primitiuè.
Intereſt rat fuit *per appartenerſe quanto alla vtilità, & eſſer vtile.*
Refert bat tulit *per importare, & eſſer vtile.*

EXEMPLA.

A te Mutio s'apparteneua imparar alla mente Cic.
Tua Muti intererat ediſcere Ciceronem.
A noi Maeſtri è vtile tener ſcola.
Noſtra qui ſumus ludi magiſtri intereſt ludū aperire.
A tutti gli ſcolari importa ſtudiare queſte regole.
Omnium diſcipulorum refert ſtudere his regulis.
A me ſolo egli è vtile far queſto.
Mea ſolus (& hoc in ſingulari tantum, in numero verò multitudinis dicitur noſtra ſolum) intereſt facere hoc.
Aſſai, grandemente, poco, o quanto importa a te Franceſco.
Magni, Permagni, Parui, Quanti intereſt tua Franciſce abire?
INTERDVM genitiui loco hæc verba accuſatiuum cum ad, ſibi aſciſcunt, vt
S'appartiene all'honor noſtro venire à Roma.
Ad honorem noſtrum intereſt ad vrbem nos conferre.
Verum ſi hæc verba Primi ſcilicet, Secundi, Tertij, & Quarti ordinis infinitiuo careant, Perſonalia eſſe poſſint, & loco infinitiui nominatiuum recipiente, & caſus quos habent a fronte, poſteriores fient, vt
Queſte coſe a tutti ſono vtili, o s'appartengono.
Hæc omnium interſunt.
Che t'importa queſto?
Quid hoc tua refert?
Et tunc nominatiuus erit neutri generis pronominum. vt id, hoc, illud. Sint nomina ſubſtantiua erunt, fit per-

tinet, vt scientia pertinet ad homines.

Tra il buono, è tristo è gran differenza.

Inter probum & improbum plurimum interest.

Vel improbo probus plurimum interest, iuxta illud.

Stulto intelligens qui interest?

Io mi son ritrouato alla morte d'Antonio.

Interfui interitui Antonij.

PER esser lontano, e distante, vt

Da Roma a Napoli son cento miglia.

Roma Neapolis intersunt centum millia passuum.

Vel per distat. Roma distat Neapoli centum milibus passuum, & sic quoque fit per abest.

SEcundus ordo a fronte datiuum exigit, a tergo vero infinitiuum, vt

A tutti gli huomini da bene è vtile che la republica sia salua.

Optimo cuique viro expedit saluam esse rempublicam.

Accidit bat dit *per accadere.*

Contingit bas git *per accadere, e venir in parte, e per sorte.*

Euenit bat nit *per accadere per sorte*, & est de magistratibus.

Obuenit bat nit

Obtingit bat *per venire, accadere; & interuenire.*

Placet bat cuit vel placitum est.

Libet bat buit vel libitum est *per piacere, & venir appetito.*

Patet patebat tuit

Liquet bat uit

Constat bat stitit *per esser chiaro, manifesto, & esser d'accordo.*

Conuenit bat nit *per conuenire, accordare, & esser d'accordo.*

Vacat bat uit *per hauer tempo, commodità, & agio.*

Restat bat stitit *per restare.*

Præstat bat stitit *per esser meglio, e piu vtile.*

Con-

Conducit bat xit

Expedit bat dit *per essere vtile.*

Sufficit bat fecit *per bastare, & eßer a sufficienza.*

Suppetit bat tuit *per bastare, & venir in mente.*

Licet bat cuit *per dispiacere.*

Displicet bat cuit *per dispiacere.*

EXEMPLA.

Te saria meglio star cheto, che dir mal d'altrui.

Præstaret tibi tacere, quàm alijs detrahere.

Io non ho tempo di studiar le mie lettioni.

Mihi non vacat studere meis lectionibus.

Egli è vtile a li scolari far professione di qual si voglia disciplina.

Expedit discipulis doctrinam quamque profiteri.

TErtius ordo a fronte accusatiuum requirit, a tergo vero infinitiuum, vt

A i gioueni da bene li stà bene, far a modo de maggiori.

Optimos adolescentes decet morē gerere maioribus.

Decet bat cuit *per star bene, confarsi, & conuenirsi & esser honesto.*

Dedecet bat cuit *per disdire, & non confarsi, disconuenirsi, e non star bene.*

Iuuat bat uit *per giouare, e delettare.*

Oportet bat uit *per eßer dibisogno, & per eßer necessario, e bisognare.*

EXEMPLA.

A noi è necessario, o di bisogno porre fantasia a queste cose.

Nos oportet adhibere mentem his rebus.

A i gran maestri deletta più tosto andar a caccia per vccellare.

Illustres principes delectat, vel iuuat potius venari, quàm aucupari.

QVartus Ordo requirit a fronte accuſatiuum cum ad, a tergo vero infinitum, vt

Alli buoni figliuoli s'appartiene, o egli è debito & officio andar ad eſſempio di padri.

Ad bonos liberos ſpectat imitari parentes.

Spectat bat uit
Attinet bat nuit
Pertinet bat nuit *per appartenerſe quanto al debito, & officio.*

EXEMPLA.

AD ogn'uno s'appartiene portarſi bene verſo gli officiali.

Ad virum quemque pertinet bene ſe gerere in magiſtratus.

A te ſolo s'apparteria dir queſto.

Ad te ſolum attineret hoc dicere.

QVintus Ordo requirit a fronte ablatiuum agentem cum præpoſitione, a, vel ab, a tergo vero datiuum patientem, vt

Dal maeſtro ſe fa bene alli ſolleciti ſcolari.

A magiſtro benefit ſedulis diſcipulis.

Benefit fiebat ctum eſt *per farſi bene.*
Malefit fiebat ctum eſt *per farſi male.*
Satisfit fiebat ctum eſt *per ſodisfarſi e contentarſi.*

EXEMPLA.

Tu ſarai contentato da me.

Tibi ſatisfiet a me.

SExtus Ordo exigit a fronte accuſatiuum patientem, a tergo vero genitiuum agentem, vel infinitum, vt

Ciaſcun Chriſtiano ſi pente d'hauer peccato.

Quemlibet Chriſtianum pœnitet peccatorum, vel peccaſſe.

Tedet bat tæduit, vel perteſum eſt *per hauer rincreſcimento,*

mento, o rincrescerli.

Piget bat guit *per rincrescergli o dolersi, o saper male.*

Pudet bat duit *per vergognarsi.*

Pęnitet bat tuit *per pentirsi, & hauer pentimento, & saperli male.*

Miseret bat ertum est *per hauer misericordia, o compassione.*

Depudet bat duit *per non hauer vergogna.*

Distædet bat duit *per attristarsi molto.*

EXEMPLA.

A mio fratello gli vien l'asima, o gli rincresce d'odir queste cose.

Tædet meum fratrem hæc audire.

A me mi sa male di non poter far questo.

Me piget id agere non posse.

A te mai saperà male, o dolerà d'hauer imparato.

Te nunquam pęnitebit didicisse.

Non ti paia poco d'hauer guadagnato dui scudi.

Ne te pęniteat lucratum esse duos nummos aureos.

DE VERBIS FAMVLATORIIS.

Verba Famulatoria illius sunt generis, cuius est infinitiuum, & a fronte eos exigunt casus quos eorum infinitum requirit a fronte, vt

Per Personale.

A me si suol voler bene da chi si puo dir ben di virtuosi.

Ego soleo diligi ab eo, a quo possunt commendari officiosi.

Per Impersonale.

Io soglio hauer compassione di chi si puo pentire d'hauere peccato.

Me solet misferere illius quē potest pęnitere peccasse.

Incipit bat cepit *per cominciare.*

Solet bat tum eſt fuit *per ſolere, & eſſer ſolito.*
Debet bat buit *per douere, & eſſer obligato.*
Deſinit bat ſiuit, vel deſitum eſt *per laſſar ſtare, ceſſare, & finire.*
Poteſt rat ruit *per potere.*
Volo uis vult quod ſemper eſt perſonale, *per volere.*

Nota quod volo eſt ſemper perſonale, & a fronte requirit nominatiuum agentem, licet infinitum ſuum im perſonale fuerit, vt

Io voglio, & deggio hauer in rincreſcimento d'hauer perſo il tempo.

Ego volo, & debet me tædere triuiſſe tempus.

Da me ſi vuole, come s'è incominciato a far bene a gli amici.

Ego volo, vt cæpi, vel inceptum eſt a me bene fieri amicis.

Ter, taceri ſi vis, vera dicito.

Quin. Rectè iam pridem deſitum eſt contra eos diſputari.

A me incominciano a rincreſcere i tuoi coſtumi.

Me incipit tædere tuorum morum.

DE INFINITIVIS.

Infinitiuum eſt modus verbi carens numeris, & perſonis, & genera non diſcernit.

Fuit autem inuentum breuitatis cauſa, & ornatus.

Differt autem ab imperſonali, quod illud per ſe ſtare poteſt, vt Me pudet mei erroris, hoc autem non poteſt, quia a verbo finiti modi regitur, & ab eo dependet.

Eſt autem duplex, Perſonale, quod exigit ante ſe accuſatiuum, poſt ſe vero caſus ſui verbi.

Imperſonale vero à fronte, & à tergo requirit caſus ſui verbi.

Signi-

Significatio infinitiui modi.

DOCERE — *Insegnare. Che insegna. Che insegnaua. Che insegnasse.*

DOCVISSE — *Hauer insegnato. Che ha insegnato. Che hauea insegnato. Che habbia insegnato. Che hauesse insegnato.*

Doctum ire, est potius præsentis temporis, & præteriti imperfecti Fab. 11. commoueri, vltum ire scelera pro vlcisci.

DOCTVRVM ESSE — *Che insegnerà. Che habbia da insegnare. Che sia per insegnare. Per douer insegnare.*

EXEMPLA.

Mi piace che li scolari imparino alla mente le lettioni.
Mihi placet discipulos ediscere lectiones.
Io lodo che tu habbi fatto professione d'arte oratoria.
Laudo te professum esse artem oratoriam.
Io spero che Filippo habbia d'andare ad essempio di suo padre.
Spero Philippum imitaturum esse suum patrem.
Si diceretur, Se dice che li Spagnoli vengono nell'Italia.
Dicuntur Hispani venire in Italiam, vel dicitur Hispanos venire. per imperf.

De Passiua significatione.

DOCERI — *Insegnarsi. Eßere insegnato. Che s'insegna. Che s'insegnaua. Che s'insegnassi. Che fusse insegnato.*

DO-

	Essere stato insegnato.
DOCTVM ESSE VEL FVISSE	*Hauersi insegnato.*
	Che è stato insegnato.
	Che s'ha insegnato.
	Che se habbia insegnato.
	Che se fusse stato insegnato.
DOCTVM IRI, VEL DOCENDVM ESSE.	*Che se hauesse insegnato.*
	Che s'insegnerà.
	Che sarà insegnato.
	Che s'habbia da insegnare.
	Che sia per insegnarsi.
	Per douersi insegnare.

EXEMPLA.

IO credo che queste cose ogni dì s'insegnano dal maestro a voi.
Credo vos quotidie doceri hæc a magistro.
Io ho inteso che la Rhethorica sia stata dichiarata dal maestro alli scolari.
Accepi Rhetoricam declaratã esse discipulis a magistro.
Io ho speranza che gli inimici habbiano da essere posti in sbaraglio da noi.
Spero hostes fundandum esse a nobis.

EXEMPLA INFINITIVI.

Impersonalis.

E giusto che tu sij sodisfatto, e contento da tutti.
AEquum est tibi satisfieri ab omnibus.
Io credo che a te, & a tutti sia stato utile hauer detto bene di Fabricio.
Credo tua, & oium interfuisse cõmendauisse Fabritium.
Noi speramo che tu t'habbi da pentire d'hauermi offeso.
Nos confidimus te pęnitentem fore nos offendisse.

DE GERVNDIIS.

GErundium, vel nomen vel verbum principale Grãmatici esse asserunt. Ipse tamen illud H.rationũ referam, Grammatici certant, & adhuc sub iudice lis est.

De-

Deriuatur autem a verbis personalibus, habet significationem communem, actiuam scilicet, & passiuã in eadem voce vt cantando, idest dum cantant vel cantat.

Differt autẽ a Participio, ꝙ Participiũ tẽpus, habeat Gerundiũ vero rei administrationẽ, vel officiũ significat.

Gerundium quinque casus quam plurimi habere disputauerunt, plerique quatuor, complures vero tres, ipse verò quinque esse reperio.

Gerundij tres sunt terminationes.

AMANDI.
AMANDO.
AMANDVM. *De constructione Gerundiorum.*

Gerundium a fronte nullum requirit casum, post se verò si actiuæ fuerit significationis exigit casus sui verbi, sin vero passiuæ nullum exigit a tergo casum, & si habuit resoluitur per vt, & verbum.

DE GERVNDIO IN DI.

Erundium in Di, dependet semper a nomine, & præsertim a substantiuo, interdum vero ab adiectiuo.

Habet autem hunc sensum.

Di amare, & per amare,

AMANDI *Di esser amato, & per esser amato,*

Vt, Io non ho la possibilità di comprar questo.
Non habeo facultatem hoc emendi.

Io vengo quì per visitar gli amici.
Huc venio uisendi causa vel gratia, vel studio amicorũ.

Io son desideroso di farti seruitio.
Sum cupidus gratificandi tibi.

Tu sei studioso di odire li dotti.
Tu es studiosus doctos audiendi.

QVOTIES verò dependet a verbo, vel ab his nominibus substantiuis, Opus est, Fas est, & Nefas est, vtimur infinitiuo, vt

Io non ho tempo da risponderti.

Mihi non vacat respondere tibi, & non respondendi.

Per substantiua vero Mihi non est tempus respondendi tibi & respondere quoq;, sed rarius. Cic. li. 2. de orat. tempus esset iam de ordinatione argumentorū dicere. Liu. lib.6. Tempus est maiora conari.

Che bisogna imparare.

Quid opus est discere.

E mi saria lecito partirmi.

Mihi discedere fas esset.

E non è lecito fauorir li tristi.

Nefas est fauere malis.

Per Passiuum.

Io son voglioso d'esser lodato.

Laudandi sum cupidus.

Vtimur autem gerundio tribus modis.

Primo.

CVM abltō causali, scilicet, Gratia, studio, & causa, vt

Io aspetto qui per odir la lettione dal maestro.

Præstolor hic audiendi causa lectionem à magistro.

Secundo.

CVM nomine substantiuo cuiuscunque casus, vt

Questo il causa la copia del dire, Id ex dicēdi copia oritur.

Tertio.

CVM aliquibus adiectiuis, quæ etiam infinitum sibi asciscere queunt, vt

Io desidero imparar lettere Greche.

Sū cupiens discere, vel discendi lr̄as greç. & sūt hæc vid. Cupiens, Peritus, Certus, Doctus, Egregius, Bonus, Iustus, Honestus, Par, paratus, Promptus, Cōsuetus. Timidus, Cupidus, Auidus, Et participia in nomen. transeuntia, vt timen nauigare, & nauigandi.

DE GERVNDIO IN DO.

Insegnando, o Per insegnare.

DOCENDO Quando significat effectum.

Insegnandosi, & essendo insegnato.

Actiua.

Io insegnando, o per insegnar, viuo.

Ego, docendo, vitam ago.

Passiuæ.

La serpe incantandosi, o eßendo incantata scoppia.

Virg. Cantando rumpitur anguis.

VTIMVR autem hoc gerundio duobus modis, Absolutè, & tunc habet casus sui verbi.

Et cũ præpositione,& tunc frequentius nullũ exigit casũ.

Absolutæ.

Noi facendo professione de buone lettere, se delettamo d'arte oratoria.

Nos profitendo bonas literas, delectamur arte oratoria.

Cum præpositione.

Cicerone ha scritto del dire addattatamente.

Scripsit Cicero de aptè dicendo.

Io piglio maggior spasso dal studiare, che dal gioccare.

Maiorem voluptatẽ capio ex studendo, quã ex ludendo.

SI verò diceretur, *Il Re nel dar la rotta a li inimici ha acquistato grande honore.* Dicetur.

Rex afficiendo hostes clade, vel in afficiendis hostibus clade, maximũ sibi decus cõparauit, potiusq; in afficiẽdo hostes clade, vt vsus latinorum actorũ magis ꝓbat.

EXEMPLA.

CHE pensier fai di partirti da qui?

Quid cogitas de hinc abeundo?

Tu nel parlar mostri la tua sufficienza.

In dicendo eruditionem tuam ostendis.

Il nimico abhorrisce il combattere.

Hostis abhorret à pugnando,

Tu per venir alla scola non fai alcuno profitto.

Tu ad ludum literarium veniendo, nihil proficis.

Hadriano dottamente ha scritto del parlar latinamente.

Hadrianus de latinè loquendo doctissimè scripsit.

Tu

Tu essendo insegnato da vn dotto maestro, diuenterà sofficiente.
Tu cum doceris a docto præceptore peritus euades,& non docendo, quia casum post se habet.
Io senza studiar le lettioni l'intendo.
Ego non studendo lectionibus, eas intelligo.
Li versi leggendosi, s'imparano.
Carmina legendo discuntur, vel dum leguntur.

DE GERVNDIO IN DVM.

DOCENDVM *Ad insegnare.* *Ad essere insegnato.* *Ad insegnarsi.*

Io son venuto quì ad insegnare.
Veni huc ad docendum, raro verò cum casibus à tergo sui verbi, frequentius vero sine casu Posteriori, vt
Filippo è molto pronto nel dire.
Philippus promptus est ad dicendum.
L'officio dell'oratore è di dire accomodamente al persuadere.
Oratoris officium est dicere ad persuadendum accommodate. Cic.

VTIMVR autem hoc Gerundio tribus modis.

Primo.

Cũ ꝑpositione ad, & vt plurimum sine casu posteriori, vt
Io son venuto quì a passar tempo, & non a studiare.
Huc veni ad ociandum, & non studendum.
Pli. cap. 40. Ad spectandum animalis fidem, & alibi. Ad cauendum dentium dolores.
Cic. 2. de Finib. Vt ad causam equus, ad arandum bos, ad indagandum canis, sic homo ad duas res intelligendũ, & agendum natus est, quasi immortalis. Sed frequentius per gerundium adiectiuum.

Secundo.

Cum præpositione inter, & Ante, vt
Io nel leggere, o quando leggo, o insin che leggo, molte cose tra me stesso riuoglio.
Ego inter legendum, multa mecum animo voluo.

Tertio.

Tertio.

Cum ſum es eſt, vt

Io me deggio, m'è biſogno, neceßario, o mi e forza, o son sforzato o mi accade, o mi conuiene, o me voglio partir da Roma, quia ſignificat neceſſitatem, dicitur, ſed cum datiuo, vel ablatiuo cum præpoſitione.

Mihi abeundum eſt ex vrbe, vel Roma.

Perche nella morte conuien che s'habbia paura delle pene eterne.

Lucr. Aeternas quoniam pœnas in morte timendum.

Egli è da vſar eſſercitio temperato.

Vtendum eſt exercitationibus modicis.

Cic. 10. ad Atticum, Patri leuitas amanda potius fuit ab illo, quàm negligenda.

EXEMPLA.

ANOI *c'è ſtato forza d'andar a caſa.*

Demum nobis eundum fuit.

Io ſon ſtato sforzato di farlo.

Mihi faciendum fuit.

El ſe deue legger la lettione. Legendum eſt lectionem, ſed frequentius legẽda eſt Lectio per gerundiũ adiectiuũ.

Vir. Pacemque à rege petendum.

Cic. in 11. Tuſc. Iterandum eſt eadem.

DE GERVNDIO ADIECTIVO.

Vtimur autem gerundio adiectiuo eorum verborum, quæ poſt ſe accuſatiuum patientem exigunt (licet apud Cic. 3. Tuſ. legatui. Quẽadmodum oculus conturbatus, non eſt probè affectus, ad ſuum munus fungendum, & reliquæ partes,) niſi fortaſſe. Fungor cum accuſatiuo a tergo vti voluerit, ſed frequens vſus ita eſſe probat, & concordat cum poſteriori caſu in genere, numero, & caſu, vt

Io ſon voglioſo di viſitare gli amici.

Sum

Sum cupidus visendorum amicorum.

Io son venuto quì per scriuer la lettera.

Huc scribendarum literarum causa veni.

Nel leggere le lettioni, dichiaro molti passi.

In legendis lectionibus quam plurimos locos aperio,

Io ti conforto ad odir le leggi.

Te hortor ad audiendas leges, & nunc est gerundium adiect. voluntatis, & non necessitatis.

Si vero diceretur, io vengo quì per studiare Virgilio,

Non dicitur, Venio huc causa studendi Virgilij, quia post se datiuum, & non accusatiuum patientem exigit, Sed venio huc studendi gratia Virgilio.

VTIMVR quoque in Di, cum numero multitudinis, cum quo concordat in genere, & casu, vt

Gli Epicurei hàn dato causa di farsi vccellare.

Epicurei causam dedere irridendi sui. Cic. in Philip. & Aul. Gel. lib. 5.

DE SVPINIS.

DVo sunt supina in Vm actiue, & in V, passiuè, In Vm, vt Amatum, Ad amare: dependet autem sẽper à verbo significante motum ad locum, vel per modũ motus ad locum, vt

Heliseo e andato ad vdire la lettione dal maestro.

Helyseus fuit auditum lectionem a magistro.

Tutti son stati posti dentro a vedere.

Omnes spectatum admissi sunt.

Regit autem à tergo casus sui verbi, Si diceretur.

Io sto quì ad insegnar arte oratoria, Fit per gerundium.

Maneo hic ad docendum artem oratoriam, & non doctum. quia non dependet a verbo significante motum ad locum.

De Supino in V.

Supinum in V, est passiuæ significationis, vt Amatu, de

do amarsi, e d'esser amato, dependet a nomine adiectiuo.

Et interdum a verbis significantibus motum de loco, vt Mercurius Maior de supino, Vnde Plaut. in Mench. Ego obsonatu redeo. Cato in re rustica. Primus cubitu surgat, postremus cubitum eat. Frequentius tamen per verbale. Cæsar lib. 2. Gall. A Decimæ legionis cohortatione, profectus. Liu. li. 5. A populationibus. Val. Maxi. lib. 7. ab exercitatione venientem; & post se nullum regit casum, vt

Egli e vna gran vergogna a dirsi, & sporca ad vdirsi.

Est turpe dictu, & obscenum auditu.

Questo è vn passo difficultoso ad intenderſi, ma bello a saperſi.

Hic est locus difficilis intellectu & pulcher scitu.

Si diceretur, *Tu sei degno d'esser celebrato da Homero*, nō fit per supinum, quia casus habet à tergo, sed dicitur.

Tu es dignus celebrari, vel vt celebreris, vel celebrandus Homero.

Si vero diceretur, *Io vengo da odire la Logica, & tu ritorni da veder la festa.* dicitur frequentius.

Ego venio ab auditione logicæ, & tu redis a spectaculo ludorum, & non ab auditu, & spectatu, quia gerundio in Do, supino in u, rarò vtimur cum his verbis significātibus motum de loco scilicet venio, & Redeo, & huius modi Sen lib. 1. suaso, ab hominis auditione venientē. Liu. lib. 32. ab oppugnatione recessit. Suet. in Nerone ex aurigatione reuersum, per gerūdium in Do, vt Cic. 2. de orat. ipse a dicendo refugisti.

DE PARTICIPIO.

Participium est pars orationis declinabilis cū casibus, & temporibus, a verbo personali descendēs, a fronte nullū exigit casum, quia nulla pars orationis regit ante se nisi verbum, a tergo verò requirit casus sui verbi.

Participium a fronte est simile adiectiuo nomini, & concordat vt plurimum cum antecedente, sicut adiectiuū cum substantiuo, in genere, numero, & casu.

A tergo verò est simile verbo, cum casus post se requirat sui verbi.

Quatuor sunt participia generaliter.

Genus,& casus a nomine.
Tempus,& significatio a verbo.
Numerus,& figura ab vtroque.

Participio sed accidunt.

In Ns,vt Amans,& Sequens.
In Rus,vt Amaturus,& secuturus.
In Tus,Vt amatus,& secutus.
In Dus,vt Amandus, & Legendus.

Quatuor sunt consideranda in Participio, scilicet.

DERIVATIO.
FORMATIO.
TEMPVS.
SIGNIFICATIO.

DE DERIVATIONE.

Deriuantur Participia a personalibus tantum. s. ab actiuo duo,in Ns,& in Rus.

A passiuo Duo,in Tus,& in Dus.

A Neutro generaliter Duo,in Ns, & in Rus,a quibusdam vero tria vt Gaudẽs, Gauisus,& Gauisurus, a quibusdã Quatuor,vt Arans,& aratus,Araturus,& arandus.

A communi quatuor,in Ns,in Tus,in Rus,& in Dus.

A deponenti tria,in Ns,in Tus,& in Rus.

DE FORMATIONE.

In Ns,formantur a prima voce præteriti imperfecti,indicatiui,mutata Bam,vel Bar in Ns,vt amabam amãs. Sequebar sequens, præsentis, & præteriti imperfecti temporis.

Hic, & hæc, & hoc amans. { *Chi ama.* / *Chi amaua.* / *Quello ilquale ama,& amaua.* / *Amando.* / *Amante.* }

IN

IN Rus,formatur a Supino mutando M,in Rus,vt Amaturus,vel a præterito,vertendo S, in Rus,vt Secutus secuturus,futuri temporis.

Secuturus, ra, rum.
- *Che seguirà.*
- *Chi ha da seguire.*
- *Che habbia da seguire.*
- *Per douer seguire.*
- *Che sia per seguire.*
- *Essendo per seguire.*
- *Hauendo da seguire.*
- *Per seguire.*

IN Tus,formatur ab vltimo Supino addita S, vt As,amatu, Amatus,ta,tum, præteriti perfecti, & plusquam perfecti temporis.

Amatus, ta, tum.
- *Chi è stato o era stato amato.*
- *Che sia stato amato.*
- *Chi fosse e saria stato amato.*
- *Essendo stato amato.* Passiuè.

Actiuæ verò Secutus,ta,tum,
- *Chi ha,o hauerà seguito.*
- *Chi habbia seguito.*
- *Hauendo seguito.*
- *Cui hauesse, & haria seguito.*

IN Dus, formatur à genitiuo præsentis participij, versa Tis,in Dus,vt Amantis, Amandus, da, dum futuri tpis.

Amandus, dis, dum.
- *Che s'amarà.*
- *Che s'habbia d'amare.*
- *Per douersi amare.*
- *Che s'hauesse d'amare.*
- *Essendosi per amare.*
- *Che sia per amarsi.*
- *Essendosi da amare.*

HABENT autem participia significationem sui verbi,actiuam.s. vel passiuam.

IMPEDITVR autem participium tribus modis.

Primo.

Quando verbum non habet illud participium neq; deriuationem, neq; formationem vt in passiuo non datur participium præsentis temporis, & in actiuo nõ datur in Tus præteriti perfecti, neque disco habet in Rus, vt discituruss. cum careat supino vnde formatur.

Secundo.

Quando non est vnde regatur, nisi fiat per septimum casum, vt io leggendo, tu parli, vbi nõ dicitur, Ego legẽs, Sed, Dum ego lego vel me legente, tu loqueris.

Tertio.

Quando Relatiuum, vt Qui Quæ, Quod in resolutione, in nominatiuum non cadit, vt

La lettione insegnata a me, diletta a tutti risolue.

La lettione la qual è stata insegnata a me, diletta a tutti. Vbi dicitur.

Lectio, quam ego doctus fui, delectat omnes.

Et non Lectio docta, vbi relatiuum quam cadit in accusatiuum, & non nominatiuum.

Participium transit in vim nominis tribus modis.

CONSTRVCTIONE, vt amans virtutis. Virg. Niuei quam lactis abundans.

COMPOSITIONE, vt Innocens, vt indoctus, quia non reperiuntur Innoceo, & In doceo, sed malim dici mutatione significati, vt diligens pro solerti, & non cõpositione.

TEMPORIS Amissione, vt Optimus quisque amandus est, id est dignus amari.

EXEMPLA. *Actiuorum.*

Io ho rispetto a chi dice, & dirà bene di chi se fa conto delle virtù.

Habeo rationem commendantis, & commendaturi, æstimantem virtutes.

Li scolari s'accostano a chi loro insegna, & insegneran le buone lettere.

Disci-

Discipuli adhærent docenti,& docturo eos bonas literas.

Passiuorum.

Io studio la lettione dechiarata, & per dechiararsi dal maestro alli scolari.

Studio lectioni declaratæ,& declarandæ a magistro discipulis.

Li rallegrati, & per douerse rallegrare da te son per douersi rispettare da me.

Exhilaratorum,& exhilarandorum abs te, habenda est ratio a me.

Neutrorum.

Di chi s'allegra, s'è rallegrato, & se rallegrarà della mia dignità, io son per douerme lodar a tutti.

Gaudenti, gauiso, & gauisuro mea dignitate sum acturus gratias apud omnes.

Nel mio campo arato, & per douerse arare dal lauoratore, io son per douer seminar orzo.

In agro arato, & arando ab agricola, sum seminaturus hordeum.

Communium.

Chi abbraccia, ha abbracciato, & abbracciarà la honestà, e per douerme disconfortare da vitij.

Amplectens, amplexus,& amplexurus honestatem, est dehortaturus mea vitijs.

Li difficultosi passi di Cicerone, interpretati, e per douersi interpretare da Giro. son per douersi studiar da noi.

Locis arduis Ciceronianis interpretatis,& interpretandis a Hieronymo, nos studebimus.

Deponentium.

Con chi segue; ha seguito, e seguirà gli miei amici, io non son per douermi corrocciare.

Sequenti, secuto,& secuturo amicos non sum iraturus.

Chi adopra, ha doprato, & adoprarà li miei borzachini è per douermi seruire de sproni.

Vtens, vsus,& vsurus meis ocreis, est commodaturus mihi calcaria.

EXEMPLA. *Resoluendorum.*

LE cose insegnate, e per douersi insegnare dal maestro a te, son per douersi studiar da me.

Rebus, quas tu doctus fuisti, & doceberis a magistro ego studebo.

Il vino vuotato, & per douersi vuotare dalle botte dal seruidore, e per douersi vendere a doi scudi il barile.

Vinum, quo dolia euacuata fuerunt, & euacuabuntur à famulo, vendendum est duobus nummis aureis pro quolibet cado.

Il battente il battuto, rincresce il rincrescente.

Cædens cæsum, vel verberans verberatum, afficit tædio afficientem. Quod magis probo quàm si dicatur.

Illius, a quo vapulat ille, qui vapulat ab aliquo, tædet illũ cuius tædet aliquem, & hoc non propriè.

Lo allegrato dallo allegrante, rattrista il contristato.

Exhilaratus ab exhilarante aliquem, mœrore afficitur effectus ab aliquo. Hoc enim latinè magis q̃ si diceret.

Illo qui gauisus est propter illum, quo aliquis gaudet, tristatur ille, qui tristatus est ob aliquem, quòd nõ lubet.

Li fauoriti da li fauorenti te, son per douer esser disfauoriti da i miei nemici.

Illis, quibus fautum est a fauentibus, tibi, refragabuntur inimici mei.

DE SEPTIMO CASV.

VTimur participijs in ns, & in tus, & interdum in tus per septimum casum, vt

Data che fu licentia a i scolari, il maestro si partì.

Dimissis discipulis, magister abijt.

Partendosi Mutio, venne Francesco.

Abeunte Mutio, venit Franciscus.

Quando, o infinche, o mentre, o poiche il Capitano faceua la risegna de i soldati, Mutio si partì.

Duce lustante milites, Mutius abijt.

Quando, o poi che, o infinche s'vdì la lettione, Mutio dormì.

Audita

Audita lectione. Mutius dormiuit.

Hauendo da venir Mutio, li scolari si partono.

Venturo Mutio, discipuli abeunt.

Luc. Facile venturo Cæsare prædam ignaue liquere.

Et his vtimur, quoties non est vnde participium regitur, interdum vero nominibus substantiuis vtimur in septimo casu, vt

Nel tempo che Marco Tullio o quando, o insinche fu consule, fu scoperta la congiura di Catilina.

Marco Tullio Consule, detecta fuit coniuratio Catilinæ,

Insinche, o Quando, o nel tempo, che fu Capitano generale de Romani Pompeio, se staua in spauento da nemici.

Pōpeio Romanorū Imperatore, terror hostes habebat.

Essendo tu capo, e principale della pace, se poser giù l'arme.

Te pacis auctore deposita sunt arma.

DE COMPARATIVIS.

Comparatiuum est quod cum intellectu positiui, vel aliquo participe sensu positiui significat aduerbium magis, vt doctior magis doctus. Concordat cum anteriori sicut adiectiuum cū substantiuo in genere, numero, & casu.

Post se vero citra Positiui casus requirit ablatiuum sine præpositione, & vltra alterum recipere potest significātem excessum, vt

Io son più corto di te vn palmo.

Sum breuior te palmo.

Gradus comparationes sunt tres.

Positiuus est, vnde comparatiua, & superlatiua formātur.

Cmparatiuus, vt hic & hæc doctior, & hoc doctius.

Superlatiuus, Doctissimus, ma, mum.

Deriuantur autem Comparatiua, & Superlatiua a quatuor partibus orationis, a nomine adiectiuo, vt doctior, & doctissimus.

Ab vno verbo Detero, Deterior, detterrimus.

M 4 Apræ-

A præpositionibus, vt post, posterior, postremus.
Ab aduerbijs, vt Pridem, prior, primus.
Formantur autem comparatiua, a primo casu desinētem in i, addita or, vt docti doct or, forti fortior.
Impeditur autem comparatiuum quoties nomen ante us, vel is, vocalem habuerit, vt pius, & tenuis, & hoc (vt aiunt) quod comparatiuum superare debet Positiuum suum vna syllaba, quod non fieret, si prior diceretur, quod dissyllabum est, quia i, posita inter duas vocales efficitur consonans duplex, licet autores passim vtantur. Cic. Reth. 1. Sed illæ tenuimus & acutius, & subtilius tractantur. Varro lib. 2. rerum Rust. Ita sunt assiduiores. Potest tamen quisque his vti cum aduerbio magis, vt

Io son piu diuoto di te.

Sum magis pius te. Et id frequentius, quam prior te. Dicerem tamen Emphoniæ gratia id potius fieri quā præscripta lege.

Hæc sunt anomala.

Bonus, Melior, Optimus.
Malus, Peior, Pessimus.
Magnus, Maior Maximus.
Paruus, Minor, Minimus.
Multum, Plus, Plurimum.
Nequam, Nequior, Nequissimus.
Sinister, Sinisterior, Sinistimus.
Dexter, Dexterior, Dextimus.
Magnificus, Magnificentior, Magnificentissimus.
Sic a facio, dico, & loquor composita.

Sunt etiam aliqua nomina, quæ cum augeri, & minui nequeant, Comparatiuum, & Superlatiuum non formāt, vt Luscus, Imus, Degener, Cærules.
Nauus, Nobilis, Magnanimus, Omnipotens, Memor, popularis, & æternus, vt Hodiernus in ester, vt Equester, & similia.

Ad

Ad bonam comparationem quinque requiruntur.

Res comparata, vt Cicero.

Res cui comparetur, vt Hortenſio.

Accidens, vt eloquentior.

Quod vterqne terminus ſit accidentis particeps.

Quod vnum accidens ſit magis altero, vt Cicero fuit eloquentior Hortenſio.

Tunc enim comparatiuum ablatiuo non iungitur, cum inter Duo ſit comparatio, quia tunc genitiuo gaudet, vt Aiacum fortior Thelamonius.

Hor. in Poe. O maior iuuenum, ad duos ſcribens.

Tribus modis in comparatiuis fit abuſio.

Conſtructione, ſi partitiuè ponantur, vt Maior horum eſt charitas.

Formatione, vt Neronior, Senior, iunior, Ipſior.

Significatione, cum tantum ſignificat, quantum poſitiuũ ſuum, vt Senior pro ſenex.

EXEMPLA.

IO ſon piu da bene di Mutio.

Sum Melior Mutio.

Tu vuoi meglio a tuo padre, che a tua madre, de tuoi fratelli.

Tu es amantior patris, quam matris tuis fratribus.

La mia caſa è piu appreſſo alla chieſa della tua.

Domus mea eſt proprior templum, vel templo tua.

Il mio palazzo è piu vicino alla piazza, che la caſa tua venti paſſi.

Meum palatium eſt propius forum, vel foro, tua domo viginti paſſibus.

Da me ſi vuol meglio a Mutio, che a Filippo.

Ego ſum amantior Mutij, quam Philippi.

IN hoc enim agens in nominatiuo locatur, Patiens vero in genitiuo.

Chi hebbe piu inimici di Caio Mario?

Quid plenior inimicorum fuit Caio. Mario?

Habet interdum Comparatiuum loco ablatiui alterum

casum

casum cum quam, vel ac, vel atque, qui regitur a verbo, & non a comparatiuo, vel

E da guardasi che la pena non sia maggior della colpa.

Cauendum est maior pęna quam culpa sit.

La natura non ha cosa piu eccellente che l'honestà, la lode, e l'honore.

Natura nihil habet præstabilius quam honestatem, quã laudem, quam decus. In his casus est cum quam.

Quanto l'huomo è piu ingegnoso, tanto insegna con piu fatica.

Quanto quisque est ingeniosior, hoc docet laboriosius.

PLVS, ET MINVS.

PLus, & minus in singulari in tribus casibus scilicet. Nominatiuo, Accusatiuo, & Vocatiuo substantiua esse dicuntur, In cæteris verò, & in numero multitudinis sunt adiectiua.

Construuntur frequentius cum genitiuo, substantiuorũ more, vt

Io ho più vino, e manco grano di Lentulo.

Habeo plus vini, & minus frumenti Lentulo.

Significant autem rem consistentem in numero, pondere, & mensura, vt

Io mi ritrouo poco più, o meno di tre scudi.

Habeo paulo plus, aut minus triũ numerorũ aureorũ.

Per plurale dicitur, Habeo paulo plures aut pauciores tribus nummis aureis: Sed si diceretur.

Io ho più mano, e manco testa di te: Dicerem.

Habeo maiorem manum, & minus caput te, & non per plus, & minus.

Io ho beuuto più che mezo men che pieno vn bichier di vino.

Bibi vinum vnius cyathi pluris semipleno, vel cyatum vini plus semipleno.

Cic. Centum salis modios simul edendos.

DE

DE VARIA CONSTRVCTIONE. horum comparatiuorum Amplius, Plus, & Minus.

Mplius cum nominatiuo, & genitiuo.

E son più di sei mesi passati che non t'ho veduto.

Liu. Amplius sunt sex menses, cum te nō vidi.

Furno più di cento vinti popoli.

Amplius populi fuerunt centum viginti.

Più che due mila voltauano le spalle.

Hirc. Amplius duorum millium terga vertebant.

Cum Accusatiuo, & Ablatiuo.

Combatterono gagliardissimamente più di quattro hore.

Amplius horas quatuor fortissimè pugnauerunt.

Fecero prigioni più di tre mila huomini.

Cęperunt amplius tria milia hominum.

La zuffa durò più di due hore.

Liu. Pugnatum amplius duabus horis est.

Plus, & minus cum numerum significant cum nominatiuo, genitiuo, accusatiuo, & ablatiuo.

Pure quel giorno furon morti de nemici più di due mila, piu dieci mila fatti prigioni.

Plus tamen duo millia hostium eo die cęsa fuere, & plus decem millia capta.

Morirono più di cinquanta huomini.

Plus quinquaginta hominum ceciderunt.

Era lontano la battaglia loro poco piu di cinquecento passi.

Aberat acies eorum paulo plus quingentos passus.

Siano talmente discosti dal muro, che non vi sia piu spatio d'vn palmo.

Vitt. Ita a pariete distent, vt ne plus pateat palmo.

Scamparono meno di dua mila huomini.

Minus duo milia hominum effugerunt.

Egli è forestiero men potente di te, men conosciuto, & che ha manco amici.

Pere-

Peregrinus est minus potens quam tu, minus notus, amicorum habens minus

La neue non vi fu mai alta meno di quattro piedi.

Nunquam nix minus quatuor pedes alta iacuit.

In meno di trenta di.

Minus triginta diebus. Sed si ad numerum non referantur, cum genitiuo tantum construuntur.

DICITVR quoque *E si trouano assai meno oratori buoni, che poeti.*

Pauciores oratores quam pœtæ boni reperiuntur.

Nomma in eus nunquam Comparatiuum, neque Superlatiuum formant, sed dicitur magis idoneus, maxime idoneus.

DE DIMINVTIVIS.
ex Comparatiuo.

FIunt etiam Diminutiua à Neutris Comparatiuorum addita Culus, vt maius maiusculus, la, lum, *vn poco piu grande ò piu grandicello.*

Minusculus, la, lum, *vn poco piu piccolo.*

A plus. Plusculus, latum, *vn poco piu, o vn pochetto piu*

Construuntur autem more comparatiuorum, vt

Io ho di bisogno d'vn poco piu d'entrata, o vn pochetto più d'entrata, per viuer piu grassamente.

Est mihi opus plusculo prouentu, vt lautius viuam.

Catarina è poco piu grandicella di Lucretia.

Catherina est maiuscula Lucretia.

Dictiones quæ cum positiuo. Comparatiuo, & superlatiuo iunguntur.

Quàm pro Valde sæpe Superlatiuo gaudet, vt quàm fortissimus, & tunc non habet genitiuum.

Iunguntur autem cum Sane, Admodum, Oppido, Nimis, Valde, Per a tergo, vt admodum quam suauis, oppido quam libens, sed superlatiuo nunquam iungitur.

Item quam pro quantum nūquam Superlatiuo iungitur, nisi cum possum. Valeo, quam, & huiusmodi, vt quam

bre-

breuissimè potero, gaudet autem positiuo, vt quam familiariter, & comparatiuo, vt quam doctior est Flacco. i. quanto doctior.

Multo longè, pro valde tanto, quanto, duplo, triplo, cōparatiuis, & superlatiuis iunguntur, verum quando cōparatiuis adhærent, vim quodammodo superlatiui obtinent, vt

Son molto piu forte di Mutio.

Sum multo, vel longe fortior Mutio.

Per, pro valde positiuo gaudet, vt per pulchrè, & item per quam.

Omnis positiuo, & Comparatiuo iungitur, vt Omnes docti vel doctiores, Superlatiuo vero raro. Ci. ad Q. Fratrem omnia minima maxima ad te mitti sciebam. item pro Rabi. omnes clarissimi viri.

Quisque superlatiuo gaudet, vt

Ogni huomo da bene ama le virtù.

Optimus quisque vir virtutes amat.

Ogni bellissima donna si ponne il belletto.

Pulcherrima quæque mulier ornat se succo.

ITEM numeralia, vt

Ogni terzo di noi vada in mare.

Tertius quisque nostrum se in mare proijciat.

Sic Primus, Decimus, & Vltimus.

Ogni vinticinque anni è il Giubileo.

Vigesimoquinto quoque anno celebratur Iubileum.

Tu ad ogni dua o tre passi inciampi.

Tu secundo, & quoque passu cespitas.

NOTA quod quisque genitiuo plurali caret, cuius loco vtimur singulari, vt

L'animo di tutti i buoni è questo.

Optimi cuiusque animus hic est.

Cunctus, Positiuo.

Vter, Comparatiuo.

Quis vero, Superlatiuo iungitur.

DE

CAPHARI DE SVPERLATIVIS.

SVperlatiuum est nomen adiectiuum aliunde deriuatum, quod ad sui generis comparatum super ponitur omnibus, vt

Cicerone fu molto piu eloquente di tutti li oratori latini.

Cicero fuit eloquentissimus latinorum oratorum, quia latinus fuit, & orator, sed si diceretur.

Demostene fu molto più copioso di tutti li oratori latini.

Demosthenes fuit longe facundior latinis oratoribus, & non facundissimus, quia non latinus, & propterea nō eiusdem generis fuit.

Comparatiuum,& superlatiuum in hoc differunt, quod.

Comparatiuum refertur ad plura, tam sui quam, diuersi generis, Superlatiuum ad plura sui generis tantum. Fuerit autem inuentum breuitatis causa, & ornatus. Vtimur autem duobus modis.

Respectiuè, vt Hector fortissimus Troianorum.

Absolutè quando non recipit casum, vt Hector fuit fortissimus. i. maxime fortis.

Construitur autem Superlatiuum a fronte sicut Adiectiuum cum substantiuo, a tergo vero genitiuum pluralem exigit, vel singularem nominis collectiui, vt

Achille fu molto piu animoso de greci, o della gente greca.

Achilles fuit audentissimus gręcorum, vel gentis gręcę.

ET vltra asciscere sibi potest casus sui positiui, vt

Filippo ama molto più Mutio de tutti amici.

Philippus est amantissimus Mutij (ex natura positiui, omnium amicorum) ex natura superlatiui.

Superlatiuum deriuatur ab eijsdem orationis partibus a quibus comparatiuum.

A nominibus, vt Doctissimus.

A verbo, vt Deterrimus, sed malim, a Deter, ra, rum.

A præpositionibus, vt vltimus.

Ab aduerbijs, vt Primus.

For-

Formantur autem a prima voce adiectiuorum desinente in i, addita simus cum duplici ss, vt docti doctissimus, forti fortissimus, ma, mum, *Molto più, assai piu, vn pezzo piu forte.*

A noībus verò in r, desinentibus formatur, addita rimus. Vt pulcher pulcherim9, pauper pauperrimus, ma, mū. Ab his verò nominibus quæ in hac dictione FAGVS continentur, formantur superlatiua remota is, & addita limus, vt

Facilis, facillimus.
Agilis agillimus.
Gracilis gracillimus.
Humilis humillimus.
Similis simillimus.

Excipiuntur anomala eadem quæ in Comparatiuo.

EXEMPLA.

LEPIDO pare molto più piaceuole de gli scolari.
Lepidus videtur facillimus discipulorum.

Filippo ama Mutio molto piu da bene de tutti gli amici.
Filippus amat Mutium amicorum optimum.

Tua sorella è assai piu vecchia di tutte le donne Romane.
Tua soror est veterrima matronarum Romanarum.

Pompeio fu molto più auenturato di Crasso.
Pompeius fuit longè fortunatior Crasso: & non fortunatissimus.

Cesare fu molto piu ingegnoso de' Francesi.
Cæsar fuit longè ingeniosior Gallis.

Ogni prudentissima persona sarebbe questo.
Prudentissimus quisque id ageret.

Enea fu molto piu deuoto de Troiani.
AEneas fuit maximè plus Troianorum rationes sunt superius allatæ.

Maximè vtimur in superlatiuo, quando non fit per Comparatiuum, vt supra.

Quam, pro Valde, iungitur cum Superlatiuo.

Pre

CAPHARI DE SVPERLATIVIS.

SVperlatiuum est nomen adiectiuum aliunde deriuatum, quod ad sui generis comparatum super ponitur omnibus, vt

Cicerone fu molto piu eloquente di tutti li oratori latini.

Cicero fuit eloquentissimus latinorum oratorum, quia latinus fuit, & orator, sed si diceretur.

Demostene fu molto più copioso di tutti li oratori latini.

Demosthenes fuit longe facundior latinis oratoribus, & non facundissimus, quia non latinus, & propterea nõ eiusdem generis fuit.

Comparatiuum,& superlatiuum in hoc differunt, quod.

Comparatiuum refertur ad plura, tam sui quam, diuersi generis, Superlatiuum ad plura sui generis tantum. Fuerit autem inuentum breuitatis causa, & ornatus. Vtimur autem duobus modis.

Respectiuè, vt Hector fortissimus Troianorum.

Absolutè quando non recipit casum, vt Hector fuit fortissimus. i. maxime fortis.

Construitur autem Superlatiuum a fronte sicut Adiectiuum cum substantiuo, a tergo vero genitiuum pluralem exigit, vel singularem nominis collectiui, vt

Achille fu molto piu animoso de greci, o della gente greca.

Achilles fuit audentissimus gręcorum, vel gentis gręcę.

ET vltra asciscere sibi potest casus sui positiui, vt

Filippo ama molto più Mutio de tutti amici.

Philippus est amantissimus Mutij (ex natura positiui, omnium amicorum) ex natura superlatiui.

Superlatiuum deriuatur ab eijsdem orationis partibus a quibus comparatiuum.

A nominibus, vt Doctissimus.

A verbo, vt Deterrimus, sed malim, a Deter, ra, rum.

A præpositionibus, vt vltimus.

Ab aduerbijs, vt Primus.

For-

Formantur autem a prima voce adiectiuorum desinente in i, addita simus cum duplici ss, vt docti doctissimus, forti fortissimus, ma, mum, *Molto più, aßai piu, vn pezzo piu forte.*

A noībus verò in r, desinentibus formatur, addita rimus. Vt pulcher pulcherim9, pauper pauperrimus, ma, mū. Ab his verò nominibus quæ in hac dictione F A G V S continentur, formantur superlatiua remota is, & addita limus, vt

Facilis, facillimus.

Agilis agillimus.

Gracilis gracillimus.

Humilis humillimus.

Similis simillimus.

Excipiuntur anomala eadem quæ in Comparatiuo.

EXEMPLA.

LEPIDO pare molto più piaceuole de gli scolari.
Lepidus videtur facillimus discipulorum.

Filippo ama Mutio molto piu da bene de tutti gli amici.
Filippus amat Mutium amicorum optimum.

Tua sorella è assai piu vecchia di tutte le donne Romane.
Tua soror est veterrima matronarum Romanarum.

Pompeio fu molto più auenturato di Crasso.
Pompeius fuit longè fortunatior Crasso: & non fortunatissimus.

Cesare fu molto piu ingegnoso de' Francesi.
Cæsar fuit longè ingeniosior Gallis.

Ogni prudentissima persona farebbe questo.
Prudentissimus quisque id ageret.

Enea fu molto piu deuoto de Troiani.
AEneas fuit maximè plus Troianorum rationes sunt superius allatæ.

Maximè vtimur in superlatiuo, quando non fit per Comparatiuum, vt supra.

Quam, pro Valde, iungitur cum Superlatiuo.

Pre

Per quam, cum positiuo.
Per, Positiuo, & Verbo adiungitur.

DE RELATIVIS.

Elatiuum est, quod rem ante latam refert. Duplex est relatiuum, Substantiæ, & Accidentis, Substantiæ, quod refert antecedens substantiuum, vt Mutius qui. Accidentis, quod refert antecedens adiectiuum, vt Sum bonus qualis es tu, Relatiuum.

Snbstantiæ est duples, Similitudinis, & diuersitatis.

Similitudinis sunt hæc.

Qui	Quæ	Quod	*Il quale.*
Is	Ea	Id	*Esso.*
Ille	Illa	Illud	*Quello.*
Suus	Sua	Suum	*Suo.*
Genitiuo	Sui		*De se.*
Ipse	Ipsa	Ipsum	*Esso.*
Idem	Eadem	Idem	Cum similibus.

Diuersitatis sunt.

Alius	Alia	Aliud	*Altero di piu.*
Alter	Altera	Alterum	*Altero di dua.*
Reliquus	Reliqua	Reliquum	*il resto o restante.*

Cætera Cæterum quod caret prima voce, *Tutto l'altro,*

Relatiuum accidentis concordat cum subsequenti substã tiuo in genere, in numero, & casu, & sunt hæc quibus frequentius latini vtuntur.

Qualis, & hoc Quale, *Come, & di che sorte.*
Quantus, ta, tum *Come Quanto, o come grande.*
Plus, Quot *Come, o quanti.*
Quotus ta, tum, *Come* Ordinem significat.
Cuius, ia, ium. *De chi.*
Cuias, & hoc Ciuitate, *Di che paese, patria, & setta.*

QVALIS refert huiusmodi adiectiua Bonus, Malus, Sapiens, Albus, Niger, Dulcis, Amarus.

Acer-

Acerbus, & huiusmodi, vt

Cicerone fu bel parlante come Demostene.

Cicero fuit disertus qualis Demosthenes, vel potius vt Demosthenes.

Noi ce de ettiamo marauigliosamente de gli ingegni eccellenti, comè è il tuo.

Mirificè ingenijs excellentibus, quale est tuum delectamur, vel vt Tuum, nam qualis dicimus quando est Talis correlatiuum, & sic Quantus, a, um, ubi est Tantus, & sic de cæteris.

Come son li capi nella republica, cosi sogliono essere li sudditi.

Quales in republica Principes, tales reliqui solent esse ciues.

Quantus refert Magnus, Paruus, Breuis, Longus, Tantus, & similia, vt

Hercole fu grande come Anteo.

Hercules fuit magnus quantus Anteus.

Il palazzo è alto quanto la torre.

Palatium est altum quanta est turris, vel vt, sicut velut & veluti turris.

Quot refert numeralia, vt Vnus, Duo, Tria.

Quatuor, & cætera, vt

Io mi ritrouo in borsa tre, & quattro scudi, come tu.

Sunt mihi in crumena tres, & quatuor nummi aurei quot ibi.

Io ho un scudo come tu.

Habeo nummum aureũ, vt tu, & non quot, quot enim est numeri pluralis.

Quotus refert ordinaria, Primus, s. Secundus, Tertius, Quartus, ut

Mutio aliquanti siede appo il Papa? Al primo luogo.

Mutius Quotus sedet apud Pontificem Maximum? Primus.

Interdum refert ultimum in illo numero, ut

Mutio de diece scolari l'vltimo studia.

Mutius ex decem discipulis vel inter decem discipulos decimus studet.

Mutio vltimo de vinti ode Cicerone.

Mutius vigesimus audit Ciceronem.

Mutio vno de cento oratori ha fatto la oratione.

Mutius centesimus orator habuit orationem.

Quotus cum quisq; post posito, significat rarum, aut paucos, vt

Raro il scolaro vuole bene al maestro.

Quotus quisque discipulorum magistrum diligit.

Pochi amici si trouano fedeli.

Quotus quisque amicus fidelis reperitur.

Cuius cuia cuium, *De chi*. Est possessiuum, & refert noīa, & pronomina possessiua, & genitiuos substātiuorū, vt

Di chi è questa vigna?

Cuia hæc est vinea?

Di Girolamo, o nostra.

Hieronymi, vel nostra.

Di chi è questo bestiame?

Virg. Cuium pecus, frequentius tamen vtimur genitiuo cuius à Quis, vt cuius est vinea?

CVIAS refert nomina significantia Patriam, Gentem, & sectam, vt

Io son da Salerno nobile, & academico come tu.

Sum Salernitanus patritius, & academicus cuias tu, vel vt tu, quod magis probo.

D'onde è cotesto tuo maestro? ITaliano.

Cuius tuus est magister? Italus.

Quotennis, Quotuples, Quoteni, Quotuplus &c. quia non sunt in vsu frequenti non ponuntur in regulis.

EXEMPLA. *Relatiui.*

Qualis.

Tu sei bello come Apollo.

Tu formosus qualis Apollo, vel vt Apollo.

Questo vino è dolce come il mio.

Hoc

Hoc vinum eſt dulce, quale meum, vel vt meum.

Io ſon coſi dotto come fu Virgilio, e Cicerone.

Sum ſic doctus, quales fuere Virgilius, & Cicero, vel vt fuere.

I conſoli furono tali, quali io ſpeſſe volte t'ho ſcritto.

Quales tibi ſæpe ſcripſi Conſules, tales extitere.

Queſto vino è di quella ſorte che beui tu.

Hoc vinum eſt quale tu bibis.

Di che ſorte di vino hai tu poſto a mano?

Quale vinum hauriendum mandaſti?

Quantum.

Egli mi par vedere vna zuffa tanto grãde, quanto nõ fu giamai.

Videre mihi videor tantam dimicationem, quam nunquam fuit.

Io fo opre tanto grandi, quanto forſe tu conoſcerai.

Opera efficio tanta, quanta fortaſſe ſenties.

Tu ſei lungo come erano i giganti.

Tu es longus quanti erant gigantes, uel ut gigantes.

Tu ſei di due braccia, come Zacheo.

Tu es bicubitus quantus Zacheus.

Quot.

Noi ſiamo vinti tre, e poco più, o meno come voi.

Nos ſumus uiginti tres, & paulo plures aut pauciores, quot eſtis uos.

Voi ſete molti come i corui.

Vos eſtis multi quot ſunt corui, uel ut corui.

Io ho altretanti libri come hai tu.

Sunt mihi totidem libri, quot tibi.

Quotus.

Titio è il primo appreſſo il Papa come Mutio.

Titius eſt primus apud Pontificem maximum quotus eſt Mutius.

Io non ſon l'vltimo a tauola come gli altri.

Non ſum ultimus in menſa, quoti ſunt alij, uel melius ut alij.

Cuius.

Di che paese è il tuo seruitore? Donde siate voi.

Cuias est tuus famulus? cuias es tu.

Cicerone è della setta di stoici come Zenone.

Cicero est stoicus, cuias Zeno.

Io son gentilhuomo come sei tu.

Sum patritius, cuias tu.

Io ho vinti anni come hai tu.

Natus sum viginti annos, vel sum viginti annorum, vel ago vigesimum annum quotum tu, vel sicut tu, & non quotenus.

Bimus	ma	mum	*De due anni.*
Trimus	ma	mum	*De tre anni.*
Quadrimus	ma	mum	*De quatro anni*, & non amplius.

Il mio vino e di dua anni come il tuo.

Meum vinum est bimum sicut tuum.

Quando vero loquimur de animalibus, Diminutiuo potius vtimur. Bimulus, la, sum. Trimulus, & Quadrimulus, vt

Il mio fratello è di dua anni come il tuo cauallo.

Meus frater est bimulus vt equus tuus.

Singuli læ la. *Vn per vno. Ad vno, ad vno, o vn per volta.*

Bini, næ, na, *A dua a dua, o Dua per dua*, sic Terni, Quaterni, Quini, Seni, Septeni, Octoni, Noueni, Deni, Vndeni, duodeni, Ternideni, Quaternideni, Quindeni, Senideni, Septemdeni, vel Deni, & Septeni, & sic Triceni, Quadrigeni, Quinquageni, Sexageni, Septuageni. Octogeni, Nonageni, Centeni, Ducenteni, & Duceni, per sincopem Tricenteni, vel Triceni, & Milleni, &c. vt

Gli huomini hanno dua piedi, & gli asini quattro.

Homines habent binos pedes, & asini quaternos, & non duos, & quatuor. Quia significaret omnes.

Homines solum habere duos pedes, asinos vero quatuor.

Li boui han doi corni.

Boues habent bina cornua, & non duo.

Li Lanzi s'an beuuto dua fiaschi di vin per vno.

Germani biberunt bina ęnophora vini.

Noi habbiamo giocato dua per banda alla palla.

Palmaria pila lusimus bini ex vtraque parte.

Io hò comprati tre caponi a dua carlini l'vno.

Emi tres capones singulos duobus carolenis.

Vel ternos capones duobus carolenis.

Io ho dato a miei fratelli dieci scudi per vno, cinque in vna mano, & cinque in l'altra.

Dedi meis fratribus denos nũmos aureos, semel qui nos, vel semel iterum qui nos.

Duo via *dua quattro.*

Duo bis, sunt quatuor, non me fugit Fabium dixisse, separatim quadruplum quisque, an duplum debeat, & mox fur quadruplum soluat, *quattro volte tanto, o tre volte più.*

DE PATRONIMICIS.

Atronymicum est nomen ductum a Patre, vel ab Auo, quod filium, vel filiam nepotem, vel neptem, interdum alios descendentes significat, quod a nominibus proprijs græcis formatur, & non latinis exceptis quibusdam, vt

Romulidæ, Scipiades.

Et est duplex, Masculinum, vt

Hic Priamides, *il figliuolo o nepote di Priamo.*

Fęmininum, vt

Hæc Priamis, Priamidos, *la figliuola, o nepote, o historia di Priamo.*

Patronymica masculini generis formantur a nominibus proprijs Patrum vel Auorum, quæ sint primæ, secundæ, vel tertiæ declinationis.

A nominibus primæ declin. formantur a genitiuo mutando æ diphthongũ in a, vt Aeneæ addita des Aeneades.

A ſecunda vel tertia declinatione formantur a prima voce deſinente in I, addita Des, vt Priami Priamides, Neſtori, Neſtorides.

Quæ vero terminatur in ei diphtongo, mutant ei, in i, longum, addita Des, vt Theſei Theſeides.

Quæ vero terminantur in duplici ij, mutando poſtremū i, in a, & addita Des patronymicum formant, vt Menetij, Menetiades.

Patronymica maſculina ſunt omnia ſubſtantiua, & primę declinationis, vt

HIC Priamides *il figliuolo, o nepote di Priamo*. Genitiuo Priamidæ *del figliuolo*. Datiuo Priamidæ *al figliuolo*, Accuſatiuo Priamidam, vel Priamidem *al figliuolo*. Vocatiuo o Priamides *o figliuolo*. Ablatiuo o Priamide *dal figliuolo*. Pluraliter nominatiuo hi Priamidæ *li figliuoli*. Genitiuo Priamidarum, vel Priamidum *de gli figliuoli*. Datiuo Priamidibus *alli figliuoli*. Accuſatiuo Priamidas *li figliuoli*. Vocatiuo o Priamidæ *o figliuoli*. Ablatiuo ab his Priamidibus *dalli figliuoli*.

Hic Pelides, *il figliuolo, o nepote di Peleo*. Genitiuo Pelidæ.

Atlantides *il figliuolo, o nepote di Atlante*. Genitiuo Atlantides, *il figliuolo, o nepote di Atlante*. Genitiuo Atlantidæ.

Patronymica fęminini generis terminantur in is, vel in as, & aliqua in E, longum.

Formantur autem a genitiuo primę declinationis, mutando Æ diphthongum in is, vt Aenea, vel Aeneis, Genititiuo Aeneidis.

A prima voce nominis ſecũdæ, & tertiæ declinationis terminante in I, addita S, formantur Patronymica fęminina, vt Priami.

Hæc Priamis huius Priamidos.

Hæc Neſtoris huius Neſtoridos.

Patronymica fęminini generis ſunt tertiæ declinationis

Nominatiuo hæc Priamis, *la figliuola, o nepote hiſtoria de Priamo*.

Priamo. Genitiuo Priamidos, vel Priamidis. Datiuo Priamidis. Accusatiuo Priamidem, vel Priamida. Vocatiuo o Priami, vel Priamis. Ablatiuo ab hac Priamide. Pluraliter nominatiuo hæ Priamides. Genitiuo harum Priamidum. Datiuo his Priamidibus. Accusatiuo das Priamidas, vel Priamides. Vocatiuo o Priamides. Ablatiuo ab his Priamidibus.

Tria Patronymica in E.

Hæc Adrastine *la figliuola, o nepote di Adrasto*, Genitiuo Adrastines.

Hæc Acrisione *la figliuola, o nepote di Acrisio*. Genitiuo Acrisiones.

Hæc Nerine *la figliuola, o nepote di Nereo*. Genitiuo Nerines. Accusatiuum in em, vel in en, alios vero casus formet in e.

Et nota, quod solum Poetæ vtuntur Patronimicis, & aliquando Historiographi, & interdum adijciunt atque imminuunt, vt metri necessitas exiget, vt Anchsiades, & pro Anchisiades, & similia.

Patronymica abusiua.

A fratribus, vt Phaetontiades.

A matribus, vt Heliades.

A fluminibus, vt Niliades, Tiberiniades.

A conditionibus vrbium, vt Cecropidæ, Thesidæ.

A nominibus montium, vt Pelias.

A nominibus fontium, vt Pegasides, Libetrides.

A ciuitatibus, vt Iliades.

A regionibus, Italides.

A regibus vt Romulidæ. i Romani.

ACHILLE figliuolo di Peleo, fu ammazzato da Paride, figliuolo di Priamo.

Pelides interemptus fuit a Priamide.

Atteon figliuolo di Aristeo fu mutato in ceruo da Diana.

Aristides à Diana in ceruum versus fuit.

Patroclo nepote di Attore fu gran Capitano.

Actorides fuit maximus dux.

Achille nepote di Eaco superò molti Troiani.

Aeacides deuicit multos Troas.

Hic Hippotodes dæ, *Eolo nepote per parte de Madre de Hip ¡ ote.*

DE ADVERBIIS LOCALIBVS.

Duerbia localia quæ significant statum in loco, vel per m odum status in loco sunt hæc, v delicet.

Hic *qui,o in questo luogo.*
Illic *colà,o in quel luogo.*
Istic *costi,o in cotesto luogo.*
Ibi *quiui, o li.*
Ibidem *quiui medesimo, o in quel medesimo luogo.*
Alibi *altroue ad altro luogo.*
Vbique *in ogni luogo,o parte.*
Nullibi *in niun luogo,o parte.*
Nec vbi *accio in nessun luogo.*
Alicubi *in qualche luogo.*
Vbiuis *doue tu vuoi.*
Vbilibet *doue ti piace.*
Vbicunque Vbi vbi *douunche,o in ciascun luogo.*
Vsquam *in alcun luogo.*
Sicubi *se alcun luogo.*
Nusquam *in nessun luogo.*
Intus *dentro.*
Foris *fuora.*
Inferius *giù, o di giù.*
Superius *sù,o di sopra.*

Quæ aduerbia vt plurimum iunguntur cum his verbis, Sum, Maneo, Sto, Adsum, Intersum, Iaceo, Moror, Cunctor, Præstolor, Expecto, Hospitor, Studeo, Lego, Sedeo, Incolo, Colo, Habito, Exerceo.

Ad-

ADVERBIA SIGNIFICANTIA,

Motum ad locum, seu accessum ad locum.

HVC	*quà, o a questo luogo.*
Illuc	*colà, ò là, o a quel luogo.*
Istuc	*costà, ò cotesto luogo.*
Eò	*à quel luogo, o quiui.*
Eodem	*al medesimo luogo.*
Alio	*altroue, o ad altro luogo.*
Aliquo	*a qualche luogo.*
Siquo	*si ad alcun luogo, o si a qualche luogo.*
Nequeo	*acciò in nessun luogo.*
Nusquam	*a neßun luogo.*
Quo?	*doue? & li.*
Quouis	*doue tu vuoi, o a qual luogo tu vuoi.*
Quolibet	*doue ti piace.*
Quocũque	*douunque, o a ciascun luogo.*
Vtroque	*a l'uno, e l'altro luogo.*
Vtrouis	*a qual luogo tu vuoi de dua.*
Vtrolibet	*a qual luogo ti piace di dua.*
Intro	*dentro.*
Foras	*fuora.*
Superius	*sù, o di sopra.*
Inferius	*giù, o di sotto.*
Peregrè	*fuor del paese.*
Longè	*discosto.*

Quæ aduerbia iunguntur vt plurimum cum his verbis videlicet, Eo, Vado, Accedo, Venio, Migro, Commigro, Proficiscor, Aggredior, Ingredior, Introgredior, Regredior, Redeo, Peruenio, Grassor, Interficior.

ADVERBIA SIGNIFICANTIA

Transitum per locum.

HAC	*per di quà, ò per questa via, luogo o parte.*
Illac	*per di là, o per quella via, luogo o parte.*
Istac	*per costà, o per cotesta via, luogo o parte*
Quà,	*per doue, o per qual luogo, via o parte.*

Ea *per di la, o per quella via, o parte.*
Alia *per altra via loco, o parte.*
Eadem *per il medesimo loco, via, o parte, o per la medesima via.*
Aliqua *per alcun loco, via, o parte, o per alcuna via*
Siqua *si per qualche loco, via, o parte, o si per alcun loco.*
Quauis *per doue vuoi.*
Qualibet *per doue ti piace.*
Quacũque *per ogni loco, o parte.*
Nequa *acciò per nißun loco, o parte.*

Quæ aduerbia iunguntur vt plurimum cum his verbis. Tráſeo. Tranſitũ habeo, Facio, Iter habeo, Regredio, Reuerto, Ambulo, Deãbulo, Spatior, Vagor ꝑuagor.

ADVERBIA SIGNIFICANTIA. Diſceſſum de loco.

HINC *da qui, o da questo luogo.*
Illinc *da colà, o da quel luogo.*
Iſtinc *da costà, o da cotesto luogo.*
Vnde *donde? o da quel luogo, o parte.*
Inde *da li, o da quel luogo.*
Aliunde *da altronde, o da altro luogo.*
Sicunde *si d'alcun luogo.*
Necunde *acciochè da neßun luogo.*
Alicunde *da qualche luogo.*
Vndique *da ogni luogo.*
Vndeuis *donde vuoi.*
Vndelibet *donde ti piace.*
Vndecũque *da qualche luogo.*
Vtrinque *da l'vno, e l'altro luogo.*
Cęlitus *dal Cielo.*
Funditus *dalli fondamenti.*
Radicitus *dalle radici.*
Supernè *di sopra.*
Infernè *di sotto.*

De longinquo da longi.

Ex

Ex propinquo *da presso*.

Quæ aduerbia iunguntur vt plurimum cum his verbis, videlicet Discedo, Abeo, Abscedo, descendo, Egredior, Regredior, Progredior, Venio, Redeo, & Reuertor.

ADVERBIA SIGNIFICANTIA.
Versus locum.

HORSVM *verso quà, o verso questo loco.*
Illorsum *verso la, in quel luogo, o in colà.*
Istorsum *verso la, in quel luogo, o in colà.*
Quorsum *verso doue, o verso quel luogo, via o parte.*
Siquorsum *si verso qualche luogo.*
Nequorsum *acciò verso nissun luogo.*
Aliorsum *altroue, o verso altro luogo.*
Sursum *in su, o in verso su.*
Deorsum *in giù, o in verso giù.*
Dextorsum *verso man destra.*
Sinistrorsum *verso man sinistra.*
Retrorsum *in dietro, o verso drieto.*
Introrsum *in dentro, & in verso dentro.*

QVAE aduerbia iunguntur vt plurimum cum verbis significantibus motum ad locum, vel transitum per locum, vt supra.

ADVERBIA SIGNIFICANTIA
Vsque ad locum.

HVCVSQVE *insin quà o insin a questo luogo, o tempo.*
Illucusque *insin colà, o insin a quel luogo.*
Istucusque *insin costa o a coteSto luogo.*
Eousque *insin là, & relatiuè.*
Quousque *insin doue.*
Hactenus *insin quì, o insin a questo tempo.*

Quæ aduerbia iunguntur vt plurimum cum verbis significantibus motum, vel accessum ad locum, vt supra.

EXEM-

EXEMPLA.

IO son stato li, doue tu andarai, & ho studiato in qualunque luogo tu hai letto.

Fui ibi, quò tu ibis, & studui vbicunque legisti.

Passa per doue vuoi, che di qui non passarai senza pena.

Transi quauis, quod hac non transibis impune.

Quando tu te partisti da quì, io mi partì da scola, donde se partì Giulio.

Quando hic abijsti, ego inde abij, vnde abijt Iulius.

Verso altroue sei andato, che verso li doue dicesti.

Aliorsum profectus fuisti, quàm illorsum, quorsum mihi dixisti.

Insin quì venne l'altr'hieri Mutio, poi andò insin là doue tu sai.

Hucusque nudius tertius Mutius venit, ac deinde cousq; quo tu scis, perrexit.

Doue tu stai?

Vbi manes?

Doue vai?

Quo vadis?

Per doue passarai?

Qua transibis?

Donde tì sei partito.

Vnde discessisti?

Verso doue andarai?

Quorsum ibis?

Insin doue andarai?

Quousque ibis?

Io son stato iui medesimo, oue tu andasti l'altro hieri, & per il medesimo passò Titio, donde tu ti partisti, & insin li venne Mutio.

Ibidem fui quo nudius tertius iuisti, & eadem transiuit Titius, vnde discessisti, & eousque Mutius venit.

DE

DE PROPRIORVM NOMINVM Constructione.

PRima, secunda dabit (ni motus contigit vllus)
Iam genitiuum, si Plu. Tertia, sexta dabit.
ad motum fuerit flexi cuiusque vocetur.
Accu. perque locum, deque locabis Ab, &
Vsque locum, versus proprium si nomen habebis.
Casus Ab Accusa. suscipe disce modum.

EXPOSITIO.

Prima. s. declinatio & Secũda, dabunt (ni fuerit motus. i. si statum significent, iam genitiuum, si Plurale, vel Tertia. s. declinatio fuerit dabit sexta. s. ablatiuum.

Ad motum fuerit. i. motus ad locum cuiusque. flexi. i. in flexionis vocetur. Accus. Accusatiuum dabit, per locum, & de loco locabis Ab. i. Ablatiuum cuiuscunque fuerit declinationis.

Vsque locum, vel versus locum, si habebis nomen proprium suscipe casus ab Accusatiuo.

EXEMPLA.

Io ho tenuto scola, a Cortona, a Viterbo, a Napoli, & a Venetia.

Docui Cortonæ. Viterbij, Neapoli, & Venetijs. Interdũ proprias præpositiones admittunt. Cic. ad Atti. lib. 8. nauis & in Caieta est parata nobis Brundusij.

Io son andato à Cortona, à Viterbo, a Napoli, & a Venetia. Cice. ad Atti. 8. ad Capuam, vel ad Luceriam iturus erat. Iui Cortonã, Viterbium, Neapolim, & Venetias.

Son passato per Cortona, per Viterbo, per Neapoli, o per Venetia.

Transiui Cortona, Viterbio, Neapoli, & Venetijs.

Io vengo da Cortona da Viterbo, da Napoli, & Venetia. Venio Cortonam, Viterbio, Neapoli, & Venetijs.

Io son andato verso Cortona, Viterbo, Napoli, & Venetia.

Pro-

Profectus sum Corronam versus, Viterbium, Neapolim, & Venetias versus, & sic Venetias vsque.

DICIMVS propria Vrbium oppidorum simplicium, & non hominum.

Domus, Rus, Humus, Bellum, & Militia appellatiua nomina construuntur Propriorum nominum ritu, vt

Doceo domi, Rure vel Ruri, datiui casus, sed tertia inflexionis nomina propria raro datiuo, loco ablatiui gaudent, vt

Studui Carthagini, Tyburi, sed Carthagine, & Tyburo melius.

DE CONSTRVCTIONE
Appellatiuorum nominum.

Sique statum cernas, sextum cum præpo. tenebis.
Ad motum Quartum, Perque locabilis idem.
Deque locum sextum, Versus, vel vsque putato.
Bis Præpo. iungas quatuor adde locos.

EXPOSITIO.

Si statum, scilicet in loco cernas, tenebis sextum, scilicet casum qui est ablatiuus cum præpositione.

Ad motum. s. locum Quartum. s. Accusatiuum locabis, & Per. s. locum idem. s. Accusatiuum cum præpositione per, locabis, quia transitum significat.

De loco. s. discessum, putato Sextum. s. casum cum præpositione, a vel ab.

Versus, vel Vsq;. s. ad locum bis præpositiones iungas, & adde quatuor locis. i. quartum locum, qui est accusatiuus, vt exemplis patet.

APPELLATIVA sunt nomina Regionum, Prouinciarum, Insularum, & omnium locorum.

EXEMPLA APPELLATIVORVM IN LOCO.

IO ho studiato in la Magna in Sicilia, in Santo Eustachio, in Oruieto, & in Roma santa.

Studui

Studui in Germania, in Sicilia, in æde ſancti Euſtachij, in Vrbe veteri, in Roma ſancta.

NOTA quod nomina Vrbium, & oppidorum ſic com poſita fuerint, vel coniuncta cum nominibus adiecti- uis (præter pronomina Meus, Tuus, Suus, Noſter, Ve ſter, & Alienus) conſtruuntur interdum more Appel- latiuorum, & præpoſitionem recipiunt, vt

Maneo in domo pulchra, & ſum domi, meæ, Liu. lib. 29. Scipio Syracuſas nondum tranquillas venit.

AD LOCVM.

IO vo in Toſcana, in Francia, in Monte Pulciano, alla bella Fiorenza, & alla piazza.

Eo in Etruriam, in Galliam, in Montem Politianum, ad pulchram Florentiam, & ad Forum.

PER LOCVM.

IO ſon paſſato per la Toſcana, per la Francia, per Monte Pul- ciano, per la bella Fiorenza, & per la piazza.

Tranſiui per Hetruriam. per Galliam, per montem Poli- tianum, per pulchram Florentiam, & per forum.

DE LOCO.

IO vengo da Toſcana, da Francia, da monte Pulciano, dalla bella Fiorenza, e dalla piazza.

Venio ab Hetruria, a Gallia, a Monte Politiano, a pul- chra Florentia, & a foro.

Verſus locum cum duobus præpoſitionibus, & cum verſus ſolum.

Io andarò verſo Toſcana, verſo la Francia, verſo Monte Pul- ciano verſo la bella Fiorenza, e verſo la piazza. Ibo Hetru riam verſus, Galliam verſus, Montem, Politianum ver ſus, pulchram Florentiam verſus Forum verſus, In oriẽ tem verſus, In occidentem verſus.

Vſque locum cum duobus præpoſitionibus.

Io ſon andato inſin in Toſcana, inſin in Francia, inſin a Monte Pulciano, inſin alla bella Fiorenza, inſin in piazza.

Iui

Iui in Hetruriam vſque, in Galiam vſque, in Montem Politianum vſque, in pulchram Florentiam vſque, in forum vſque.

DE INTEROGATIVIS.

Nterrogatiuum eſt rei dubiæ vel tanquam dubiæ poſtulatiuum, quod per ſubſtantiam, & qualitatem fieri poteſt, per quemcunque; caſum fit interrogatio, per eundem fit reſponſio, vt *Con chi stai? con Mercurio.*

Cuiam ſeruis? Mercurio.

Quis, & vter de duobus; vt

Con qual occhio vedi meglio; col destro, o col ſiniſtro.

Quo, vel vtro oculorũ melius cernis; dextro, an ſiniſtro?

Quibus vero de pluribus, vt

Che di ſcolari ne sà più?

Quis diſcipulorum eſt doctior? & non vter.

Chi fu piu eloquente Cicerone, o Hortenſio?

Vter fuit eloquentio Cicero, an Hortenſius?

Che perſona è il tuo Maestro? dotto.

Qualis eſt Magiſter tuus? doctus.

Quante lettioni legge? tre.

Quot legit lectiones? tres.

De donde es? Salernitano.

Cuias eſt? Salernitanus.

In che grado è appreſſo il Prencipe? non l'vltimo.

Quotus eſt apud Principem? non poſtremus.

Come è grande? come Valerio?

Quantus eſt? quantus Valerius.

Di chi è queſta caſa?

Cuia eſt hæc domus?

Che lettion odi? de Virgilio.

Quas lectiones audis? Virgilianas.

Qua-

Quales? doctas.
Quot? duas.
Quantas? breues.
Cuitates? latinas.

Quis & vter interdum infinitè ponuntur, vt
Io non sò chi legge, ne come si sia.
Nescio quis legit, nec qualis sit.

DE DISTRIBVTIVIS.

DIstributiuum est signum Distributionis.
Est duplex, Affirmatiuum, & Negatiuum.

Affirmatiua sunt hæc.

Cunctus	cta	ctum	] *Ogni*,
Hic, & hæc omnis, & hoc omne			] *o tutto.*
Quisque	Quæque	Quodque	*Ciascuno.*
Vterque	Vtraque	Vtrumque	*L'vno, o l'altro.*
Alter	Alterutra	Alterutrum	*O l'vno o l'altro.*

Negatiua sunt hæc.

Nullus	Nulla	Nullum	*Nissuna cosa.*
Nemo	Neminis		*Nissun huomo.*
Neuter	Neutra	Neutrum	*Ne l'vno ne l'altro. o nessuno.*

SED, alter, Vter, Vterque, & Neuter sunt distributiua, duorum, cætera vero plurium.

Totum in genitiuo plurali, vel ablatiuo cum præpositione, vel Accusatiuo cum inter locatur, vt
Delli scolari nissun studia Virgilio.
Discipulorum, vel ex discipulis, vel inter discipulos nemo studet Virgilio.

DE PARTITIVIS.

PArtitiuum est, quod totum diuidit in partes, in quo tenetur in genere concordare, & totum ponitur in Genitiuo vel accusatiuo cum inter, vel Ablatiuo cum præpositione, vt
Di Cesare, e Pompeo qual fu più glorioso?

O Cæ-

Cæsaris,& Pompei vter fuit gloriosior?

Tutti i pesci hanno i denti a vso di sega.

Piscium omnibus serrati sunt dentes.

Nissun vccello ha denti fuor che la nottola.

Volucrum nulli sunt dentes,præter vespertilionem.

Cum accusatiuo Inter, & Ante.

O verzine figlia di Priamo sola felice di tutte l'altre.

O fælix vna ante alias,Priameia virgo.

Galba fu tra tanti eguali solo eccellente.

Galba fuit inter tot æquales vnus excellens.

Cum ablatiuo.

Di tredeci possessioni,costui ne possede tre.

De tribus,& decem fundis iste tres possidet.

Partitiua plurimum, sunt hæc.

[Alius]	alia	Aliud	*Altro.*
Reliquus	Reliqua	Reliquum	*Restante.*
Cætera	Cæterum	*Tutto altro.*	
Pleraque	Plerunq;	*Parecchi,o Spesso.*	
Quisque	Quæque	Quodque	*Ciascun.*
Aliquis	Aliqua	Aliquod	*Alcuno.*

Quispiam,Quilibet,Partitiua duorum,Quiuis, Vnus, Duo,& similia.

[Alter]	Altera	Alterum	*L'vno de dui,o l'altro.*
Vterque	Vtraque	Vtrumque	*Quali di dua.*
Vter	Vtra	Vtrum	*Quali di dua.*
Neuter	Neutra	Neutrum	*Nissuno,e ne l'vno nè l'altro.*

[Potius] de duobus.

[Potissimum] de Pluribus,vt

Chi di questi dua più presto l'ha detto?

Vter horum potius dixit?

Chi più tosto delli scolari l'ha fatto?

Quis potissimum discipulorum fecit?

EXEMPLA.

Sed distributiua,& partitiua eadem esse videntur.

De

De dua littere l'vna più breue dell'altra, l'vna, & l'altra ho mandato.

Ex binis literis, ex quibus, vel binarum litterarum quarũ alteræ sunt breuiores alteris vtrasque misi.

De dua soldati l'vno più animoso de l'altro, nißuno ha hauuto paura del nemico.

Duorum militum, quorum alter est audentior altero, neuter hostem formidauit, vel duorum alter altero audentior.

Delli scolari l'vno più sofficiente dell'altro, nißuno dispregia questo.

Discipulorum, quorum alius est peritior alio, nullus hoc aspernatur.

DE VERBIS DERIVATIVIS

Verba deriuatiua sunt quæ deriuantur a Primitiuis.

Formæ deriuatiuorum sunt multæ.

Passiuum.
Frequentatiuum.
Inchoatiuum.
Desideratiuum.
Diminutiuum.
De Passiuo dictum est in suo loco.

DE FREQVENTATIVIS.

Frequentatiuum eandem fere constructionẽ habet quam suum Primitiuum, vt

Quelle ciglia par che gridano astutia astutia.

Supercilia illa calliditatẽ clamitare videntur.

Formatur autem, vt plurimum ab vltimo Supino verten do V, in O, vt

Iacta	Iacto	tas	*per trar ſpeſſo.*
Captu	Capto	tas	*per pigliar ſpeſſo.*
Motu	Moto	tas	*per mouer frequentemente.*
Merſu	Merſo	ſas	*per ſommerger frequentemente.*
Dormitu	Dormito	tas	*per dormir ſpeſſo.*
Curſu	Curſo	ſas	*per correre ſpeßo.*

Interdum V, mutatur in Ito.

Vento	Ventu	Venito	tas
Lego	Lectu	Lectito	tas
Curſo	Curſu	Curſito	tas
Ago	Actu	Actito	tas

Interdum formatur a præſenti.
Indicatiui modi.

Rogo Rogito tas.
Noſco Noſcito tas.
Scio Sciſcito tas. & Scito.
Fugio Fugito tas.
Amplector Alplexor aris.
Sequor Sector aris.
Minor Minitor aris, Et omnia ſunt primæ coniugationis.

EXEMPLA.

Li frutaruoli van gridando mele, mele.
Pomarij mala clamitant.
Li hortolani van gridando cipolle, baſilico, & porcellana.
Hortulani clamitant cępas, ocymum, & portulacam.
E non paßa quaſi giorno veruno che Mutio non venga a caſa mia.
Dies ferè nullus eſt, quin Mutius domum meam venticet.

DE

DE INCHOATIVIS.

INchoatiua seruant constructionem suorum Primitiuorum.

Formantur autem vt plurimum a secunda persona præsentis indicatiui modi verborum secundæ coniugationis addita, Sco, vt

Caleo es	Calesco scis	*già si riscalda, o si fa caldo.*
Macreo cres	Macresco scis	*se fa magro.*
Palleo les	Pallesco scis	*se fa pallido.*
Ardeo des	Ardesco scis	*si abbruscia.*
Amo as,	Amasco is	*si ama.*
Hio as	Hisco is	*si apra.*
Duresco is		*per farsi duro.*
Liquesco		*per liquefarsi, e farsi liquido.*
A Lacero	Lacesco is	*per andar a lacerare.*
A Capio	Capesso is	*per andar a pigliar, e pigliare.*
A Facio	Facesso	*per andar a fare, e fare.*
A Video	Viso sis	*per andar a vedere, e vedere.*

Et cum careant præteritis & supinis, sunt omnia tertiæ coniugationis.

EXEMPLA.

La beltà sfiorisce per malattia.
Formæ dignitas morbo deflorescit.
Alle volte s'ammala, il bestiame, etiandio per fastidio de cibi.
Interdum, & fastidio ciborum languescit pecus.
Le lagrime si asciugano tosto, & specialmente nelli mali d'altrui.
Citò arescit lachryma, præsertim in alienis malis.
L'animo d'vn sauio mai si gonfia, insuperbisce.
Sapientis animus nunquam turgescit,
L'vua matura indolcisce.

Vua matura dulcescit.

L'anguille si stropicciano a gli scogli, & quelle raschiature si fanno viue, ne altramente si generano.

Anguillæ atterunt se scopulis, & ea strigmenta viuiscunt, nec alia est eorum procreatio.

DE DESIDERATIVIS.
& diminutiuis.

Esideratiua, & Diminutiua suorum Primitiuorum ordinem seruant, & constructionem. Formant autem vt plurimum ab vltimo Supino addita Rio, vt

Edo, Esu, Esurio, ris, *per desiderare di mangiare, hauer fame.*

Mingo, Minctu, Micturio, ris, *per desiderare di pisciare.*

Ceno, Cenatu, Cenaturio, ris, *per desiderare di cenare.*

Pario, partu, Parturio, is, *per desiderare di partorire.*

A Scateo fit Scaturio, quamuis non formetur a supino, & sunt Neutra, & quartæ coniugationis.

Deminutiua vero in Lo, desinentia potius continuationē parui temporis, quam imminutionem significant.

Formantur autem a prima persona indicatiui modi verborum cuiusque coniugationis, vertendo vltimam syllabam in Illo, vt

Sorbeo, Sorbillo las *per bere poco, e spesso.*

Vaco, vacillo las

Sugo, Sugillo las

SVNT quoque alia verba aliunde formata, vt

Patrizo as *per esser simile al padre.*

Græchizo as *per esser simile a i Greci.*

DE BARBARISMO. & Solecismo.

Arbarismus erit, si scribens falsa loqueris. Si pro panis, erit Penis, Guerraque Tribuisse. Estque Solæcismus, cum pugnat regula doctum.
Verba Bonus fierent, vel si collaudo Maronis.

DE FIGVRIS.

Figura est triplex, Dictionis, Constructionis, & Locutionis.

DE FIGVRIS DICTIONIS.

Syncopa de medio tollit, quod Epenthesis auget.
Troiugenumque dolos Nosti, Mauortis in antra.
Apocope eum tollit finem, quem dat *Paragogæ*.
Et Sat erit me inuitam accingier arteis.
Apponit *Prothesis* caput, idque *Apheresis* aufert.
Gnate Renarro tuam mittas heu Linquere matrem.
Corripit, vt Steterunt ducendam *Systola* vocem.
Ectasis Italiam producit corripiendam.
Aulai medio libare *Diæresis* atque.
Estque *Syne reseos* deiectus fulmine Phæton.
Gramma tibi *Anthithesis* pro Grammate ponit & Olli.
M, necat *Eclipsis*, vocalem sed *Synalephe*.
Littora multum ille & terris iactus & alto.

DE FIGVRIS.
Constructionis.

Figuræ Constructionis sunt octo, videlicet Prolepsis, vt Discipuli legunt, hic Tullium, ille Maronem.
Syllepsis, vt Philippus, & Lucretia boni.
Zeugma vt Cęli mouendi sunt, & terra, & lego ego, & tu.
Antiptosis, vt vrbem quam statuo, vestra est, & sermo-

nem quem audiſtis,non eſt meus.

[Syntheſis,] vt pars in fruſta ſecant, *& Gens armati.*

[Synecdoche,] vt mulier trunca manum, Aethiops albus dentes.

[Euocatio,] vt Doleo caput, ego Hieronymus feci, vos Salernitani dixiſtis.

[Appoſitio,] vt Ciçero eloquentiæ pater, Peripateticorũ princeps Ariſtoteles, Comedi Canem piſcem.

DE FIGVRIS LOCVTIONIS
quæ ſunt tredecim ſaltem.

[Antiphraſis,] Cum per contrarium verba ſumimus, vt Parcæ, quod nemini parcant.

[Antonomaſia,] ut poeta apud Latinos Virgilius, apud Græcos Homerus.

[Apoſiopeſis,] ut tu ne ille? quos ego,ſed motos præſtat componere fluctus.

[Hyperbole,] ut pluma leuior, Tardior teſtudine.

[Metaphora,] ut,Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos,

[Eclipſis,] ut,Hæc ſecum,ubi deeſt,loquebatur.

[Catachreſis,] vt, Si parricidam uocamus, qui fratrem, uel ciuem occiderit.

[Metonymia,] uel [Hippallage,] ut bibi cyathum uini, uel ſine Cerere,& Baccho friget Venus.

[Onomatopeia,] vt Vagitum,ſignificamus vocem infantium.

[Parenteſis,] vt Is te[vt opinor] vehementer amat.

[Paromœon,] vt, Mutauit, quoniam me immutatum videt,vel O Tite tute tati &c.

[Periphraſis,] vt Diuum,atque hominum Rex, pro Ioue.

[Proſopopeia,] vt Cum inanimatum quippiam inducimus loquens,vt ſi terra loquatur.

DE NOMINIBVS.

Heteroclitis.

HETEROCLITVM, est nomen quod non sequitur analogiam, aut regulam sui generis.

MASCVLINA IN SINGVLARI, & in plurali Neutra.

HIc Tartarus, ri. Plur. Tartara, orum, *la profondità del l'inferno.*
Hic Supparus, ri. plur. Suppara; orum, *il Guazzarone.*
Hic Tenarus, ri. plur. Tenara, orum. *Vn monte in Laconia.*
Hic Menalus, li. plur. Menala, orum. *Il monte d'Arcadia.*
Hic pileus, lei. plur. pilea, orum. *il capello.*
SIC Auernus, Dindimus, Garganus, Hismarus, &c.

FOEMININA IN SINGVLARI, & in plurali Neutra.

HAec Carbasus si. plur. Carbasa orum, la vela, *o tenda della naue.*
Hæc intubus bi. plur. Intuba orum, *la Cicoria o Radicchio.*
Hæc pergamus mi. plur. pergama orum, *le mura di Troia.*
Hæc pascua cuæ. plu. pascua orum, *li pascoli delle pecore.*
Hæc altilis lis. plur. altilia lium, *li vcelli alleuati in casa.*
Hæc suppellex tilis. plur. Suppellectilia lium, *le massaritie di casa.*

NEVTRA IN SINGVLARI, *& in plurali Masculina.*

HOc Cœlum li. Plur. Cœli lorum, *li Cieli.*

NEVTRA IN SINGVLARI, *In plurali Fœminina.*

Hoc

HOc Aepulum, li. Plur. Aepulæ larum, le viuande.
Hoc delitium tij. Pl. Delitię arum. le delicatezze.

MASCVLINA SOLVM.

In singulari.

HIc fumus	mi	*il fumo.*
Hic puluis	ris	*la poluere.*
Hic Mundus	di	*il mondo.*
Hic aer	ris	*l'aere.*
Hic æther	ris	*l'aere, & il Cielo.*
Hic limus	mi	*il fango.*
Hic Sol	lis	*il Sole.*
Hic sal	lis	*il sale, pro condimento.*
Hic vesperus	ri	
Hic versper	*ri*	*vespero.*

Et sic nomina propria Hominum, & Fluminum.

FOEMININA SOLVM.

In singulari.

HAec lux	cis	*la luce. & il dì.*
Hęc sitis	tis	*la sete.*
Hæc mors	tis	*la morte.*
Hæc vita	tæ	*la vita.*
Hæc fames	mis	*la fame.*
Hæc salus	tis	*la salute.*
Hæc humus	mi	*la terra.*
Hæc tellus	ris	*la dea della terra, & la terra.*
Hæc gloria	æ	*la gloria.*

Hæc Senecta, ctæ, & Senectus, tutis *la vecchiaia.*
Hæc Iuuenta, tæ, & Iuuentus, tutis *la giouentù.*
Hæc soboles, lis, Proles, *la progenie.*
Hæc vespera ræ *il vespero.*
Hæc pax pacis *la pace.*
Hæc labes bis, Lues luis *la macchia.*
Sic mulsa, Opiza, & nomina propria mulierem, ciuitatũ, vt Cortona.

NEV-

NEVTRA SOLVM.

In singulari.

HOc vulgus	gi	*il volgo.*
Hoc æuum	ui	*la età.*
Hoc solum	li	*la terra.*
Hoc cęnum	ni	*il fango.*
Hoc salum	li	*il mare.*
Hoc gelu	lu	*il gelo.*
Hoc fœnum	ni	*il fieno.*
Hoc ius	ris	*il brodo.*
Hoc lutum	ti	*il loto.*
Hoc letum	thi	*la morte.*
Hoc virtus indeclinabile		*il veleno.*
Hoc aurum	ri	*l'oro.*
Hoc Plumbum	bi	*il piombo.*
Hoc Auriscalpum	pi	*lo scalza orecchie.*
Hoc Oricalchum	chi	*l'ottone.*
Hoc Stannum	ni	*lo stagno.*
Hoc zinziber	ris	*il zenzeuere.*
Hoc Piper	ris	*il pepe.*
Hoc oleum	lei	*l'oglio.*
Hoc mulsum	si	*il vin melato.*
Hoc Ferrum	ri	*il ferro.*
Hoc triticum	ci	*il grano.*
Hoc Acetum	ti	*l'aceto.*
Hoc Pisum	si	*il Pisello legume.*

ET nomina locorum, & oppidorum, vt Salernum, Pistorium, Putauium.

MASCVLINA IN PLVRALI.

HI manes num li spiriti, & ombre dell'anime.

Hi Proceres	rum	
Hi Primates	tum	*li primi della terra.*
Hi Superirum		*li Dei del cielo.*
Hi Fasces	scium	*li honori publici.*
Hi Penates	tum	*li dei della patria.*

Hi

Hi Liberi	rum	*li figliuoli.*
Hi Idus	Idum	*li dì del mese.*
Hi Maiores	rum	*li antecessori.*
Hi Sales	lium	*le facetie.*
Hi Annales	lium	*l'historie.*
Hi cancelli	lorum	*li cancelli.*
Hi Lemures	rum	*l'ombre de spiriti noturni.*
Hi Vepres	prium	*le spine.*
Hi sentes	tum	*la spina.*
Hi inferi	rum	*li infernali.*

SIC Fori, Antes, singuli, æ, a. Bini, æ, a. Terni, æ, a. cũ reliquis, & quædam nomina propria vrbium, vt Ante o li orum, Brutij, Lorei, Belgi, Medi, & reliqui.

FOEMININA SOLVM IN ATVR.

HÆ Aedes	dium	*la casa.*
Hæ diuitiæ	tiarum	*le richezze.*
Hæ minæ	narum	*le minaccie.*
Hæ literæ	arum	*la terra, cioè l'epistola.*
Hæ induciæ	arum	*la tregua.*
Hæ insidiæ	arum	*li tradimenti, & aguati.*
Hæ quisquiliæ	arum	*li steccati delli arbori.*
Hæ tenebre	arum	*le tenebre, & oscurità.*
Hæ nuptiæ	arum	*le nozze.*
Hæ Vigiliæ	arum	
Hæ Excubiæ	arum	*le guardie di notte, e vigilie.*
Hæ facetiæ	arum	*le facetie.*
Hæ inferiæ	arum	*l'vfficio de morti.*
Hæ bigæ	arum	*le carette de duoi caualli.*
Hæ Phaleræ	arum	*l'ornamenti de caualli.*
Hæ Antennæ	arum	*l'antenne.*
Hæ Illecebræ	arum	*l'irritamenti carnali.*
Hæ Manubiæ	arum	*il denaio, & il guadagno, che si fa della præda venduta.*
Hæ brachæ	arum	*le brache.*
Hæ ceremoniæ	arum	*le ceremonie.*

Hæ

Hæ exuuiæ	arum	*le spoglie de inimici.*
Hæ blanditiæ	arum	*le lusinghe, e carezze.*
Hæ nundinæ	arum	*la fiera.*
Hæ scalæ	arum	*le scale.*
Hæ scopæ	arum	*le scope.*
Hæ exequiæ	arum	*l'esequie de i morti.*
Hæ opes	pum	*le richezze, & facultà.*
Hæ nugæ	arum	*le ciancie.*
Hæ Grates actō	grates	*le gratie.*
Hæ suppetiæ	arum	*gli aiuti.*
Hæ vesperæ	arum	*il vespero che suona.*

ET sic nomina propria locorum, & insularum, vt Pisæ Calendæ, Nonæ, Exequiæ, Primitiæ, & similia.

NEVTRA PLVRALIA.

HAec arma	morum	*l'arme.*
Hæc sponsalia	sponsalium	*li sponsalitij.*
Hæc Męnia	nium.	*le muraglie della terra.*
Hæc Ceraunia	orum	*li monti d'Epiro.*
Hæc Illia	Illium	*li fianchi.*
Hæc Classica	corum	*il suono della trombetta.*
Hæc Castra	orum	*li steccati*
Hæc Exta	orum	*li budelli, & interiori delli (animali.*
Hæc præcordia	orum	*luoghi vicini al cuore.*
Hæc Magalia	lium	*le case delle ville.*
Hæc Cachesia	orum	*certe sorte de vasi.*
Hæc Seria	orum	*le cose da vero, & graui.*
Hæc Serta	orum	*le ghirlande.*

Hæc Cunabula orum la culla; *& si pone per il principio.*

ET sic festa Diuorum, vt Saturnalia, Bacchanalia, Floralia, & Magalesia, Neptunalia.

HAEC SVNT IN PLVRALI
duorum generum.

HOc Rastrum tri, Pluraliter Rastra, & Rastri orum, *li restelli, o zappe grande.*

Hic Baltheus thei, pluraliter Balthei orum, & Balthea orum,

orum, *la correggia, & cintura del soldato.*
Hoc claustrum stri, Plu. Claustri, & claustra orum *li chiostri.*
Hoc Filum, li. Plu. Fili, Fila, orum, *il refe.*
Hoc Frenum, ni. Plur. Freni, & Frena orum, *le briglie.*
Hic locus, ci. Plu. loci, & loca, *li mottegi.*
Hoc balneum, nei. Plur. Balnei, & Balneaorum, *il bagno.*

HAEC IN NOMINATIVO *plura significant.*

In genitiuo variant.

GLis	ris	*il Ghiro.*
Glis	issis	*la terra Creta.*
Frons	tis	*la fronte.*
Frons	dis	*la fronde, e foglia.*
Vas	dis	*il mal leuador, e sigurtà.*
Vas	sis	*il vaso.*
Lens	tis	*la lente.*
Lens	dis	*le lendine, che nasce in testa.*
Cardo	inis	*il ganghero dell'vscio.*
Cardo	donis	*il cardo.*
Os	ris	*la bocca.*
Os	ssis	*l'osso.*

HAEC NOMINA NEQVE *Nominatiuum, neque Vocatiuum singularem habent:*

PRecis, ci, cem, ce	*la prece, il pregare.*
Dapis, pi, pem pe	*la viuanda.*
Vicis, ci, cem, ce	*il scambio.*
Frugis, gi, gem, ge	*il frutto della terra.*

ET potes in Plurali per omnes casus declinari.

HAEC

HAEC DVAS TERMINATIONES
Habet in singulari.

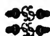
PVluer, & puluis *la poluere.*
Ciner, & cinis *la cenere.*
Honor, & honos *l'honore.*
Arbor, & Arbos *l'albero.*
Et sic Odor, & Odos, Cucumer, & cucumis.
Vomer, & Vomis Labor, & labos.

HAEC NOMINA QVARTAE
Declinationis in datiuo, & ablatiuo desinunt in Vbus.

QVercus, Ficus, Acus, Arctus, Tribus, Portus, Lacus, Parcus, Specus, Alia Euphoniæ, alia differentiæ gratia.

HAEC PLVRALI CARENT.

RAbies	biei	*la rabbia.*
Sanies	ei	*il sangue corrotto.*
Caries	ei	*il carolato de legno.*
Pernicies	ei	*la ruina.*
Scabies	ei	*la rogna.*

HIE-

HIERONYMI CAPHARI SALERNITANI

METRVM.

Iteræ apud latinos sunt duæ, & viginta, a, b, c, d, e, f, g, i, vocalis, i consonans, l, m, n, o, p, q, r, ſ, t, u, vocalis consonans, x, z.
H, non est litera, sed aspirationis signum.
K, Cræca est, pro qua c, vtimur.

I, & V, bis connumerantur quia longæ aliæ literæ sunt in Iuno, & Venus quam in ibo, & vrna. nam si post u, & i, sequuntur vocales, fiunt consonantes, vt Iuno, Venus: si vero consonantes sequuntur sunt vocales, & ipse, vnus præter Iesus, Iacobus, Ioannes, Iaspes, Iulus, & huiusmodi.

Diuiduntur hæ litteræ in vocales, & consonantes.

Vocales sunt quinque.

A, e, i, o, u,

Consonantes sunt decem, & septem.

B, c, d, e, f, g, l, m, n, o p, q, r, ſ, t, z, i, & u, consonantes.
Consonantes diuiduntur in semiuocales, & Mutias.

Semiuocales sunt septem.

L, m, n, r, ſ. x, z.
Diuiduntur autem in liquidas, & duplices.

Liquidæ sunt quinque.

L, m, n, r, ſ, sed l, & r, frequentius vtimur in communem Syllaba.

Duplices sunt duæ.

X, Z.

Mutæ sunt octo.

B, c, d, f, g, p, q, t.

Nota.

V, post g, q, & ſ, nec vocalis, nec consonans est, vt lingua, aqua, suauis.

De

Diphtongi sunt quinque.

Ae	vt Aestimo, Musæ.	
Oe	vt	cępi Cęlum.
Au	vt	Aula, laus,
Eu	vt	Eurus, Orpheus.
Di	vt	Orphei, Omnis, sed ei gręcę est.

Harum duæ scribuntur, & proferuntur.

Au	vt	Audio.
Eu	vt	Euge.

Tres scribuntur, & non proferuntur.

Ae	vt	Cæsar.
Oe	vt	Cælum.
Ei	vt	Treis.

QVID EST VERSVS.

VErsus ab arte pedum connexio dicitur ipse.

VNDE DICITVR.

Dicitur a verto, quia verti debeat vsque.
Ad legem statuas, vt, versus constet amussim.

QDID EST SCANSIO.

Scansio namque pedum recte dimensio constat.

QVOT ACCIDVNT scansioni,

Accidit Aecthlypsis, Sinalepha, per omnia Metris.

Quid est Aecthlypsis, & sinalepha?

Aeclypsis tollit M: sed Sinalepha vocalem.

De Hexametro, & Pentametro.

Hexameter pedibus sex constat, quinque secundus. i. pentamether.

PES in metro est compositio syllabarum cũ certa obseruatione temporum, sublationẽ, & Positionẽ recipiens.

Quomodo distribuuntur sed pedes? il sextam.

Dactylus ipse, capit quintam capit inde sequentem.
Spondeus sedem; Reliqui ponantur vbique.

Quid est dactylus? f. syllaba.

Dactylus ex longa breuibusque duabus habetur.

Quid est spondeus?

P Dicitur

Dicitur ex longis spondeus constare duabus.

Scansioni, hæc quoque accidere possunt.

Sinalæpha vt ille ego, illego.

Aestlypsis, vt multum ille multil.

Syrenesis, duarum, sillabarum in vnam cõtractio vt, Virg. Fixerat accipidem ceruam Tyrinthius heros.

Sic Thæseīō anteī, aurēis, orphēa Terēo, aluēo deinde proīnde, dēest, D, Semianimis semiustus semihoīs.

Diæresis est vnius sillabæ in duas diuisio pictai, pro picte, aulai pro aulæ Nota quod I, & V, quoties in eadem sillaba reliquis vocalibus, vel ẽt proponunt consonantes fiũt vt ieiunus iraijcio, vulnus, quæ tum nonnunq̃ per diæresim, vini vocatis seruant vt Iulius, Iason, trisillaba, Iacobus, Iapsis, Iesus persoluẽdas, & id genus alia.

Huic, cui, dehinc, & per diæresim, & per sinæresim pronũtiata legimus.

Sillaba quæque breuis communis, longaque constat
Primaque vel media, aut fiet, nunc vltimæ vocis.
Quota sit interea primam, media vẽ putato,
Postremum sit quis sit quanta fit alter auebit
Non scis breuem longam, communem discat ab arte.

Ogni syllaba ò sarà breue longha, o comune, o prima, o media, ò vltima, però se alcuno domandarà, Quota est ista Sillaba? *si risponderà* vel prima vel media, vel vltima, *come* amamus, *A, e, prima Ma, è media* Mus, *è vltima, poi* Quanta vel longa, vel breuis vel, communis, *come* amamus, *a e breue per compositione*, ma *è lunga per accento lungo*, mus *e breue per regola, perche* us finita sunt breuia. *Nota che ogni sillaba lunga ha due tempi, & la breue vno* De prima sillaba.

Sillaba prima modis, varie cognoscitur octo.
Post diphthon, compos, Deri, præposque sequente.
Vocali exemplo post hæc, se regula ponat.

Della prima sillaba.

La prima sillaba variamente si conosce per otto modi, per positione,

tione, distongo, compositione, deriuatione, prepositione, per vna vocale auanti l'altra, per essempio, e regola.

Depositione.

Per longam genuit triplici ratione, sequatur.
Consona si vocal, geminans vel consona duplex.
Seu pariter iunctæ, suberunt ue in parte sequenti.
Seu sunt diuisæ, finemque caputque tenentes.
I, quæ simul media est, vocales inter easdem.

Della positione.

La positione laquale fa sempre per la sillaba lunga, si conosce per tre modi, prima quando dopo la vocale seguono due o piu consonanti, o vna consonante doppia, che sono X, & Z, come axis, gaza, *ouero, i, posta trà due vocali, come* maior, & aio, *& questo medesimo si serua nella prima, media, & vltima sillaba, tanto in vna medesima dittione, come* dixisti, *oue in* di *&* xisti, *e la positione quanto diuisa o nel fine & vltima, come* doctor legit, *oue* tor, *è lunga per la positione di R, & di L, in* legit.

De diphtongo.

Syllaba longa si & diphtongi prima, vel vlt.
Vel fuerit media & seruitur si forte deinde.
Vocalis, breuia, sicuti nunc voce præuro.

De distongo.

Ogni distongo fa la sillaba longa, ou. nque si troua, come Cēlum, Cambenæ, musæ, *ma alle volte seguendo dopo il distongo vna vocale, si breuia, come* præuro.

De compositione.

Componas mitis, dices immitis, amoque
Sic adamo, facio efficiens, accentu, & offert.
Corripit, & longat duplici ratione metrorum.

Della compositione.

La compositione ti dimostra la prima sillaba, se è lunga, o breue per l'accento, come mitis, *componendolo con* in, & mitis *sarà* mi *longo, come* in mitis, *& per contrario* amo *sarà breue,* a, *come* adamo,

De deriuatione.

Syllaba tanta mane Deri,iam quanta prioris.
Et breuis,vt cernis prima est vocalis,amicus,
Sic amor,id quoniam breuis est vocalis amare .
Quod patet in compos. Adamo nunc excipe multa,
Pro duc vox vocis,tum fit correpta vocare.
Corripe tu contra a duco nunc prima ducemque.

Della deriuatione.

Nella deriuatione, nota che di quella quantità sarà il deriuatiuo, che sarà il Primitiuo, come amicus , amor,ris , *sarà breue, perche* ămo *ha la prima breue, & questa regola ha due eccettioni.*

La prima d'alcune lunghe dalli Primitiui breui,come Vōx, vōcis,a vŏco,Lēx,Lēgis,à lĕgo,Sēdes,a sĕdeo, Rēgula,& Rēx,regis,a rĕgo,Tēgula,ā tĕgo,Lāterna,a lăteo, Seculum,a sequor,vel vt alij a sene. Vomer,a vomo,Iumentum,a iuuo,Vena,a venio,Petus,a poto,Fomes,& fomentum,a foueo,Remus,remex,remigio remigium, a remeo,Raptum,a rapio,Vires,a vireo.Mobilis,a moueo,Iunior,a iuuenis,Vitupero,a vitium, quod a vito, Humanus, humor, ab humus, Iocundus, a iocus, vel si per u placet scribere a iuuo, Bimus,a bis,Nonus,a nouem,Denus,a decem. Viginti,a bis decem,Brachium, a Βραχύς, cepa vel a καῖφαλὴ vel capit. Totius,a tot,Trinus, a tribus, Italia, ab ἰταλός, Macero, a Macer, Nequam, a nequeo, Secius, a secus, Ceritus, aceres, Pedor,a pede, Feralis, a fero, Iugerum,a iugo, Gradiuus cum producit primam, a gradu, Rete,a retineo.

La seconda d'alcune breui dalli Primitiui lunghi, come Dŭx, dŭcis, a dūco, Dicax, Maledicus; Caussidicus, a dico, arena,& arista, ab areo, Lŭcerna,a lūceo, Fides, a fio, & dicitur,vt fiat,quod dictum est,perfidus,a Fido,Stabulum , & stabilis, a sto, Titulus, a tutando , nam Tutulus antiqui dicebant, Munus, a mano, Sopor, a sopio, Disertus,a dissero, Fragor, & fragilis, a frango, vadum,

dum,a vado, Noto, a notu, Nato, a natu,vir,viri,a vis, Mamilla,a mamma, Siquidem,a ſi, & quidem, bubulcus,a bubus, Sigillum,a ſignum,Poſui, a pono,Genui, a gigno,Tigillus,a tignum,Strigillis, a ſtringo, Farina, a farre,offella,ab oſſa,Sagax, a ſaga,acerbus,ab acer ad iectiuo, Lotium,a lotu Fatuus,a fatus, curulis,a curru. Ligula,a lingua,vitium,a vito,odium,ab odi.

De præpoſitione.

Quanta eſt appoſita tanta eſt compoſita præpos
Fortes inermis erit timidus ſi pugnat in hoſtem
Ab ſub,ad ob, con re,iacio producito primam
In ſi componas,viridis ſe ſubicis alnus.

Della prepoſitione.

La prepoſitione tanto ſimplice quanto componendola con altro, come in ſemplice breue inermis *reſta breue* ab,ad,ob,ſub, in re,con, cum iacio compoſita producuntur, vt abijcio a in i, mutata, e, de, præ producuntur, di quoque longatur, præter in Dirimo, & diſertus, item producitur vt profero, præter procella profugus, proficiſcor, propero, profecto profundo,profiteor,&c.

Re ſemper corripitur,vt refero,ſed in carmine ſcribas repperi,rettuli, reppuli, relligio, relliquiæ gemina conſonante,in proſa vna tantum.

De vocali,ante alteram vocalem.

Vocalis breuis eſt ſi protinus altera poſt ſe.
Conſequitur, tantum verbis id crede latinis.
Sum pius Aeneas,fuimus Troces,fuit ingens
Produc in Græcis,fio nunc excipe lector.
R,niſi coniungat fieri breuis eſſe putatur.

Della vocale auanti l'altra vocale.

Vna vocale auanti l'altra è breue nelle dittioni latine, come

mĕus, mĕa, tuŭs. &c. *ma non nel greco, come* troes, *fuora, che in* Fio, *oue è lunga, fiam.* fiet, *eccetto, seguendo R, che allhora è breue, come* fieri, fierim, *sono ancora lunghe* Diuis, dia, diū, *& li uocatiui delli nominatiui in* ns, come *o Cai, o Pompei.*

De exemplo.

Quanta sis exemplo oernas tu syllaba prima
Carmine qui longo cecinerunt docta poeta.
Sit pĕcŏri, atque ăpĭbus, quanta experientia parcis.
Iuniperi grauis umbra nocent & frugibus umbra.

Dello essempio.

Per essempio de degni poeti, si conosce la sillaba, non essendoui altra regola, come pĕcus *&* apĕs *la prima breue per essempio di Virg. come di sopra cosi* frūges *lunga per essempio.*

Primarum sillabarum communium aliquæ auctoritates.

Et penitus toto diuisos orbe britannos. Virg.
Nam quid britannis cęlum differre putamus. Luc.
His Cacus horrendū Tyberrino gurgite monstrū. Ouid.
Cacus auentinæ timor, atque infamia syluæ. Ouid.
Tergeminamq; Hecatem tria virginis, ora diana. Virg.
Exercet diana cohors, quam mille sequute. Virg.
Hunc augustus agens italos in prælia Cæsar. Virg.
Contecta sternit iaculo, volat itala cornus. Virg.
Et alia multa quæ passim leguntur apud illustres poetas.

Essempio delle prime sillabe communi.

Trouarete molte sillabe appresso di poeti lunghe, & breui quel le medesime, & in queste basta l'essempio loro, come in questi essempi si vede.

De primis syllabis regula cognoscendis.

Producunt primam bissyllaba a Temporis acti
Legi vel alui, veni, vel vidimus ipsi
Excipe quippe bibi dedimus fidimusque scidique
Et stetimus tulimus pariunt quæ protinus ista
Et bibo, cum findo, do, scindo, Tolloque sto, stat,

Corripe

Corripe quæ geminant elapſum tempus, vt iſta
Et cecidi, peperi, tetigi cum fallo feſelli.
Pendeo cum tendo pungo tundoque momordi
Si qua manent etiam breuia ſic temporis acti
Primam compoſitum ſeruat ſic ſimplicis oram
Longa ſupina Tene. vt motum cretumque ſubinde
Syllabæ ſi fuerit bis ſyllaba corripe pauca
A, queo ſume quitum Si, ci, Sa, Lique, Da, Ra, Ru,
Syllaba quanta manet præſentis Tanta ſubinde
Cætera tam remanet prorſus coniunge ſupina.
A, Dò, De, Demus, Detis, Demurque, Sequenſque,
Atque Dabor reliquum ſi da, vel ſumpſerit ante,
Corripe bi triuium ſi tu componere cures.

Della Regola.

Li preteriti perfetti di due ſillabe con li deriuatiui da quelli hanno la prima lunga, come lēge, lāui, *Togli ſolo* bībi, sīdi, ſcīdi, tulī, dēdi, ſtēti, *coſi per contrario li preteriti creſciuti hanno la prima breue, come* cēcidi, a cado, pēperi, feſelli, mōmordi, *& coſi li ſupini di due ſillabe hanno la prima lōga, come* mōtum, crētum, *eccet.* cī, quūm, sītum ītum, tā ium, lītum, dītum, ſtē um, rātum, rītum, cītum, *ancora* De à Do das *e longa come* Detur, *& gli altri, ma Da è breue, tanto antepenultima quanto penultima;, come* dāmus, dātis, dāris, dāmur, dābam, dābo, dārem, dāre, dātum, *& con li compoſti ſuoi, ancora le prime, & medie ſillabe delli nomi proprij ſono a beneplacito, oue non è ferma regola, o vſo di poeti, o eſempio. Similmente* bi *&* tri *compoſti, ſon breui, come* bīceps, triuium, *coſi li ſinereſi ſon longhe come* nil pro nihil, mī pro mihi, phæion ton pro phaetō

De media ſillaba.

Ecce modis ſeptem media hæc tibi ſyllaba conſtat
Accentu, Pos, Dif, Dimi, Reg, Vocal, & exem.

Della media ſillaba.

La ſillaba di mezo ſi conoſce per ſette modi, per accento,

per positione, per distongo, per diminutione, per regola, per vocale auanti l'altra, & per essempio. Et perche per la medesima ragione si conosce la positione, il distongo, l'essempio, & vna vocale auanti l'altra nella media, & vltima sillaba come nella prima, però si parlerà delli tre solo auisando solamente, che nella vocale auanti l'altra si lungano le vocali pure delli genitiui, & datiui della quinta declinatione, come rei, diei, *& cosi son communi* vnius, illius, *cosi anco* Aeneius,a,um,& in ius,vt dius, a, um, *& li vocatiui del li nomi* in ius, vt Caius Cai. Pompei, &c. *Si dirà adunq; dello accento della diminutione, & regola.*

De medij syllabis accentu,vel deriuatione cognoscendis.

Accentus duplex breuis est,& longus in arte.
Vel Aeri,credas si primum noueris illud
Victorinus erit longum victoris ab arte
Hectoris Hectoreus demonstrat syllaba quanta.

Della media sillaba da conoscersi per lo accento, o deriuatione, come alcuni dicono.

Lo accento è in due modi breue come Tabŭla, *& longo come,* natūra, *o, deriuatione, come* victorinus, To, *è lungo, perche* victōris, *onde si deriua* victorinus, *e lungo, & cosi* Hectŏreus, To, *e breue, perche* Hectŏris, *è breue, & cosi di simili deriuatiui.*

De medijs syllabis diminutione,seu declinatione cognoscendis.

Noueris,ante Penu,si in penultima reddes
Quanta sit,in triplicem,vel tu deducere sillab.
Curabis dominus,quod monstras Temporis vsus
Imminuens,flectens,cernes penultima quanta.

Di conoscere la media sillaba per diminutione, o secondo alcu ni per declinatione.

Si conoscerà la quantità della media sillaba, per diminutione, o declinatione, se la antepenultima sillaba si ridurrà in penultima, come amauĕrimus,mā in amāui, vĕl in amauērim, *cosi* carminibus in carmini, dommōrum in dominus,

nus, *cosi* altitonantis, clandestiorum, in altitōans, & clandestinus.

De medijs syllabis regula cognoscendis.
Regula quanta fiet triplici ratione videbis.
A, E, O, crescenti poterit producere casu
Musarum, quorum, dominorum sicque dierum?
I, V, corripias manibus verubusque tribusque.
ARCEO crescenti liceat producere verbo.
Monstrat amabo tibi, sed do contraria signat,
Post E, si sequitur R non longare memento,
A, præter perfec. in Deri legerat in Di.
I, V, corripias crescenti denique verbo.

Della media sillaba da conoscersi per regola.

Si conosce per regola la media sillaba per tre modi, primo A, E, O, *nelli casi che crescono, sono longhi, come* musārum, diērum, dominōrum.

I, & V, so breui, come iribus, verubus, *eccettuati* Sāmnis Sāmnītis, Delphīnis, Tellūris, *& simili nelli cui obliq,*

I, & T, son lūghi, Secundo A, E, *nelli verbi, che crescono sono lūghi, come* amāmus, amàbo, amāre, *cosi* docuemus, *& simili, fuora che* dabā, dabo, *come nella prima sillaba s'è detto, cosi anco* amemus, demus, legebam, docebo, audiēmus. *Ma quando doppo E, seguita R, nelli deriuatiui dal preterito perfetto dello indicatiuo, si breuia, come* amaueram, lēgeram, docuēram audieram, *& similia.*

I, & V, son breui, si come legimus, posūmus, volumus, *fuora che nella quarta coniugatione* vt audīmus, audīre, *& in* Volo, vt velimus & in Sum, vt Sīmus, possīmus, *oue, I, è lungo, ancora in tutte coniugationi le prime, & seconde persone delli plurali del subiuntiuo* rimus, ritis *sono breui*, i, *come* amauerimus, *& simili, ma nel futuro del subiuntiuo sono lungi, come* amauerīmus.

Tertio, li supini in atum, ò in itum dalli preteriti perfetti in ò, in ui, hanno lunga la penultima, come vocāui, vocatum, cupīui, cupitum, *& simili.*

Quarto

Quarto I, nella compositione si breuia come agricola, contimanus, *ma sì lunga* in qualícunq; &, quanticunque, tantidem, vbique, plerique, ma vndique è breue.

Quinto le penultime sillabe nelli deriuatiui auanti, Tas, vt pietas *si breuia, & cosi* dus, vt floridus, *& li diminutiui in* lus, vt vrceolus, *nelli verbali* in lis, come amabilis, vtilis, *cosi auanti Cen, come,* Fidicen, tubicen, *& simili fuora che tibicen lungo. Sesto è lungo la penultima, nelli deriuatiui auanti go, come* virago, caligo, *fuor che* ligo, *ancora è lungo auanti Do, come* dulcem do. *auanti Ar, come* puluinar, *& auanti* Nas, *come* Arpinas, *auanti* Ris, *come* Militaris, *auanti* Nus, *come* Iustinus, Romanus, *fuor che* Santinus, & Hyacinthinus, christallinus, sic diutinus, Serotinus, *& simili.*

Settimo auanti bilis *è breue come* Flebilis Stabilis, *& cosi auanti* Lis, *come* Facilis, Docilis, *& simili.*

A, auanti Bulum, *è lunga, come* conciliabulum, *fuor che* Stabulum, *cosi auanti* Cundus, *come* iracundus, Iucundus, aiutum supino, *il resto leggere. Quintiano de Metro.*

De vltimis sillabis.

Sillaba nempe modis cognoscitur vltima, Ternis.
Per diphton, regu. propera sic nosse sequentem.
Longa fit in posita, Diphtongo sillaba, quæque
Seu fuerit prima, aut media, aut nunc vltima constans.

Delle vltime sillabe.

Del l'ultima sillaba se conosce la quantità per tre modi, cioè, per Positione, per Dittongo, per Regola.

Ogni sillaba si fa lunga per positione, per dittongo, o prima, o media, o vltima che sia, come amans, felix, Thesus, *però se parlarà solo della regola.*

De vltimis syllabis regula conoscendi.

A, C, I, N, AS, ES, OS, V, produc singula sint,
Vltima tu poteris breuiare sequentia cuncta.
Excipies numeris, quæ nec subiunximus isti.

Delle

Delle vltime sillabe, Le quali se conoscono per regola.

Nota che le voci, & parole, che finiscono in ciascuna di queste lettere maiuscole, cioè, in A, in C, in I, in N, in As, in Es, in Os, in V, sono lunghe, (eccettuate alcune, come di sotto si mostra) quelle altre che non finiscono in queste lettere, cioè, in A, C, N, As, Es, Os, V. saranno breui, come li finiti in B, in D, in L, M, N, & simili fuora che quelle terminano in o, le quali son communi, eccettuati alcuni come di sotto si vedrà.

A finita producuntur, vt ama contra, Musa.

Exceptiones tres.

Casus, in A, breuis hic sextus quintusque repugnãt.
A rectis Græcis As, corripe genta, sed ipsæ
Communem ginta, quia sic ita, vel cuncta.

Delle sillabe le quali finscono in A,

Le sillabe finite in A, son lunghe come amam, cõtrã, à musa.

Questa regola ha tre eccettioni.

Tutti i casi in A son breui, come nautã, *fuora che li ablatiui, & vocatiui, li quali vengono dalli nominatiui Greci in* as, *come* hic Aeneas, o *Aenea, son breui* in genta, *come* lexcẽta, *ma in* ginta *son communi come* triginta, *breui ancora,* quia, ita, vt, puta, postea, *ma li Greci* in *A longhi come* ne meã Tegeam *si dilungano.*

De terminatis in C.

C, finita producuntur, vt fac, dic, Halec.

Exceptiones duæ.

Corripies donec, lac, nec, communia pone,
Hic quæ sed aduerbi producas cætera post hac.

Delle sillabe che finiscono in C.

Le sillabe finite in C, son lunghe.

Questa regola ha due eccettioni.

Si breuiano, nec, donec, lac, Hic pronomen, *è commune, ma* Hic aduerbio, *è lungo.*

De terminatis in I.

I, finita producuntur vt Domini, Patri, dixi.

Ex-

Exceptiones tres.

A Græcis Patrius præbens Dis, Dos, vè Datiuus.
Corripis, & mihi velque tibi sibi semper ibiuè
Communes habeat, nisi, vel quasi corripe semper.

De finitis in I.

Li finiti in I, son lunghi come domini, Patri,

Questa ha tre eccettioni.

Li finiti in I, i quali vengono dalli nomi greci, li cui genitiui singulari fanno in os, *ouero* is, *son breui. si come* palladi, Phillidi, o Phylli, Amarylli, o Pari, o Alexi, ancora mihi, tibi, sibi, vbi, ibi, *hanno la prima breue & l'vltima commune.* Nisi, & quasi *son breui.*

De terminatis in N.

N, finita producuntur, vt Pean, Hymen, quin.

Exceptiones tres.

Hic breui a forsan, vel forsitan, attamen exin
In, vel, an atque viden; post Ilion, ac Pœlionque
Qartus in in, breuis est, vt Tigrin Thesin cihisin
Fœmines quartus dans an breuiatur eginan
Nomen, & ipse breuem dicas sic neutra subinde.
Cumque breuem videas, Patriū cōcrescere lector.

Delli finiti in N.

Li finiti in N, son lunghi, come Pean, Himen, quin.

Questa ha tre eccettioni.

Si breuiano forsan, forsitan, tamen, attamen, exin, in vel an vidē, illion, Pœiō; *cosi ancora li accusatiui ē in, o in An, da Greci, come* Alexīn, æginam, *cosi neutri in EN, come* nomen carmen, *il che si conosce per l'accento nella antepenultima del genitiuo, che cresce, come* nominis, carminis

De terminatis in As.

As finita producuntur, vt amas, musas.

Exceptiones duæ.

Corripe iu Pallas, dos, dis, si patrius effert.
Græcorum quartos plurales Aonas vna.

Delli

Delli terminati in As.

Li finiti in as, *sono lunghi, come* amas, musas:

Questa ha tre eccettioni.

Li nomi in as, *li cui genitiui fanno in* dis, o dos, *son breui come* Pallas, *ancora li accusatiui greci in* as, *di quelli nomi, li cui genitiui singulari fanno in* os, *se breuiano: come* Aõnãs, heróãs. De terminatis in es.

Et finita producuntur, vt doces, patres;

Exceptiones tres.

Plurales graium breuiare momento.

Sit, penes, inquies, es, cum compositisque suornm
Miles, & ipse breuis fueris penultima crescens,
Hæc nunc excipimus, paries, scabies, spes,
Resque, ceres, & Pes iunguntur compositiua.

De li finiti in es.

Li finiti es, son lunghi, come doces, patres.

Questa ha tre eccettioni.

Li nominatiui greci in es, son breui, come Naiades, Traces, Ciclopes, *cosi ancora li nomi in* es, *li quali abbreuiano la penultima del genitiuo, che cresce, come* miles, diues, segies, etis, *son breui: fuora che* ab es, ceres, fides, res, pes, partes, spes, *li quali son lunghi: ancora* es disum, est, inquies, *ma* edo, es, *è lunga.*

De Terminatis in os.

Os finita producuntur vt viros, exceptiones duæ,
Os tamen ossis habens breuiandum vt compos, & impos,
Græcorum genitum, sicut chaos, ilios atque.

Li finiti in os son lunghi, questa ha due eccettioni.

Os ossis, compos & Impos *son breui, & li genitiui greci come* Chaos, Ilios &c.

De terminatis in V.

V, Finita producuntur, vt cornu,
V, longum semper producas candide lector.

Delli finiti in V.

Li finiti in V, son lunghi: vt cornu spiritu.

Questa

Questa non ha eccettione alcuna.

De vltimis corripiendis.

Ordine B, D, T, M, O, L, E, R, I, Siam V S breuiato.
Finita in qualibet harum literarum corripiuntur.

Delle vltime sillabe, le quali son breui.

Tutte quelle sillabe, le quali finiscono in qual si voglia di queste lettere. come di sopra, si breuiano eccettuati li infrascritti,

De terminatis in B, D, T.

Corripe B, D, T, nisi pos, vel sincopa, Diphton.
Impediant, quod obit haud, aut iam constat, vt infra
Magnus ciuis obit, & formidatus othoni. Iuuen.

Li finiti in B, D, T, vt, ab, ad, sit.

Si breuiano se non li impedisce la positione, la sincopa, o diftongo, come amans, aut, haud, fumat sincopa, & obis pro obiuit.

De terminatis in ò,

O finita sunt communia, vt doceo sermo.

Exceptiones quinque.

Cunctaque do, sto, tu monosillaba dicito longa
Producunt breuiantque simul plu syllaba verba
Ablatosque datos sic Sapho iungitur Echo.
Illico corripies modo, mutuo, cum cito semper.
Sic duo vel scio corripies, communia quando.

Li finiti in o, son communi, come, *amo, sermo,*

Questa ha cinque eccettioni.

Le dittioni d'vna sillaba chiamate monosillabe in o, son lunghe, come Do, Sto, *& ancora li dattiui, & ablatiui in o, come* huic viro a, viro, *cosi ancora son lunghi li Greci per* omega, *come* Didô, iô, e chô, *fuor che* ego *il quale è sempre breue, cosi* illicô, modô, muto cito, *& ancora* duo, & scio, *che son breui, ma quando,* fero, ergo, profecto, *indifferentemente se ponno.*

De terminatis in L.

L, finita corripiuntur, vt animal, mel, consul.

Ex-

Exceptiones tres.

Sol, nil, producens Gabriel siue Michael,

Li finiti in L, son breui, come mel, consul.

Questa ha tre eccettioni.

Sol lunghi, sol nil, a nihil, *& li barbari in L, come* Daniel, Gabriel.

De terminatis in E.

E, finita corripiuntur, vt mitte, scribe, omnes.

Exceptiones quinque.

Me, te, se producuntur, e monosyllaba præter
Ipsaque pro & cum ne pro an, produc græca per æque
scilicet declinationes i ablatiuum i coniungito.
De quinta sextum fame Tabeque coito
Vocatiuum abl.tiuum.
Et quintum sextum Graium longare momento.
A dandi casu deducta aduerbia produc.

f. coniugationis.

Atque fere, ferme, quare imperatiua secundæ.

Li finiti in e, son breui, come mille scribe.

Questa ha cinque eccettioni.

Li monosillabi in e son lunghi, come me te, se, *fuor che* que, pro, & ve, pro, vel, ne, pro an, *si dilungano li grcci in e come Penelop. o Anchise, ancora li ablatiui della quinta declinatione, come* dīe, fīde, *cosi ancora li imperatiui della seconda coniugatione, come* dōc monē, *ancora li aduerbi venuti dalli adiettiui, come* doctē, valdē fer, *fuor che* ben, & malem.

De terminatis in R.

R. finita corripiuntur vt Cæsar amor.

Exceptiones duæ.

Semper R electior correpto, vt Cæsar, & acer,
Caracter, crater, stater longabis, & aer.
Cur, fur imber, æther, panther, sic quoque far, lar,
Ter, Nar, par, dispar, vel compar compositiua.

Cor

Cor commune leges mox cætera corripe lector.

Li finiti in R, son breui come Cæsar, amor.

Questa ha due eccettioni.

Si breuiano caracter, crater, stater, aer, cur, fur, imber, ether, panther, far, lar, ver, nar, par, *con li composti, ma* cor, *è commune.*

De terminatis in is.

Is finita corripiunt, vt patris, ignis.

Exceptiones sex.

Producto legens, quibus est, penultima crescens
Longa datur Patrio samnitis vt offert.
Cæsus in Is longus pluralis semper habetur.
Verborum quartæ, vel vt audis vltima longa
Producunt fueris dederis tulerisque Poetæ
Longa velis malis, sis verbum, & compositiua.

Li finiti in Is, son breui come patris, ignis,

Questa ha sei eccettioni.

Li datiui & ablatiui in Is, *come* his, viris. *&* a viris *così* queis pro quibus: omneīs, *ma si scriue per ei difrongo come* omneis: queis: *di più, quelli, che dilungano la penultima del genitiuo crescete lunghi, come* delphin, delphinis, samnis, samnitis, *ancora le monosillabe in* is, *come* vis, sis, *fuor che* is, quis *nominatiui, &* mis, tīs, & aīs, *che se breuiano: son lunghe ancora le seconde persone del presente del Indicatiuo della quarta coniugatione: come* audis, nescis, *son lunghi ancora* sis & velis *con li suoi composti, ancora le seconde persone del singulare del futuro del subiuntiuo, come* dederis, legeris: *& alle volte se trouano breui.*

De terminatis in Vs.

Vs finita corripiuntur, vt Didus amamus.

Exceptiones quatuor.

Longantur monosyllaba semper susqueuè plus tus.
Tellus, & virtus quibus est penultima crescens.
Quartæ sing. Patrij, plurales tresque sequentes.

Sint

Sint longi Græcum patrij, Didusque, Calipsus.

Li finiti, in us, *son breui come* Deus, amamus,

Questa ha quattro eccettioni.

Si longano li monosillabi in us, *come* plus, tus, mus, rus, sus, *& similia, ancora quelli che longano le penult: del genitiuo crescente, come* tellūs. tellūris, virtūs, virtūtis: *& cosi ancora li genitiui Singulari, & li nominatiui accusatiui, vocatiui plurali della quarta declinatione come* huius, visus, hi visus, hos visus: o visus, *& ancora son lunghi li genitiui venuti dalli nomi greci in* omega: *come* Didò, didus, Calipso, *genitiuo* Calipsus.

De quatuor dissilabis pedibus.

Pyrrichius primo breuibus mihi crede duabus,
Quod constet: binis longis spondeus habeto;
Quodque breui prima, longa post inde secunda
Constet Iambus: Item Trochæus longa breuisque
Syllaba profertur; reliquum sic cernitur infra.

Delli piedi delle sillabe.

Il pirrichio consta de due sillabe breue, Come Deus?

Il spondeo se fa di due sillabe lunghe, come Felix;

Il Iambo ha due sillabe, la prima breue, & la seconda longa, come ămant.

Il Trocheo consta di due sillabe, la prima longa, & l'altra breue; come ōmĕn.

De pedibus Trisyllabis.

Dactilus ex longa breuibusque duabus habetur:
Tribachus ex ternis breuibus constare videtur.
Bacchius ipse breui constat longisque duabus.
Constat Anapæstus breuibus mihi crede duabus.
Vltima sed longa est pictas vt monstrat abundè.

Di alcuni piedi di tre sillabe.

Il dattilo consta di tre sillabe, la prima longa, & le due breui, come cārmĭnă.

Il Bacchio consta della prima breue, & le due longhe; come ămābāt.

Il Tribacho consta di tre sillabe breue come Cĕrĕrĕ.

L'Anapesto consta di tre sillabe, le due breui, & l'vltima longa, come dŏmĭnos.

De exametro.

Carmen heroicum cum sex pedibus constet, quod etiam exametrum dicitur in primo, secundo, tertio, & quarto pede, spondeum vel dactylum promiscue recipit. In quinto dactylū, in sexto vero spondeū vel Trochæū cū vltima cuiusque carminum generis syllaba sit cōis, vt

Ouid. Ingenio tamen ipse meo comitorque fruorq;

Virg. Arma virumq; cano, Troię qui primus ab oris.

De Pentametro.

Pentametrum carmen quinque pedibus constat in primo & secundo pede spondeum vel dactylum indifferenter admittit; post hos sit cæsura vt plurimum longa: deinde sequuntur duo dactyli, & altera cæsura, vt Ipse foras, & te falsa videre puta.

De carmine Sapphico.

Carmen Sapphicum quinque pedibus conficitur, in primo trocheum recipit, in secundo spondeum, in tertio dactylum, in quarto, & quinto trochæum, Adoniū constat dactylo, & spondeo, vt condidit vrbem.

Hor. Crescit indulgens sibi dirus hydrops.

De carmine Phaletio.

Carmen phaletium cōstat quinque pedibus primo spondeo, & Trocheo, secūdo dactylo, tertio quarto, & quinto trocheis, vt

Catul. Cui dono lepidum nouum libellum.

De Iambico dimetro.

Iambicum dimetrum constat quatuor pedibus, & eo splēdidius si solis Iambicis perficiatur, interdum locis imparibus spondeum recipit, vt

Prudentius. Suum quibusque reddito sic.
Vexilla regis prodeunt.

De

De Iambico trimetro.

Iambricum trimetrum constat sex Iambis, vt

Horat Bea,tus,il le qui procul,nego,cijs.

DE CARMINE ANGVINEO.

Huiusmodi genus Carminis constans eisdē pedibus,quibus elegiacum, similitudinem gerens anguis in compositione, Anguineum appellatur.Cū pes primus exametri & vltimus Pentametri, Capiatur in singulis versibus, & id per singulos pedes successiue seruatur, ad finem vsque, vt

HIER. CAPH.

Pectore Pympliades Terris ve viribus olim
Plane sic quantum carmine dogma pari.
Disce quod Anguineo valeas constare honesti
Omnibus Ingenij sic docuere Puer.

In questa sorte di versi anguinei, si piglia la prima parola dello essametro,& l'vltima del pentametro,& cosi si và seguendo da verso in verso fino all'vltimo a modo di serpe,come

Pectore pari disce puer,
Pympliades dogma quod docuerit,
Terris carmine Anguineo sic
Et quantum valeas ingenij
Viribus, &c.

Hieronymi Caphari Anguineum Car. Ad Franciscum Poetam egregium.

Mittendo versus Ignotum noscere lætus.
Commendat poteris nomine sæpe tuo.
Vates innumeros facie studiosus amicus.
Franciscum Venetum versibus ipse φιλ.

Andreas Contarenus patritius Venetus.
Ad Iotarium.

Carmen hoc vtrinque sensum habes,sed diuersum.

Doctus non infans verax non haberis
Qui laudes nunquam crimina nempe meres.

Te decoras pietas, nunquam fallacia pernix.
Namque pijs charus, nec scelus esse cupis
Diligeris iustis non es tu inuisus honestis
Quippè fide seruis nec petis ipse probos
Carmina si vertas facile cognosceris ipse
Te qualem deceat, carmina recta mouent.

De vsitationibus Carminum generibus, & eorum nomen elaturis pro fueris sit latis dictum.

DE ARTE METRICA

COMPENDIOLVM.

Itteræ latinæ sunt vigintiduæ. A, b, c, d, e, f, g, i, i, i, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, u, x, z.
Hæ scinduntur in vocales, & Consonantes.
Vocales sunt quinque, A, e, i, o, u.
Consonantes sunt decem, & septem. B, c, d, f, g, i, l, m, n, p, q, r, s, t, u, x, z.
Harum liquidæ sunt quinque. L, m, n, r, s, sed L, & R, potissimum vtimur.
Mutæ sunt octo. B, c, d, f, g, p, q, t,
Duplices sunt duæ x, & z.
Diphthongi sunt quinque, Ae, Oe, Au, Eu, & Ei, quæ græca est, vt Treis.
Omnis syllaba, aut est prima, aut media, aut vltima, aut lõga, aut breuis, aut communis, vt arma.
Arma, quota est? prima? quanta? longa? positione r, & m.

DE PRIMA SYLLABA.

Prima syllaba nascitur octo modis.
Positione, quæ longam facit syllabam, quæ fit tribus modis.

Primò, si post vocalem, duæ pluresve sequuntur consonantes vt arma.

Secundo si sequatur consonans duplex, vt sunt x, & z, vt axis, & gaza.

Tertiò, si I fuerit inter duas vocales, vt aio. Maior.

Compositione quando simplex componitur. vt lego, per lego, Mitis, Immitis.

Deriuatione, vbi tanta est deriuatiua dictio, quanta primitiua, vt amo, prima breui, sic amor, amicus, & similia. primam breuiant, deriuatione ab amo, sed habet aliquas exceptiones, vt in Metro patet.

Diphtongo, quæ ferè semper producitur, vt Cęlum.

Præpositione, hæc tanta est in simplici, quanta in composito, vel tanta in appositione, vt A, longa est, quanta in compositione, vt amaueo, auerto.

Vocalis ante alteram vocalem in latinis dictionibus semper corripitur. vt meus, tuus. nisi in dius, dia, dium, & fio, quæ longatur, nisi r, sequatur, vt fierem, fieri.

Exemplo, cum cæteris deficientibus regulis, ad probatissimos Poetas confugimus, ut virum producit primam, vt Arma, virumque cano.

Regula, qua omne præteritum, & supinum bisyllabum producit primam, vt legi, vidi, motum, visum, præter bibi, fidi, scidi, tuli, dedi, & steti, sic rutum, ratum, satũ, patum, & similia. Item omne præteritum geminatum corripit primam, vt pepuli, fefelli.

DE MEDIA SYLLABA.

MEDIA syllaba est, quodcunque inter primam, & vltimam syllabam continetur, vt Carmina virtutibus.

Hæc cognoscitur, septem regulis.

Positione, quæ semper est longa, vt Capillus, Metellus.

Diphthongo, vt comædia.

Vocali ante alteram Vocalem in latinis dictionibus quæ

breuis est, vt gloria, Filius, præter vnius, solius, ipsius, nullius quæ sunt Communia.

Accentu, q duplex est Breuis vt tabula, longus vt natura.

Diminutione, si imminuendo, antepenultima syllaba fiat penultima, vt amauerimus, amauerim, Carminibus, Carmina, perlegerunt, perlegi, sic etiam confugiendo ad primitiuum ex deriuatiuis plurisyllabis. vt Victorius; to, cernitur productum in victoris, si Iustinianus in Iustinus.

Regula, qua tribus modis cognosci potest syllaba.

Primo.

A, e, o, in casibus crescentibus producuntur, vt mularum, diebus, dominorum.

I, & u, corripiuntur, vt manibus, verubus, excipiuntur, samnitis, telluris & huiusmodi.

A, e, in verbis crescentibus producuntur, vt amemus, doceamus, præter damus, dabam, dabo cum compositis. Item amemos, docemus producuntur, sed e frequẽter, in deriuatiuis à præteriti, corripitur vt amaueram, amauero.

Supina in atum, & itum, à præteritis perfectis in aui, & iui producuntur penultima. vt amaui, amatum, cupiui, cupitum, sic petitum, sepelitum. Sic, I, in compositione, mediam corripit, vt agricola, ensifer. sed in verbis quartæ coniugationis in præsenti indicatiui modi producitur, vt auditis.

O, producitur, vt amatote & legitote.

Exemplo, cum nulla alia succurit regula, tunc poetarum. Exemplo vtimur, vt matutinus. tu longa est, exemplo.

De vltima syllaba.

Vltima syllaba cognoscitur tribus modis, positione, Diphthongo, & Regula.

Positione, vt amant, aiax, vt in prima syllaba diximus.

Diphthongo, vt Musæ; Theseus.

Regula

Regula qua,quæ, sunt vltimæ producendæ quæ vt corripiendæ, liquido patet.

De vltimis producendis.

A, finita producuntur,præter causalia, exceptis Ablatiuis & vocatiuis, a nominibus in as, vt a poeta,o ÆNEA, in ginta,vt triginta sunt communia, & in ginta vt quadringenta breuia.

C, finita producuntur ; vt alec, dic,excipe lac.nec,donec hic pronomen commune, hic aduerbium producitur.

I,finita producuntur. vt pani,dixi, exceptis mihi,tibi,sibi, vbi,& ibi,quæ primam breuem & vltimam communē habent,Item breuiantur nisi, & quasi & datiui, & vocatiui,a nominatiuis græcis in Is,vel As,vt Daphni,palladi.& Daphnis,& pallas,breuiantur.

N,finita producuntur, vt Non, præter accusatiuum græcorum in an,vel in, vt Iphigenian, Prochin.Idē in on, vt Pelion. Item natura corripientia penultimam genitiui crescentis,vt carmen.breuiantur quoq; forsan,forsitan,in,vel an,viden,satin,& huiusmodi.

As finita longa sunt, vt amas, musas, excipe græca,quorū genitiuus singularis terminatur in as, vt Pallas. Item excipe accusatiuos plurales græcorum in as, vt Virg. Aonas in montes vt duxerit vna sororem, Cycladas, & similia.

Es,finita producuntur, vt patres doces exceptis corripiētibus penultimam genitiui crescentis, vt miles, eques, & huiusmodi. ab his excipe cespes cum compositis, sic paries.aries,& quæ habent in an,& es,quæ breuiantur. Item corripe pimpliades,arcades,aonides,&c.

Os finita longa sunt,vt doctos,heros exceptis græcis neutris vt argos, os,ossis, sic compos & impos & genitiuis græcorum in os à nominatiuis in as breuiantur vt pallados, chaos.

us, vt mus, rus, fus. Item producentia penultimam genitiuis crescentis, vt virtus. Item producuntur genitiui sing. quartæ, declinationis, & eiusdem nominatiui, accusatiui, & vocatiui plurales, vt manus.

De communibus syllabis.

Syllaba fit communis, si post vocalem sequatur muta, deinde liquida, vt patres, vbi pa communis, est. sic Cyclops, catedra, tenebræ, latebræ. quæ in soluta oratione, breuiantur, vel si syllaba in vnam desinat consonantem, vbi fit pentimemetis, quando post duos pedes, & emis, syllaba breuis producitur, vt

Omnia vincit amor, & nos cedamus amori.

vel fit eptimemetis quæ fit post tres pedes, & semis, vt

Cum muros arcemque procul & ara domorum. sic quoque cum vocalis sequitur diphthongum. vt musæ, Aonidos, vbi longa est, insulæ Aonio in magno, quas dira Celeno. Virg.

Stiptibus duris agitur: sudibusue præustis.

Item cum nudas vocalis, vocalem sequitur, vt o Ego infelix, vbi lunga est.

De carmine exametro.

Carmen exametrum constat sex pedibus. f. Dactylis & spondeis, vt

Hanc tua Penelope lento tibi mittit Vlisses.

Dactylus constant tribus syllabis prima longa, & duabus breuibus, vt carmina.

Spondeus duabus longis. vt fęlix.

Hi pedes sic distribuuntur, quintus locus dat dactylo, sextus spondeo, reliqui sunt communes, vt libitum fuerit.

De carmine pentametro.

Carmen pentametrum constant quinque pedibus. f. dactylis, & spondeis, quatuor integris, & vno conciso quod si ex duabus syllabis, vt Nil mihi rescribas attamen ipse veni.

Hic

HIERONYMI CAPHARI ENCHIRIDION DE ORTOGRAPHIA.

Orthographia est Syllabarum, ac Dictionum recta scriptura, pro litterarum potestate ab auctoribus obseruata.

DE LITTERA N.

N, primum vertas in M, cum Bi, Pi, Mus, ante.

Declaratio.

Ante, Bi, Pi, Mus, id est ante B, P, M, vertas N, in M, vt imbuo, amputo, immitto.

DE LITTERA Q.

Vocales duplices poscit Q. postque notato.
Deque feret nunquam, sed C, post terga locabis.

Declaratio.

Q. requirit post se duas vocales, vt Aqua equus qui, que quod, & prior euanescit, & non patitur ante se D, sed c, vt Acquiro, pro adquiro, Quicquid, pro quidquid,

DE Ab, Ob, Sub.

Ab. mox, Ob, vertas sub, C, Rum, Pa, Mus, amussim.
E G, nec Asporto, non aufert Aufugioque.

Declaratio.

Ab, Ob, Sub si componantur cum dictionibus incipientibus a Rum, idest R. Pa. idest P. Mus idest M, & similiter C, F, G, vertas B, in suas litteras, vt Surripio pro Subripio (Exceptis, Subrogo, Abruo, Obrepo, & similia) Suppito pro suppeto, Ommutesco pro Obmutesco, sufficio pro Subficio, Suggero pro Subgero, excipiuntur Aufero, & Aufugio, in quibus, B, in V, mutatur, & in Asporto B, in S, in Omicro, & operio B, eliditur cum cæteris manet, vt Obduro, Obloquor,

DE

DE EA.

Ce, Fi, Gras, Li, Nis, Pi, Rus, Sa, T, adq; resumit.

Declaratio.

Ad quoties componitur cum incipientibus a Ce, Fi, Gras, idest à C, F, G, & sic per singulas primas literas L, N, P, R, S, T, vertitur in D. in sequentem literam, vt Accurro pro adcurro, affero, pro aufero, aggero pro adgero, alludo pro adludo, adno pro adnuo, appeto pro adpeto, arrideo pro adrideo, assurgo pro adsurgo attraho pro adtraho. Et nota quod geminæ consonantes, D, adimunt, cum illis præcedit, vt ascendo, ascribo, pro adscendo, pro adscribo.

DE IN, & CON.

In, Con, le, Mu, Res, compones, omnia vertas.

Exempla.

In, & Con, cum incipientibus a Le, Mu, Res, idest, ab L, M, R, mutant, N, in suam literam, vt Illiteratus, pro Inliteratus. Immito, pro Inmito. Irruo pro Inruo, Golludo pro Conludo. Comitto pro Conmitto. Corruo pro Conruo. Cum alijs manet integra.

DE CON, & IN.

Vocalis iacet in Cohibet, cohit atque coheret.
N. G, permutant Ignoro, Cognita dicent.

Declaratio.

Cum incipientibus, a vocali perdit N, vt cohibet, Cohit, & similia, Excipiuntur comedo, & Comens, vbi N. vertitur in M.

N, mutatur in G, vt, Ignoto, pro Ignoro, sic Cognitus, Ignobilis, Ignosco. & ab his deducta.

DE DIS.

Dis, Ci, Fus, Gra, Pi, Quis, Si, Tis, ponere disce.
S, caput aduertas, F, Fundo monstrat vt ipsum.
Cetera vult Di. Iudicio tu coniunge Disertus.

Declaratio.

Dis componitur cum incipientibus a ci, Fus, idest C, F, C,

F, G, P, Q, S, T, & I, consonante, vt per, singulas primas litteras datur intelligi.

Exempla.

Discerno. Diffundo, in quo S, Vertitur in F, quod fit ab omnibus insipientibus ab F, disgrego, dispono, disquiro, dissuo, distraho, & disiungo.

Di, vero componitur, & cum aliјs, & cum consonante I, & G, vt diduco, diluo, diuerto, digladior, &c.

DE LITERA.

Lu, Na, Ma, Ris, Da, Vus, Iun, Ge, Bant, E sibi mutant,

Declaratio.

E, componitur cum incipientibus a Lu, Na, Idest ab L, N, M, R, D, V, I, G, B, vt eleuat, enabit, emergit, eripit, educo, euello, eijcio, edibit.

DE EX.

Conterit, Ex, S, sed ſ, si iam venit, abibit,
Excubat, exonerans, exponens, extrahit, exit,
Extruit, exanguis, excidit, & exeuit, expes.

Declaratio.

Ex, sequente vocali manet integra, vt exaro, exitus. Exuro, exopto, & huiusmodi.

Ex vero si componitur cum insipientibus ab S, eliditur, S, vt exãguis, exulo, exurgo, exequiæ, exequor, extruo. Sequente vero F, vertitur in F, vt effero pro ex fero efficio, pro exficio, Cum incipientibus verò à C, P, Q, T, remanet integra, vt excurro, expello, &c.

EXCEPTIO HVIVS REGVLAE.

Lu, Mi, Ne, De, Ge, Res, Is, V, composita nunquam.

Declaratio.

Ex non componitur cum incipientibus a Lu Mi, Ne, idest ab L, M, N, D, G, R, I, V. consonantibus, præter Ex lex, & exuro.

DE PRAEPOSITIONE DE.

Deus, Hinc, Li, Mu, Re, S, I, P, Te, De, iungere certat.

De-

Declaratio.

De componitur cum incipientibus a Deus, Hinc ideſt a, D, H, L, M, R, S, I, P, T, vt Deduco, Dehiſco, Deligo, Gemens, Derideo, Deſcendo, Deijcio, Depràuo, & Detraho.

DE TRANS.

Trans licet amittat De, Nos, l, forte ſequatur.

Declaratio.

Trans cum incipientibus a D, N, & I, conſonante, perdit Ns, vt traduco pro Tranſduco, ſic Trano, Traijcio. cum incipientibus ab S, abijcitur S, vt Tranſumo, Tranſendo.

DE, A, ABS, & AB.

A, M, V, Sis, Abs, Q. C, T, iam prouidus Abſque
Amitto, auello, abicondo, Abſcurrit: abſtineoque
Abluit, Abducent, Abrumpit Aberrat, Abundo.

Declaratio.

A cum incipientibus ab M, V, conſonante componitur, vt amitto, & Auerto.

Abs, cum incipientibus a Q, C, T, vt Abſque, abſcendo, & abſtineo.

Ab, cum vocalibus, vt Abactus, aberio, abij, abominor, abundo, & conſonantibus D, E, L, N, R, S, vt abduco, abſui, abluo, abnego, abrado, abſcindo.

DE PRO, & RE.

Pro, Re, us aſſumunt D, ſi vocalis adeſſet.

Declaratio.

Pro, & Re, Præpoſitione ante vocalem recipiunt D, vt prodeo, prodico, Redimo, Redintegro, Redeo, & hoc ne fiat hyatus. in Reddo duplicatur differentiæ cauſſa.

DE CIRCVM.

Circum vocalem vocitans ſic integra ſiſtit.

Declaratio.

Circum ſi componitur cum incipientibus a vocali ſeruatur integra, vt Circum eo, Circum aſto, Sed M, non

non profertur, quod non eſt, ſic in Circum venio vbi V, conſonans eſt.

DE PER, ET INTER.

Sępe per ac Inter A, vertunt, ſeque ſequente.

Declaratio.

Per. & inter, ſi L, ſequatur, interdum R, in L, mutant, vt Pelluceo, Intelligo, & quandoque retinent, vt Interluo, Perlego.

Nouem ſunt literæ, quæ Euphoniæ gratia interponuntur, Nonnunquam, cum vocabuli vis, & natura id nequaquam exigit, B, C, D, L, P, R, S, T, V, conſonans, vt ambio, Sicubi prodeſt.

Obliquis, Exptum, Dirimo, Identidem.

H, vocalis præponitur, vt Habeo, Hæreo, Hieronymus Homo, Huius. Conſonantibus verò poſtponitur, nec omnibus, ſed quatuor tantum, C, P, T, R, vt Chremes, Philippus, Thraſo, Pyrrus, ah, Vah, Oh.

Interẹctiones in aſpirationem deſinunt, quod facta eſt Apocope ab vha, Vaha, Oho, quibus vſi ſunt antiqui.

Joannes Monxe Meiraxa
possidet

HIERONYMI CAPHARI SALERNITANI,

GRAMMATICES EPITOME.

DE NOMINE.

Oeta est nomen, quia significat substantiam, & qualitatem propriam, vel communem cũ casu.

Nomini attribuuntur quinque.

Species, Genus, Numerus, Figura, & Casus.

Species nominum sunt duæ.

Primitiua, vt Mons. Deriuatiua, vt Montanus.

Genera nominum sunt quinque.

Masculinum, vt hic magister.
Femininum vt hæc Maria.
Neutrum, vt hoc Scamnum.
Commune, vt hic & hæc homo.
Omne, vt hic & hæc & hoc Fœlix.

Articuli nominum sunt tres.

Hic, Quod est signum generis masculini?
Hæc Fœmini. Hoc, Neutri.

Numeri nominum sunt duæ.

Singularis, vt hic magister, quia singulariter profertur.
Pluralis, vt hi magistri, quia pluraliter profertur.

Figuræ nominum sunt duæ.

Simplex, vt iustus. Composita, vt iniustus.

Casus nominum sunt sex.

Nominatiuus, Genitius, Datiuus, Accusatiuus, Vocatiuus, & Ablatiuus.

Declinationes nominum sunt quinque.

Prima desinit in genitiuo singul. in æ diphtongo, vt Musæ.
Secunda in i, vt Domini. Tertia in is, vt patris.

Quarta in vs, vel in v, vt Visus, & cornu.
Quinta in ei, vt Rei.

Nomina primæ declinationis in æ.

Nominatiuo hic poeta. genitiuo poetæ. datiuo poetæ. accusatiuo poetam. Vocatiuo ò poeta. ablatiuo à poeta. pluraliter nominatiuo hi poetæ. genitiuo poetarũ. datiuo poetis. accusatiuo poetas. vocatiuo o poetæ. ablatiuo à poetis.

Secundæ declinationis in I.

Nominatiuo hic dominus. genitiuo domini. datiuo domino. accusatiuo dominum. vocatiuo o domine. ablatiuo a domino. Pluraliter nominatiuo hi domini. genitiuo dominorum. datiuo dominis. accusatiuo dominos. vocatiuo ò domini. ablatiuo a dominis.

Tertiæ declinationis in Is.

Nominatiuo hic pater. genitiuo patris datiuo patri. accusatiuo patrem. vocatiuo o pater. ablatiuo à patre. Pluraliter nominatiuo hi patres. genitiuo patrum. datiuo patribus. accusatiuo patres. vocatiuo o patres ablatiuo a patribus.

Quartæ declinationis in Vs vel V.

Nominatiuo hic visus. genitiuo visus. datiuo visui. accusatiuo visum. vocatiuo o visus. ablatiuo a visu. Pluraliter nominatiuo hi visus. genitiuo visuum. datiuo visibus, accusatiuo visus, vocatiuo o visus, ablatiuo a visibus.

Nominatiuo hoc cornu. genitiuo cornu. datiuo cornu. accusatiuo cornu. vocatiuo o cornu. ablatiuo à cornu. Pluraliter nominatiuo hæc cornua. genitiuo cornuũ. datiuo cornibus. accusatiuo hæc cornua. vocatiuo o cornua. ablatiuo a cornibus.

Quintæ declinationis. in ei.

Nominatiuo hæc res. genitiuo rei. datiuo rei: accusatiuo rem. Vocatiuo o res. ablatiuo a re. Pluraliter nominatiuo hæ res. genitiuo rerum. datiuo rebus. accusatiuo res. vocatiuo o res. ablatiuo a rebus.

DE

DE NOMINE ADIECTIVO.

Adiectiuum, est duplex, vnum, trium articulorum, & tertiæ declinationis, alterum, trium vocum diuersarum, primæ, & secundæ declinationis.

Adiectiuum trium articulorum.

Nominatiuo hic, & hæc omnis & hoc omne, genitiuo omnis, datiuo omni, accusatiuo hunc, & hanc omnẽ, & hoc omne, vocatiuo o omnis, & o omne, ablatiuo ab omni. plu. Nominatiuo hi, & hæ omnes, & hæc omnia. genitiuo omnium. datiuo omnibus. accusatiuo hos & has omnes vel omnis, & hæc omnia. vocatiuo ò omnes, & ò omnia. Ablatiuo ab omnibus.

Adiectiuum trium vocum diuersarum.

Nominatiuo bonus, bona, bonum. genitiuo boni, bonæ, boni. datiuo, bono bonæ, bono. accusatiuo bonum, bonam, bonum. vocatiuo o bone, bona, bonum. ablatiuo a bono, bona, bono. Pluraliter nominatiuo boni, bonæ, bona. genitiuo bonorum, bonarum, bonorum. datiuo bonis. accusatiuo, bonos, bonas, bona, vocatiuo o boni, bonæ, bona. ablatiuo a bonis.

Pluraliter nominatiuo hi duo, hæ, duæ, hæc duo. genitiuo duorum, duarum duorum. datiuo duobus, duabus, duobus. accusatiuo duos, duas, duo. vocatiuo, o duo duæ, duo. Ablatiuo a duobus duabus, duobus.

Pluraliter nominatiuo hi, & hæ tres, & hæc tria. genitiuo trium. datiuo tribus. accusatiuo tres vel treis, & hæc tria. vocatiuo o tres & o tria. ablatiuo a tribus.

Plur. nominatiuo hi, & hæ, & hæc quatuor genitiuo quatuor, & sic per omnes casus, quia à quatuor vsq; ad centũ sunt indeclinabilia, numeri pluralis, & oĩs generis.

DE VERBO.

AMO est verbum, quia cum modis, & temporibus, est significatiuum agendi, vel patiendi.

Verbo attribuuntur octo.

Genus, Tempus, Modus, Species, Figura, Coniugatio,

Persona, & Numerus.

Genera verborum, sunt duo.

Personale, & Impersonale.

Genera verborum personalium, sunt quinque.

Actiuum: quod desinens in O, formar ex se passiuum in Or, vt amo, vnde amor.

Passiuum, quod in Or desinēs ab actiuo descēdit, vt amor.

Neutrum, quod in O desinens, non format ex se passiuū in Or.

Commune, quod in or desinens, vtramque retinet significationem Actiuam, & Passiuam.

Deponens, quod in Or desinens, vnam deponit significationem, & alteram per se retinet.

Tempora verborum sunt quinque.

Præsens. vt Amo.

Præteritum imperfectum, vt Amabam.

Præteritum perfectum, vt Amaui.

Præteritum plusquam perfectum, vt Amaueram.

Futurum, vt Amabo,

Modi verborum sunt quinque.

Indicatiuus, vt Amo.

Imperatius, vt Ama.

Optatiuus, vt vtinam amarem.

Subiunctiuus, vt cum amem.

Infinitiuus, vt amare.

Species verborum sunt duæ.

Primitiua, vt lego, quia à nullo deriuatur.

Deriuatiua, vt legor, quia deriuatur a lego.

Figuræ nominum sunt duæ.

Simplex, vt Amo, quia simpliciter profertur.

Composita vt adamo, quia componitur ex ad & amo.

Coniugationes verborum sunt quatuor.

Prima desinit in secunda persona præsentis indicatiui, in as, aut aris, vt Amo as, & amor aris.

Secunda in es, aut eris, lōgū, vt doceo es, & doceor eris.

Tertia

ſertia in is, aut Eris breue, vt Lego is. & legor eris.
Quarta in is, aut eris longum, vt Audio dis. & Audior audiris.
Sum, Volo, Fero, & Edo cum compoſitis ſunt anomala, & nullius coniugationis.

Perſonæ verborum ſunt tres.

Prima, vt amo, quia eſt prima vox verbi.
Secunda, vt amas, quia eſt ſecunda vox.
Tertia vt amat, quia eſt tertia vox, & ſic in plurali.
Amare eſt nullius perſonæ, & numeri, quia omnia imperſonalia, infinita, Gerundia, & ſupina numeris, & perſonis deficiunt, & genera non diſcernunt.

Numeri verborum ſunt duo.

Singularis, vt Amo.
Pluralis, vt Amamus.

DE PRIMA CONIVGATIONE

Verbum actiuorum.

INdicatiuo modo tempore præſenti, Amo amas amat, pluraliter amamus amatis amant.
Præterito imperfecto amabam amabas amabat. pluraliter amabamus amabatis amabant.
Præterito perfecto amaui amauiſti amauit. pluraliter amauimus amauiſtis amauerunt, vel amauere.
Præterito pluſquam perfecto amaueram amaueras, amauerat. plu. amaueramus amaueratis amauerant.
Futuro amabo amabis amabit. plurali. amabimus amabitis amabunt.
Imperatiuo modo tempore præſenti ad ſecundam, & tertiam perſonam ama tu, amet ille. pluraliter amate, vos, ament illi.
Futuro amato tu, amato ille. pluraliter amatote vos, amãto illi.
OPTATIVO modo tempore præſenti, & præterito imperfecto, vtinam amarem, amares, amaret. plurali-

ter vtinam amaremus amaretis amarent.
Præterito perfecto, & plusquam perfecto, vtinam amauissem amauisses amauisset. pluraliter vtinam amauissemus amauissetis amauissent.
Futuro vtinam amem ames amet. Pluraliter vtinam amemus ametis ament.
Subiunctiuo modo tempore præsenti, cum amem ames amet. plur. cum amemus ametis ament.
Præterito imperfecto cum amarem amares amaret. Plurali. cum amaremus amaretis amarent.
Præterito perfecto, cum amauerim amaueris amauerit. plurali. cum amauerimus amaueritis amauerint.
Præt. plusquam perfecto, cum amauissem amauisses amauisset. plu. cum amauissemus amauissetis amauissent.
Futuro cum amauero amaueris amauerit. plur. cum amauerimus amaueritis amauerint.
Infinitiuo modo tempore præsenti, & præterito imperfecto, amare.
Præterito perfecto, & plusquam perfecto, amauisse.
Futuro amaturum esse.

DE SECVNDA CONIVGATIONE *verborum actiuorum.*

INdicatiuo modo tempore præsenti, Doceo doces docet. pluraliter docemus docetis docent.
Præterito imperfecto docebam docebas docebat. plural. docebamus docebatis docebant.
Præterito perfecto docui docuisti docuit. Plural. docuimus docuistis docuerunt, vel docuere.
Præterito plusquam perfecto, docueram docueras docuerat. plur. docueramus docueratis docuerant.
Futuro docebo docebis docebit, plur. docebimus docebitis docebunt.
[Imperatiuo] modo tempore præsenti ad secundam, & tertiam personam doce tu, doceat ille. plurali. docete

vos,

uos, doceant illi.

Futuro doceto tu, doceto ille. Pluraliter docetote vos do
cento illi.

Optatiuo modo tempore præsenti, & præterito imperfe-
cto vtinam docerem doceres doceret. plurali. vtinam
doceremus doceretis docerent.

Præterito perfecto, & plusquam perfecto vtinam docuis-
sem docuisses docuisset. Pluraliter vtinam docuissemus
docuissetis docuissent.

Futuro vtinam doceam doceas doceat. plur. doceamus
doceatis doceant.

SVBIVNCTIVO modo tempore pæsenti cum do-
ceam doceas doceat. plur. cum doceamus doceatis do
ceant.

Præterito imperfecto cum docerem doceres doceret. plu
rali. cum doceremus doceretis docerent.

Præterito perfecto cum docuerim docueris docuerit. plu
rali. cum docuerim docueritis docuerint.

Præterito plusquam perfecto cum docuissem docuisses
docuisset. pl. cum docuissemus docuissetis docuissent.

Futuro cum docuero docueris docuerit. plurali. cum do-
cuerimus docueritis, docuerint.

Infinitiuo modo tempore præsenti, & præterito imperfe
cto docere.

Præterito perfecto, & plusquam perfecto docuisse.

Futuro doctuurum esse.

DE TERTIA CONIVGATIONE
Verborum actiuorum.

INdicatuo modo tempore præsenti. Lego legis legit.
pluraliter legimus legitis legunt.

Præterito imperfecto legebam legebas legebat. Plurali.
legebamus, legebatis legebant.

Præterito perfecto legi legisti legit. plura. legimus legistis
legerunt vel legere.

Præterito plusquam perfecto legeram legeras legerat. plurali. legeramus legeratis legerant.

Futuro legam leges leget. plu. legemus legetis legent.

Imperatiuo modo tempore præsenti ad secundam, & tertiam personam lege tu, legat ille. plurali. legite vos legant illi.

Futuro legito tu, legito ille. pluraliter legitote vos, legũto illi.

Optatiuo modo tempore præsenti, & præterito imperfecto vtinam legerem legeres legeret. plura. vtinam legeremus legeretis. legerent.

Præterito perfecto, & plusquam perfecto, vtinam legissem legisses, legisset. pluraliter vtinam legissemus, legissetis legissent.

Futuro vtinam legam legas legat, pluraliter vtinam legamus legatis legant.

Subiunctiuo modo tempore præsenti, cum legam legas legat plurali. cum legamus legatis legant.

Præterito imperfecto cum legerem legeres legeret. plurali. cum legeremus legeretis legerent.

Præterito perfecto cum legerim legeris legerit. plur. cũ legerimus legeritis legerint.

Præterito plusquam perfecto cum legissem legisses legisset. plurali cum legissemus legissetis legissent.

Futuro cum legero legeris legerit. plurali. cum legerimus legeritis legerint.

Infinitiuo modo tempore præsenti & præterito imperfecto legere.

Præterito imperfecto, & plusquam perfecto legisse.

Futuro lecturum esse.

DE QVARTA CONIVGATIONE verborum actiuorum.

INdicatiuo modo tempore præsenti, Audio audis audit. plurali. audimus auditis audiunt.

Præterito imperfecto audiebam, audiebas, audiebat. pluraliter

raliter audiebamus, audiebatis, audiebant.
Præterito perfecto, audiui, audiuisti, audiuit. pluraliter audiuimus, audiuistis, audiuerunt, vel audiuere.
Præterito plusquam perfecto audiueram, audiueras, audiuerat. plu. audiueramus, audiueratis audiuerant.
Futuro audiam, audies, audiet. pluraliter audiemus, audietis, audient.
IMPERATIVO modo, tempore præsenti, ad secũdam, & tertiam personam, audi tu, audiat ille. pluraliter audite vos, audiant illi.
Futuro audito tu, audito ille. pluraliter auditote vos, audiant illi.
OPTATIVO modo, tempore præsenti, & præterito imperfecto, vtinam audirem, audires. audiret. pluraliter vtinam audiremus, audiretis, audirent.
Præterito, perfecto, & plusquam perfecto, vtinam audiuissem, audiuisses, audiuisset. pluraliter vtinã audiuissemus, audiuissetis, audiuissent.
Futuro vtinam audiam, audias, audiat. pluraliter vtinam audiamus, audiatis, audiant.
SVBIVNCTIVO modo, tempore præsenti, cum audiam, audias, audiat. Pluraliter cum audiamus, audiatis, audiant.
Præterito imperfecto cum audirem, audires, audiret. pluraliter cum audiremus, audiretis, audirent.
Præterito perfecto cum audiuerim, audiueris, audiuerit. pluraliter cum audiuerimus audiueritis, audiuerint.
Præt. plusquam perfecto, cũ audiuissem, audiuisses, audiuisset. pl. cum audiuissemus, audiuissetis, audiuissent.
Futuro cum audiuero, audiueris, audiuerit. pluraliter cũ audiuerimus, audiueritis, audiuetint.
INFINITIVO modo, tempore præsenti, & præterito imperfecto, audire.
Præterito perfecto, & plusquam perfecto, audiuisse.
Futuro auditurum esse.

DE VERBO SVBSTANTIVO SVM.

INDICATIVO modo tempore præsenti, sum es, est, pluraliter sumus, estis sunt.

Præterito imperfecto eram, eras, erat. pluraliter eramus eratis erant.

Præterito perfecto fui, fuisti, fuit. pluraliter fuimus, fuistis, fuerunt vel fuere.

Præterito plusquam perfecto fueram, fueras fuerat. pluraliter fueramus, fueratis, fuerant.

Futuro ero, eris, erit. pluraliter erimus, eritis, erunt.

IMPERATIVO modo tempore præsenti ad secundam, & tertiam personam sis, vel es tu, sit ille. pluraliter este vos, sint illi.

Futuro esto tu, esto ille. pluraliter estote vos; sunt vel sun tote illi.

OPTATIVO modo tempore præsenti, & præterito imperfecto vtinam essem, esses, esset. pluraliter vtinā essemus, essetis, essent.

Præterito perfecto, & plusquam perfecto vtinam fuissem, fuisses, fuisset. pluraliter vtinam fuissemus, fuissetis, fuissent.

Futuro vtinam Sim, sis, sit. plu. vtinam simus, sitis sint.

SVBIVNCTIVO modo tempore præsenti, cum sim, sis, sit. pluraliter cum simus, sitis sint.

Præterito imperfecto cum essem, esses, esset. plur. cum essemus, essetis, essent.

Præterito perfecto cum fuerim, fueris, fuerit. pluraliter cum fuerimus, fueritis, fuerint.

Præterito plusquam perfecto cum fuissem, fuisses, fuisset. pluraliter cum fuissemus, fuissetis, fuissent.

Futuro cum fuero, fueris fuerit. pluraliter cum fuerimus, fueritis, fuerint.

INFINITIVO modo tempore præsenti, & præterito imperfecto esse.

Præterito perfecto, & plusquam perfecto fuisse.

Futuro futurum esse.

DE PRIMA CONIVGATIONE
Verborum passiuorum.

INDICATIVO modo tempore præsenti, Amor, amaris, vel amare, amatur. pluraliter amamur, amamini amantur.

Præterito imperfecto, amabar, amabaris, vel amabare, amabatur. pluraliter amabamur, amabamini, amabantur.

Præterito perfecto amatus sum vel fui, es vel fuisti, est vel fuit. pluraliter amati sumus vel fuimus, estis vel fuistis, sunt fuerunt, vel fuere.

Præterito plusquam perfecto: amatus eram vel fueram, eras vel fueras, erat vel fuerat. plu. amati eramus vel fueramus, eratis vel fueratis, erant vel fuerant.

Futuro amabor, amaberis vel amabere, amabitur. pluraliter amabimur, amabimini, amabuntur.

IMPERATIVO modo, tempore præsenti, ad secũdam, & tertiam personam, amare tu, ametur ille. pluraliter amamini vos. amentur illi.

Futuro amator tu, amator ille. pluraliter amaminor vos, amantor illi.

OPTATIVO modo tpe præsenti, & præterito imperfecto vtinam amarer amareris, vel amarere, amaretur. pluraliter vtinam amaremur, amaremini, amarentur.

Præterito perfecto, & plusquam perfecto, vtinã amatus essem vel fuissem, esses vel fuisses, esset vel fuisset. pluraliter vtinam amati essemus vel fuissemus, essetis vel fuissetis essent vel fuissent.

Futuro vtinam amer, ameris, vel amere, ametur. pluraliter vtinam amemur, amemini, amentur.

SVBIVNCTIVO modo tempore præsenti cum amer, ameris, vel amere, ametur. pluraliter cum amemur, amemini, amentur.

Præterito imperfecto cum amarer, amareris, vel amare-

re,

re, amaret. p'ur. cum amaremur, amaremini, amarent.

Præterito perfecto cum amatus sim vel fuerim, sis vel fueris, sit vel fuerit. pluraliter cum amati simus, vel fuerimus, sitis vel fueritis, sint vel fuerint.

Præterito plusquã perfecto cum amatus essem vel fuissẽ, esses vel fuisses, esset vel fuisset. pl. cum amati essemus vel fuissemus, essetis vel fuissetis, essent vel fuissent.

Futuro cum amatus ero vel fuero, eris vel fueris, erit vel fuerit. pluraliter cum amati erimus vel fuerimus, eritis vel fueritis, erunt, vel fuerint.

INFINITIVO modo tempore præsenti, & præterito imperfecto, amari.

Præterito perfecto, & plusquam perfecto amatum esse vel fuisse.

Futuro amatum iri, vel amandum esse.

DE SECVNDA CONIVGATIONE Verborum passiuorum.

INDICATIVO modo tempore præsenti, doceor, doceris vel docere, docetur. pluraliter docemur, docemini, docentur.

Præterito imperfecto docebar. docebaris vel docebare, docebatur. plu. docebamur, docebamini, docebantur.

Præterito perfecto doctus sum vel fui, es vel fuisti, est vel fuit. pluraliter docti sumus vel fuimus, estis vel fuistis, sunt fuerunt vel fuere.

Præterito plusquam perfecto doctus eram vel fueram, eras vel fueras, erat vel fuerat. plu. docti eramus vel fueramus, eratis vel fueratis, erant vel fuerant.

Futuro docebor, doceberis vel docebere, docebitur. pluraliter docebimur, docebimini, docebuntur.

IMPERATIVO modo, tempore præsenti ad secundam, & tertiam personam docere tu, doceatur ille. pluraliter docemini vos doceantur illi.

Futuro docetor tu, docetor ille. pluraliter doceminor vos docentor illi.

Opta-

Optatiuo modo tempore præsenti, & præterito imperfecto vtinam docerer, docereris, vel docerere, doceret. plu. vtinam doceremur, doceremini, docerentur.

Præterito perfecto, & plusquam perfecto vtinam doctus essem, vel fuissem, esses vel fuisses, esset vel fuisset pluraliter vtinam docti essemus vel fuissemus, essetis vel fuissetis, essent vel fuissent.

Futuro vtinam, docear, docearis, vel doceare, doceatur. pluraliter doceamur, doceamini, doceantur.

Subiunctiuo modo tempore præsenti cum docear, docearis, vel doceare, doceatur. pluraliter cum doceamur, doceamini doceantur.

Præterito imperfecto cum docerer, docereris, vel docerere, doceretur. pluraliter cum doceremur doceremini, docerentur.

Præterito perfecto cum doctus sim vel fuerim sis vel fueris, sit vel fuerit. pluraliter cum docti simus, vel fuerimus, sitis vel fueritis, sint vel fuerint.

Præterito plusquam perfecto cum doctus essem vel fuissem, esses vel fuisses, esset vel fuisset. pluraliter cum docti essemus vel fuissemus, essetis vel fuissetis, essent vel fuissent.

Futuro cum doctus ero vel fuero, eris vel fueris, erit vel fuerit. pluraliter cum docti erimus vel fuerimus, eritis vel fueritis, erunt vel fuerint.

Infinitiuo modo, tempore præsenti, & præterito imperfecto doceri.

Præterito perfecto, & plusquam perfecto doctum esse. Futuro doctum iri, vel docendum esse.

DE TERTIA CONIVGATIONE
Verborum passiuorum.

INDICATIVO, modo tempore præsenti, Legor, legeris, vel legere, legitur. pluraliter legimur, legimini, leguntur.

Præterito imperfecto legebar legebaris, vel legebare, legeba-

gebatur. plur. legebamur legebamini legebantur.

Præterito perfecto lectus sum, vel fui, es vel fuisti, est vel fuit. pluraliter lecti sumus vel fuimus, estis vel fuistis, sunt fuerunt vel fuere.

Preterito plusquam perfecto lectus eram vel fueram, eras vel fueras, erat vel fuerat. plural. lecti eramus vel fueramus, eratis vel fueratis, erant vel fuerant.

Futuro legar, legeris, vel legere, legetur. pluraliter legemur legemini legentur.

IMPERATIVO modo, tempore præsenti, ad secundam, & tertiam personam, legere tu, legatur ille. pluraliter legimini vos legantur illi.

Futuro legitor tu, legitor ille. plur. legiminor vos leguntor illi.

OPTATIVO modo tempore præsenti, & præterito imperfecto vtinam legerer, legereris vel legerere, legeretur. pluraliter vtinam legeremur legeremini legerentur.

Præterito perfecto, & plusquam perfecto, vtinam lectus essem vel fuissem, esses vel fuisses, esset vel fuisset. pluraliter vtinam lecti essemus vel fuissemus, essetis vel fuissetis essent vel fuissent.

Futuro vtinam legar, legaris vel legare, legatur. pluraliter vtinam legamur legamini legantur.

SVBIVNCTIVO modo tempore præsenti, cum legar, legaris vel legare, legatur. pluraliter cum legamur legamini legantur.

Præterito perfecto cum legerer, legereris vel legerere, legeretur plurali. cum legeremur legeremini legerent.

Præterito perfecto cum lectus sim vel fuerim, sis vel fueris, sit vel fuerit. pluraliter cũ lecti simus vel fuerimus, sitis vel fueritis, sint vel fuerint.

Præterito plusquam perfecto cum lectus essem vel fuissẽ, esses vel fuisses, esset vel fuisset. plu. cum lecti essemus vel fuissemus, essetis vel fuissetis, essent vel fuissent.

Futuro

Futuro cum lectus ero vel fuero, eris vel fueris, erit vel fuerit. pluraliter cum lecti erimus vel fuerimus, eritis vel fueritis, erunt vel fuerint.

INFINITIVO modo tempore præsenti, & præterito imperfecto legi.

Præterito perfecto, & plusquam perfecto lectum esse, vel fuisse.

Futuro, lectum iri, vel legendum esse.

DE QVARTA CONIVGATIONE
Verborum passiuorum.

INdicatiuo modo tempore præsenti Audior, audiris, vel audire, auditur. pluralirer Audimur, audimini, audiuntur.

Præterito imperfecto audiebar, audiebaris vel audiebare, audiebatur. pluraliter audiebamur, audiebamini, audiebantur.

Præterito perfecto auditus sum vel fui, es vel fuisti, est vel fuit. pluraliter auditi sumus vel fuimus, estis vel fuistis, sunt fuerunt vel fuere.

Præterito plusquam perfecto auditus eram vel fueram, eras vel fueras, erat vel fuerat. pluraliter auditi eramus vel fueramus, eratis vel fueratis, erant vel fuerant.

Futuro audiar, audieris vel audiere, audietur. Pluraliter audiemur, audiemini audientur.

IMPERATIVO modo tempore præsenti ad secundam, & tertiam personam, Audire tu. audiatur ille. pluraliter audimini vos, audiantur illi.

Futuro auditor tu auditor ille. pluraliter audiminor vos, audiuntor ille.

Optatiuo modo tempore ptæsenti, & præterito imperfecto vtinam audirer, audireris, vel audirere, audiretur. plu. vtinam audiremur, audiremini, audirentur.

Præterito perfecto, & plusquam perfecto vtinam auditus, essem vel fuissem, esses vel fuisses, esset vel fuisset.

Plu-

Pluraliter vtinam auditi essemus vel fuissemus, essetis vel fuissetis essent vel fuissent.

Futuro vtinam audiar, audiaris vel audiare, audiatur. pluraliter vtinam audiamur audiamini audiantur.

Subiunctiuo modo tempore præsenti cum audiar, audiaris vel audiare, audiatur, plural. cum audiamur, audiamini audiantur.

Præterito imperfecto cum audirer, audireris vel audirere, audiretur. pluraliter cum audiremur, audiremini, audirentur.

Præterito perfecto cum auditus sim vel fuerim, sis vel fueris, sit vel fuerit. plural. cum auditi simus vel fuerimus, sitis vel fueritis, sint vel fuerint.

Præterito plusquam perfecto cum auditus essem vel fuissem, esses vel fuisses, esset vel fuisset. plural. cum auditi essemus vel fuissemus, essetis vel fuissetis, essent vel fuissent.

Futuro cum auditus ero vel fuero, eris vel fueris, erit vel fuerit. plural. cum auditi erimus vel fuerimus, eritis vel fueritis, erunt vel fuerint.

Infinitiuo modo tempore præsenti, & præterito imperfecto audiri.

Præterito perfecto, & plusquam perfecto auditum esse vel fuisse.

Futuro auditum iri, vel audiendum esse.

DE VERBIS ANOMALIS VOLO.

Indicatiuo modo tempore præsenti Volo, vis, vult plural. volumus vultis volunt.

Præterito imperfecto volebam, volebas, volebat. plural. volebamus, volebatis, volebant.

Præterito perfecto volui voluisti, voluit. plu. voluimus, voluistis, voluerunt vel voluere.

Præterito plusquam perfecto volueram, volueras, voluerat plur. volueramus, volueratis, voluerant.

Futu-

Futuro volam, voles, volet. pluraliter volemus, voletis, volent.

IMPERATIVO CARET.

OPTATIVO modo tempore præsenti, & præterito imperfecto vtinam, vellem, velles, vellet. pluraliter vellemus velletis vellent.

Præterito perfecto, & plusquam perfecto vtinam voluissem voluisses voluisset. pluraliter vtinam voluissemus voluissetis voluissent.

Futuro vtinã velim velis uelit. pluraliter vtinam uelimus, velitis, velint.

Subiunctiuo modo tempore præsenti cum velim, velis, velit. pluraliter cum velimus velitis velint.

Præterito imperfecto cum uellem, velles, vellet. plur. cum vellemus, velletis, vellent.

Præterito perfecto cum voluerim, volueris voluerit, plural. cum voluerimus, volueritis, voluerint.

Præterito plusquam perfecto cum voluissem voluisses voluisset. pluraliter cum voluissemus voluissetis voluissent.

Futuro cum voluero, volueris, voluerit. pluraliter cũ voluerimus, volueritis, voluerint.

Infinitiuo modo tempore præsenti, & præterito imperfecto velle.

Præterito perfecto, & plusquam perfecto voluisse.

Futuro caret.

FERO.

INDICATIVO modo tempore præsenti Fero, fers, fert. plural. ferimus, fertis, ferunt.

Præterito imperfecto ferebam, ferebas, ferebat. plural. ferebamus, ferebatis, ferebant.

Præterito perfecto tuli, tulisti, tulit. plur. tulimus, tulistis, tulerunt, vel tulere.

Præterito plusquam perfecto tuleram, tuleras, tulerat. plural. tuleramus tuleratis tulerant.

Futuro feram, feres, feret. Pluraliter feremus feretis, ferent.

IMPERATIVO modo tempore præsenti ad secundam & tertiam personam, fer tu, ferat ille. Pluraliter feramus nos, ferte vos, ferant illi.

Futuro ferto tu, ferto ille. Pluraliter feramus nos, fertote vos, ferunto illi.

Optatiuo modo tempore præsenti, & præterito imperfecto vtinam ferrem ferres ferret. pluraliter vtinam ferremus ferretis ferrent.

Præterito imperfecto vtinam tulissem tulisses tulisset. pluraliter vtinam tulissemus tulissetis tulissent.

Futuro vtinam, feram feras, ferat. pluraliter vtinam feramus, feratis, ferant.

SVBIVNCTIVO modo, tempore præsenti cum feram feras ferat. plur. cum feramus feratis ferant.

Præterito imperfecto cum ferrem ferres ferret. pluraliter cum ferremus ferretis ferrent.

Præterito perfecto cum tulerim tuleris tulerit. plur. cum tulerimus tuleritis tulerint.

Præterito plusquam perfecto cum tulissem, tulisses, tulisset. plur. cum tulissemus, tulissetis, tulissent.

Futuro cum tulero, tuleris, tulerit. pluraliter cum tulerimus, tuleritis, tulerint.

Infinitiuo modo tempore præsenti. & præterito imperfecto ferre.

Præterito perfecto, & plusquam perfecto tulisse.

Futuro laturum esse.

FERROR PASSIVVM.

INdicatiuo modo tempore præsenti. Ferror, ferris vel ferre, fertur. pluraliter ferimur ferimini feruntur.

Præterito imperfecto ferebar, ferebaris vel ferebare, ferebatur. pluraliter ferebamur ferebamini ferebantur.

Præterito perfecto latus sum vel fui. es vel fuisti, est vel fuit.

fuit. pluraliter lati sumus vel fuimus, estis vel fuistis, sunt fuerunt vel fuere.

Præterito plusquam perfecto latus eram vel fueram, eras vel fueras, erat vel fuerat. plur. lati eramus, vel fueramus, eratis vel fueratis, erant vel fuerant.

Futuro ferar, fereris, vel ferere, feretur. Pluraliter feremur, feremini ferentur.

Imperatiuo modo tempore præsenti ad secundam, & tertiam personam ferre tu, feratur ille. Pluraliter feramus nos ferimini vos, ferantur illi.

Futuro fertor tu, fertor ille. Pluraliter feremur nos, feremini vos, feruntor illi.

Optatiuo modo tempore præsenti, & præterito imperfecto vtinam ferrar, ferreris vel ferrere, ferretur. pluraliter vtinam ferremur, ferremini, ferrentur.

Præterito perfecto, & plusquam perfecto vtinam latus essem vel fuissem, esses vel fuisses, esset vel fuisset. plur. vtinam lati essemus vel fuissemus, essetis vel fuissetis, essent vel fuissent.

Futuro vtinam ferar, feraris vel ferare, feratur. Pluraliter vtinam feramur, feramini, ferantur.

Subiunctiuo modo tpe præsenti cum ferar, feraris vel ferare, feratur plur. cum feramur, feramini, ferantur.

Præterito imperfecto cum ferrer, ferreris, vel ferrere, ferretur. plur. cum ferremur ferremini ferrentur.

Præterito perfecto cum latus sim vel fuerim, sis vel fueris, sit vel fuerit. pluraliter cum lati simus vel fuerimus, sitis vel fueritis, sint vel fuerint.

Præterito plusquam perfecto cum latus essem vel fuissem, esses vel fuisses, esset vel fuisset. Pluraliter cum lati essemus vel fuissemus, essetis vel fuissetis, essent vel fuissent.

Futuro cum latus ero vel fuero, eris vel fueris, erit vel fuerit, pluraliter cum lati erimus uel fuerimus, eritis uel fueritis, erunt uel fuerint.

Infinitiuo modo tpe præsēti, & p̄terito imperfecto ferri.
Præterito perfecto,& plusquā perfecto latū esse,vel fuisse
Futuro latum iri uel ferendum esse.

E D O.

INdicatiuo modo, tēpore præsenti edo,es,est. Pluraliter,edimus,editis,uel estis, edunt.
Præterito imperfecto edebam,edebas, edebat. Pluraliter edebamus edebatis,edebant.
Præterito perfecto,edi,edisti,edit. Pluraliter edimus,edistis,ederunt, vel edere.
Præterito plusquam perfecto ederam,ederas,ederat. Pluraliter ederamus,ederatis, ederant.
Futuro edam, edes,edet. Plural. edamus,edetis,edent.
Imperatiuo modo tempore præsenti ad secundam,& tertiam personā ede tu,edat ille. Plu. edite uos, edant illi.
Futuro edito tu,edito ille. Plur. editote uos,edunto illi.
Optatiuo modo,tempore præsenti, & præterito imperfecto utinam ederem, ederes, ederet. Pluraliter utinam ederemus, ederetis ederent.
Præterito perfecto, & plusquam perfecto,utinā edissem, edisses, edisset. Pluraliter utinam edissemus, edissetis, edissent.
Futuro utinam edam, edas, edat. Pluraliter utinam edamus,edatis edant.
Subiunctiuo modo,tempore præsenti, cum edam, edas, edat. Pluraliter cum edamus,edatis,edant.
Præterito imperfecto cum ederem,ederes,ederet. Pluraliter cum ederemus,ederetis, ederent.
Præterito perfecto,cum ederim,ederis, ederit. Pluraliter cum ederimus,ederitis,ederint.
Præterito plusquam perfecto cum edissem,edisses,edisset. Pluraliter cum edissemus,edissetis, edissent.
Futuro cum edero,ederis ederit. Pluraliter cum ederimus ederitis ederint.
Infinitiuo modo,tempore præsenti, & præterito imperfecto

fecto edere.

Præterito perfecto, & plusquam perfecto edisse.

Futuro. Esurum esse.

E O.

Indicatiuo modo, tempore præsenti. Eo, is, it. pluraliter imus, itis, eunt.

Præterito imperfecto ibam, ibas, ibat. Pluraliter ibamus ibatis, ibant.

Præterito perfecto: iui, iuisti, iuit. Pluraliter iuimus, iuistis, iuerunt, vel iuere.

Præterito plusquam perfecto, iueram iueras iuerat. Pluraliter iueramus iueratis iuerant.

Futuro, Ibo ibis, ibit. Pluraliter ibimus, ibitis, ibunt.

Imperatiuo modo, tempore præsenti, ad secundam, & tertiam personam: itu, eat ille, pluraliter, ite nos, eant illi.

Futuro ito tu, ito ille. Pluraliter itote vos, eunto illi.

Optatiuo modo tempore præsenti, & præterito imperfecto, vtinam irem, ires, iret. Pluraliter vtinam iremus, iretis, irent.

Præterito perfecto & plusquam perfecto, vtinam iuissem iuisses, iuisset. Pluraliter vtinam iuissemus, iuissetis, iuissent.

Futuro vtinam eam, eas, eat. Pluraliter vtinam eamus, eatis, eant.

Subiunctiuo modo tempore præsenti, cum eam, eas, eat. Pluraliter cum eamus, eatis eant.

Præterito imperfecto, cum irem, ires, iret. Pluraliter cum iremus, iretis, irent.

Præterito imperfecto, cum iuerim, iueris, iuerit. Pluraliter cum iuerimus, iueritis, iuerint.

Præterito plusquam perfecto cum iuissem, iuisses, iuisset. Pluraliter cum iuissemus, iuissetis, iuissent.

Futuro cum iuero, iueris, iuerit. Pluraliter cum iuerimus, iueritis, iuerint.

Infinitiuo modo, tempore præsenti, & præterito im-

imperfecto, Ire.
Præterito perfecto, & plusquam perfecto Iuisse.
Futuro, Iturum esse.

DE PARTICIPIO DICETVR SVO LOCO.

DE PRONOMINE.

Go, est pronomen, quia ponitur loco proprij nominis, & certam significat personam.
Pronomini attribuuntur sex: Species, Genus, Numerus, Figura, Persona, & Casus.
Species pronominum sunt duæ.
Primitiua, ut Ego, quia à nullo deriuatur.
Deriuatiua; ut Meus, quia deriuatur à Genitiuo Mei.
Genera pronomina sunt quinque.
Masculinum, ut Meus: quia est prima uox pronominis adiectiui.
Fœmininum; ut Mea, quia est secunda.
Neutrum: ut Meum, quia est tertia.
Commune trium articulorum; ut Nostras, & Vestras.
Omne: ut Ego, & Tu, quia sic sunt ea, quibus adhærent.
Numeri pronominum sunt duo.
Singularis: ut Ego.
Pluralis, ut Nos.
Figuræ nominum sunt duæ; ut in nomine.
Personæ pronominum sunt tres.
Prima, ut Ego.
Secunda, ut Tu.
Tertia, ut ille.
Ego, est personæ primæ: quia omnia nomina, pronomina, & participia sunt tertiarum personarum, exceptis. Ego, quod est personæ primæ: Tu, secundæ & Vocatiuis casibus aliorum, qui sunt personæ secundæ, vt ò Muti.

Casus

Casus pronominum sunt sex. Nominatiuus: Genitiuus, Datiuus, Accusatiuus, Vocatiuus, & Ablatiuus.

Modi pronominum sunt quatuor; vt in maiorbus.

Pronomina primi modi.

Nominatiuo Ego, genitiuo mei, datiuo mihi, accusatiuo me, ablatiuo à me. Pluraliter nominatiuo nos, genitiuo nostrum vel nostri, datiuo nobis. accusatiuo nos, ablatiuo à nobis.

Nominatiuo tu, genitiuo tui, datiuo tibi, accusatiuo te, vocatiuo ò tu, ablatiuo à te: & pluraliter nominatiuo vos, Genitiuo vestrum vel vestri, datiuo vobis, accusatiuo vos, vocatiuo ò vos, ablatiuo à vobis.

Genitiuo Sui, datiuo sibi accusatiuo se, ablatiuo à se, sic in plurali.

Pronomina secundi modi.

Nominatiuo ille illa illud, genitiuo illius, datiuo illi, accusatiuo illum illam illud. Ablatiuo ab illo illa illo. Pluraliter nominatiuo illi illæ illa, genitiuo illorum illarum illorum. Datiuo illis. Accusatiuo illos illas illa. Ablatiuo ab illis. & sic ipse ipsa ipsum; Iste ista, istud. Hic hæc hoc: & similia, vt in maioribus.

Nominatiuo Quis vel qui quæ quod vel quid. Genitiuo cuius. Datiuo cui. Accusatiuo quem quā quod vel qđ. Ablatiuo à quo qua quo. Pluraliter nominatiuo qui quæ. Genitiuo quorum quarum quorum. Datiuo quibus. Accusatiuo quos quas quæ. Ablatiuo à quibus.

Pronomina tertij modi.

Nominatiuo Meus mea meum, Genitiuo mei meæ mei. Datiuo meo meæ meo. Accusatiuo meum meam meū. Vocatiuo ò mi mea meum. Ablatiuo à meo mea meo. Pluraliter nominatiuo mei meæ mea. Genitiuo meorum mearum meorum. Datiuo meis. Accusatiuo meos meas mea. Vocatiuo o mei meæ mea. Ablatiuo a meis & sic tuus tua tuum: Suus sua suum: Noster nostra nostrum, & huiusmodi.

Pronomina quarti modi.

Nominatiuo hic hæc hoc Nostras: genitiuo nostratis: datiuo nostrati: accusatiuo nostratem: vocatiuo ò nostras ablatiuo à nostrate. Pluraliter nominatiuo hi, & hæ nostrates, & hæc nostratia, genitiuo nostratum, datiuo nostratibus, accusatiuo hos, & has nostrates, & hæc nostratia, vocatiuo o nostrates, & o nostratia: ablatiuo à nostratibus, & sic vestras, & similia.

DE PRAEPOSITIONE.

AD, est præpositio: quia præponitur alijs partibus orationis per appositionem, vel per compositionē. Præpositioni accidit vnum: scilicet casus, videlicet accusatiuus, & ablatiuus.

Hæc præpositiones seruiunt accusatiuo.

Ad, apud, ante, aduersum, vel aduersus, cis, citer citra, circum circa, contra, erga, extra, inter, intra, infra, iuxta, ob, pone, per, prope, propter, secundum post, trans, vltra, præter, supra, circiter, vsque, secus, penes.

Hæ seruiunt ablatiuo.

A, abs, cum, coram, clam, de, e, ex, pro, præ, palam, sine, absque tenus.

Hæ seruiunt vtrique casui.

In, sub, super, & subter.

Hæ seruiunt in compositione.

Di, dis, re, se, an, con.

DE ADVERBIIS.

NVnc est aduerbium: quia stat iuxta verbum, & ferè semper nititur verbo.

Aduerbio accidunt tria. Species, Significatio, & Figura.

Significationes temporis sunt.

Hodie, heri, cras, nunc, nuper, perindie, pridie, postridie, nudius tertius nudius, quartus, aliquando, olim, nunc, quondam, iam, semper mane, vesperi, diu, noctu,

ctu,modo,dum.

Loci.

Hic,illic,vbi huc,hac,hinc,intus,intro,foris, foras.

Qualitatis.

Benè,malè,doctè,pulchrè,fortiter, ſapienter.

Quantitatis.

Multum,parum,modicum,minimum,maximè, magnope re,ſat, ſatis.

Negandi.

Non, nihil,nec,neque,haud,minimè, nequaquam.

Confirmandi.

Profectò, quippe, nempè,videlicet,ſcilicet,quidem,certe,næ,planè.

Iurandi.

Ædepol, caſtor,hercle,medius,ſfidius.

Prohibendi.

Ne.

Optandi.

Vtinam, ò ſi.

Euentus.

Forte,caſu,forte fortuna.

Hortandi.

Eia,age,agite.

Remittendi.

Vix,paulatim,ſenſim,pedetentim,ſimul vim,pariter.

Intentiui.

Valde,nimio,prorſus,penitus, omnino.

Numeri.

Semel,bis,ter, quater,quinquies,ſexeis, decias, quinquagies,centies,millies,toties, quoties.

Similitudinis.

Quaſi,ceu,ſic,ſicut,ſicuti,velut,veluti, vti,ita.

Dubitandi.

Forſan,forſitan,fortaſſe,fortaſſis,fors, forte.

Superlatiui.

Maximè,minimè,doctiſſimè.

Ve-

Vocandi.

Heus, o.

Demonſtrandi.

En, ecce.

Eligendi.

Potius, quin immo.

Diminutiui.

Clanculum belle.

Perſonalis.

Meatim,tuatim,ſuatim,noſtratim,veſtratim.

Interrogandi.

Cur,quare, nunquid,quamobrem.

Ordinandi.

Deinde,deinceps,dehinc, poſtea, obiter,interim, interca protinus,propterea.

Diſcretiui.

Surſum,deorſum,ſecreto, ſeparatim,ſigillatim, bifariam, omnifariam,plurifariam,multifariam.

Comparatiui.

Magis,minus,plus,validus,ocyus.

Accelerandi.

Statim,illico,prope,extemplo,extempore.

Relatiui.

Quoniam,demum,denique,tandem.

DE INTERIECTIONE.

HEu eſt interiectio,quia interijcitur alijs partibus orationis ad exprimendos animi affectus.

Significationes dolentis ſunt.

Hei,heu,ah,veh.

Gaudentis.

Euax, vah.

Admirabilis.

Pape, hem.

Ex-

Expauescentis.

At at, hei.

Deridentis.

Aha,ahe,aha,eho,ehu.

Exclamantis.

Proh.

Blandientis.

Sodes,amabo,quæso, obsecro.

Lugentis.

Heu, hoi.

Vocantis.

O,eodum.

DE CONIVNCTIONE.

Coniunctiones potestatis copulatiuæ sunt.
Et,que,atque,ac,quidem,quoque,etiam,item,at,est, sed, autem, verò.

Continuatiuæ.

Si,sin, siue,seu.

Subcontinuatiuæ.

Quando,quoniam, quandoquidem,quia, quatenus, quatinus.

Disiunctiuæ.

Ve,vel,aut,siue,seu.

Adiunctiuæ.

Cum,sic,vt,dum.

Causales propriæ

Nam, namque venim.

Aduersatiuis.

Tamen,quamquam,quamuis, etsi licet, seu, saltem.

Distributiuæ.

At,ast,vero,autem,sed.

Discretiuæ.

Quam.

Dubitatiuæ.

An, ne, nec, ne.

Collectiuæ, vel Rationales.

Ergo, igitur, itaque.

CONSIDERATIONE, ET DISCORSO da farsi latinare.

POI che saranno imparate alla mente, & ben possedute le parti dell'oratione, che conosca le tre concordanze, cioè l'Aggettiuo col suo sostantiuo: il Nominatiuo col verbo: il Relatiuo con l'antecedente: doue prima conosca il suo sostantiuo di che genere, di che nnmero, & caso sia, & poi il medesimo nel aggettiuo. Prima il nominatiuo di che persona, & numero si sia, & poi il medesimo nel verbo. Prima l'antecedente di che genere, & numero sia, & poi il medesimo nel relatiuo: & intese benissimo queste concordanze: discorra nel comporre il suo latino tre cose, per fondamento ferme; la Concordanza, il Reggimento, & il Diletto, cioè l'vso di scrittori latini: nella concordanza discorra come di sopra. Nel reggimento auertisca, che sei parte dell'oratione vogliono casi doppo di se. Il nome, il verbo, il participio, la prepositione, l'auuerbio, & l'intergettione, & di tutte queste si deue esaminare il verbo come parte principale, & più degna dell'altre nel quale s'habbiano à considerare quattro cose. Prima di che sorte, & qualità sia il verbo, poi di che costruttione, cioè che casi vuole dauanti, che dapoi, che oltra, che cosa è agente, che patiente, che ne agente, ne patiente. Tertiamente il proprio significato, cioè che hauemo per seruire, che per seruirne, che per seruisi: per esser questi molto differenti. Vltimamente la voce se il verbo finisce in O, ouero in Or, in Vm, in I, ò in T, come, amo, amor, sum: cœpi, pluit

si come

si come di questa materia se disputa nel dialogo de structura orationis, nelle Regole maggiori.

DE CONCORDANTIIS.

Adiectiuum cum substantiuo conuenit in tribus in genere, numero,& casu, vt pater humanus.
Nominatiuus cum verbo concordat in duobus, in persona,& in numero: vt ego disco.
Relatiuum cum antecedente conuenit in duobus, in Genere,& Numero: vt discipulus qui. Vide reliqua in maioribus.

DE REGIMINE VERBORVM.

Generalis constructio actiuorum est à fronte nominatiuum agentem exigere, a tergo accusatiuum patientem: Viteriores vero casus non sunt agentes, neque patientes.
Dicitur agens quod agit, & a quo agitur.
Patiens vero in quo transit actus.

Actiuorum ordines sunt sex.

Simplex: vt amo virtutem.
Son innamorato della virtù.
Possessiuus: vt tantidem emi librum.
Per altretanto ho comprato il libro.
Acquisitiuus: vt aperui tibi hunc locum.
T'ho dicharato questo passo.
Transitiuus: vt docui te litteras.
T'ho insegnato lettere.
Effectiuus: vt Euacuo Oenophorum vino.
Io voto il vino del fiasco.
Separatiuus: vt Haurio aquam è puteo.
Io tiro l'acqua dal pozzo.

De

Arguo is ui utum *per riprendere.*
Punio nis ui itum *per punire.*
Impleo es eui etum *per impire.*

ACquiſitiuus Ordo actiuorum requirit a fronte nominatiuum agentem, a tergo accuſatiuum patientem, & vltra datiuum, vt

Filippo ti ſeruirà del libro.

Philippus commodabit tibi librum vel de libro.

Dicitur acquiſitiuus, quia regit datiuum ex natura acquiſitionis.

Do das dedi datum *per dare.*
Impertio tis tiui itum *per far parte.*
Declaro as aui atum *per dichiarare.*
Aperio ris rui tum *per aprire, & dichiarare.*
Nuncio as aui atum *per mandar a dire.*
Significo as aui atum *per auiſare.*
Credo dis didi itum *per fidare, e credere, & dar in credenza.*
Reſpondeo es ſpondei ſponſum *per riſpondere.*
Commodo das daui atum *per preſtare, & ſeruirne, & accommodare.*
Debeo es ui itum *per douer dare.*

TRanſitiuus Ordo actiuorum a fronte nominatiuum agentem depoſcit, à tergo accuſatiuum patientem denotantem quid dignius, vt Animatum, & Continẽs, & vltra alterum accuſatiuum, vt

Il maeſtro inſegna a noi lettere grece.

Magiſter docet nos litteras græcas,

Dicitur tranſitiuus, quia regit accuſatiuum ex natura Tranſitionis.

Doceo es cui ctum *per inſegnare, & informare.*
Calceo as aui atum *per calzare.*
Diſcalceo as aui atum *per diſcalzare, & sferrare.*
Cęlo as aui atum *per naſcondere.*
Interrogo as aui atum *per ſpiare, & domandare.*

In-

Edifco is dici fine fup. *per imparar alla mente.*
Accipio is cepi ptum *per riceuere,intendere, & accettare.*
Amoueo es oui tum *per rimouere, & discostare, & toglier via.*
Haurio is usi ftum *per trar fuora,attegnere,& cauare,*vt aquam è puteo.
Relego as aui atum *per sbandire.*
Abduco is uxi ctum *per distogliere.*
Euello is euelli, vel ulfi *per sbarbare.*
Reuoco as aui atum *per disdirse.*

DE CONSTRVCTIONE
Verborum Passiuorum.

Otidem funt Paffiuorum ordines, quot actiuorum.
Omne verbum paffiuum a fronte nominatiuum patientem fibi flagitat, a tergo vero ablatiuum agentem cum præpofitione, vel octauum cafum: cæteri cafus.
Actiuorum,qui funt vlteriores non mutantur in paffiuo.

EXEMPLA.

[Simplicis.] vt, *Da me si dice bene di Mutio.*
Mutius commendatur a me.
[Poffeffiui:] vt, *Il libro s'è compro dal scolaro, dal libraro doi soldi.*
Liber emptus fuit a difcipulo a bibliopola duob.folidis.
[Acquifitiui] vt, *Tu sei stato seruito da me del mio cauallo.*
Equus meus commodatus eft a me tibi.
[Tranfitiui:] vt, *Queste regole se insegneranno da me alli miei scolari.*
Mei difcipuli docebuntur a me has regulas.
[Effectiui.] vt, *Le legne sono state scaricate dal mullattiero da vn mullo,*

T Mul-

Multus exoneratus est a mulione lignis.

[Separatiui, vt, *il vino è stato cauato dalla bote dal seruitore.*

Vinum haustum est è dolio à famulo.

DE CONSTRVCTIONE VERBORVM Neutrorum, & deponentium. Qui passionem illatam rarò significant, sed gaudeo, & lætor innatam passionem significant, & non illam vt in maioribus.

Absolutus ordo Neutrorum nominatiuum exigit à fronte, post se nullo indiget casu, vt *Io dormo sotto vn gineuro.*

Ego dormio sub iunipero.

Dormio	is	iui	itum	*per dormire.*
Vigilo	as	aui	atum	*per vigilare.*
Sedeo	es	sedi	essum	*per sedere.*
Iaceo	es	cui	car. sup.	*per giacere, o star à giacere.*
Eo	is	iui	itum	*per andare.*
Venio	is	eni	entum	*per venire.*
Redeo	is	iui	tum	*per ritornare.*
Sum	es	fui		*per essere, o ritrouarsi in alcun luogo.*
Incedo	is	si	sum	*per caminare.*
Viuo	is	xi	ctum	*per viuere.*

Absolutus ordo Deponentium exigit a fronte nominatiuum agentem, a tergo vero nullo indiget casu, & desinens in or, significat actionem, vt *Io mottegio, ma tu cianci.*

Ego iocor, tu vero nugaris.

Iocor	aris	atus	sum	*per motteggiare & scherzare.*
Nugor	aris	atus	sum	*per cianciare, e dir frascherie.*
Venor	aris	atus	sum	*per cianciare, e andar a caccia.*
Aucupor	aris	atus	sum	*per vccellare.*

Gratulor

Gratulor aris atus sum *per congratularsi.*
Expergiscor eris ctus sum *per risuegliarsi.*
Spatior aris atus sum *per andar a spasso.*
Conuinor aris atus sum *per conuitare e far de pasti.*
Cachinnor aris atus sum *per rider molto.*
Videor eris sus sum *per parere.*

POssessiuus Ordo Neutrorum exigit a fronte nominatiuum patientem, a tergo vero genitiuũ, vel ablatiuũ, seu septimum casum agentem sine præpositione.

Io ho dibisogno, o da me s'ha dibisogno de libri.

Ego egeo librorum vel libris.
Egeo es gui caret sup.
Indigeo es gui caret sup. cum vtroque casu *perhauer bisogno.*
Abundo as aui atum
Affluo es uxi xum *per abbondare.*
Careo es rui ritum
Deficio cis feci ctum
Vaco as aui tum *per esserne senza, non hauere, & esserne priuo.*

Hæc superiora cum ablatiuo.

Consto as titi tum *per constare.*
Memini sti nit *per ricordarse.*
Satago is egi actum *per esser diligente, & curioso.*

Hæc superiora vt plurimum cum genitiuo.

POssessiuus ordo Deponentium exigit ante se nominatiuum, post se genitiuum, vel ablatiuum sine præpositione, vt

Io mi seruo delli miei amici.

Ego vtor meis amicis.
Vtor eris sus sum *p vsare, seruirsi, & adoperare.*
Vescor eris pastus sum *per mangiare, & vsar cibi.*
Potior iris itus sum *per godere, & vsar con desio.*
Fungor eris ctus sum *per vsar officio, & magistrato.*

Defungor eris ctus sum *per vsare a perfettione, & finire.*
Fruor eris tus sum *per vsare con diletto.*

Hæc omnia cum ablatiuo.

Recordor aris atus sum *per ricordarse.*
Reminiscor eris caret præt.
Obliuiscor eris litus sum *per scordarse.*
Misereor eris ritus sum *per hauer compassione.*

Hæc cum Genitiuo.

ACquisitiuus ordo Neutrorum requirit ante se nominatiuum agentem, a tergo vero datiuũ patientẽ, vt *Io ho seruito il mio padrone tre anni.*

Ego seruiui domino meo tres annos.

Seruio is iui itum *per seruire, come seruo.*
Faueo es aui autum *per fauorire.*
Repugno as aui atum *per contrariare, e disfauorire.*
Adhæreo es æsi æsum *per accostarsi, & appoggiarse.*
Ignosco is oui otum *per hauer per escuso.*
Morengero is essi stum *per far a modo & a senno.*
Optempero as aui atum *per obedire.*
Studeo es dui car. sup. *per studiare, & ingegnarse.*
Vaco as aui atum *per dar opera, & attendere.*
Occurro is curri cursum *per incontrare.*

ACquisitiuus ordo Deponentium requirit a fronte nominatiuum agentem, a tergo vero datiuum patientem, vt

Io do la voce in fauore alle persone virtuose.

Ego suffragor viris officiosis.

Auxilior aris atus sum *per aiutare.*
Suffragor aris atus sum *per fauorire, e dar la voce, ò la ballotta in fauore.*
Refragor aris atus sum *per dar la voce contra, ò per disfauorire.*
Assentior iris ensus sum *per acconsentire.*

Ira-

Irascor	eris	atus	sum	*per adirarsi, & corrocciarsi.*
Insidior	aris	atus	sum	*per far aguati.*
Stomachor	aris	atus	sum	*per sdegnarsi.*
Gratulor	aris	atus	sum	*per rallegrarsi.*
Videor	eris	sus	sum	*per parere.*
Aemulor	aris	atus	sum	*per hauer inuidia.*

TRansitiuus ordo Neutrorum a fronte nominatiuum agentem requirit, a tergo vero accusatiuum patientem habet tantum passiuum in tertijs personis in vtroque numero.

Il lauoratore ha seminato il campo.

Agricola seuit agrum.

Aro	as	aui	atum	*per arare.*
Rigo	as	aui	atum	*per inaffiare, & bagnare.*
Colo	is	lui	ltum	*per coltiuare.*
Stercoro	as	aui	atum	*per dar del letame, & ingraßare.*
Consero	is	eui	itum	*per seminare.*
Insero	is	eui	itum	*per inestare.*
Sarrio	is	iui	itum	*per sarchiare, o mondare.*
Sero	is	eui	atum	*per piantare.*
Erunco	as	aui	atum	*per roncare, & mondare dell' herba.*
Meto	is	sui	ssum	*per mietere, & segar la biada.*

VErba exceptæ actionis a fronte nominatiuum tacitum, vt plurimum exigunt, a tergo vero accusatiuum vel ablatiuum, vt

In tempo de Romani pioue sassi.

Romanorum tempore pluit lapides, vel lapidibus.

Pluit	bat	uit	*per piouere.*
Ningit	bat	xit	*per fioccare, & neuicare.*
Tonat	bat	nuit	*per tonare.*
Fulgurat	bat	uit	*per lampeggiare, e splendere.*

Grandinat non est latinum, sed Grandines cadunt.

TRansitiuus Ordo Deponētium a fronte nominatiuū agentem exigit, a tergo verò accusatiuum patientem, vt

Cicerone consegui quella vera & perfetta eloquenza.

Cicero consecutus est veram illam, & absolutam eloquentiam.

Sequor eris utus sum *per seguire, & andare appresso.*
Consequor eris utus sum *per consequire, & acquistare.*
Adipiscor eris ptus sum *per acquistare.*
Aspernor aris atus sum *per disprezzare.*
Consolor aris atus sum *per consolare, & confortare.*
Adorior aris ortus sum *per assaltare.*
Admiror iris atus sum *per marauigliarse, & admirare.*
Præstolor aris atus sum *per aspettare.*
Imitor aris atus sum *per imitare, & andare ad essempio, ò far come fan gli altri.*
Persequor eris tus sum *per seguitare.*

EFfectiuus Ordo neutrorum requirit à fronte nominatiuum patientem., a tergo verò ablatiuum agentem sine præpositione, vel accusatiuum cum ob, vel propter, vt

Le tue orecchie si rallegrano della leggiadria del parlare.

Aures tuæ orationis venere gaudent.

Gaudeo es uisus sum *per rallegrarse, o essere allegro.*
Doleo es lui *per dolerse.*
Madeo es ui *per bagnarse.*
Caleo es ui *per scaldarse.*
Frigeo es ui *per raffredarse.*
Mœreo es mestus sum *per attristarse, & star mal contento.*
Albeo es ui *per bianchirse, & essere bianco.*
Tumeo es ui *per gonfiarsi, & esser gonfio.*
Pingueo es ui *per ingrassarse, & esser grasso.*

Areo

Areo es ui *per seccarse, & esser secco.*

EFfectus ordo Deponentium exigit ante se nominatiuum patientem, à tergo vero ablatiuum agentem sine præpositione, vel accusatiuum cum ob, vel propter, vt

Noi ci rallegramo di questa vittoria.

Nos lætamur hac victoria, vel ob hanc victoriam.

Lætor aris atus sum *per rallegrarse, & esser allegro.*
Tristor aris atus sum *per attristarse.*
Irascor eris atus sum *per corrociarse.*
Delector aris atus sum *per delettarse.*
Consternor aris atus sum *per vnirse meno per colera, ò per altro.*
Glorior aris atus sum *per gloriarse.*
Queror eris stus sum *per lamentarse.*
Bacchor aris atus sum *per imbriacarse, & infuriarse.*
Crapulor aris atus sum *per impirse de cibi.*
Verecũdor aris atus sum *per vergognarse.*

SEparatiuus Ordo Neutrorum exigit à fronte nominatiuum patientem, & post se ablatiuum agentem cum a, vel ab, & significat passionem, vt

Io son battuto dal maestro.

Ego vapulo à magistro.

Vapulo as aui tum *per esser battuto.*
Exulo as aui tum *per essere bandito da luoghi, & essere confinato ad vn luogo.*
Liceo es eui itum *per esser apprezzato.*
Nubo is psi vel nupta sum *per esser maritata.*
Veneo is ni enum *per esser venduto.*
Fio is ctus sum *per esser fatto.*

SEparatiuus ordo deponentium exigit à fronte nominatiuum patientem, à tergo vero ablatiuum agentem cum præpositione, & significat passionem, vt

Io son nato da buon padre.

Ego ortus sum ab optimo parente.

Nascor	eris	natus	sum	*per nascere.*
Renascor	eris	atus	sum	*per rinascere.*
Patior	eris	passus	sum	*per patire.*
Perpetior	eris	pessus	sum	*per patire sino al fine.*
Orior	iris	ortus	sum	*per nascere.*
Abortior	iris	ortus	sum	*per disperdere.*

DE CONSTRVCTIONE
Verborum communium.

VErbum commune in or desinens, vtranque retinens significationem, exigit ante se nominatiuum agentem quando actionem significat; & post se accusatiuum patientem, & vltra sequitur constructionem actiuorum, vt

Io dono il libro à te.

Ego largior librum tibi.

In Passiua verò significatione, passiuorum constructionẽ secum apportat, licet his verbis Largior, Amplector, & huiusmodi actiuè frequentius vtantur auctores, quòd cuique seruandum præcipio.

Hæc sequentia vtramque habens significationem.

Interpretor aris atus sum *per esporre, & esser esposto.*
Hortor aris atus sum *per confortare, & esser confortato.*
Comitor aris atus sum *per accompagnare, & esser accompagnato.*
Meditor aris atus sum *per pensare, & esser pensato.*

Quæ sequuntur Deponentia magis dicerem.

Largior	iris	itus sum	*per donare, e far presente.*
Experior	iris	ertus sum	*per prouare, & esprimentare*
Deortor	aris	tus sum	*per disconfortare.*
Amplector	eris	exus sum	*per abbracciare.*
Osculor	aris	atus sum	*per basciare.*
Criminor	aris	atus sum	*per incolpare, & accusare, & biasimare.*

DE CONSTRVCTIONE
Verborum Impersonalium.

Verbum impersonale carens numeris, & personis distinctis. Est duplex.

Passiuæ vocis, vt studetur. Actiuæ vocis, vt Tædet.

Impersonale verbum passiuæ vocis, vt plurimum nullum exigit casum neque à fronte, neque à tergo nisi deriuetur à neutris Absolutis, & acquisitiuis, quod tunc à fronte requirit Ablatiuum agentem cum præpositione, a, vel ab, octauum casum, à tergo vero casum sui verbi.

Da me si và alla piazza. A me itur in forum.

Da li scolari se studiano le lettioni.

A discipulis studetur lectionibus.

A cæteris vero verbis dicitur.

Leggendose s'impara. Dum legitur discitur.

Formatur autem solum à verbis desinentibus in o significantibus actionem.

Legitur	batur	lectum	est	*per leggerse.*
Amatur	batur	atum	est	*per amarse.*
Sedetur	batur	ssum	est	*per sederse.*
Dormitur	ebatur	itum	est	*per dormirsi.*
Itur	ibant	tum	est	*per andarse.*

Veni-

Venitur ebatur tum est *per venirse.*
Curritur ebatur cursum est *per correrse.*
Seruitur ebatur itum est *per seruirse.*
Studetur ebatur caret præt. *per studiarse.*

DE CONSTRVCTIONE VERBORVM
Impersonalium actiuæ vocis.

SVmma constructionis horum verborum est à fronte semper obliquum, nunquam autem nominatiuū exigere. Post se verò semper infinitum, præsertim verba. Primi, secundi, tertij, & quarti ordinis, sine quo personali fiunt.

PRimus ordo a fronte genitiuum exigit, à tergo vero infinitiuum, vt

Alli scolari è vtile far professione de lettere grece.

Discipulorum interest profiteri literas græcas.

Excipiuntur à me, à te, à lui, à noi, à voi, à loro, & à chi. Vbi dicitur mea, tua, sua, nostra, vestra, & cuia casus ablatiui.

A te Francesco è vtile studiar filosofia.

Tua Francisce interest studere philosophiæ.

Si diceretur. A noi maestri & alli nostri scolari sarà vtile studiare lettere grece.

Nostra qui sumus magistri, & nostrum discipulorum intererit studere græcis litteris.

Interest erat fuit *per appartenersi quanto alla vtilità, & esser vtile.*

Refert bat tulit *per esser vtile, & importare.*

SEcundus ordo à fronte datiuum requirit, à tergo vero infinitiuum, vt

Io non ho tempo di scriuerti.

Mihi non vacat ad te scribere.

Vacat bat auit *per hauer tempo.*

Præstat bat titit *per esser meglio.*

Patet

Patet bat tuit *per esser chiaro.*
Expedit bat vit *per esser vtile, & espediente.*
Conuenit bat venit *per conuenire.*
Placet bat cuit vel citum *est per piacere.*
Sufficit bat fecit *per bastare.*
Constat bat titit *per esser chiaro, & manifesto.*

TErtius Ordo a fronte accusatiuum deposcit, à tergo vero infinitiuum, vt

A noi sta bene obedire il maestro.

Nos decet obsequi magistro.

Decet bat cuit *per star bene, confarsi, & conuenire*
Decedet bat cuit *per non star bene, & disconuenire.*
Oportet bat tuit *per esser bisogno.*
Delectat bat auit
Iuuat bat iuit *per giouare, & delettare.*

QVartus Ordo exigit à fronte accusatiuum cum præpositione, ad, a tergo vero infinitiuum, vt

Ad ogni buon maestro, s'appartiene insegnare li suoi scolari di buoni costumi.

Ad optimum quemque preceptorem spectat docere suos discipulos bonos mores.

Spectat bat auit
Attinet bat nuit
Pertinet bat nuit *per appartenerse.*

QVintus Ordo exigit a fronte ablatiuum agentem cum præpositione, vel ab: a tergo vero datiuum patientem, vt

Io son stato contentato, ò sodisfatto da te.

Abs te satisfactum est mihi.

Satisfit bat factum est *per sodisfare, & esser contentato.*
Benefit bat factum est *per farse bene.*
Malefit bat factum est *per farse male.*

Sextus

SExtus Ordo requirit a fronte accusatiuum patientẽ, à tergo vero genitiuum agentem, vel infinitiuum, vt

Io non mi doglio hauer atteso alle lettere.

Me non penitet vacasse literis.

A Francesco rincresce la fatica.

Franciscum tædet laboris.

Tædet duit vel pertęsum est *per hauere rincrescimento.*

Pœnitet	bat	tuit	*per pentirse, & dolerse.*
Pudet	bat	duit	*per vergognarse.*
Piget	bat	guit	*per rincrescergli qualche cosa.*
Miseret	bat	sertum est	*per hauer misericordia, compassione, & pietà.*

DE CONSTRVCTIONE *Verborum famularium.*

Famularia, seu Famulatoria verba suorum infinitiuorum cum quibus iunguntur, constructionem seruant a fronte, atque genus. Sique eorum infinitum erit personale, tunc personalia fiunt, sin verò impersonale impersonalia euadunt, vt

Da me si deue dir bene delli litterati, come si suole.

Litterati debent commendari à me, vt solent.

Tu non poi esser fauorito da tutti, come doueresti.

Tibi non potest faueri ab omnibus, vt deberet.

Volo autem, semper est personale, & ante se nominatiuũ agentem, à tergo infinitiuum requirit, vt

Io voglio come deggio, pentirmi d'hauer perso tempo.

Ego volo, vt debet, me pænitere triuisse tempus.

Debet	bat	buit	*per douere.*
Potest	bat	tuit	*per potere.*
Solet	bat	litum est	*per solere.*
Desinit	bat	siuit	*per cessare.*
Incipit	bat	cepit	*per cominciare.*

DE INFINITIS

Nfinitum est duplex Personale, & Impersonale.

Infinitum personale requirit a fronte accusatiuum, loco nominatiui, à tergo vero casum sui verbi.

Dependet autem vt plurimum a verbo finito, & habet has significationes scilicet.

Infinitiuo modo tempore præsenti, & præterito imperfecto.

DOCERE	*Insegnare.* *Che insegna.* *Che insegnaua.* *Che insegnasse, & insegnaria.*

Præterito perfecto, & plusquam perfecto.

DOCVISSE	*Hauer insegnato.* *Che ha insegnato.* *Che haueua insegnato.* *Che habbia insegnato.* *Che hauesse, & haueria insegnato.*

Futuro.

DOCTVRVM ESSE	*Che insegnarà.* *Che habbia da insegnare.* *Per douer insegnare, & che sia per insegnare.*

EXEMPLA.

Io lodo che tu studij l'opere di Virgilio.
Laudo te studere operibus Virgilianis.
Mi piace che li scolari habbiano imparato le lettioni.
Mihi placet discipulos didicisse lectiones.
Io spero che voi vi habbiate a lodar di me a tutti.
Spero vos acturum gratias mihi apud omnes.

IN-

INFINITIVVM PASSIVVM.

Præſ. Præt. imper.

DOCERI
Inſegnarſi.
Eſſer inſegnato.
Che s'inſegna.
Che s'inſegnaſſe, & inſegnaria.

Præt. perf. & pluſquamperf.

DOCTVM eſſe, vel fuiſſe.
Hauerſe inſegnato.
Eſſere ſtato inſegnato.
Che s'habbia inſegnato.
Che ſia ſtato inſegnato.
Che foſſe, e ſaria ſtato inſegnato.
Che s'haueſſe, o haria inſegnato.

Futuro.

DOCTVM Iri, vel docendum eſſe.
Che s'nſegnarà.
Che ſarà inſegnato.
Che s'habbia da inſegnare.
Che ſia per douerſe inſegnare.

EXEMPLA.

IO intendo che da Antonio ſi dice ben di voi.
Audio vos commendari ab Antonio.
Filippo dice che gli nimici hanno hauuto vna gran rotta.
Philippus refert hoſtes affectum eſſe magna clade.
Noi ſiamo certi che Fabritio ci fauorirà.
Nos confidimus, Fabritium fauturum eſſe nobis.

DE INFINITIVO IMPERSONALI.

INfinitiuum imperſonale exigit caſus a fronte, & à tergo ſui verbi, vt
Sia bene che da voi ſi fauoriſcano li virtuoſi.
Decet à vobis faueri officioſis.
Io credo che a voi ſaria ſtato vtile far queſto.
Credo veſtra interfuiſſe facere hoc.

DE CONSTRVCTIONE Gerundiorum.

GErundium deſcendens à perſonalibus, ſignificationem ſui verbi retinens, ante ſe non requirit caſus,

poſt

post se vero, si actiuæ fuerit significationis, exigit casus sui verbi, vt

Io vengo qui per vdir filosofia.

Venio huc audiendi studio, vel causa, vel gratia philosophiam.

Si verò passiuæ fuerit significationis nullum post se casũ requirit, vt

Le donne escono fuora per essere viste.

Mulieres egrediuntur foras videndi causa.

Si vero diceretur.

Io vengo qui per essere insegnato dal maestro.

Venio huc, vt docear, a magistro, & non causa docẽdi.

DOCENDI da esser insegnato, e per essere insegnato.

Vtimur hoc Gerundio duobus modis.

Primo, Cum substantiuo nomine cuiuscunque casus, vt

Io ho voglia d'attendere alle lettere.

Est mihi cupiditas vacandi litteris.

Io aspetto qui per far alle coltellate con Filippo.

Præstolor hic digladiandi causa, vel studio, vel gratia cum Philippo.

Quando vero dependet a verbo, vel ab his scilicet.

Opus est, Fas est. Nefas est, vtimur infinitiuo, vt

Tu non hai tempo da negotiar le mie facende.

Tibi non vacat agere res meas.

Per Substantiuum dicitur.

Tibi non est tempus agendi res meas.

Che bisogna tener scuola?

Quid opus est docere.

A Pietro è lecito tornar alla patria.

Pietro fas est reuerti ad patriam.

Per Passiuum.

Tu sei desideroso d'esser ammaestrato.

Tu es cupidus erudiendi.

Secundo modo cum aliquibus adiectiuis.

Horatio fu sufficiente di dire in verso lirico.

Hora-

Horatius canendi, vel canere lyrico carmine pitus fuit.

Hic quoque notandum quod genitiuus singularis gerundij cum genitiuo plura. sine vitio copulatur. Liu. non enim vt reor, ne quis hoc me vestri adhortandi causa, magn fice loqui existimet. In DO.

DOCEN Insegnando, o per insegnare, quando significat *DO.* effectum.

Essendo insegnato, o per esser insegnato.

Hoc vtimur duobus modis. Primo sine præpositione.

Il maestro insegnando le virtù alli scolari, n'è lodato da tutti.

Magister docendo discipulos virtutes, laudatur ab omnibus.

Tu per venir a scola non fai profitto.

Tu ad ludum litterarium veniendo non proficis.

Io senza legger la tua lettera, ho compreso la tua fantasia.

Ego non legendo litteras tuas, animum tuum conieci.

Secundo cum præpositione.

Io son pigro nel leggere.

Sum piger in legendo.

S'ha più vtile dall'imparare, che dall'andar a spasso.

Vberior. vtilitas comparatur ex discendo, q̃ ex ludendo.

Si vero gerundium cum præpositione post se casus habuerit, vel gerundiuo, vel absolute vtimur, vt

Fabritio nel volgere molti autori, ha imparato.

Fabritius voluendo multos auctores, vel in voluendis multis auctoribus, didicit: frequẽtius quàm in voluendo multos auctores.

SI vero diceretur,

Io vengo da insegnare.

Ego venio a documento, non autem a docendo, licet Cic. 2. de ora. dicat ipse a docendo refugisti, & in Bruto Stoci traducti à disputando ad dicendum inopes reperiuntur, non tamen cum venio, & redeo.

IN DVM,

DOCENDVM Ad insegnare,

Ad

Ad esser insegnato.

Hoc vtimur tribus modis. *Primo.*

Questa è vna opera atta ad imparar facilmente.

Est opus hoc aptum ad facile discendum.

Io stò a Roma a tener scola.

Maneo Romæ ad docendum.

CVM His vero verbis, Loco, conduco, curo, mando, & huiusmodi, non vtimur præpositione, vt

Io ho fatto fare vna sepoltura.

Curaui sepulchrum faciendum.

Secundo, cum præpositione inter, vt

Quando tu leggi, o infinche leggi, scialingui.

Tu inter legendum balbutis.

Tertio cum, sum es est, & cum datiuo, vel etiã ablatiuo agẽte

M'è dibisogno, m'accade, me conuiene, m'è forza son sforzato, io mi deggio, o mi voglio partir di quà.

Hinc mihi abeundum est.

DE GERVNDIO ADIECTIVO.

GErundium concordat cum casu posteriori in genere, numero, & casu, vt

Io ho scritto questo per confortarti a pigliar le lettere.

Scripsi hoc hortandi tui gratia ad capessendas litteras.

FIT autem huiusmodi Gerundium adiectiuum a verbis requirentibus post se accusatiuum patientem, a cæteris vero rarius.

DE SVPINIS.

DVo sunt supina, in Vm, & in V.

Primum in Vm, vt amatum ad amare, & significationem sui verbi, & requirit post se casus sui verbi.

Iungitur autem semper cum verbis significantibus motum ad locum, vel per modum motus ad locum, vt

Io vò a vdire Messa.

Ego eo auditum rem ſacram.
Franceſco e ſtato poſto dentro ad vdir la comedia.
Franciſcus admiſſus eſt ſpectatum comediam.
Differt autem hoc Supinum a Gerundio, quod Supinum cum verbis ſolum ſignificantibus motum ad locum iungitur.
Gerundium vero cum omnibus verbis, vel ſtatum, vel quē cunque motum ſignificantibus.

De ſupino in V.

SVpinum in V, dependens a fronte a nominibus adiectiuis nullum poſt ſe caſum requirit, vt
Queſto è vn paſſo difficultoſo ad intenderſe, & bello a ſapere.
Hic eſt locus difficilis intellectu, & pulcher ſcitu.
Si vero habuerit poſt ſe caſus, reſoluitur per vt, & verbum, vt
Queſto è vna vergogna a dirſe da te.
Hoc eſt turpe abs te dici, vel vt dicatur abs te.

DE PARTICIPIO.

PArticipium eſt pars orationis declinabilis cum caſibus & temporibus, a verbo perſonali deſcendens.
Concordata fronte cum antecedente tacito, vel expreſſo, ſicut Adiectiuum cum Subſtantiuo, poſt ſe vero regit caſum ſui verbi.

Participio accidunt ſex.

Genus, & Caſus	A nomine.
Tempus, & Significatio	A verbo.
Numerus, & Figura	Ab vtroque.

Generales terminationes Participiorum ſunt quatuor.
Prima in Ns, Præſentis, & præt. imperf. temporis.
Secunda in Tus, Præteriti, & pluſquam perfecti.
Tertia in Rus, Futuri temporis.
Quarta in Dus, Futuri etiam temporis.

Qua-

Quatuor sunt consideranda in Participio.

DERIVATIVO: vt ab actiuo Passiuo, & cæteris quot deriuantur Participia.

Formatio: vt vnde formetur illud participium.

Tempus: vt cuius sit temporis.

Significatio: Quod sui verbi significationem retinet.s.actiuam vel passiuam.

DE DERIVATIONE.

Ab Actiuo Duo participia deriuantur in Ns, & in Rus.

A Passiuo Duo, in Tus, & in Dus.

A Neutro Duo, in Ns, & in Rus quibusdam exceptis.

A Communi Quatuor, in Ns, in rus, in tus, & in dus.

A Deponenti. Vria, in Ns, in Tus, & in Rus.

DE FORMATIONE.

In Ns, formatur remota bam, vel bar, & addita ns, vt amabam amans, sequebar sequens: *Che segue*, Seguiua, *Quel lo il quale segue, Seguiua, Seguendo, & Seguente.*

In Tus, ab vltimo supino S, addendo, vt Doctu, doctus, docta, doctum. *Insegnato, Che è stato, che era stato, Essendo stato, Che fosse, è saria stato insegnato.*

In Rus, a primo supino, vertendo M, in Rus, vt doctum, docturus, doctura, docturum: *Chi insegnerà: Chi ha da insegnare: Chi habbia da insegnare. Hauendo da insegnare. Per douer insegnare. Che è per insegnare & per insegnare.*

A communi verbo, & Deponenti remota S, & addita Rus idem formatur.

In Dus: à genitiuo præsentis participij vertendo Tis, in Dus docentis vt Docendus, da, dum, *Che se insegnarà: Che s'ha da insegnare: Hauendosi da insegnare: Per douersi insegnare: essendo per insegnarsi: Che sia per insegnarsi.*

De tempore, & Significatione dictum est supra.

Tria impedunt Participia.

Primum.

Quando verbum non habet illud Participium, vt Disco

non habet disciturus, neque discitus, quia supino caret, vnde formantur.

Secundum.

Quando non est vnde regatur, quia fit per consequentiã.

Tertium.

Quando relatiuũ in resolutione in nominatiuũ nõ cadit.

Il vino votato dalla botte, mi piace.

Vinum, quo dolium euacuatum est, mihi placet: & non vinum euacuatum.

EXEMPLA.

Io ho rispetto a chi si fa stima di virtuosi.

Habeo rationem æstimantis officiosos.

Io studio le lettioni lette dal maestro.

Studeo lectionibus lectis à magistro.

Io, ilquale son per douer dir bene del maestro, son per douer biasimare li tristi.

Ego commendaturus magistrum, sum detestaturus improbos.

Le opere di Tullio, le quali son per douersi interpretare, da Filippo, son per delettar a tutti.

Opera Tulliana interpretanda a Philippo, sunt delectatura cunctos.

Participium transit in nomen tribus modis.

Compositione, vt Innocens, & indoctus, velut aliqui malunt, significati mutatione.

Constructione, vt Amantes virtutis.

Temporis amissione, vt Optimus quisque est amandus.

DE PARTICIPIO in consequentia.

VTimur his participijs in Ns, in Tus, & interdum in Rus, per septimum casum, quando non est vnde regatur.

Con-

Concordat autem a fronte cum antecedentibus in genere, numero, & casu, à tergo requirunt casus suorum verborum, vt

Gli amici lodandosi di me a tutti, io me ne rallegro.

Amicis agentibus mihi gratias apud omnes, gaudeo:

Data che fu licentia a li scolari dal maestro, Titio si parti.

Dimissis discipulis a magistro, Titius abijt.

Hauendo da venire il padrone a casa sua, io sgombro.

Venturo hero domum suam, ego elimino.

FIT quoque hoc idem per nomina substantiua, vt

Essendo consule Marco Tullio, ò nel tempo che fu consule Marco Tullio, Roma stette nel suo essere.

Consule Marco Tullio, Roma mansit in suo statu.

DE COMPARATIVIS.

COmparatiuum est nomen adiectiuum: aliunde deriuatum, significans, aduerbium, magis, vt doctior, magis doctus. Formatur autem a prima voce nominis adiectiui desinente in I, addita or, vt docti, doctior, vt Hic & hæc doctior, & hoc doctius, più dotto.

Concordat autem a fronte sicut Adiectiuum cum Substantiuo, a tergo vero requirit ablatiuum sine præpositione, & vltra, alterum ablatiuum recipere potest significantem excessum, & vltra etiam casus sui positiui, vt

Io son piu alto di te vn palmo.

Sum altior te palmo.

Quando vero nomen habuerit vocalem ante alteram vocalem in penultima syllaba, frequentius vtimur positiuo cum aduerbio Magis, quam Comparatiuo, vt

Io son più gagliardo di Filippo, il quale è più deuoto de Mutio.

Sum magis strenuus Filippo magis pius Mutio.

Dicitur per syncopam: Ditior, Iunior, pro diuitior, & iuuenior.

Comparatiuo fit quatuor modis, ab vna persona ad alteram, vt sum maior te. ad se ipsam, vt sum lætior solito ab vno accidente ad aliud, vt sum magis lætus quam tristis, ab vno verbo ad alterum, vt magis studeo quam lego.

Anomala sunt hæc.

Bonus *Buono,* Melior, *più buono, ò da bene.* Optimus, *Melio più buono.*

Malus, *Tristo.* Peior, *più tristo.* Pessimus *assai più tristo.*

Magnus. *Grande.* Maior, *più grande.* Maximus. *Vn pezzo più grande.*

Paruus, *picciolo.* Minor, *Più picciolo.* Minimus, *Molto più picciolo.*

Multum, Plus, Plurimum, Magnificus, Magnificentior, Magnificentissimus, &c. vt in maioribus.

Plus, & Minus in tribus casibus singularis numeri, in Nominatiuo, Accusatiuo, & Vocatiuo sunt substãtiua, & significant comparationem rerum consistentium in pondere, & numero, & mensura, & cũ genitiuo construuntur, & vltra casus comparatiui, vt

Io ho più grano, e meno vino di Pietro.

Habeo plus frumenti, & minus vini Petro.

Noi haueremo poco piu, o meno denari di Nicolò.

Est nobis paulo plus, aut minus nummorum Nicolao.

Vel sunt nobis paulo plures, aut pauciores nummi Nicolao. Per plurale.

Quando vero significat quantitatem indiscretã dicimus.

Io ho piu testa di Fabritio, & manco bocca di Lentulo.

Est mihi maius caput Fabritio, & minus os Lentulo.

Sic maior manus, minor pes, &c.

Quinque modis comparatiuum, non regit ablatiuum.

Partitiue, vt Aiacum fortior Telamenius.

Vel si nõ inuenitur ablatiuus ille, vt Mare Ponticum dulcius,

cius, quàm cætera maria, non maribus aut quando est inter adiectiua, vt sum magis albus quam niger, vel si inter verba vt plura audio, quam credo vel cum coniũctionis exceptiua, vt sum doctior quam omnes, præterquam Titius.

DE DIMINVTIVIS.

A Neutris comparatiuorum fiunt diminutiua addita culus, vt maius, maiusculus, la, lum: *Vn poco piu grande,* & construuntur more comparatiuorum, vt

Pietro ha vn pochetto piu di entrata di Filippo.

Petrus habet plusculum prouentum Philippo.

NOTANDA.

Quisque post superlatiuum semper vt Optimus quisque vir, Cum numerabilibus, vt Secundo, & Tertio quoq; anno, *ogni dua, o tre anni:* Omnis cum cõparatiuo, Quisque cum superlatiuo.

Per, compositio iungitur, vt per doctus, a, ctum, Longe cũ comparatiuo, vt longè doctior, vel multo, vel valde.

Quam cum superlatiuo, vt quam doctissimus, a, um.

Relatiua, & negatiua, quam non recipiunt, vt.

Cicero quo nemo est eloquentior, & nullo milite est inferior.

DE SVPERLATIVO.

Vperlatiuum est nomen adiectiuum aliunde deriuatum, quod ad plures sui generis comparatur.

Concordat a fronte sicut Adiectiuum cũ Substantiuo, a tergo vero Genitiuum Pluralem, vel singularem nominis collectiui sibi requirit, & vltra casus sui positiui, vt

Camillo fu assai piu degno del trionfo de Capitani Romani.

Camillus fuit dignissimus triumpho Imperatorum Ronorum.

Formantur autem a prima voce desinente in I, addita ssimus, vt Docti doctissimus, Fortijs fortissimus, fortissima, fortissimum.

A nominibus vero desinentibus in R, addita Rimus, vt pulcher pulcherrimus, Pauperrimus ma mum.

A terminantibus in Lis, remota Is. & addita Limus, formatur Superlatiuum: vt Humilis humilimus, sed de his tantum, quæ hac dictione Fagus per litteras continentur singulas.

Fagus.i.Facilis Agilis, Gracilis, Humilis, Similis.

A desinentibus in Eus, vt Idoneus, non formâtur Superlatiua, vt

Tu sei molto piu atto a questa impresa de tutti.

Tu ex maxime idoneus omnium ad hanc pugnam.

EXEMPLA.

Achille fu molto piu forte de Greci, ò della gente greca.

Achilles fuit fortissimus Græcorum, vel Greciæ gentis.

Si vero diceretur, *Achille fu assai piu animoso di Hettore, ò de Troiani. Fit.*

Achilles fuit longè aduentior Hectore, vel Troianis.

Impeditur autem Superlatiuum quoties in posteriori casu fuerint Meus, tuus suus, noster, & vester.

Vel superlatiuo non erit eiusdem generis, sectæ.s. gentis, patriæ, nationis, & disciplinæ.

Vel si casus posterior singularis erit, vel nomen in Eus finierit, vt idoneus.

DE RELATIVIS.

Elatiuum rei ante latę representatiuum est duplex.

Substantiæ, quando refert antecedens Substantiuum, vt qui, quæ, quod: Hic, iste, ille, & similia.

Accidentis. quando refert antecedens Adiectiuum vt Doctus, Magnus.

Re-

Relatiuum ſubſtantiæ concordat cum antecedente in genere, & numero.

Relatiuum Accidentis concordat cum ſubſequente in genere, numero, & caſu, vt

La mia caſa è alta quanto il palazzo del Poteſtà.

Domus mea eſt alta, quantum, vel vt eſt Prætorium.

Relatiua Accidentis ſunt hæc.

Hic & hæc Qualis & hoc Quale: Quale, & de che ſorte, & come, vt

Io ſon dotto come voi.

Sum doctus quales eſtis vos, vel vt vos.

Noi ce delettamo marauiglioſamente de gl'ingegni eccellenti, come è il tuo.

Mirificè ingenijs excellentibus, quale, vel vt tuum, delectamur.

Quantus, quanta, quantum, Quanto, o Come, vt

Io ſon grande, come te.

Sum magnus quantus tu, vt tu.

Egli mi par vedere vna zuffa tanto grande, quanto non fu giamai.

Videre mihi videor tantam dimicationem, quanta nunquam fuit.

Quot indeclinabile, Quanto, o come, vt

Io ho tre ſoldi, come te.

Habeo tres ſolidos quot tu, vel vt tu.

Quotus, quota, quotum, *Alli quanti, di che numero, come, vt*

Alli quanti tu ſiedi appreſſo il Papa? alli otto, come Filippo.

Quotus ſedes apud Pont. Max.? Octauus, quotus Philippus.

Cuias, *Di che paeſe, Terra, o Sito*, vt

Donde ſei tu? Cuias es tu?

Cortoneſe, Cortonenſis.

Da Salerno Salernitanus.

Quotuplex, Quotenis, Cuius, Cuia, Cuium, quia non ſunt

sunt in vsu frequenti, non ponuntur, in regula, dicimus bimum, trimum, quadrimum vinum, di due, tre, & quattro anni, Binnulus, Trimulus, de animalibus, vt bimulus equus.

EXEMPLA.

Io ho vint'vno hanno, come hai tu.
Ago vigesimumprimum annum, quorum agis tu, vel Sumnatus vno de viginti annos, vt tu.
Pluraliter Singuli, singulæ, singula: *Vno per vno, Vn per volta, Ad vno, ad vno.*
Bini, binæ, bina: *A doi a doi, A doi per volta.* Terni, Quaterni, Quini, Seni, Septeni, Octoni, Noueni, Deni, &c.
Io'ho donato tre aranci per vno a i miei amici.
Largitus sum tria mala medica singulis meis amicis.
Noi ce habbiamo beuuto tre bicchieri del vino per vno.
Nos bibimus ternos Cyatos vini, vel singuli tres cyatos.
Voi andate a dua a dua, come li frati.
Vos itis bini, vt fratres; potius quam Quoteni fratres.
Io ho prestato dieci scudi a Titio in due volte, a cinque per volta.
Dedi mutuo Titio denos nummos aureos semel quinos.

DE PATRONYMICIS.

Atronymicum est nomen a Patre, vel ab Auo deductum, quod Filium, vel nepotem, Filiã, vel Nepotem significat.
Formatur autem a nominibus proprijs Græcorum Patrum, vel Auorum.
A nominibus primæ declinationis a genitiuo dissoluta Æ diphtongo, addita Des, formatur Patronymicum casum masculinum, vt Æneæ.

Hic

Hic AEneades, *il figliuolo, o il nepote di Enea.* & est primæ declinationis.

A nominibus secundæ, & tertiæ declinationis, prima voce desinente in I, addita Des, vt Priami, Priamides, Nestori, Nestorides.

Genitiui desinentes, in Ei, vt Thesei mutant Ei in I, longum, & addita Des, Patronymicum formant, vt Thesei, Theseides.

Si vero desinunt in duplex ij, vltimum I. mutatur in A addita Des, vt Menetij Mænetiades.

Patronymica Fæminina.

Nomina primæ declinationis mutant diphtongum, AE. in is, vt Aeneæ.

Hæc Aeneis, Aeneidos, *la figliuola, la nepote, ò la historia d'Aenea.*

Si vero fuerint secundæ, vel tertiæ declinationis à prima voce desinente in I, addendo, S, formantur Patronymica, fœminini generis, vt

Hæc Priamis Priamidos, & sunt tertiæ declinationis.

Achille figliuol di Peleo, fu morto da Paride figliuol di Priamo.

Pelides interemptus fuit a Priamide.

L'historia d'Enea fu descritta da Virgilio.

Aeneis descripta fuit à Virgilio.

De interrogatiuis partitiuis distributiuis lege in maioribus.

DE ADVERBIIS LOCALIBVS significantibus statum in loco.

Ic	*Qui, ò in questo luogo.*
Illic	*Colà, ò in quel luogo.*
Istic	*Costi, ò in cotesto luogo.*
Vbi	*Doue.*
Ibi	*Quiui. ò Li.*
Ibidem	*Quiui medesimo.*
Alibi	*Altroue.*

Vbi

Vbique	*In ogni luogo.*
Nullibi	*In nissun luogo.*
Alicubi	*A qualche luogo.*
Necubi	*Accio; in nissun luogo.*
Sicubi	*Se in alcun luogo.*
Vbicunque	*Douunche.*
Vbiuis	*Doue vuoi.*
Vbilibet	*Doue ti piace.*
Intus	*Dentro.*
Foris	*Fora.*
Inferius	*Giù, ò disotto.*
Superius	*Sù, ò disopra.*

MOTVM AD LOCVM.

HVc, Illuc, Istuc, Quo, Eo, Alio, Aliquo, Siquo, Nequo, Nusquam, Quocunque, Quouis, Quolibet, Vtroquis, Vtroque, Vtrolibet, Intro, Foras, Inferius, Superius, Peregrè, Fuor di paese, Longè, Discosto.

TRANSITVM PER LOCVM.

Hac, Illac, Istac, Qua, Ea, Eadem, Alia, Aliqua, Siqua, Quauis, Qualibet, Quacunque, Nequa.

MOTVM DE LOCO.

Hinc, Illinc, Istinc, Vnde, Inde, Aliunde, Sicunde, Necunde, Vndique, Vndeuis, Vndelibet, Vndecunque, Vtrumque, Cælitus, Funditus, Supernè, Infernè, De longinquo, ex propinquo.

LOCVM VERSVS.

Horsum, Illorsum, Istorsum, Quorsum, Siquorsum, Nequorsum, Aliorsum, Aliquorsum, Sursum, Deorsum, Dextrorsum, Sinistrorsum, Retrorsum, Introrsum.

VSQVE AD LOCVM.

Hucusque, Illucusque, Istucusque, Eousque, Quousque, Hactenus.

DE CONSTRVCTIONE NOMINVM *Vrbium, & Prouinciarum.*

NOmina Vrbium, & Oppidorum simplicium, & nō compo-

compositorum propria dicimus, vt Salernum, & non Vrbs vetus.

Nomina Regnorum, Prouinciarum, Insularum, & cæterorum locorum, & propriorum nominum hominum, & mulierum, appellatiua vocamus.

De constructione Propriorum.

Propria nomina præpositiones vt plurimum non admittunt, sed sine illis aduerbialiter posita ponuntur Cic. ad Att. 8. ad Capuam, vel ad Luceriam iturus erat.

De statu in loco.

Nomina propria si primæ, vel secundæ declinationis fuerint, cum verbis significantibus statum in loco, in genitiuo locantur, vt.

Io ho tenuto scola à Cortona, & à Padoua.

Docui Cortonæ, & Patauij.

Si vero fuerint tertiæ declinationis, vel pluraliter tantum declinata ponuntur in ablatiuo, vt.

Io son stato à Napoli, & à Siena.

Fui Neapoli, atque Senis.

De motu ad locum.

Nomina propria cuiuscunque declinationis tam singulariter, quam pluraliter declinata, in accusatiuo locantur cum verbis significantibus motum ad locum, vt

Francesco è andato à Bologna, à Padoua, à Venetia.

Franciscus iuit Bononiam, Patauium, Venetias.

De transitu per locum.

Propria nomina cuiuscũq; declinationis fuerint in ablatiuo locantur cum verbis transitum significantibus, vt

Io son passato per Ferrara, per pauia, & per Milano, & Athena.

Transiui Ferraria. Tycinio, Mediolano, Athenis.

De discessu de loco.

Propria nomina cuiuscunque declinationis in ablatiuo ponuntur, cum verbis significantibus motũ de loco, vt

Lentulo è venuto da Roma, da Tiuoli, & Salerno.

Len-

Lentulus venit Roma, Tibure, Salerno.

Versus locum.

Propria nomina in accusatiuo cum præpositione Versus, post nomina locantur, vt

Io andarò verso Gaieta, verso Pozzuoli, verso Napoli.

Ibo Caietam versus, Puteolos versus, Neapolim versus.

Vsque ad locum.

Propria nomina accusatiuo gaudent cum præpositione vsque, vt

Io andarò insin'à Fuligno, insin'a Perosia.

Ibo Fulgineam vsque, Perusiam vsque.

DE CONSTRVCTIONE *Appellatiuorum.*

APpellatiua præpositiones recipiunt, & illius casus fiunt, cui præpositiones deseruiunt.

De statu in loco.

Io son stato in Toscana, in Spagna, in Sicilia nella piazza.

Fui in Hetruria, in Hispania, in Sicilia, in foro.

De motu ad locum.

Profectus sum in Hetruriam, in Hispaniam, in Siciliam, ad forum.

Per locum.

Transiui per Hetruriam, per Hispaniam, per Siciliam, per forum.

De loco.

Discessi ex Hetruria, ex Hispania, ex Sicilia, ex foro.

Vsque ad locum.

Ibo Hetruriam versus, Hispaniam versus, Siciliam versus, forum versus. interdum vero dicitur in orientem versus.

Versus locum.

Profectus sum in Hetruriam vsque, in Hispaniam vsque, in Siciliam vsque, in forum vsque.

Io andai in fino in

DE

DE FIGVRIS.

Riplex est Figura, Dictionis scilicet, Constructionis, & Locutionis.

De Figuris Dictionis.

Syncopa de medio tollit (vt amasti) quod
Epenthesis auget (vt Mauortis)
Apocope eum tollit finem (vt sat) quem dat
Paragoge (vt Dicier)
Apponit Prothesis caput (vt Renarro) id quod Apphœresis aufert (vt Temno.)

De Figuris Constructionis.

Prolepsis: Discipuli legunt, hic Tullium, ille Maronem.
Syllepsis: Philippus & Maria boni: Dux, & milites pugnant.
Zeugma: Cæli mouendi sunt, & tertia, Lego, ego, & tu.
Anthiptosis: Vrbem quam statuo vestra est. Casus pro casu.
Synthesis; Pars in frustra secant, Gens armati.
Sinechdoche: Mulier trunca manum, Aetiops albus dentes.
Euocatio: Doleo caput. Ego Hieronymus feci.
Appositio: Comedi carnē piscem, Peripateticorum Princeps Aristoteles.

De Figuris locutionis.

Antiphrasi: Parcæ, quod nemini parcant.
Hyperbole: Cygno candidor.

Antonomasia: Philosophus, scilicet Aristoteles.
Eclipsis; Hæc secum scilicet aiebat.
Metaphora: vt Paromęon, Parenthesis, Periphrasis, Prosopopeia, de quibus in Phœnice.

DE NOMINIBVS VERBALIBVS.

Erbalia appellantur nomina à verbis deriuata, quorum terminationes sunt sex.
In Tor, vt amator.
In trix, vt Amatrix.
In men, vt semen.
In bilis, vt amabilis.
In vs, vt visus.
In io. vt visio.

DE VERBIS DERIVATIVIS.

Quorum multę sunt formæ.

Requentatiuum formatur ab vltimo supino mutato V, in O.
Iacio, iactu, iacto, tas.
Capio, Captu; Capto, tas.
Dormio, Tormitu: Dormito, tas.
Curro, Cursu: Curso, sas.

Aliquando V mutatur in Ito.

Venio,	Ventu:	Ventito, tas.
Lego,	Lectu:	Lectito, tas.
Curro,	Cursu:	Cursito, tas.

Aliquando à præsenti Indicatiui.

Rogo, Rogito.

Scito,

Scito,	Sciſcito,& Scito.
Noſco,	Neſcito.
Fugio,	Fugito.
Cogo,	Cogito.

ET ſunt omnia primę coniugationis ſignificantia ſui verbi frequentiam, vt

Li ſcolari frequentemente leggono.
Diſcipuli lectitant.

DE INCHOATIVIS.

Nchoatiuum formatur a ſecunda perſona verborum ſecundæ coniugationis,addita Co,raro autem ab illis.

Caleo les: Caleſco ſcis.
Macreo,cres: Macreſco,ſcis.
Areo,res: Areſco,ſcis.
Hio,as. Hiſco,ſcis.Scio,ſcis.Sciſco,ſcis.

EXEMPLA.

A Heliſeo fa freddo.
Helyſeus frigeſcit.
Io pigliarò queſta impreſa.
Capeſſam hanc prouinciam,& ſic.

Laceſſo.	iam lacero.
Faceſſo:	iam facio.
Viſo:	iam video.
Capeſſo:	iam capio.

Hæc omnia ſunt tertiæ coniugationis carentia præteritis, & ſupinis, & non ſunt Frequentatiua, vt in maioribus patet.

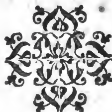
DE DESIDERATIVIS.

Esideratiuum formatur ab vltimo ſupino; addita Rio, vt
Edo, eſu: Eſurio ris.
Mingo, Minctu, Micturio, ris, & ſunt quartæ coniugationis, vt

Io ho fame, ò voglia di mangiare.
Ego eſurio.

Sunt & alia verba aliter, & aliunde formata, vt ſorbillo, paulum ſorbeo. A patre, vt patrizo, ideſt patrem refero, Grechizo, ideſt Græcos imitor, dicta à nonnullis Meditatiua.

FINIS.

DE

DE STRVCTVRA ORATIONIS.

EXCEPTIS NONNVLLIS EX ALDO.

AVCTORE HIERONIMO Capharo Salernitano.

Quot, & quæ sunt consideranda in structura orationis.

HAEc tria concordans, regimen delectus, & inde,
Cumque triplex Concor, Regimen fit, sexque cuplexque
Delectum monstret scriptorum sedulus vsus.
His tribus liceat musarum scandere cliuum.

Expositio.

Tria considerentur in compositione latinæ orationis, concordantia, regimen, & delectus.

Concordantia est triplex, adiectiui cum substantiuo, Nominatiui cum verbo, Relatiui cum antecedente.

De consecutione partium orationis.

Sermonis partes sex poscunt iungere casus.

Participium præpositio.

Has nomen, verbum, parti, sic, præpo, sequuntur.

Aduerbium interiectio.

Aduer, & inter, eas lector iam construe parteis.
Ante, sed à tergo verbum vnum cætera post se.

Expositio.

Sex partes orationis regunt casus, scilicet Nomen, Verbũ Participium, Præpositio, Aduerbium & Interiectio,

ſed ſolum verbum regit à fronte, & à tergo. cæteræ partes ſolum a tergo.

De nomine.

Quatuor a tergo ſurgunt de nomine caſus.
genitiuus datiuus accuſatiuus ablatiuus.
Vt patrius dandi. caſus ſic quartus, & abla.

Expoſitio.

Nomen quatuor poſcit a tergo, ſcilicet, genitiuum, datiuum, accuſatiuum, & ablatiuum, ſed diuerſa ratione vt latius patet in maioribus de regimine partium orationis.

De verbo.

ſ. vocatiuum.
Quinque regit caſus verbum, ſed demito quintum
Scilicet a tergo, ſine eo quod vendicat ante.

Expoſitio.

Verbum vel perſonale vel imperſonale poſcit a tergo quinque caſus: ſcilicet nominatiuum genitiuum, datiuum, accuſatiuum, ablatiuum, a fronte verò ſi perſonale fuerit nominatiuum ſibi requirit tacite vel expreſſe; ſin imperſonale caſum ſui verbi imperſonalis.

De participio

participium.
Quos verbum retinet caſus Par. ſeruat eoſdem

Expoſitio.

Participium cum nihil regat à fronte, poſt ſe requirit caſus ſui verbi.

De præpoſitione.

Præpoſitio *Accuſatiuum* *ablatiuum.*
Præpo. duos caſus quartum ſibi poſcit & abla.

Expoſitio.

Præpoſitio exigit duos caſus. ſ. accuſatiuum, & ablatiuū diuerſa ratione.

De aduerbio.

Quinque dabunt caſus aduerbia, ſcilicet orthin.

geni-

genitiuus datiuus accusatiuus ablatiuus.
Et patrius dandi casus, sint quartus & abla.

Expositio.

Aduerbium sibi flagitat quinque casus.s. nominatiuũ, genitiuum, datiuum, accusatiuum ablatiuum.

De interiectione.

Quatuor hos casus capit interiectio post se
nominatiuum datiuum accusatiuum vocatiuum.
Scilicet, & rectum dandi quartumque vocandi.

Expositio.

Interiectio poscit post se quatuor casus. s. genitiuum, datiuum, accusatiuum, vocatiuum.

Verbum præter cæteras orationis partes potissimum considerandum.

Ipse prius verbum perpendas quatuor vltra.
construction significati.
Sint genus, & construc. signifi. voxque sub illo.

Expositio.

Ante omnia è partibus orationis Verbum consideres, & in eo hæc quatuor. s. genus, constructionem, significationem, & vocem.

Quotuplex sit genus verbi.

personale *impersonale.*
Omne genus verbi vel perso. constat & imper.
personale actiuum *passiuum*
Si perso. actiuo vel tibi sint iam passio neutrum.
nominatiuum
Vel commune fiet deponens antequam rectum
impersonale
Exigat expresse tacite; vel si patet imper.
actiuum *passiuum.*
Actio vel fuerit vel constat passio vocis
Regula iam statuat tu cætera cernito lector.

Expositio.

Genus verbis est duplex personale, & impersonale, si

personale vel erit actiuum vel passiuum, vel neutrum, vel commune vel deponens,& hæc omnia regunt ante se nominatiuum expresse, vel tacitè: sin Impersonale vel erit actiuæ vocis vt
Tædet, vel passiuæ,vt seruitur: vt in maiorib.latius patet.
De verbis Actiuis quorum sex sunt ordines.
Simplex,possessus,mox Acqui,Transitus,esset,
Separat,& post se quartum sic exigit:ante.
Iam rectum,commune fiet nunc classibus hisce.

Expositio.

Actiuorum ordines sunt sex s.simplex,possessiuus, acquisitiuus,transitiuus,effectiuus separatiuus.

Hi singuli exigunt communiter a fronte nominatiuum agentem, a tergo accusatiuum patientem,differunt vero inter se casibus vlterioribus,qui nō sunt agentes neque patientes.

De primo ordine actiuorum qui dicitur Simplex.

Ordo sibi rectam simplex deposcit, & actum,
Verberat,& video,facio,fastidio,honoro,
Fert,occidit,amo colit,& formido,timetque
Terreo,commendo,laudo,metuoque,necoque.

Expositio.

Simplex ordo actiuorum poscit a fronte nominatiuum agentem, a tergo accusatiuum patientem. Verbero as, video vides,facio facis,fastidio is, honoro as, fero fers, occido is,amo as,colo is,formido as, timeo es. Terreo es,commodo as,laudo laudas,metuo is,neco as.

Secundus ordo Possessiuus.
accusatiuum genitiuum.

His verbis casum post quartum iunge secundum.

Ablatiuo.

Si tamen in Sexto precium, quanti atque minoris
Plurisque,& tanti,socio, sine da genitiuo.
Cum substantiuo cures iam tradere sextum,

Vendit,

Vendit,emit,redimit,locat,& conduco,reuendo.
Existimo,venundo,castigoque,& reprehendo.
Arguit,accusat,condemno,atque impleo,mulcto.

Expositio.

Possessiuus ordo vltra accusatiuum patientem requirit genitiuum vel ablatiuum,sed pretium tacitum ponitur in genitiuo,vt tanti,quanti,pluris,minoris,sed cum substãtiuo, expresse pretio,in ablatiuo,vt tanto pretio, minori pretio,Vendo is,emo is, redimo is, loco as, conduco is,reuendo is, æstimo as, venundo as, castigo as, reprehendo is, arguo is, accuso as, condemno as, impleo es, mulcto as.

Acquisitiuus.

Post quartum,dandi gaudent hæc omnia casu
Scribo,lego,adscribo,commendo,nuntio,mitto
Lego,& restituo,do,commodo,mutuo,dono,
Addico,indico,edicoque,atque indico,prodo,
Et dico,refero,declaro,impendo,vetoque
Suadeoque & subigo, promitto,accommodo,reddo.

Expositio.

Acquisitiuus ordo actiuorum vltra accusatiuum requirit datiuum : Scribo is,lego is, adscribo is, commendo as, nuncio as, mitto mittis,lego as,restituo is,do das, com modo as,mutuo as,dono as,addico is, indico is,'prodo is,dico is, refero ers, declaro as,impendo is,veto as,sua deo es,subigo is,promitto is,accommodo as,reddo is.

Transitiuus.

Omnibus his quartos poteris coniungere binos
Flagito,posco,peto,doceo,rogo, calceo,cęlo,
Exoro,admoneo,moneo,atque interrogo,cingo,
Induit,& vestit,cumque exuo postulat,oro.

Expositio.

Transitiuus ordo actiuorum vltra accusatiuum patiẽtem

animatum. exigit alterum accusatiuum.

Flagito as, posco is, peto is, doceo es, rogo as, calceo,as, cęlo as, exoro as, admoneo es,moneo es,intterrogo as, cingo is, induo is,vestio is,exuo is,postolo as,oro oras.

Effectiuus.

Possunt post quartum, purum sibi iungere sextum.
Inficit & munit, regit, atque irrito, leuoque
Educat, atque cibat vacuoque, & farcio, lacto
Pascit, alit, spoliat, sternit, petit, afficit, ornat.
Impleoque, & satio, saturo, lanio, laceroque.
Cædo, onero, exonero, vexoque, & spargo, corono.

Expositio.

Effectiuus ordo actiuorum post accusatiuum patientem animatum vel continentem ablatiuum sine præpositio ne sibi flagitat.

Inficio is, munio is, rego is, irrito as; leuo as, euco as, cibo as, vacuo as, farcio is, lacto as, pasco is, alo is, spolio, as, sterno is, peto is, afficio is, orno as, impleo es, satio as, saturo as, lanio as, lacero as, cædo is, onero as, exonero as, vexo as, spargo is, corono as.

Separatiuus.

ablatiuum proprios.
Sextum præcipuos post casus sume sodalis.
Sed præpos: statuat primum de casibus abde,
Audit, & ediscit, vellit, mouet, admonet, arcet,
Accipio, retraho, cum que exigo, separo, soluo,
Haurit, habet, remouet, capit, atque inttelligit, aufert.
Atque abigo, stirpo, eripio, & diuello, vetoque.

Expositio.

Separatiuus ordo actiuorum post accusatiuum patientē ablatiuum cum præpositione, requirit.

Audio is, edisco is, vollo is, moueo es, arceo es, accipio is, retraho is, exigo is, separo as, soluo is, haurio is, ha beo es, remoueo es, capio is, intelligo is, aufero, ers, abigo is, stirpo as, eripio is, diuello is, veto as.

De

De verbis Passiuis.

Passiua hæc debent patientem admittere rectum
B, vel ab, & sextum medijs assumet agentem,
Post tamen hos casus, sua quos actiua sequuntur.
Verberor, & vendor, donor, doceor, spoliorque,
Audior, aspicior, videor, credorque, necorque,

Expositio.

Omne verbum passiuum poscit a fronte nominatiuum, patientem, & a tergo ablatiuum agentem cum præpositione, a vel ab, vltra vero casus vlterioris actiuorum. Verberor aris, vendor eris, donor aris, doceor eris, spolior aris, Audior iris, aspicior eris, videor eris, necor aris.

De Neutris absolutis.

Primæ sunt species, regitur cum rectus vtrinque
Sum, fio, incedo, euadoque, & viuo, voloque.

Expositio.

Neutra absoluta primæ speciei, exigunt a fronte, & à tergo nominatiuum, sum, fio, fis, incedo is, euado is, Viuo is, volo vis.

De Deponentibus absolutis.

nominatiuus.

Primæ sunt species, regitur cum rectus vtrinque
Prælior, & luctor, proficiscor, digladiorque,
Et iocor, & gladior, ratiocinor atque reuertor.

Expositio.

Verba deponentia Absoluta & a fronte, & a tergo nominatiuum sibi asciscere possunt.
Prælior aris, luctor aris, proficiscor eris, digladior aris, iocor aris, gladior eris, ratiocinior aris reuertor eris.

Possessiuus ordo neutrorum.

His ablatiuum tantum coniungito casum
Affluit, & careo, vacat, atque exubero, abundo,
Indiget, atque egeo, varie sibi poscit vtrumque

Abla.

Abla. vel genitiuum, memini quartumque secundum
Sed satago patrium tribuas tantummodo casum.

Essempio.

Possessiuus ordo neutrorum exigit a fronte nominatiuū, à tergo genitiuum, vel ablatiuum, hæc verba cum ablatiuo, affluo is, careo es, vaco as, exubero as: Abundo as, hæc cum genitiuo, & ablatiuo indigeo es. memini vero cum accusatiuo, & genitiuo, satago is, cum genitiuo tantum.

Possessiuus ordo deponentium.

Quos regit anterior, casus his ordo reposcit
Fungor, sic potior, vescor, fruor, vtor, abutor.
Nec non defungor casu coniuge latino.

genitiuum.

Et debet patrium miseretur sumere tantum,

accusatiuum genitiuum.

Obliuiscor item, reminiscor quarta secundum.

Expositio.

Possessiuus ordo deponentium deposcit a fronte nominatiuum a tergo genitiuum, vel ablatiuum.

Hæc verba cum ablatiuo construuntur, Fungor eris, potior iris, vescor eris, fruor eris, vtor eris, abutor eris, defungor eris, hæc cum genitiuo, & accusatiuo, misereor eris, obliuiscor eris, reminiscor eris, recordor aris.

Acquisitiuus ordo neutrorum.

Omnino Species cum casu hæc tertia dandi est,
Seruit, obest, noceo, placet, atque incumbo, licetque
Officio, caueo, studeoque, & consulit, hæret.
Obuio, & occurro, atque obtempero, obedio, paret,
Et faueo, & lateo, atque ignosco, indulgeo, parco,
Intersum, soluo, desum, & debeo, cędo.

Expositio.

Acquisitiuus ordo neutrorum flagitat a fronte nominatiuum, a tergo datiuum, Seruio, is obsum es; noceo es,

es, placeo es, incumbo is, liceo es, officio is, caueo es, ſtudeo es, conſulo is, hæreo es, obuio as, occurro is; obtempero as, obedio is, pareo es, faueo es, lateo es, gnoſco is, indulgeo es, parco cis, interſum es, ſoluo is, deſum es, debeo es, cado is.

Acquiſitiuus ordo deponentium.

Inferius dandi gaudebunt omnia caſu
Suffragor, dominorque, & fæneror atque refragor
Blandior, & medeor, nec non aſſentor, adulor,
Gratulor, iraſcor, famulor, minitorque, minorque
Obſequor, auxiliorque, aduerſor, polliceorque.

Expoſitio.

Acquiſitiuus ordo deponentium a fronte conſtruitur cũ nominatiuo agente, a tergo vero cum datino patiente, Suffragor aris, dominor aris, fęneror aris, refragor aris, blandior iris, medior eris, aſſentor aris, adulor aris, gratulor aris, iraſcor eris, famulor aris, minitor aris, obſequor eris, auxilior aris, aduerſor aris, polliceor eris.

Tranſitiuus ordo neutrorum.

His hominem quartum nunquam coniunge notantem,
Semino, tundo, & aro, colit, & fero, conſero, planto:
Ventiloque, & pulſo pinſo, & trituro, potiſſo,
Condio, vello, meto, texo, ſuo, diſſuo, filo,
Sarrio, meio, pero, Vanno, volo, digero, poto,
Prandet, edit, comedit, ſorbet, coquo, concoquo, cęno.

Expoſitio.

Tranſitiuus ordo neutrorum regit a fronte nominatiuũ, a tergo accuſatiuum, ſemino as, tundo is, aro as, colo is, ſero is, conſero is, planto as, Ventilo, as, pulſo as, pinſo is, trituro as, potiſſo as, condio is, vello is, meto is, texo is, ſuo is, diſſuo is, filo as, ſarrio is, meio is, peto is. Vanno as, volo vis, digero is, poto as, prandeo es, comedo is, ſorbeo es, coquo is, edo es, conquo is, cęno as.

Tran-

Transitiuus ordo deponentium.

Accusatiuum patientem his iungito verbis
Arbitror, vlciscor, fateor, sequor, aggrediorque,
Solor, consolor, prædor, percontor, opinor.
Deprecor, & populor, liceor, meditor, miserorque
Metior, & metor, dignorque, precorque, loquorque
Aucupor, & Venor, furor, reor, atque recordor
Alloquor, aspernor, scrutor, nanciscitur, atque
Præstolor, operior, lucrorque, & sciscitor, vna.

Expositio.

Transitiuus ordo deponentiū, a fronte requirit nominatiuum, a tergo accusatiuum, Arbitror aris, vlciscor is fateor eris sequior eris, aggredior eris, solor, aris consolar aris, pdor aris, pcontor aris, opinor aris, deprecor aris, populor aris, liceor eris, meditor aris, miseror aris, metior iris, metor ris, dignor aris, precor aris, loquor eris, aucupor aris, Venor aris, furor aris, reor eris, pstolor aris, operior iris, lucror aris, sciscitor aris.

Effectiuus ordo neutrorum.

Inferius sextum, aut quartum cum propter habebunt
Gaudeo cum caleo: rubeo nigretque viretque
Et tepet & friget, stupet, & cum turgeo floret.
Albeóque, & liqueo; cum macreo, splendeo, pollet.
Ægroto, pallet, madeo, tu meóque doletque.
Pingueoq; annumeres, & meret & horret, & ardet.

Expositio.

Effectiuus ordo neutrorū construitur a fronte cum nominatiuo patiente, a tergo verò cum ablatiuo agente sine præpositione, vel cum accusatiuo ob vel propter: Gaudeo es, caleo es, rubeo es, nigreo es, tepeo es, frigeo es, stupeo es, turgeo es, floreo es, albeo es, liqueo es, macreo es, splendeo es, polleo es, ægroto as, palleo es, madeo es, tumeo es, doleo es, pingueo es, mereo es, horreo es, ardeo es.

Effe-

Effectiuus ordo deponentium.

Inferius sextum aut quartum cum propter; habebunt
Hæc Lætor, stomachor, tristor, baccorque querorque
Atque verecundor, delector, glorior, atque
Crapulor, indignor, morior, irascor, & vltra.

Expositio.

Effectiuus ordo deponentium requirit a fronte nominatiuum patientem, a tergo ablatiuum agentem, vel accusatiuum cum ob: vel propter.

Lætor aris, stomachor aris, tristor aris, bacchor aris, quæror eris, verecundor aris, delector aris, glorior aris, crapulor aris, induor eris, morior eris, irascor eris.

Separatiuus ordo neutrorum.

At vel ab hic poscit cum sexto protinus ordo
Et vapulo, venit, nec non licet, exulo, nubo.

Expositio.

Separatius ordo neutrorum poscit a fronte nominatiuũ patientem: a tergo ablatiuum agentem cum præpositione, a vel ab, vapulo as venio, is, liceo es, exulo as, nubo is.

Separatiuus ordo deponentium.

A, vel ab, hic poscit cum sexto protinus ordo.
Nascitur, atque oritur, patioque, adiunge renascor.

Expositio.

Separatiuus ordo deponentium requirit à fronte nominatiuum patientem, à tergo ablatiuum agentem cum a vel ab:

Nascor erit, orior iris, renascor eris.

De communi.

Quæ actiuæ quarto, passiuè iungito sexto,
Largior, experior, veneror, moror, osculor, hortor,
Criminor, amplector, nec non interpretor, atque
Hospitor, Hæc nunc sunt omnia verba: sed olim
Multa alia antiquis communia verba fuerunt

Expo-

Expositio.

Commune verbum vtramque retinens significationem, si actiuę significationis fuerit, vt actiuum, sine passiuæ, vt passiuum construitur, Largior iris, veneror aris, moror aris, osculor aris, hortor aris, criminor, aris, amplector eris, interpretor aris, hospitor aris, Verũ largior, amplector, osculor, vt in maioribus actiuè tantum vtimur. Cic.

Impersonale duplex passiuæ, & actiuæ vocis.
De impersonalibus passiuæ vocis,

Hæc præse poscũnt sextum communiter vsu,
Post se nullum dederis, vt regula casum:
Absoluta volent, acquisitiua suorum,
Neutra ante, & post se verborum tempore casus
Itur, vt ad generum Cereris sine vulnere paucis,
Atque ibi Iunoni styræ sernitur ab illis:
Scribitur, & legitur fertur que auditur, amatur,
Prandetur, bibitur, statur, seruitur, amatur,
Prouenit à verbis quorum iam finis, in o, stat
Quæque etiam signant passum carere iubemus.

Expositio.

Verbum Impersonale passiuæ vocis construitur à fronte cum ablatiuo, a tergo vero nullum exigit casum, nisi fuerit, à neutris absolutis, & acquisitiuis, quæ post se suos flagitant casus formatur solum à verbis desinentibus in o, significantibus actionem.

De Impersonalibus actiuæ vocis.
Quorum ordines sunt sex.

Primas habet genitiuum, dandi tenet ordo secundus.
Tertius

Tertius accusa; quartus cum præpos; eundem.
Infinita volunt post se, quod flagitat vsus,
Dat quintus sextum casum; dat sextus & Accu.

Expositio.

Quoniam ordines impersonalium actiuæ vocis sunt sex. primum ordo poscit à fronte genitiuum, a tergo infinitum quod est commune primo, secundo, tertio, & quarto ordine, sine quo personalia fiunt. Secundus poscit à fronte datiuum. Tertius accusatiuum. Quartus etiam accusatiuum cum præpositione ad, Quintus à fronte ablatiuum a tergo datiuum patientem, Sextus accusatiuum a fronte, a tergo vero genitiuum agentē, vel infinitum.

Verba primi ordinis.

Hæc patrium poscunt a fronte; sed ingerit, infi.
Quinque tamen sexti, sed erunt pronomina casus
Nempe mea, nostra tamen atque, tuaque, suaque,
Inter & est refert, duo sunt hæc ordine verba.

Expositio.

Primus ordo impersonalium actiuæ vocis poscit, a fronte genitiuum, exceptis mea, tua, sua, nostra, & vestra: a tergo infinitum, Interest erat, fuit, refert, bat, tulit.

Secundus ordo.

Hæc a fronte sibi dandi, deposcere casum.
At ergo discas infini, quo sine perso.
Accidunt atque vacat, præstatque, placetque, libetque
Euenit, & restat, conducit, sufficit atque,

Con

Expositio.

Quintus ordo sibi poscit a fronte ablatiuum agẽtem cum præpositione, a tergo vero datiuum patiẽtem Benefit, ebat, malefit, ebat, satis fit, ebat.

Sextus ordo.

Hæc infinitum poscunt, casumque secundum *genitiuum*
Post se, sed quartum a fronte, sibi verba requirunt.
Depudet, & tædet, miseretque, pigetque.

Expositio.

Sextus ordo requirit a fronte accusatiuum patientẽ, a tergo genitiuum agentem vel infinitum, Depudet bat, tædet bat, miseret bat, pudet bat.

De famulatorijs.

Debeo cum possum, soleo, volo, desinit, atque
Incipio seruos, infini dicito: namque.
Si seruit perso, tunc personale vocabis
Imperso. dices impersonale genusque
Nanque putes, quod sunt veluti quibus ipsa cohærent,
Sed volo non nanque tu impersonale tenebis.

Expositio.

Famulatoria verba, illius sunt generis cui adhærent, & illius constructionem quoque seruant à fronte, sed seruiunt infinitiuis verborum, Debeo es, possum tes, soleo es, volo vis, desino is, incipio is.

De infinitis.

Exigit, in frui: fuerit si perso. vel accu.
Ante vel imperso. casus, quos verba requirunt,
Post se, tu verbi casus, signare memento.

Expositio.

Infinitiuum cum sit duplex personale, & impersonale: Personale accusatiuum poscit à fronte a tergo vero casus sui verbi; Impersonale requirit a fronte & a tergo verò casus suos.

De Gerundio.

Di, Do, Dum, voces cognoſcas ipſe gerundi
Nomina, depoſcit Di, Do, ratione duali
Abſoluta voces, cum ſint ſine coniunge præpo.
Poſt ſe quos verborum caſus depoſcit habendo,
Si præpo furit concordant, ſubſtat, & adiec.
In dum ſi verbum caſum depoſcit, ab accu.
Adiectum veluti ſi ſtarent ſubſtat, vt aiunt.

Expoſitio.

Tres ſunt terminationes gerundij in Di, Do, in Dum; in Di, ſemper a nomine præſertim ſubſtantiuo dependet, poſt ſe regit caſus ſui verbi; in Do, dupliciter regitur, abſolute, & cum præpoſitione vt in maioribus: in Dum cum præpoſitione &, vt plurimum ſine caſu poſteriore; ſi vero; verbum ſuum regat poſt ſe accuſatiuum ſit gerundium adiectiuum, & concordat in genere, numero, & caſu, vt adiectiuum cum ſubſtantiuo.

De Supino.

Supinum in Vm.

Semper in um pendens a verbo mota ſupinum
Adſignante locum retinet poſt ſe vltima caſus
V, pendens paſſum mobili de nomine, poſt ſe
Non caſus, poſcit, fuerit caſus, abhorret.

Expoſitio.

Cum duo ſint ſupino in Vm, & in V, in Vm, dependens, a verbo ſignificante motum ad locum, regit poſt ſe caſus ſui verbi; in V, verò paſſiuum dependens a nomine adiectiuo, nullum poſt ſe caſum depoſcit, & ſi habueris re ſoluitur per Vs, & verbum.

De

De Participijs.

Ans,ens,& rus, tus si duo iam singula seruant.
Attendas tempus,formam signatio,de ri.
Intersint parti; post tergum construe more
Tu verbi: vtrum statuas à fronte perinde
Ac substans adiec:sin forsan terna repugnant
Quominus id fiat parti tum cuncta resoluas.
Transit,& in nomen,si sint constructio,compos.
Temporis ad missum,reliquum tibi regula monstret.

Expositio.

Participium in ans, vel in ens, præsentis temporis, in rus, & in dus futuri, in tus præteriti perfecti esse scias; ante se nihil regit;post se casus sui verbi. quatuor in eo considera,tempus,formationem, significationem, & deriuationem; ita impediūt participium, & tribus modis transit in nomen; hæc omnia in maioribus lege.

De Comparatiuis.

Comparatiuo.
Comparata quatuor Sermonis partibus vnde
significat.
Formantur signat magis adiec.nomine iunctum
Additur l primo or. forti sic fortior vsque
Ablatiuum
Ablatum,post se poscit post alterum,& vltra,
positiui *genitiuum*
Iam positi casus,genitiuum deposcit,vtrumque
Plus,minus,in numero ; mensura,pondere fixum.

Expositio.

Comparatiuum formatur a quatuor partibus orationis, significat aduerbium magis, & a prima voce desinente

in I,formatur addita or,vt forti,fortier,regit post se ablatiuum.sine præpositione & vltra alterum ablatiuum admittere potest ex natura excessus,& etiam casus sui positiui. Plus,& Minus substantia,requirunt a tergo genitiuum,vt plus vini,& nummorum, & significans rem consistentem in numero,mensura,& pondere.

De Superlatiuo.

Terminat in ssimus, genitum plurale superla.
Exigit a tergo generis si protinus esset
Eiusdem patriæ,studij,vel gentis & oræ.
Multo plus retinet,quod monstrat dictio latè
Optimus es Venetum,Venetæ,vel gentis amice.
Si fueris Venetus,sin secus dicito multo
Es melior Venetis. FAGVS, tibi plurima signat
R, quoque rimus habet veluti nunc pauper adhæret
Quod duxit rimus facies pauperimus ipse.

Expositio.

Superlatiuum terminans in ssimus, formatur à prima voce in I,addita ssimus,vt forti fortissimus, exigit à tergo genitiuum pluralem,vel singularem nominis collectiui sui generis, vt Hector fortissimus Troianorum , vel Troianæ gentis,a vocibus incipientibus ab hisce Fagus facilis,Agilis.gracilis,humilis,& similis,addita limus remota is,vt facilis,facillimus. Pauper,pauperrimus.

De relatiuis.

Nempè Relatiuum signat tibi nomina cuncta
Adiecti; Qualis,quantus,quot,quotus,& inde
Cuius vel bini terni vel singula dicas.
Sum doctus qualis,magnus tu,quantus,& asses
Quot tibi sunt?primus,quotus vel singula poma.
Mercatus quadrante dedi,quos diligo,dono,
Discipulis,Cuias Italus de gente Salerni.

Expo-

Expositio.

Relatiuum accidentis, quod cum subsequente substantiuo concordat, in genere, numero, & casu: refert semper antecedens adiectiuum, & sunt hæc. s. Hic & hæc Qualis, & hoc Quale: Quantus, quanta, quantum; pluraliter Quot, Quatus, ta, tum. Cuius, a, um; Singulus, læ, la; sic Bini, æ, a, &c.

De distributiuis.

Distributiuum Participium Interrogatiuum.

Distrib. in his, partit. dicas interrogat, atque
Illa tenet totum diuisum partibus hisce.

Expositio.

Distributiuum, vel partitiuum, & interrogatiuum discas in his versibus, illa. s. distributiua & partitiua tenent totum pluralem diuisum in his partibus, vt quilibet, quidam, &c.

De distributiuis, & partitiuis.

Quilibet, & quidam, atq; aliquis quicunq; Alius, quis
Alter, vter, simul alteruter numeralia, vt vnus
Quisq; ambo affirmant quicunq; atque omnis vterque
Nullus, nemo negant etiam coniungito neuter
Hæc genitiuos poscunt plurales, ablat. & accus.
Discipulum quidam discit, sed, discere quidam
Contemnit; duo, si fuerint; tu dicito neuter
Quod negat; affirmat, si discas lector vterque.

Expositio.

Distributiuum, & Partitiuum exigunt genitiuum pluralē, vel ablatiuum, Accusatiuum vel cum præpositione, vt Discipulorum aliquis est bene moratus, aliquis vero agrestis. Horum aliquod est affirmatiuum, vt Quisque, ambo, aliquod negatiuū vt nullus, nemo, neuter, & huiusmodi. Verum affirmatiuum duorum est vterque vel ambo; plurium vero aliquis omnis, quisque, &c. negatiuum duorum est neuter, tra, trum, plurimas vero nullus, a, um, nemo, &c.

De Interrogatiuis.

At quis vter, qualis, quantus, quot, quotus, & inter
Sæpe rogatiuum cuias, cuius que videto.

Expositio.

Interrogatiuum est vel duorum, vt quis & vter, vel pluriũ, vt quis: vter oculorum vel quis oculorum melius videt? de pluribus, quis militum est audentior?

De Aduerbijs localibus.

Hæc vbi, si status, motus Quo, transitus esset
Qua, sic vnde venis? Quorsum, sic hactenus ibis,

Expositio.

Aduerbia localia significans: aut statum in loco vt vbi, vel motum ad locum, vt quo : vel transitum per locum, vt qua: vel discessum de loco, vt vnde: vel versus, & vsque ad locum, vt quorsum, & hactenus,

Aduerbia significantia statum in loco sunt hæc.

Hic, illic, intus, foris, vsquam, nusquam, ibi, ibidẽ, vbique, alibi, alicubi, sicubi, necubi, vbiuis, vbilibet, vbiubi, vbicunque, vtrobique, superius, inferius, vbi.

Aduerbia significantia motum ad locum.

Huc, istuc, illuc, intro foras, vsquam, nusquam, si quo, nequo, aliquo, vtroque quocunque, quoquo, quouis, quolibet, eo, eodem supra, infra, quo,

Significantia transitum per locum.

Hac, illac, intus, foris, siqua, nequa, alia, aliqua, vtroq;, quocunque, ea, eadem, qua.

Significantia discessum de loco.

Hinc, istinc, illinc, intus, foris, sicunde, necunde, aliunde, alicunde, vndecunque, vndique, vtrinque, vndeuis, inde, superne, inferno cælitus, funditus, vnde.

Si-

Significantia locum versus.

Horsum, istorsum, illorsum, siquorsum, nequorsum, aliorsum, aliquorsum, sursum, deorsum, dextrorsum, sinistrorsum, vel leuorsum, vtroque, versum, quorsum.

Significantia vsque ad locum.

Hactenus, hucusque, istucusque, illucusque, eousque, quousque.

De constructione propriorum nominum, vt Vrbium, vt oppidorum, vt pagorum, & huiusmodi.

Prima secunda locat patrios inflexoque statum
Si signat, si plu: si tertia flagitat, ablat,
Ad quem locum motum flexi cuiusque vocetur,
Ad signat quartum, Per, De, tu poscito sextum
Vsque locum, versus, quartum sic cernito casum.

Expositio.

Primæ & secundæ declinationis nomina simplicia Vrbiū oppidorum, & huiusmodi iuncta cum verbis significantibus statum in loco vel per modum status, locatur in genitiuo, verum si pluraliter tantum declinātur, vel fuerint tertiæ declinationis, ponuntur in ablatiuo.

Nomina propria cuiusuis fuerint declinationis, si iungantur cum verbis significātibus motum ad locum, vel per modum motus, in accusatiuo statuuntur.

Si transitum per locum, vel discessum de loco, semper in ablatiuo locantur, si versus locum, vel vsque ad locum in accusatiuo; vt latius patet in maioribus. Notandum quòd nomen proprium aduerbialiter non admittit præpositionem.

De nominibus appellatiuis, vt prouinciarum regionum insularum montium, fluminum, propriorum hominum, belluarum, & huiusmodi.

Si statum videas sexto cum præpo. locabis.
Si motum quarto: si per deposcit eundem

Deque loco ſextum,verſus,ſemel ipſe locato.
Vſque magis præpo,bis iungas protinus accu.

Expoſitio.

Nomina appellatiua & compoſita, ſi iungantur cum verbis ſignificantibus Statum in loco,ponuntur in Ablatiuo cum præpoſitione, ſi, cum ſignificantibus motum ad locum, in Accuſatiuo cum præpoſitione ſi, tranſitū per locum in Accuſatiuo cum Per, ſi diſceſſum de loco in Ablatiuo cum præpoſitione ſi verſus,vel vſque ad locum in Accuſatiuo & hæc færè ſemper cum præpoſitione.

De Figuris.

Eſt figura triplex conſtructi,docis,& vna
Senſus,grammaticum conſtrue:vox ſola poetas
Nempe decet cunctos ſententia digna latinos.

Expoſitio.

Figura eſt triplex conſtructionis verborum, & ſententiarum. Figura conſtructionis pertinet ad grammaticum, verborum ad poetas, ſentētiarum ad vniuerſos latinos ad poetas & oratores.

De figuris conſtructionis octo.

appoſitio.
Syntheſis,appoſitum,prolepſis,Zeuma,Sinedoche
euocatio.
Antiptoſis item,ſyllepſis,& euocat octo.

Expoſitio.

Octo ſunt figuræ conſtructionis.ſyntheſis,appoſitio,prolepſis, Zeugma,ſyneche,antiptheſis,ſyllepſis, & euocatio, vt in maioribus.

De figuris verborum & vocis octo.

Sincopa de medio tollit quod epentheſis auget
Apocope eum tollit finem,quem dat paragoge
Apponit protheſis caput,id quod aphereſis,aufert.
Antitheſis,& mathatheſis.

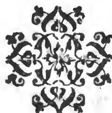
Expo-

Sincopa, vt amasti pro amauisti, pericla pro pericula, epenthesis contra, vt mauortis, pro martis: apocope, vt sat pro satis; paragoge contra, vt dicier pro dici; prothesis, vt renarro pro narro; apheresis contra, vt temno, pro contemno.

De figuris sententiarum quæ sunt tredecim saltem.

Antiphrasis, parcas antonomasia, vatem
Virgilium monstrat, hyperbole tardior vna
Aposiopesis, vt tu ne ille; eclipsis, vt hæc iam
Secum; Metaphora & nunc omnis parturit arbos
Sic etiam catachresis, vt parricida pro patris vel cuiusuis interfectore.
Metonimia vel hyppallage vt bibi cyathum Vini, & Ceres pro frumento.
Onomatopeia, vt vagitus pro voce infantis.

FINIS.

DE

DE MVLTIPLICI RATIONE.

VARIANDAE ORATIONIS.

QVID est Epistola? est absentis ad absentem colloquium.

Vnde dicitur Epistola? Ἀπὸ τοῦ ἐπιστέλλειν, quod est mitto, mando, iubeo: vt Mancinellus, vel vt inquit Valla, ab ἐπὶ, quod est supra, & στολὴ, missio.

Quare inuenta est Epistola? Vt certiores faceremus absentes, si quid esset, quod eos scire aut nostra, aut ipsorum interesset.

Quæ nam est materia Epistolarum? Quæ re constant, vel animo concepimus, ea absenti cuipiam insinuare.

Quis finis est Epistolarum? Absenteis, velut præsenteis alloqui.

Quot sunt epistolarum genera stricto modo? Tria.

Graue: vt de rebus diuinis, vt Epistolæ Pauli. Iacobi.

Mediocre: vt de rebus seueris: vt de Repub. de Imperio, deque statu Regnorum, & huiusmodi.

Infinitum: vt de rebus familiaribus: vt Cic. epist.

Large

Largo vero modo sunt multa; quæ sub his tribus generibus continentur, Demonstratiuo, Deliberatiuo, & Iudiciali.

Sub Demonstratiuo genere sunt Epistolæ.

[Eucharistica,] circa gratiarum actiones.
[Gratulatoria,] circa cuiusque boni lætitiam.
[Laudatoria,] circa fortunæ, corporis, animi bonorum laudes.
[Iocosa,] circa ludicra, iocos & huiusmodi.
[Narratoria,] seu [Expositoria,] circa cuiusque narrationem.
[Nunciatoria,] seu [Communis.]
[Criminatoria,] seu, [Detestatoria] circa vitiorum detestationem.

Sub deliberatiuo genere.

[Commendatoria,] cum absenti quippiam commendamus.
[Monitoria,] cum aliud absentem monemus.
[Consolatoria,] cum absens consolamur de re tristi.
[Suasoria,] seu Hortatoria, cũ absentibus aliquid suademus, vel ad aliquid hortamur.
[Dissuasoria,] seu [Dehortatoria,] cum a re aliquid dehortamur absentes vel dissuademus.
[Iracunda] vel [Inuectiua,] cum in aliquem litteris inuehimur.
[Petitoria,] cum aliquid ab absentibus petimus.
[Pollicitatoria,] seu [Munifica,] cum munifice aliquid absentibus pollicemur.

Sub Iudiciali Genere.

[Conquestoria,] seu [Lamentatoria,] cum de re quapiam in absentem querimur.

[Accu-

[Accusatoria,] cum aliqui, vel aliquem accusamus.

[Excusatoria,] seu [Expurgatoria,] cum nobis obiecta ex purgamus.

[Reprehensoria,] cum aliquid in absentem redarguimus.

Accidunt etiam, quæ diuersi generis esse possunt.

[Amatoria,] vel Honesta, vel Turpis.

[Regia,] in qua Regum, vel Principum, vel magistratuum mandata referuntur.

[Mixta,] quæ varias epistolarum species tangit.

Vniuersæ, & singulæ Epistolæ tria continens Res, Verba siu Elocutiones, Artem.

[Res,] vt est earum materia, vel negotium.

[Verba; vt Simplex Coniunctum & Translatum, quæ suã habent phrasim.

Simplex: quæ in sua propria accipitur significatione, vt te amo.

Coniunctum: quum duæ plures vt dictiones elocutionẽ faciunt: vt te vnica diligo.

Translatum: quum metaphorice loquimur: vt te in oculis fero.

Considerandà in Simplicibus, Coniunctis, & Translatis.

In simplicibus vt verba magis propria atque congruentia deligantur, vt [Pietas] in parentem magis congruit quã amor & beneuolentia. Sic etiam in aduerbijs, perfectẽ eruditur potius, quam, absolute, plene vel cumulate.

In coniunctis idem seruandum: vt in senatu suffragium fero, magis propriè dicitur quam opem vel auxilium.

In translatis idem considerandum, vt in [Lucretiam] amore ardeo, congruentius quàm in oculis fero.

[Artem,] vt qua ratione, & ordine conficiamus epistolas: res & verba disponentes, & id ad orationem pertinet.

Episto-

[Epistola] quæque sit pura, latina simplex, quæsito carens ornatu: & ita breuis, vt sinistram legentis manum non impleat (vt ait Seneca) perspicua, dilucida, & non obscura. Sint verba propria, rectus ordo non in longum dilata conclusio, nihil desit, nihilque supersit. Verbum inauditum, atque insolens, tanquam scopulũ fugiamus.

In his sequamur verba clara, benesonantia & illustria.

Fugiamus nimis antiqua, vulgaria, inculta, obscura, ambigua, & nimis aspera.

In epistolarum compositione.

Prima cura, ac diligentia sit sententiarum.

Secunda verborum.

Tertia componendæ orationis.

Si nouis, atque recentioribus vocabulis vti necesse sit, veteres latinos auctores imitemur. vt

[*L'Artegliaria, o Bombarda,* Tormentum militare, vel Aeneũ potiusquã bombarda dicatur quo veteres sunt usi.

Si non reperiant apud antiquos, vtamur periphrasi, idest, circumlocutione, il capo fuoco, Tripos focularis.

Si fortasse non occurrerit, quodammodo sit dicendũ, vtamur his vocibus (vt aiunt) il cossetto, vt ita dicã, vt vulgo appellat, cossetto.

Epistola complecti debet quinque partes, scilicet
Salutationem.
Exordium.
Narrationem.
Petitionem, & consilium.
Conclusionem.

Vtimur salutatione.

Salutatio fit, cum nostrum, eiusque nomen ad quem scribimus, in fronte epistolæ inscribitur, apposito dignitatis, & officij titulo, vt

Hieronymus Cosmo Florentiæ Duci. S. P. D.

Exor-

Exordio vtimur, cum illius, ad quem scribitur, nobis attentionem, vel docilitatem, vel beneuolentiam sedulo captamus.

Narratio erit & causa, si vnde id fiat, quod narrare intẽdimus, breuiter aperiemus, & exinde rẽ ipsã narrabimus.

Petitio constabit quatuor reb. scilicet Possibilitatẽ, seu Facultate; Honestate; Modo, & Remuneratione, vt quod cupimus, facilè consequemur.

Conclusio constabit, Persona, vt Vale: Loco, vt Romæ, Venetijs, & Tempore, vt Calendis, nonis, ibid. Ian.

Caracther erit extra Epistolam, vt Hieronymus Philippo Venutio. S. P. D.

Intra Epistolam seruando elocutionis præcepta, & puncta, quæ sex habentur, scilicet.

Suspensiuum	hoc modo:
Comà	hoc modo,
Colon	hoc modo;
Periodus	hoc modo.
Interrogatiuum	hoc modo?
Parenthesis	hoc modo (vt inquit)

Verum ex his quinque partibus, quas epistola complectitur, tres non sunt omittendæ, scilicet

Salutatio,
Narratio,
Conclusio.

Tria potissimum in Epistolis sunt vitanda.

Barbaries,
Obscuritas,
Inordinatio.

Barbaries est, si barbaris vocabulis vsus fueris, vt Treguã pro inducijs: & guerram pro bello: vel si dictiones inueteris, vt pro stellæ, stexæ; pro fixe, fille, & longam syllabam breuiaueris, & breuem produxeris.

Solecismus est, si incongruè, & contra grammaticas insti tutio-

tutiones locutus fuerit, vel si scripseris. vt Pater mea amas nobis, & huiusmodi.

Obscuritas erit, si impropriè quid dixeris, & in verbis ab vsu remotis versatus fueris.

In ordinatio fiet, si compositionis ordo peruertetur, non seruatis orationis ordine, iunctura, & numero, vt Fab. præcipit lib. nono, & hæc tria in omni compositione sunt necessaria.

De ordine.

ORDO est compositio verborum aptis, & accommodatis locis, huius obseruatio consistit in verbis singulis, & contextis.

Singula sunt sine compositione: contexta vero cum compositione.

Singula, vt veni, vidi, vici.

Cum compositione, vt Iustitia est, ex qua, & oppida, & ciuitates, & prouinciæ, & regna, atque imperia gubernantur. conseruantur, atque amplificantur.

De Iunctura.

Iunctura est in verbis incisis, & sic est coma: in membris, & est Colon; in conclusione, & sic est Periodus.

Coma est sensus non expleto numero conclusus: vt & si vereor Iudices.

Colon est sensus numeris conclusis: vt ne Turpe sit pro fortissimo viro dicere.

Periodus, quæ fit ex Commate, & colon, & est extrema sententiæ clausula.

Periodus non debet esse longior, quam vt vno spiritu pro feratur.

In iunctura vitandus est concursus & prioris, sequentis syllabæ; vt Cæca caligo, Dorica castra, Reliqui Quirites, ille legit: Amor mortalis.

Item, sic syllabæ verbi prioris sint vltimæ, primæ sequentis vt luce lucebat, & ò fortunatam natam me consule Romam.

Item

Item vocalium concursus, vt ego omni officio, ac potius &c. egredere è domo aliena Antoni.

Item eiusdem literæ nimia assiduitas, vt ò Tite tute tuti tibi tana Tiranne tulisti: sic Machina multa minax minatur maxima muris. &, Cassius curans custodire communem Ciuitatem. &, cæteri de re certa certantes Cæsarem cœperunt.

Item eiusdem verbi nimia fugienda est assiduitas, vt nam cuius rationis ratio non constat, ei rationi ratio non est fidem habere.

Vltentur consonantes asperiores, vt error Romuli: sextus Roscius, præsertim in S. & X.

Versum in soluta oratione aeri totum, est fœdissimum, sic etiam in parte deforme: vt constituunt placuisse Catoni & huiusmodi.

De Numero.

NVMERVS est modulatio, seu consonantia ornatæ orationis, quem etiam Rythmum vocamus.

Rythmus est modulata imago versus, cum habeat peum, temporumque iuncturam cum lenitate.

De Elocutione.

ELOCVTIO est idoneorum verborum, & sententiarum ad inuentionem accommodatio.

Elocutio est triplex.

Sublimis: quæ constat ex rerum, & verborum grauitate, ornata compositione.

Mediocris; est sublimi humilior, attenuat grauior oratio.

Attenuata est, quæ tam verbis, quam compositione, vsq; ad vsitatissimam puri semonis consuetudinem demissa est.

Elocutio tria debet habere.

Elegantiam,
Compositionem, &
Dignitatem.

Elegantia est quædam verborum electio, & collocatio,

quæ

quæ facit, vt vnaquæque res purè, aperte dici videatur, vel

Eſt venuſta verborum concinnitas, dulcem auribus ſonũ afferens.

Huius regulæ, ſeu modi ſunt plurimi, vt

[Sit] obliqua oratio, & à poſterioribus caſibus cœpta in verbum deſinat, vt

Capharus comparauit ſibi magnum nomen, ſuis virtutibus, elegantius dicitur. Virtutibus ſuis præclarum ſibi nomen Capharus comparauit.

[Vniuerſalis] dictio, vel affirmatiua, vel Negatiua, in fine clauſulæ orationem ornat, vt

Omnes laudant opera, quæ Capharus in lucem protulit, elegantius, Quæ Capharus in lucem protulit opera, laudant omnes. Sic quoque habeo neminem, quem tibi præferam in amore: pulchrius. Quem tibi in amore præferam, habeo neminem.

[Adiectiuum] nomen ſubſtantiuo præponatur, vt ſumma virtus, ſingularis humanitas, incredibilis amor, venuſtius quam virtus ſumma, Humanitas ſingularis, Amor incredibilis.

[Inter] adiectiuum & ſubſtantiuum conſimilis caſus aliquid inſeratur, vt innumera Caphari in liberos meos beneficia manent.

[Relatiuum] in obliquo caſu poſitum poſt ſe antecedens locabit, vt

Quas ad me tabellario dediſti literas, gratiſſimæ fuerunt.

[Pronomina] vt plurimum poſt ſubſtantiua ponantur, vt Litteræ tuæ: ſtudium tuum, Beneuolentia tua.

[Prępoſitiones] inter adiectiuum & ſubſtantiuum inſerantur, vt

Omni ex parte, Cæteris in rebus, Hanc ob cauſſam ſic quoque tua in me beneficia ad id agendum me maxime hortantur.

[Aduerbia]frequentius iuxta verbum locum vſurpant,vt Philippo Venutio viro clariſſimo familiariſſimè vtor.

[Genitiui] inter alios caſus aptiſſimè locantur vt Tuo vnius ſtudio. Singularis animi tui probitas: & ea eſt ingenij aut præſtantia.

[Alij] quoque caſu,inter genitiuos orationem honeſtant, vt. Huius Quirites auctoritas loci. Huius viri ea eſt amplitudo.

[Rectus] vel nominatiuus inter accuſatiuos plurimum habet veneris, vt Hunc tu non hominem amplecteris? Illum ego Platonem diuinum exiſtimo.

[Verbum] plerunque in fine clauſulæ ponatur, Vt quoniã niſi perfecta re de me non conquieſti,ego quia non idẽ in tua cauſſa officio,vitam mihi acerbam putem.

[Gerundium] in nomen Gerundiale,vel[vt aiunt] Gerundium vertatur, vt Tui viſendi ſtudio huc veni; Huius audiendæ lectionis gratia hic præſtolor; Ad virtutes vos capeſſendas hortor.

[Augetur] voci ſignificatio,cum Per, vel Perquam in poſitiuo : longe in comparatiuo : Quàm in Superlatiuo. vt Sebaſtianus Contarenus eſt adoleſcens. Per humanus, vel Perquam humanus : Longe Titio humanior: vel omnium quàm humaniſſimus exiſtimatur.

SI Adiectiuum, & ſubſtantiuum ſimul incidant. Adiectiuum in ſubſtantiuum neutri generis quandoq; vertitur,vt Nullas litteras, Nihil litterarum accepi Multã pecuniam, Multum pecuniæ conflauit; Paruam rem, Parum rei dilapidauit.

Hæc elegantia diuiditur in Latinitatem, & Explanationẽ. Latinitas eſt incorrupta dicendi obſeruatio ex vſu latinorum.

In hac duo ſunt vitanda. Solœciſmus, & Barbariſmus, de quibus ſupra dictum eſt.

Explanatio eſt quædam perſpicuitas rerum,quæ apertam, & dilucidam reddit orationem.

Hæc

Hæc conſtat verbis vſitatis,& proprijs.

Vſitata verba ſunt,quæ in ſermone quotidiano, atque conſuetudine apud doctos verſantur.

Propria,quæ rei,qua de agitur conüeniunt, aut per Metaphoram accommodantur. Aues volant, proprium eſt; Fama volat,Metaphora.

Voces vulgo, Accentu, quibus vtimur, ſunt tres.

Acuta,quæ in hoc ſigno ſcribitur, vt tibique animiſue,
Grauis,vt à Pelio è dolio ferè, doctè, maximè,
Circunflexa vt nostras, Arpinas.

DE CALENDIS.

Quot dies habeant ſinguli menſes his verſibus conſtat.

Iunius,Aprilis,September, ſiue Nouember.
Triginta luces; reliquis tamen vna ſuperſit.
Octo & viginti Februarius accipit ortus.
Si Biſextus erit tunc vnus iungitur illi.

La Dichiaratione.

Trenta di Nouembre, Aprile, Giugno, e Settembre ha di vent' otto ce n'è vno, tutti gl'altri n'hà trent'uno.

SEX Nonas Maius,October,Iulius, & Mars,
Quatuor eſt aiij,tenet Idus quilibet octo.

La Dichiaratione.

Maggio,Ottobre,Luglio,& Marzo hanno ſei nonne,ma gl'altri n'hanno quatro,& ciaſcun meſe ha otto Idi.

Idibus expletis quot luces quære ſuperſint,
Inde diem menſis primum ſuperadde ſequenti.

La Dichiaratione.

Finiti gli Idi, vedi quanti dì vi reſtano inſino all'vltimo del meſe, aggiungendoui dua dì più, & formarà ſei calende; come Maggio ha trent'vno dì, aggiungendoui doi altri dì, ſaranno

trentatre: da sedici insino al numero di trentatre ce ne sono dicesette, & però si dirà, alli 16. di Maggio: Decimoseptimo Calendas Iunias, vel Iunij: *Et così,* Sextodecimo Calendas *alli 17. Et così procederai similmente circa None, & Idi, aggiungendoui à questi vn giorno di piu. Ma nota per regola generale, che Marzo, Maggio, Luglio, & Ottobre, finiendo le none alli 7. & gli Idi alli 15. & gl'altri mesi le none alli 5. & gli Idi alli 3. numerarai in questo modo sempre al riverscio, come di sotto si mostrerà per essempio: ponendo il numero* in ablatiuo *& le none, & Idi* in accusatiuo.

Essempio.

Calendis Maij: *il primo giorno di Maggio, & così dirai di tuti li mesi.*

Sexto Nonas Maias: *il secondo di Maggio, perche dal secondo insino alli 7. ce ne vogliono cinque, aggiontoui vno, saranno sei, & così dirai* Sexto Nonas.

Quinto Nonas Maias: *alli tre, perche dalli tre insino alli 7. ve ne sono quattro, giuntoui vno saranno cinque, & dirai,* Quinto Nonas. *& così procederai per tutte le none, & Idi, come nell'infrascritto esempio.*

Quarto Nonas Maias; *alli 4. di Maggio.*

Tertio Nonas Maias; *alli 5.*

Pridie Nonas Maias; *alli 6. & nota che mai si dice,* Secundo Nonas, nè Secundo Idus, nè Secundo Calendas; *Ma sempre,* Pridie Nonas, Pridie Idus, Pridie Calendas.

Nonis Maij. *alli 7. di Maggio, & così vanno gli vltimi delle None, & Idi* in ablatiuo; *finite le nonne se pigliano gl'Idi, liquali a tutti i mesi sono otto, da otto insino à quindeci ce ne vogliono sette, aggiontoui vno, saranno otto, & dirai,*

Octauo Idus Maias, *alli 8. di Maggio.*

Septimo Idus, *alli 9.*

Sexto Idus, *alli 10.*

Quin-

Quinto idus,	*alli* 11.
Quartus idus,	*alli* 12.
Tertius idus,	*alli* 13.
Pridie idus,	*alli* 14.
Idibus,	*alli* 15.

Da sedeci insino a trent'uno ve ne sono quindeci, aggiungendo dua, saranno diecesette, & cosi dirai.

Decimoseptimo Calendas Iunias, vel Iunij: *alli* 16. de *Maggio. Et nota, che le calende sono sempre del mese sequēte.*

Sexto decimo Calendas Iunias;	*alli* 17.
Quinto decimo Calendas Iunias,	*alli* 18.
Quarto decimo Calendas,	*alli* 19.
Tertio decimo Calendas Iunias:	*alli* 20.
Duodecimo Calendas Iunias;	*alli* 21.
Vndecimo Calendas Iunias;	*alli* 22.
Decimo Calendas Iunias;	*alli* 23.
Nono Calendas Iunias;	*alli* 24.
Octauo Calendas Iunias;	*alli* 25.
Septimo Calendas Iunias;	*alli* 26.
Sexto Calendas Iunias,	*alli* 27.
Quinto Calendas Iunias,	*alli* 28.
Quarto Calendas Iunias.	*alli* 29.
Tertio Calendas Iunias,	*alli* 30.
Pridie Calendas Iunias.	*alli* 31.

DE MVLTIPLICI RATIONE VARIANDÆ ORATIONIS.

ATINA Oratio variari poteſt per ſimplicẽ elocutionem, Coniunctam, & Translatam.

per Simplicem.

Ho letto la voſtra lettera, la quale m'ha delettato.

Litteras tuas legi, quæ me delectauerunt.

per Coniunctam.

Ex litteris tuis & maxima, & plurima ſum voluptate perfectus: vel

Tuæ me litteræ plurimum delectauere: vel

Tuis ſum maxime litteris delectatus.

per Translatam.

Ex litterarum tuarum lectione, non parum mihi iucunditatis obortum eſt.

Hæc eadem per conuerſionem variari quoque poſſunt.

per Verba Actiua.

Litteras tuas legi, quæ me maximè oblectauerunt.

per Paſſiua.

Tuæ mihi litteræ quibus ſum maiorem in modum oblectatus, lectæ fuerunt.

per nomina Subſtantiua.

Ex litterarum tuarum lectione, maxima mihi voluptas emanauit.

per Adiectiua.

Litteræ tuæ mihi iucundiſſimæ fuerunt.

per Aduerbium.

Epiſtola tua me iucundiſſimè affecit.

per

per Gerundium.

Legendo litteras tuas, summo sum gaudio affectus.

per Gerundium Adiectiuum.

Legendis litteris tuis, mirifice delectatus sum.

per Participium.

Legenti mihi litteras tuas, maxima est illata voluptas.
Legens epistolam tuam, vndiq; sum voluptate perfusus.

per Negationem in Adiectiuo.

Epistolam tuam legere non ingratum, vel non iniucundũ mihi fuit, vel
Tuæ mihi litteræ non iniucundæ fuerunt, vel non exigua me voluptate affecerunt.

per Negationem in verbo.

Epistola sanè tua nulla me prorsus iucunditate priuauit, vel
Ex litterarum tuarum lectione, nulla vtique sum delectatione exutus.

per Affirmationem.

Tuas legisse litteras iucundissimum fuit.

per Admirationem.

Dij boni, quam maxime sum tuis litteris delectatus, vel
Dij immortales, quam optata mihi accidit epistola tua.

per Dubitationem.

Nescio an mihi quicquam litteris tuis iucundius esse potuit.

per Adiurationem.

Moriar, si litteris tuis mihi quicquam optat tuus continge re potuit.

per Exclamationem:

O quam suauissimas mihi litteras tuas extitisse liquet.

per Figuræ mutationem.

Quid mihi litteris tuis iucundius esse potuit.

per Interrogationem.

Quid non voluptatis mihi litteræ tuæ attulerunt?

per Chriarum varietatem. per casus.

per Nominatiuum.

Tuæ litteræ mihi lectæ non modica me voluptate affecerunt.

per Genitiuum.

Litterarum tuarum lectio non mediocrem mihi iucunditatem attulit.

per Datiuum.

Litteris tuis, quicquid mihi iucunditatis obortum est, sanè tribuo.

per Accusatiuum.

Litteras tuas, tantæ voluptatis meæ caussam extitisse vide.

per Vocatiuum.

O litteræ suauissimæ quantum mihi voluptatis attulistis.

per Ablatiuum.

A tuis equidem litteris profectum video, si quid animo meo voluptatis est illapsum.

PER SIMPLEX.

Hauendome tu affettione, la pigli per me.

Cum me amas, pro me contendis.

per Coniunctum.

Cum singularis me beneuolentia complectaris, omni contentione pro me certas, vel

Cum me vnice diligas, pro me acerrimè contendis.

per Translatum.

Cum incredibili in me amore flagres, vel ardeas, summo pro me studio altercaris, vel

Ob eximium tuum in me amorem es mei accerrimus patronus.

Substantiuorum in Adiectiua.

Cum sis mei amantissimus, cupidissimus, studiosissimus; te quoque in re mea solertissimum patronum ostendis.

per

per Negationem in Adiectiuo.

Cum non exigua me beneuolentia complectaris, non es piger in re mea patronus.

per Negationem in Verbo.

Cum me non aspherneris, in rebus planè meis non dormitas.

per Admirationem.

Dij Immortales in insigni tuo in me amore, quam mihi hic acriter patrocinaris.

per Dubitationem.

Me certe fugit, num in rebus te meis agendis, ob incredibilem tuam erga me beneuolentiam quis solertior inueniatur.

per Periphrasim.

Ita me sanè diligis, vt pro tuendis rebus meis nulli vtiq; laboris parcis.

per Adiurationem.

Dij me perdant, vel Ne viuam, vel Dispeream, si quis est ad res meas seruandas te propensior, cum mirum in modum me diligas.

per Interrogationem.

Quotusquisque ob summam tuam erga me pietatem, in me ab aduersarijs defendendo, est te nauior.

VARIATVR QVOQVE Oratio per Chrias.

HRIA, quæ latinè vsus interpretatur, est breuis commemoratio orationis, vel facti, vtriusque, quæ ad humanæ vitę commoditatem institutionemque pertineat, vt Isocrates aiebat, Virtutum radices amaras, fructus verò dulces.

Hæc enim vna est ex quatuor excitationibus, quas Fabius Grammatico tractandas pręcipit.

Huius tres sunt species: Orationalis, Actiua, & Mixta.

Ortio-

Orationalis est: quę oratione horum vtilitatem demonstrant. vt Nihil est virtute magis cuique expetendum.
Actiua: quę factis aliquid vtile indicat, vt
Zeno rethoricam palmę, Dialecticam pugno similem esse dicebat.
Mixtaq; vtriusq; scilicet sermone, & Actione constat vt Diogenes intuitus adolescentulũ, nescio quid inepte, & turpiter agendum, illius pedagogum baculo percussit, dicens, cur puerum tam male instituisti?

Chriarum Varia elocutio.

per nominatiuum.

Isocrates dixit; Virtutum radices amaras, fructus verò dulces.

per Genitiuum.

Isocratis dictum fertur: Virtutem radices, vt supra.

per Datiuum.

Isocrati dicere placuit: Virtutum.

per Accusatiuum.

Isocratem dixisse ferunt: Virtutum.

per Vocatiuum.

O Isocrates, quam sapienter dixisti, Virtutum radices.

per Ablatiuum.

Ab Isocrate dictam accepimus, Virtutum radices amaras, fructus vero dulces.

In plurali fit idem.

Philosophi dixerunt.
Philosophorum sententia fuit.
Philosophis placuit.
Philosophos omneis ita sensisse aiunt.
O Philosophi quam præclare sensistis.
A Philosophis ita sancitum accepimus.

Chrarum elocutionis Varietas.

per singulos casus.

IL Casaro insegnando sollecitamente, non sparagna fatica alcuna.

per

per Nominatiuum.

Capharus sedulò docens, nulli labori parcit.

per Genitiuum.

Caphari solertissimè docentis studium nulla in re desideratur. *per Datiuum.*

Capharo accuratissimè docenti nulla vtiq; cura deest.

per Accusatiuum.

Capharum laboriosè docentem, assiduè laborare iuuat.

per Vocatiuum.

O Caphare dum sedulò doces, quid tu non operis obis.

per Ablatiuum.

A Capharo vigilanter docente, nullum prorsus onus subterfugitur.

VN homo dotto mai dice mal d'alcuno.

per Nominatiuum.

Eruditissimus quisque vir nemini detrahere studet.

per Genitiuum.

Eruditissimi cuiusque viri est neminem carpere.

per Datiuum.

Eruditissimo cuique viro nefas est alteri notam inurere.

per Accusatiuum.

Eruditissimum quemque virum in alterum dicere sanè dedecet.

per Vocatiuum.

O vir eruditissime, ecqua procacitate quempiam læsisti.

per Ablatiuum.

Ab Eruditissimo quoque viro est alienum quempiam petulanter insectari.

OGNVNO sa parlare ma pochi bene

per Nominatiuum.

Plurales multa loqui valent, ac pauci benè.

per Genitiuum.

Plurium vis est multa loquendi: at bene perpaucorum.

per

per Datiuum.

Pluribus multa loqui datum est, at bene perpaucis.

per Accusatiuum.

Plures multa loqui nouimus, at bene pauciores.

per vocatiuum.

O quam plures multa loqui scimus, at rectè quã paucos.

per Ablatiuum.

A pluribus dici plurima cernimus, at a paucis, rectè pauca.

Exempla Chriarum Orationalium.

QVANTO l'huomo è piu dotto, tanto piu conuiene che sia ben creato.

Cuiusque viri eruditio eo præstantior existimatur, quò honestiores illius mores erunt, vel

Quo quisque est eruditior, eo moratum mellus esse decet, vel

In litterarum candore, vitiorum labem inesse nefac est, vel

Vbi bonarum artium scientia floret, ibi nulla flagitiorũ libido vigere debet, vel

Eruditissimus quisque omni vitiorum labe careat; necesse est, vel

Qui erudiendis adolescentibus sanè præest, ab omni eum prorsus vitio alienum esse decet.

Exemplo Chriarum Actiuarum.

CHI attende a star bene del corpo, non si cura dell'anima.

Qui corpori planè seruit, is animo valere nequit, vel

Qui corporis delitijs omnino studet, ab eo honestatis exẽpla peti non possunt, vel

Qui corporis se voluptatibus tradit, cum animi bonis inseruire difficile est, vel

Qui corporis lenocinijs indulget, illius animus elanguescat oportet.

Exem-

Exempla Chriæ mixtæ.

CHI non vuol durar fatica, non può acquistar virtù.

Is virtutum decus sibi comparare non potest, qui se à laboribus abdicarit.

Qui laborum asperitatem fugerit, ab eo virtus procul absit, est necesse.

Nec hominum quisquam honestatem assequitur, qui laborum magnitudinem non sustinuerit.

Qui laborem ferre nequit, virtutis formam intueri nullo modo poterit.

Vacuus à labore, alienus à virtute.

Est alter quoque variandæ orationis modus, per Figuras.

IO ho letto la tua lettera, la quale molto m'ha dilettato.

per Periphrasim.

Literarum tuarum festiuitate, non mediocri sum equidē iucunditate affectus.

Periphrasis est copiosior rei descriptio, atque circum locutio: Dicta à περὶ, quod est circum, & φρασις, locutio, Fit, cum quod paucioribus verbis dici potest, pluribus explicatur.

Hor. Troiani belli scriptorem Maxime Lolli: idest Homerum.

Virg. Hæc vbi dicta dedi Phœbi longæua Sacerdos: id est Syllaba.

per Methonymiam.

Tuæ mihi tabellæ singularem lætitiam attulere.

Methonymia est quædam veluti transuominatio à propria significatione ad vicinam traducta: Dicta à μετά, quod est Trans, & ὄνομα quod est nomen, quasi transmutatum nomen: Hæc ea est, quoties contentum pro continente inuentum pro inuentore, Possessorem pro possesso. Effectū pro efficiente, aut contra vsurpamus

Virg.

Virg. Nunc pateris libate Ioui; hoc est vinum.

Virg. Et vina coronant id est calices.

Ter. Sine Cerere, & Baccho friget Venus; idest sine pane, & vino, libido languescit.

Hor. Pallida mors æquo: idest quæ pallidos efficit.

per Hyperbolem.

Incredibilem mihi voluptatẽ litteræ tuæ attulerunt, vel

Vix dici possint, quantum mihi iucunditatis ex epistola tua allatum est.

Hyperbole est oratio fidem excedens augendi, minuendique caussa. Dicta ex Ὑπὲρ, idest super, βολὴ, idest lactus.

Virg. Qui candore niues anteiret cursibus auras.

Plau. Ossa, atque pellis totus est. ita cura macer.

per Metaphoram.

Litteræ tuæ me mirum in modum recrearunt, vel

Litterarum tuarum suauitas mihi iucundissima accidit.

Metaphora est rerum, verborumque per similitudinem translatio. Dicta est: μεταφέρειν, quod est transferre, quia per eam, aut nomen, aut verbum ex eo loco, in quo proprium est in eum, in quo aut proprium deest, aut translatum proprio melius est, transfertur, nunc deflexione.

Cic. vt ista odia non sorbeam solum, sed etiam concoquam, hoc est non feram modo, sed etiam perferam. Sorbentur enim propriè liquida, concoquuntur cruda.

Idem Quapropter Quirites expectate legatorum reditum, & paucorum dierum molestiam deuorare; hoc est vincite.

Ter. An non sex totis mensibus prius olfecissem, quam ille quicquam ceperit? hoc est deprehendissem: Siquidẽ in his id quod est corporis, ad animum deflectitur: nunc ab animali ad non animal, aut contra,

Virg.

Virg. Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos.

per Ironiam.

Quasi litteris tuis mihi quicquam optatius contingere potuisset.

Ironia est illusio, qua contrarium ostenditur sensui quem verba præseferunt, Dicta est ob εἰρωνεύομαι quod est dissimulo, seu cauillatione decipio: Fit enim quoties aliud clausum in pectore, aliud in ore promptum habemus.

Ter heus tu bone vir curasti probe?

Idem. Mira vero militi, quæ placeant.

per Allegoriam.

Ex Epistolæ tuæ splendore, multum mihi lætitiæ emanauit.

Allegoria est oratio, quæ aliud verbis, aliud sensu ostendit. Quintilianus Inuersionem interpetatur.

Virg. Claudire iam riuos pueri, sat prata biberunt: idest finem contentioni imponite, satis superq; cantasti.

Idem. Et iam tempus equum fumantia soluere colla: hoc est, Quæ tractanda fuerant de Agricultura, affatim explicuimus.

per Lipthothem.

Quas ad me litteras dedisti non equidem sum aspernatus.

Liptothe est oratio, qua minus dicimus, quam significamus: dicta est à λύτω, hoc est Liqueo, seu Deficio.

Virgil. Nec tibi cura canum fuerit postrema: idest, sit præcipua.

Idem. Munera nec superno: hoc est libenter accipio.

per Auxesim.

Alienum esset a sententia mea, si tuæ mihi litteræ non cordi essent, non plurimum delectarent, non penitus afficerent.

Auxesis

Auxesis est grauior quædam affirmatio ab humilibus ad sublimia consurgens. Est Auxesis incrementum, ab Αὔξω, Idest, Augeo.

Cic. Facinus est vincere ciuem Romanum, propè scelus verberare. Parricidam necare, quid dicam? in crucem tollere.

Per Synonymam.

Lectis tuis litteris omnibus lætitijs incessi.

Synonyma est, quæ sub diuersis vocibus idem significat: vt Diligo, Amo, Colo: Ensis, Mucro, gladius.

ET nunc explicatis modis, & exemplis variandæ orationis, Aggrediar ad explicandam clausularum varietatem.

MVTIO il qual sa, quel che saper si possa di Retorica non dubita dir questo.

per Verbum.

Mutius, qui Rhetoricam artem omnino callet, id dicere non vertetur.

per nomen Substantiuum.

Mutio mirifica Rhetorice facultatis eruditione viro, id asserere nullum est dubium.

per Adiectiuum.

Mutius in Rhetoricis institutiònibus vir apprimè eruditus, id demum referre non timet.

per Negationem.

Mutius in Rhetorica exercitatione nemini secundus, de hoc verba facere non ambigit, vel

Mutius, in quo nihil quod ad Rhetoricam pertineat, desiderari potest, id loqui non animi pendet.

per Geminam Negationem.

Mutius in Rhetorica scientia ita neminem non superat id comprobare nulla sit animi ambiguitate.

per

per Amplificationem.

Mutius Rhetorices non ignarus, ita ad Ciceronis eloquẽtiam propius accedit, vt de hoc differere nulla animi hæsitatione præmatur.

per Hyperbolem.

Vix credi possit quàm in Rhetoricæ facultatis studio. Mutius valeat,vt de hoc disputare non dubitet.

per Interrogationem.

An quisquam in dicendi exercitatione Mutio sit paratior? cui de hoc apposite dicere nullum sit dubium.

per Admirationem.

Dij boni, in orationis exornandæ studio, quam insignis Mutius existimari potest;quippe qui de hoc contendere non dubitat.

per Dubitationem.

Nescio num aliquis in bene dicendi facultate sit Mutio paratior, cui non erit arduum de hoc luculentissime differere.

per Metaphoram.

Cum ea orationis copia Mutius floreat,nulla vtique ratio ne veretur de hoc copiosissimè dicere.

per Aequipollentiam cum negatione.

Cum Mutiò non obscura sit bene dicendi ratio, his de rebus contendere non erit graue.

per Ironiam.

Quasi quisque in Rhetoricis præceptionibus sit Mutio peritior, cui videatur onus esse, his de rebus copiosè dicere posse.

per Adiurationem.

Moriar,si Rhetorem vllum viderim, quippe qui Mutio in dicendo promptior esse queat.

per Exclamationem.

O Vir Rhetorica disciplina eruditissime Muti, quotusquisque in causis agendis præferri tibi possit.

per Periphrasim.

Quid bene dicendi ſcientia Mutius citra multorum opinionem pollet, de hoc copioſiſſimè verba facere, intrepide aggrediatur.

per Methonymiam.

Nihil, Mutius oratorum facile princeps, æmulatus his de rebus acuratiſſimè dicere trepidabit.

per Liptotem.

Mutius in forenſibus cauſſis non hominum cuiquam inferior, id accurata dicendi exercitatione tueri vehementer audet.

per Allegoriam.

Ea eſt Mutij dicendi Venus, vt id orationis grauitate contendere non dubitet.

per Auxeſim.

Ea eſt in bene dicendo grauitate, ea venere, & orationis fœlicitate Mutius, vt cum voluerit id dicere, complures ei cedere, præferri neminem cernemus.

per Synonymam.

Mutius vir eſt, ita in diſcendi facultate peritus, vt de his rebus copioſiſſimè diſputare non dubitet.

Ita Mutius Rhetoricorum ſtudio operam nauauit, vt id in medium referre fertius audeat.

ELOCVTIO PER OMNES CASVS & Numeros.

per Nominatiuum.

MVTIVS in arte Rethorices eruditiſſimus id aſſerere non veretur.

per Genitiuum.

Mutij ſingularis in dicendi facultate, ſcientia, ab his dictis non diſſentit.

per Datiuum.

Mutio Mirificæ artis Rhetoricæ facultatis, id dicere nullũ dubium extat.

per Accusatiuum.

Mutium in Rhetoricis institutionibus apprimè eruditũ, id asserere non vereri videmus.

per Vocatiuum.

O Muti in arte Rethorica peritissime nihil de hoc disputare vereris.

per Ablatiuum.

A Mutio in dicendi exercitatione doctissimo, id dici non dubitatur.

PER FIGVRAS,

per Hypotiposim.

Vir est Mutius ita eloquentissimus, vt id omnibus confirmare non pertimescat.

per Aposiopesim.

Quid Mutius vir disertissimus non ore quippiam audeat?

per Emphasim.

Mirum, quam hoc asserere, & eloquentia comprobare sua, accuratè Mutius valeat.

per Brachilogiam.

Quid non dicere, non disserere, non contendere Mutius vir eloquentissimus audeat?

per Hyperbolem.

Ea vis est eloquentiæ in Mutio, & longe; quam hominum esset opinio, accuratius id diceret.

per Anadiplosim.

Eloquentissimus Mutius, eloquentissimus (inquam) Mutius id coram omnibus comprobare non dubitabit.

per Paronomasiam circa nomina.

Mutius eloquentiæ studio vir studiosus, de hoc eloquentissime disserere non timescit.

per Paromeon circa verba.

Mutius non mutus ore, atque adeo vir facundiſſimus id coram omnibus ſtatuere non formidat.

per Epyphòram.

Mutius in bene dicendi facultate inſignis: Mutius rhetor egregius: Mutius orator accuratiſſimus, de hoc palam referre non veretur.

per Anadyploſim, id eſt per Geminationem.

Mutius Mutius (inquam) rhetor egregius, id omnibus luculentiſſimè confirmare non timebit.

Has veluti inſigniores tantum figuras congreſſi, licet longè plures enumerari poſſe non ignorem.

Declarationem verborum elocutionum, & figurarum, quibus epiſtolæ exornantur.

Quoniam vniuerſæ & ſingulæ epiſtolæ conſtant tribus, ſcilicet Rebus, Verbis, & Arte. Declarabimus hæc tria, & quæ ad hæc ſpectare videbuntur.

Res negocium complectitur, vt in Iocoſa Epiſtola Res eſt Iocus, Prouerbium, Facetiæ, Sales, Dicteria, & huiuſmodi ſic in Euchariſtica, res eſt, Munus, & Beneficium, Officium, Meritum, & ſic de ſingulis epiſtolis.

VERBA Phraſim habent: hæc continent elocutiones ſimplices, Coniunctas, Tranſlata, Conſequentias, Definentias, Adiuncta, Gradus, Epiteta, Antiteta, Paronomaſiam, ſeu Agnominationem, & huiuſmodi.

Elocutio ſimplex eſt quum in ſua propria accipitur ſignificatione, vt TE AMO, literis ſtudeo.

Coniuncta, cum duæ plures ve dictiones elocutionem faciunt; vt te vehementer AMO, ſemper, litteris ſtudeo.

Tranſlata quum metaphoricè loquimur, vt te in oculis fero, litteris accuratiſſimè inuigilo.

Conſe-

Consequentia est: quum idem verbum bis & amplius in eadem Periodo sequitur: vt TE AMO, quoniam a te amari sentio, cuius amore ductus meritò es mihi semper amandus: hoc non potuit cognoscere, cognoui autem.

Desinens est: quum penultima, & vltima syllaba plurium dictionum eodem modo terminatur, vt Habendi, Referendi: sic intellexi: postea perspexit: item Appellare, Recusare.

GRADVS est quam plura sequuntur Verba, quorum alterum vim habet maiorem altero, vt Laudem, & Honorem, Comparando, item Remunerando, Cumulandoque, item TE AMO, Colo, & obseruo.

ADIVNCTVM, quum aduerbia Verbis adiunguntur, vt Vehementer Doleo, humanissimè iubes, cumulatissimè Retulerim.

Epiteta sunt quum adiectiua congruenter substantiuis adhærent, vt Singularis virtus, incredibilis beneuolentia quorum contraria sunt Antiteta.

Antiteta quum Epitetis in cōtrarium respondent, vt Cic. lib.5 Fam. Si tu exercitusque valetis: sed hoc scito tuos VETERES postea NOVOS Inferius.

Hostes, Inferius amicos, vt tibi Maiori, postea me non multo Minorem, hæc sunt Antiteta.

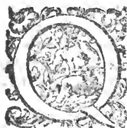
PARONOMASIA, vel AGNOMINATIO vt consulem factū, deinde ea lætitia AFFECTVM: item in LABORE meo vel in honore perspexi: vbi factum AFFECTVM labore Honore fit Paronomasia, vulgo bischizzo.

ARS est: qua mouemur in singulis epistolis, qua ratione circa Res & verba progrediemur vt in notandis patebit.

SVB DEMONSTRATIVO GENERE EPISTOLE.

EVCHARISTICA.

Hieronymus Capharus, Iacobo Bariano Sacillensi, vtriusque iuris peritissimo. S. D.

Vid tibi gratias agam Bariane, cum hactenus habēdi finem nullum fecerim? vehementer enim doleo, referendi mihi facultatem omnium ademptam esse, sed animum gratum, consiliumque non deesse putes, neque vnquam defuturum. Tantæ enim tuorum in me officiorum magnitudini quid respōdeam præsertim hospes his in locis, nisi forte, vt tu humanissimè iubes, ita semper vt ipse cumulatissimè retulerim: cum liberos tuos in his humanitatis studijs informarim: quod equidem exiguum, & inane præ tuis in me meritis existimaui. Gratiam tamē habeo, & dum viuam ita habebo, vt intelligas apud virum gratissimum te officium collocasse: quippe qui non verbis respondere de se bene merentibus auet, sed ita re ipsa remunerando, cumulandoque illustrare studet, vt nō illud inter moriturum putes, sed bene collocatum existimes. Equidem si de patris tui viri clarissimi dignitate, si de liberorum tuorum salutem actum esset, non amabilius eorum vitæ, quam ipse meæ consuluisses, cum febre laborarem. Sacilli oppidi amænissimi, & citra hominum opinionem opulentissimi, vbi cum annum immoratus essem, tā humanè, tamq; officiosè acceptus sum ab oībus illis ciuibus; vt eorum maiorem erga me gratiam, comitatem, studia, & humanitatem fateri licet, quam mea vnquam, vel

virtus

virtus aliqua, vel efflagitasse prorsus merita potuisse viderentur. Sed te illud silentio non præteribo, vt cum tuæ mihi, puerisque meis assidue fores patuissent, his, & tot me muneribus donares, vt neque plura, neque maiora vnquã expetere mihi licuisset. Quid plura? ita profectò humanitate tua me tibi deuinxisti; vt cum perpetuo tibi debeam, vt perpetuo quoque de te vbique gentium prædicem, necesse est, si is esse voluero, quem erga te me esse plane decet. Vale, & me, vt soles, ama. Venetijs.

In Eucharistica epistola Consideranda.

EVCHARISTICA, epistola est ea, qua scribendo absenti cuipiam pro munere, beneficio, vel pro quauis re gratias agimus.

DICITVR ab ago gratias, agis, egi, *per Ringratiare.*

RES huiusmodi Epistolarum sunt munera, beneficia, studia, officia, & huiusmodi.

VERBA sunt quam plurima Coniuncta, vt tu humanissime iubes: ipse cumulatissimè retulerim, nil amabilius vita: & Transdata, vt me tibi deuinxisti.

ARS circa res; vt exordiamur a gratiarum actione, vel ab officio, quo tenemur in eum, ad quem scribimus.

Deinde quibus priuatim beneficijs affecti fuimus, omnino referamus.

Postremò in epistolæ conclusione nos fore memores, polliceamur.

ARS circa verba, & elocutiones.

Exornant huiusmodi epistolas, Gradus qui est, vbi plura sequuntur Verba, quorum alterum altero maiorem viã habet, vt in epistola, sed animum gratum. Consiliumque: item remunerando, cumulandoque: item dignitate, & salute.

Consequentia, quæ est vbi eadem elocutio in periodo sequatur, vt deesse putes, deinde neque vnquã defuturũ.

Item tamen Habeo, & dum viuam Habebo.

Adiuncta, vbi aduerbia verbis adiunguntur, vt vehementer doleo, Humanissimè iubes: Cumulatissimè retulerim.

Epiteta sunt vbi adiectiua substantiuis congruunt, vt singularis humanitas, Incredibilis virtus, innumerabilia beneficia, & huiusmodi.

GRATVLATORIA.

Hieronymus Capharus, Petro, & Martio Argenteis fratribus, Vtriusque iuris peritissimis.
S. P. D.

BOnoniam Celeberrimum ingenuarum artium Gymnasium vos concessisse, quod maximè exoptastis, maiorem in modum gaudeo, idque cum parentis vestri clarissimi viri caussa, quippe qui id maximè expetiuit, tum vero gloria, & honore vestro, quibus (absit adulatio) dignissimos semper vos esse existimaui: quorum erga me incredibilem beneuolentiam plurimis argumentis sæpe numero expertus, & parentes, & totam Argenteorum domum deuinctam consuetudine cum tenerem, & salutis, & dignitatis meæ studiosissimam, cupidissimamq; cognoui. Quare vos hortor, sique etiam fas est, amantissimè moneo, vt ita in his legum studijs proficere contendatis, vt vobis laudem, vestrumque amantissimis voluptatẽ maximam attulisse gloriemini, & mei, qui vos semper bonis artibus imbuere studui, nulla rogo capiat obliuio. Pluribus nimirum verbis gratularer voti vos compotes factos, nisi id vobis non obscurum esse viderem, qui, quo in vos animo sim affectus, non ignoratis. Valete. Romæ.

In

In Gratulatoria Epistola perpendendæ.

GRATVLATORIA Epistola est ea, qua scribendo alicui gratulamur de rebus lætis, atque prosperis.

Dicta est a gratulor aris, *per allegrarse con alcuno.*

RES sunt bona corporis, vt valetudo.

Fortunæ: vt Dignitas & opes.

Animi: vt probitas, vt vitæ integritas, humanitas, Doctrina, & artium studia ingenuarum.

VERBA in hoc genere epistolarum sunt potissimum simplicia, quam plurima coniuncta, & aliqua, translata.

Huiusmodi epistolæ exornantur multis superlatiuis, Adiunctis Paronomasijs, & gradibus, vt patet in illis.

Harum periodorum, diuersi atque varij sunt fines.

Ars circa res.

SI CVI De prospera, læta, atque iucunda gratulabimur ab exordiolo initium capiemus, ad captandam beneuolentiam in absentem amicum.

Deinde verò referemus, qua voluptate fuerimus affecti de absentis fortuna, amplificanda, & ostendendo, id ab illius virtute, ad quem scribimus, profectum.

Postremo concludemus, a memoria, quæ huius rei auctoris seruabitur, vt Cic. lib. ij. Famil. Primum tibi vt debeo.

Si vero de prospera valetudine cuipiam gratulabimur, exordiemur à caussa valetudinis, vt a Medico, A Balneis, a Cæli temperie, & huiusmodi: idque factum Deorum fato dicemus.

Concludemus postremò id tribuendum illius meritis, ad quem scribitur: vt Cic. lib. ix. Fam. Gratulor Baijs.

Sicut de honore, & dignitate gratulabimur: exordiemur ab eo, qui his fuerit ornatus, Et plurimum gratulando; vt Cice. lib xv. Famil. Marcellinum tuum consulem.

Deinde subinferre quibus rationibus ducti gratulamur

mur: quod plurimis, vel ab eo, vel a ſuis, affecti fuimus beneficijs. vt Cicero in eadem epiſt. Cuius erga me, &c.

Poſtea rogabimus vt nomine noſtro ſuis domeſticis neceſſarijs gratuletur, vt Quare gratum mihi feceris &c.

Erit Concluſio, vt in nos amando, perſeueret. vt a te id quod, &c.

L A V D A T O R I A.

Hieronymus Capharus Alboreo. *S. D.*

Vm te bonis omnibus affluere maximè videam Luca, num fortunæ prius corporisve, an animi bona magis admirer, me planè fugit. Te enim Sacerdotij dignitas honeſtat, fortunæ tollit non triſtis aura, corporis firmitudo conſeruat; ſed animi te potiſſimum probitas, vitæq; integritas beatum propemodum reddunt. Quare cum à Pueris ita fueris ſanctiſſimè inſtitutus, & his artibus imbutus, quibus mirum in modum cuique diligeris, non poſſum non iſtud tuum ſtudium, atque adeo iſtam pietatem ſummis laudibus efferre: non quod, vel ob hoc ipſum a me laudis aliquid aucuperis, vel (quod abſit) abs te contra aliquid ſuffragiorum venari quæram: ſed quoniam propria virtuti tuæ laudum præmia detrahi ſilentio viderentur: ſi tacitus egregios mores, ingenium, fidem, ac religionem, quibus præter cæteros ſanè polles, præterirem. Propterea hæc de te pauca, & ad te ſcripſiſſe volui, vt intelligeres, quanti non modo apud me ſis, ſed etiam apud eos ipſos, qui te vel ex facie non norunt. Tu itaque me ſic ames, vt a me te vehementer amari nor[illegible]s. Valle. Venetijs.

In

In Laudatoria Epistola quærenda.

LAVDATORIA Epistola est ea, quam ad absentem scribimus, illius vel corporis, vel animi bona laudando.

Dicta est, a Laudo, as, aui *per laudare.*

Res est in officijs, inque bonis, & rebus præclaris.

Verbis vtimur hisce simplicibus, quam plurimis coniunctis, atque translatis.

Vna cum figuris Demonstratiui generis.

Ars erit. Vt virtutum ordinem sequamur: vt Iustitiam laudando, vel iustum virum commendando, quæ ad iustitiam pertinebunt prosequemur: & quæ iustè sint acta: & ita de reliquis eligendo, quæ magis congruunt, rebus, personis, ætati, & huiusmodi.

IOCOSA.

Maximus Bragadenus Philippo Venutio. S. D.

Quam ridiculam nobis rem, quidam Lotarius afferre videtur Philippe. quippæ qui dũ sibi simile plane neminem, & facie, & moribus, sic vnus est Comicus miles, nam plebis rumore, vacuoque prorsus nomine gaudet. Hic enim cum & Græcæ, & Latinæ scire, præter omneis insignes doctores profiteatur, quicquid est ei vel ingenij, vel eruditionis, quod exiguum esse video, iactat illud Aristarchi, atque Palemonis longe scientiam superasse. Habemus itaque quem semper rideamus, sese nobis Simia talis offert, qualem vel ridiculam magis haud expeteremus. Dij boni, quod hominis monstrum, vel mauis portentum: vt enim habitu forma, ita moribus est a cæteris omnibus alienus, ita corporis cultu, facieve belluæ per similẽ

putes

doceat, ipſeque diſcere non ignores; ita vt facilis vſus do ctrinam confirmet, mediocris opera tribuatur, memoria, ſtudiumq; ſemper adſint. Quid multa? hæc vna diſcendi ratio, quam ſi complexus fueris, & virtutum apicem ſubibis, & à vitiorum tramite deflectes: ſed quoniam id abſq; labore, atque cura vix nobis conſtare poſſimus, propterea non eſt conſentaneum vllam honeſtam rem, aut non ſuſcipere, aut ſuſceptam deponere, ne ſollicitus ſis. quod ſi curam fugimus, virtus fugienda eſt, quæ cum aliquo labore, vel cura neceſſe eſt res ſibi contrarias aſpernetur, atque oderis. Tu itaque Bernardine has meas præceptiones animo complectare, ac tenaci memoria ita in animi tui latebris recondas, vt quantum proficias, nõ peniteat, & id tibi præcepiſſe ſufficiat. Vale. Venetijs.

In Narratoria Epiſtola. notanda.

NARRATORIA Epiſtola ijſdem rerum ac verborum rationibus conficitur, quibus Nunciatoria, niſi quod Narratoria diffuſius res agit, Nunciatoria verò parcius.

NVNCIATORIA.

Hieronymus Bartholomeo Melchioris.
S. P. D.

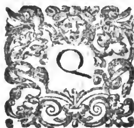
Irifice lætatus ſum Bartholomeæ, cum accepi te propemodum bellè valere, & ita valere, vt iam tuum ad nos aduentum maturare ſtudeas: ſed nolim te viæ committas, niſi planè valeas, ſatis enim te maturè videro, ſi te planè confirmatum videor: ego vero rerum mearum ita caſibus excrucior, vt niſi me

Ro-

quæ ad eum pertinent, ad quem ſcribitur; In medio; quæ ad alios: poſtremò quæ ad ſcribentem.

CRIMINATORIA.

Hieronymus Capharus Ioanni Elio. S. D.

Vid ego non criminer, atque ad eo non iſtam tuam vitæ improbitatẽ execrer Ioannes, cum citra libidinem, qua te vndique coinquinatum audio, ita decoxeris, tantumque æris alieni conflaueris, vt Planus modo huic, modo vero illi imponẽdo victites. Proh dolor, quid tua iſthæc viuendi ratio eſt? quorſum ad Gymnaſium te Patauinum recipiſti, vt Impoſtor? vt aleator? vt Sicarius? vt Mimus? vt fias Ganeo? Cætera tua ſcelera, atque flagitia tacitus prætereo, nequis mihi offendatur, Iam tuæ partes eſſent, vt ita viueres, vt ingenij tui lumen aliquod eluceret: & cum male audias deinceps virtute aliqua bene audias. Quod facilè conſequeris, ſi te literarum ſtudijs adixeris, poſitis omnino prædictis tuis moribus? quibus & te, Patriamque tuam, & tui cupidiſſimum quemque propemodum dedecoraſti. Vale.

NOTANDA.

HVIVSMODI Epiſtola Criminatoria eſt penitus Gontraria laudatoriæ, & à rebus contrarijs materiam ſumit, ſed eundem ſeruat ordinem vitia deteſtando.

Habet, Verba, & ornamenta orationis, eadem quæ laudatoria.

SVB

SVB DELIBERATIVO GENERE FPISTOLAE.

COMMENDATORIA.

Hieronymus Capharus Philippo Venutio. S. P. D.

Ernardino vno omnium familiarissimè vsus, non possum non illius dignitatem, maximo tibi studio, viro mei cupidissimo commendare: sunt enim vt cu que latissimè patet, maxima eius in me (non inquam) officia, sed plurima merita. Is enim non tam ingenio suo fretus, quam magnificentissimo liberalitatis tuæ nomine ductus, ad Vrbem Romam me suasore sese conferre vehementer auet; & quoniam nec Vrbis mores, nec instituta norit, te Patrono, & auctore vti, à me summopere contendit, cuius totam petitionem eum mihi sustinendam putem, te etiam, atq; etiam rogo, vt quantum, mea caussa, possis, in eo præstes. Non enim vereor, quin id facillimè consequatur, te Duce, atq; Principe reperies enim hunc virum, cum in omni litterarum genere peritissimum, tum etiam dignissimum tua gratia, atque familiaritate. Hoc enim mihi gratius facere nihil posse tibi persuadeas, quam si Bernardinum summo mihi necessitudinis vinculo coniunctissimum omnibus tuis opibus, atque studio complexus fueris, & in eo, quod petit, ipse iuueris. Quod vt facias te vehementer rogo. Vale. Venetijs Idibus Ianuarij. MDLXIX.

In Commendatoria Epistola inquirenda.

COMMENDATORIA Epistola est ea, qua scribendo, aliquem, vel aliquid absenti commendamus.

Dicitur à Commendo, as, *per racommandar.*

RES sunt fauores, studia, opes, gratia, suffragationes, auxilia & huiusmodi circa lites, caussas, exilia, custodias,

dias,

dias, eædes honores magistratus & huiusmodi.

Verba sunt potissimum simplicia.

ARS erit vt aduerbijs superlatiuis cum verbis adiunctis vel nominibus superlatiuis frequenter vtamur.

Ornamus huiusmodi epistolas si neutra, neutris: item fœminina fœmininis coniunxerimus, sic etiam actiua actiuis, passiua passiuis, contingerit.

CONSEQVENTIA plurimum dignitatis habet: vt etiam composita præsertim eadem prepositione, vt per functus, Pertimescam, Perspicio, Persuadeas, composita à PER.

ARS circa res, siquid iniusti, vel turpitudinis commendatur, insinuatione vtamur.

Sin Iustum, commendatur, & honestum, tunc.

PRIMO referatur qua sit necessitudine coniunctus cũ commendato, quantum ei debeat.

SECVNDO exponitur quod commendatus auet.

TERTIO quam illud facile præstare possit, cui commendatur amicus.

QVARTO aperitur, quod summo studio percupit.

QVINTO concludetur, quantum sit ei debiturum tam commendans, quam commendatus, vel horum alterũ, si quod petit, illud consequetur.

MONITORIA.

Hieronymus Capharus Antonio Contareno. S. D.

VBi primum litteras tuas legi, quam parum in his, quæ vulgò humanitatis studia vocantur profeceris, sanè vidi, & quantum mihi tribuas intellexi. verum non tam illud molestum mihi fuit cum te ex animo diligam, quàm hoc iucundum, quòd plurimis iam argumentis mihi semper liquido patuit. Quare si tuam erga me, tuique omnes cupidissimos

 bene-

beneuolentiam valere iubes, ita ingenuis te artibus addicas,& ita proficias, vt inde tibi decus, laudemq; pares, & nobis omnibus,qui ingenio tuo aliquid tribuimus, voluptatem. Non.n. diffidimus te non facilè assequuturũ quicquid in litterarum genere volueris: etenim velle deberes, nam quantum in his proficeres,non elaborasse penitebit. Hæc enim studia & domi, & foris semper adsunt, assiduè prosunt, nusquã obsunt, onera non offerunt. Sed præcipuũ cuiq; honorem allatura prudentissimus quisque maximè sperat. Ne itaque id a me moneri grauiter, molesteque feras,sed æqui, bonique consulas, & eo in me sis animo quo in te me esse sperare posses. Vale. Venetijs.

In Monitoria Epistola perscrutanda.

MONITORIA Epistola est ea, qua ad quempiã scribendo, illud monemus, quod ei sit futurum dedecori, vel incommodo.

Dicitur â moneo es, *per auuertire, accorgere, arecordare, & ammonire.*

Differt à Repræhensoria, quòd monitoria amicè arguit,& sine *odio, & ira.*

(Repræhensoria verò *ira, odio,* & quærelis corripit absentem.

[Res,] sunt,detestanda,turpia,opprobria,damna,exitiosa, & huiusmodi.

[Verba,]seu Elocutiones sunt potissimum simplices,non nullæ coniunctæ,perpaucæ vero translatæ.

Exornant huiusmodi epistolas.

Consequentia vt Scripsi,quod ad te scribendum erat,& licet tu scripseris non tamen scripsisti quod opus erat.

[Desinentia] id perspexi,quod ab alijs intellexi.

[Adiuncta,] vt quam fortiter rem gesseris,multorum litteris latissimè perspexi.

[Periodorum] clausulæ sunt potissimum breues.

ARS

ARS est, vt exordiamur à re ipsa simulando nos quodammodo nescire ea, de quibus monemus absentem, vt Monitus delictum se correcturum confidat.

Postea innuere nos monendi officium prætermittere noluisse: dein verò his rationibus monebimus, quas magis nouerimus aptas ad eum auocandum à re turpiter cœpta, & id omne comiter, & amicè.

Postremò leni & amica exortatione epistolam perficiamus, vt Ci. li. 4. Fam. Accepi per breues tuas litteras.

CONSOLATORIA.

Philippus Venutius Camillo Gualterio Romano. S. P. D.

CVm Primum de obitu Patrui tui, viri clarissimi tristis allatus est nuncius Camille, eo sum dolore affectus; eaque tristitia, vt si acerbissimus quisque mihi casus obtigisset, cum eo nomine, ea expectatione, ea auctoritate, atque amplitudine, ob innumeras ipsius virtutes perspexissem; vt si ei contigisset, vt te, ante doctoratus insignibus initiatum vidisset, quam è vita migrasset, præclarius secum actū putasset. Sed vbi sic Deo Opt. Max. placitum est, vt, quod iampridem exoptarat, id videre non licuerit, putemus huiusmodi voluntate, ac optimo instituto, ita gloriam sibi æternam meruisse, vt futurus sis quoque ea virtute præditus, & his laudibus honestatus, vt tuorum memoriæ non cedendo, complures tui similes habeas, superiorem neminem. Quæri verò de illius obitu tam est absurdum, quam quod maximè. sic enim læditur, qui vita mortalibus præstando, mortem non abstulit, cum libuit. Ea enim lege nati sumus, vt morti simus obnoxij, & ita obeamus, vt nihil tam certum esse constet, quam animæ discessus à corpore. Solare itaque mærorem, atque animi tui tri-

ſtitiam huiuſmodi cogitatione, & nihil ſub Sole firmum eſt puta. Vale. Venetijs.

In conſolatoria Epiſtola indaganda.

CONSOLATORIA Epiſtola eſt ea, quam ſcribimus, abſentem conſolando: ſi quid ei acciderit aduerſi.

Dicta eſt a conſolor, aris, *per conſolare, & confortare.*

R E S, ſeu Materia ſunt Mors, damnũ, exilium, dedecus, & huiuſmodi.

VERBA ſint ſimplicia, coniuncta, & pleraque translata.

Sint etiam Aliqua, Conſequentia, Gradus, & ANTITETA.

PERIODI ſint longæ, cum materia ſit grauis.

Sint plurima ſuperlatiua, ſint per pauca verba dactylica, quàm plurima ſpondaica.

ARS erit, vt huiuſmodi Epiſtolæ, grauibus ſententijs. Comparationibus, & Exemplis, Exclamationibuſque exornentur.

Circa Mortem.

Exordiamur, quod nos etiam conſolatione indigemus ob amici obitum.

Secundo a communi lege Naturæ.

Tertio à temporum conditione.

Quartò a re priuata illius qui mortuus eſt, qua priuatim ſolamur amicum.

Quartò concludamus Epiſtolam ad animi æquitatẽ amicum conſolando. vt Cic. li. 5. Fam. Et ſi vnus ex omnib.

Circa exilium.

Si exulem ſolabimur.

Primò à triſtitia, quia illius exilio effecti ſumus.

Secundo, ab exhortatione ad animi æquitatem.

Tertiò, à temporum conditionibus, exulceratiſque iudicibus.

Quar-

Quartò, quod habet in Patria filios, atque honestissimos propinquos.
Quintò, omne studium, opemque promittendo in amico iuuando. vt Cic. lib. 5. Fam Et si egomet.

Circa Dedecus.

A Molestia, quam accipimus ob illius Dedecus, A Dedecore & Iniuria, A locorum, temporum, ac personæ qualiter, exhortando eum, ad quem scribimus, vt æquo animo hæc omnia ferat.

Circa Damnum.

A misericordia, à fortunæ instabilitate, ab eorũ exemplis, qui aduersis casibus affecti sunt, à facultate his resistendi, a spe recuperandi, vel cum accessione fortunarum.

SVASORIA.

Hieronymus Fausto Valentino. S. D.

I mirifica tui in me patiens, sique auunculi tui viri clarissimi, & vtriusque iuris peritissimi fides, atque merita tot, & tanta non extitissent, non vtique suadere ausus essem, vt omissis voluptatibus, cæterisque ludicris rebus ita sacrarum te studio legum addiceres, vt is esse plane queas, quẽ non exigua tui expectatio sane facit: quam quidẽ vna re facillimè vinces, si ab his artibus, quarum gloriam adamare debet, te non ludo, non alea, non spectaculis, non illecebris, non lenocinijs, non voluptatibus deflexeris, sed oculorum acie honestũ illud spectabis, vnde summa laus, honos, decusq; mortalibus emanat, istæc enim quibus maximè delectaris, fluxa sunt, atq; caduca, Tu itaq; si hoc statueris, vt ad legum facilius cognitionem, atque scientiam peruenias, omnia, quæ sunt h s oneris, abs te abijcere, & id, & maiora, vel si defessus assequeris. Quod ita fore confido,

fido, si meis amantissimis monitis. fidelissimisque consilijs parueris. Vale. Venetijs.

In Suasoria epistola cernenda.

SVASORIA Epistola est ea, qua ad aliquid agendum, dicendum, eligendumque suademus absentem.

RES seu Materia huiusmodi, epistolarum est.

Legitimum,
Gratum,
Facile.
Honestum,
Necessarium,
Iustum,
Possibile,

In hoc potissimum versatur Suasio, vt omnino laudetur, quod persuadetur, & vitio detur, quod ipse sibi amicus, ad quem scribitur, agere, dicere, vel deligere studet, vel suspicatur.

Verbis vtimur cunctis propemodum simplicibus.

Ornantur huiusmodi epistolæ à Nominationibus, Consequentis, Desinentibus, Gradibus, & aliquibus figuris deliberatiui Generis.

Varianda sunt Infinitiua in penultimis & vltimis syllabis, vt VNVM in Are, vt iuuare, alterum in Ere, vt Docere, aliud in Ire, vt haurire, & huiusmodi, sic etiam personæ primæ, secundæ, & tertiæ verborum in vtroque numero varientur.

ARS in hoc potissimum versatur; Suaso, vt Omnino laudetur quod persuadetur, improbetur autem quod agere, dicere, vel deligere persuasum intuemur.

Texuntur huiusmodi epistolæ primo exordiolo pro, vt res & materia exigere videbuntur.

Notandum in huiusmodi Suasorijs, vt Oratio semper crescat, scilicet, vt a minoribus ad maiora progrediamur, vt Cic. lib. 8. Fam. exanimatus sum tuis, &c.

DIS-

DISSVASORIA.

Hieronymus Capharus Ioanni Philippo Zanchio. S. D.

Rata est omnibus,& iucunda satis Venetiarum sedes, quòd ea virtute quemque præditum ho spitatur. ac veluti totius orbis Asylum seruat, ac tuetur. Quid tu Fori Iulij sedē Venetijs præ fers? Longe enim erras. Si me audieris, vt soles, ad hanc Vrbem, vt ad virtutum omnium studium, atque cuiusque generis disciplinarum emporium festinabis, & istis aucupijs, istisque venationibus relictis ad artium ingenuarum tuum omne studium addices: his enim decus ad genus tuum, his ad te fortunæ, opes, honosque proficiscentur: & si quid altius exoptari potest, hinc tibi facillimè emanabit, in hanc enim vndique omne genus hominum conflue re cernimus, & cum nihil in ea natura ferat, nihil tamen deesse videmus. Quare si cuius honorificus, si vir eruditus, si nobis officiosus esse volueris, huc te quam primum con feras, vnde facillime Patauium euolare liceat, tanquam ad omnium bonorum artium patentem, atque scientiarum Gymnasium. Non id ad te scribo; quod ab amœnitate, soli tudine, opulētissimisq; istius Fori Iulij locis abducere pla nè quæram, sed vt è proprio solo euulsa planta potiores in de fructus mox ipse feras. Nos hic Academiam celeberrimam statuimus, in qua quantum in dies perficitur, ij velim iudicent, qui te magis ipsa, atque periculo ducuntur, quam qui ex errore imperitæ multitudinis fanè pendunt. Vale.

In Dissuasoria Epistola animaduertenda.

DISSVASORIA Epistola est ea, qua scribendo suademus aliquem ne faciat, dicat, & eligat quippiam.

Dicitur a Dissuadeo es, *per dissuadere.*

RES sunt illegitimum, ingratum, difficile, inhonestum, iniustum, non necessarium, impossibile, & huiusmodi.

Eadem est textura verborum, rerum, & ornamentorum dissuasoriæ: quæ est suasoriæ epistolæ, vt videre licet in lib. 7. Fam. Amabilior mihi Velia.

De Hortatoria & Dehortatoria epistolis notanda.

Eadem est ratio componendi Epistolas hortatorias, & dehortatorias: quæ est suasorias & dissuasorias: nisi quod suasoriæ & dissuasoriæ complecti possunt, pertinentia ad statum, & ad Reipub. Hortatoriæ, & Dehortatoriæ, spectantia ad priuatas.

INVECTIVA.

Hieronymus Petro Paulo S. D.

DE Iotario, seu dici mauis de Zoilo, deque Nebulone, quid planè sentiam, per te ipse putes malim, quam his breuibus accipias. Iam illius cuique patere incipit infantia, & quem olim vulgus, vt terrestris oraculi numen prædicabat, nunc vt Fatuum, vt Iotarium omnino sentit, vereque intelligit. Idque non modo eruditissimorum hominum voce, sed ipso periculo. Propterea si quid in viros eruditos, atque pios obloquitur, atque adeo oblatrat, vt illud facile patiare rogo. Is enim mos est vulgarium hominum, vt cum re ipsa, vel aliqua virtutis significatione eruditissimis se viris conferre nequeant, in eorum detractiones dilabuntur, vt se aliquid scire iactent, sed id satis de Iotario dictum. Tu vero Petre Paule tanti viros huiusmodi facias, quanti merito Iotarium illum, de quo, Boetius iam factũ, legeris, meque, si mereor, vt soles, ama.

In

In Epistola Inuectiua disquirenda.

INVECTIVA epistola est ea, qua in absentem quempiam inuehimur scribendo.

RES sunt offensiones, iniuriæ conuitia, minæ, suspitiones, detractiones, infamia, & huiusmodi: Circa fortunas, honores, salutem &c.

VERBIS vtimur fere cunctis simplicibus.

Vtimur his figuris, aposiopesi, quę reticentia latine dicit: quæ non modo est in sententiis, vt Virg. quos ego, sed pręstat, &c. sed etiam in oratione nō penitus pfecta, Vt malo te ipsū loqui tecū, quā dicta nostra cognoscere.

Exclamatione: vt vtinam quidem fuissem, molestus nobis non esset.

O REM miseram.

Interrogatione: vt quid dico iudicem? & quid enim est contra virum, &c.

Sint clausulæ quam breuissimæ, & variæ inter se, & instabiles. vt irascentium, est animus.

VERBA sapiant indignationem, iram, furorem atque indignationem, vt in Epistola. Furorem, Sicarij, parricidæ, furiosus, vim.

ARS Circa RES, vt ab ira exordiendo, semper quæ sunt ab ira, augeamus, & quantum aduersarij fortunis, dignitatibus, atq; saluti insidiari studeant referamus.

Postremò finem epistolæ propemodum, imperfectè faciamus.

Ars in Verbis, & in rebus.

In Verbis vtimur his figuris.

Aposiopesi.

Exclamatione.

Interrogatione.

Verba.

Vtimur in his verbis significantibus Iram, Furorem Indignitatem, Stomachum, Crudelitatem, & huiusmodi vt in superiori liquet epistola.

Ars

Ars de rebus.

Primo: exordimur à Re generali, quæ aduersariorum persecutionem indicet, in qua semper magis persistimus.

Secundo: tangere quod postremò factum est ab Aduersarijs.

Tertio: ꝙ nescimus quid consil j capiemus, & id quare.

Quarto: quod Aduersarij statuant nos perdere, vel in honore, vel in bonis, vel in salute.

Quinto: id comprobare eorum operibus perditis.

Sexto: perficienda est Epistola sine resolutione.

PETITORIA.

Hieronymus Capharus, Ioanni Dominico Guelfio, vtriusque iuris peritissimo. S. D.

Isi plurimum & tuæ, & tuorum humanitati considerem, pluribus tecum verbis agerem, vt & me, & mea iuuando, diligentissimè tuereris; sed quoniam Pater tuus vir prudentissimus me plurimi semper fecit, & abs te mihi multum assiduè tributum nouimus, Id magis ingenij tui suauitate, animi probitate, morum integritate, quam vllis meis in te meritis, propterea abs te petere non dubitaui, quod & tibi facillimum esset factu, & mihi commodissimum esset accipere. Non enim nescis ab eo me amico hactenus delusum, qui cum maximum pecuniæ mihi numerum debeat, vbi me ab vrbe abesse vidit, tergiuersatus est Impostor, & ita tergiuersatus, vt quod debet negare non erubuerit. Quare te etiam atque etiam rogo, vt in iudicio ad Iurandum compellas, quod non facturum arbitror, cum præsertim testes habeam probatissimos. sed id ago, vt illius fidem in re minima experiar, & quicquid euenerit, me rogo subito moneas, vt reliquis hinc rebus diligentissimè

tissime consulam: maioribus scito me beneficijs prosequi non posses, quod quia ita futurum spero, cum amicorum meorum nemini in me diligendo cessisse, te viderim, pluribus te verbis non immorabor. Vale. Venetijs.

In petitoria epistola perscrutanda.

PETITORIA Epistola est ea, qua scribendo, absente aliquid petimus.

Dicta est a peto is, *per domandar & chiedere.*

Res & materia sunt necessaria, & quibus nos interdum indigemus.

Verbis vtimur potissimum simplicibus perpaucis coniunctis, a rarò translatis, conspergimus ipsam epistolam superlatiuis, consequentis, & gradibus.

ARS erit. vt primo ab honoris accessione illius, ad quē scribitur, exordiamur, gaudendo quod prodesse possit.

Secundò petere, quod sit petendum.

Tertiò ostendere, quod nisi illius amori consideremus, beneficia in nos illius vel suorum longius referremus.

Postremo maiori studio petitionem augere.

Decet huiusmodi epistolarum fines, vt in alijs quoque esse varios.

POLLICITATORIA.

Ioannes Dominicus Guelfius, Hieronymo Capharo.
S. P. D.

On inanem nostram necessitudinem atq; parentis in te mei beneuolentiam fuisse putes; nam ea tua semper comitas, ea eruditio, atq; mirifica virtus extitit; vt non sine grauissima nimirum culpa, honori, atq; saluti tuæ defuissemus. Quare omnia mea tibi studia, officiaque polliceor, & ita polliceor, vt quod a me petis, illud facilimè consequaris. Dabo itaque operam, vt Impostor ille, & debi-

debitam pecuniam fateatur, & soluat: & ni fuerit soluendo, in custodiam inijciatur: donec satis tibi fecerit. Tu interea omnia a me expectando, æquo fortique sis animo, speresque a me te omnia consecuturum, quæ vel ipse præstate queam, vel desiderare a me posse videaris. Noui eñ te virum modestissimum, & ita in optime de te merentes gratissimum, vt iniuria equidem in hoc tibi deessem cum præsertim, & honestum, & factu facilimum a me poscas. Vale, & me, vt soles, ama. Romæ.

In Epistola Pollicitatoria Consideranda.

POLLICITATORIA Epistola est ea, qua scribẽdo, amicis aliquid pollicemur.

Dicta est a Polliceor, ris, pollicitus sum, per promettere, & offerire.

RES versatur circa honestum vtile, & possibile, seu facile, & huiusmodi.

Eadem arte rerum & verborum texuntur epistolæ pollicitatoriæ, qua petitorię; quamuis tamen in re atq; materiã differant, licet interdum in hoc etiam conueniant.

SVB IVDICIALI GENERE EPISTOLAE. CONQVESTORIA.

Lucas Arboreus, Hieronymo Caphari. S. D.

BI primum accepi, quam turpiter amicus ille tibi imposuerit quid inquam tibi cum modo huic, modo vero illi imposturam faciendo, vitam propemodum ducat, ita cõmotus sum, ac si mihi impostor ille iniuriam fecisset, sed nihil mirum, qui semel frontem perfricuerit,

cum

cum semper esse cum quouis hominum impudentem sanè decet. Tu vero modo moderatiuus ista feras, speresque vindicem futurum Deum, non propterea improbanda tua est in omnes gratia, atq; singularis humanitas, sed eo magis probanda, quo ad cuiq; gratificandum es ingenio propensior. Sitis tua te probitas, multum comitas, plurimum virtus tua soletur, qua contra huiusmodi impostorum, atq; Manticulariorum improbitatem mirabiliter contendisti; Tu itaq; fidem, atq; constantiam eandem, quam sæpe, cum hic aderas, expertus es: cognosces si qui tibi obtrectant, qui mali sunt, atq; scelesti, id maiori illis fraudi quam tibi futurum existima, huiusmodi enim procitate, atque maledictis tua dignitas non violabitur, sed eorum magis facinus, ac flagitium patebunt, sic enim de se bene merentibus satisfieri a se posse opinantur. Tu igitur incredibili virtute tua fretus, hos Zoilos, atque Planos homines aspernare. Vale.

In Conquestoria Epistola Perspicienda.

CONQVESTORIA epistola est ea, qua ad absentes scribendo, quærimur de morte, damno, dedecoreque vel ad se, vel ad alium spectante.

Dicitur à queror, ris, per lamentarsi.

RES sunt.

MORS.

Damnum.

Dedecus, & huiusmodi.

In mortis Conquestu, quæ sunt ad mortem eorum, delectum faciamus: & ad rem nostram trahamus.

In damni, & iacturæ, personarum, locorum, temporumque qualitates metiamur, & ita in dedecoris quæstu.

Verba potissimum sint simplicia, plurima coniuncta, & translatis etiam consperfa.

ARS circa Res, & verba.

Sint verba grauitate referta, & simplicium, & coniunctorum

ctorum sit grauior delectus, vt moleste fert, conqueritur. dicatur potius affligitur.

Gradus valde huiusmodi epistolas exornant.

Si anterioribus orationis membris epiteta adijciuntur, fas est, & posterioribus addi: sed si non apponantur anterioribus, taceantur quoque posterioribus.

Consequentiæ etiam plurimum congruunt.

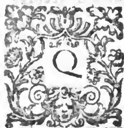
Huiusmodi epistolarum initium, sit, vel sententijs grauibus, vel exordio interciso, doloris affectus ostendatur.

Sed à sententijs incipimus, quando mors, damnum, & dedecus non ad nos spectant, vt si de amici obitu quæramur dicamus, Puluis, & vmbra sumus.

Verum si de filij, nepotisve obitu & huiusmodi querimur, ab interciso exordio incipiemus: vt Cic. Dolobellæ.ix. Vel meo ipsius interitu mallem.

ACCVSATORIA.

Hieronymus Capharus, Mario. S. P. D.

Vid me humilem Pedagogũ appellas? quid inscitiæ me nomine accusas? cum te non doctorem (inquam) sed corruptorem? non eruditum, sed cuiusuis bonæ artis prorsus ignarum planè dicam. Etenim te antea diligebam, quod abs te me quoque diligi existimabam: postea verò quàm dicacitatem, petulantiam, procacitatem istam tuam perspexi, & te vt Zoilum, & maledicta tua, vt virulenta odisse cæpi. Tuum est enim ita detractionibus periciſſimum quemque virum insectari, vt inde tua demùm infantia cuique late pateat, & quam sis infantiſſimus [cum vere is esse in omnibus perspiciaris] liquidò constet, sed quid, ne tui similis

esse

esse viderer, perditos mores istos, atque prauum ingeniũ accusando, te moneo, vt in melius vitam, atque istam tam turpiter viuendi rationem corrigas, ne pesus audias, quã mereris, & cum humanas litteras profitearis, inhumanus esse censearis. Vale. Venetijs.

In Accusatoria Epistola discutienda.

ACCVSATORIA epistola est ea, qua scribendo amico, aliquid turpiter dictum, factumve ab eo, accusamus.

Dicta est ab Accuso as, *per biasmare, & accusare.*

RES sunt, offensiones, & delicta, & huiusmodi.

VERBIS vtimur simplicibus, coniunctis, & plurimis translatis.

ARS circa RES, est animaduertendum, num qui accusatur, sit superior, par, an, inferior: Nam pro personarum qualitate, & fortuna, accusandi ratio distribuitur, & variatur.

Principio exordimur ab illius, quem accusamus. laudibus: vt accusatiuo fiat lenio, his laudibus, vt Cic. Si Tu exercitusque valetis. & paulatim descendatur ad ea accusanda modesteque mala iudicat.

Postremo se parcè laudando, epistolam concludat.

Si par accusetur, initium capiatur a re criminanda, & à delicto, postea transeatur ad amorem in accsatum, vel in genus, seu domum eius deinde quæ sunt accusanda, leniter accusentur.

Conclusio fiat à spe, quæ habetur erga accusatum, quod præclarius se geret, & delictum emendabit.

Sin, inferior accusetur. Incipiatur à desiderio sui muneris, & officij illius, qui accusatur. Deinde criminentur quæ sunt criminanda, nulla illius habita ratione.

Antiteta plurimum ornant huiusmodi Epistolas, vt Veteres, Nouos sic Hostes, amicos, vt in epistola citata. Sic & respondentia: vt tantum quantum. Ego te: Omnibus Te Vno: Mea Nostra.

Sic

Sic etiam Gradus: vt nos inter nos, conciliatura, coniuratuaque, & simul epiteta, vt incredibilem voluptatẽ singularem amorem.

Consequentia quoque vt gessimus, gesta.

Adiuncta, vt publicè misisti.

EXCVSATORIA.

Franciscus Falerius, Hieronymo Capharo. S. D.

Vod iampridem mearum nihil acceperis literarum, non à tui, tuorumque officiorum in me obliuione commissum putes: quæ tot, tantaq; fuere, quorum equidem memoriam, si ex animo meo eccidere paterer, vitio non carerem. Sed quoniam tantus est negotiorum cumulatus, tanta cura, atque sollicitudo, meorum, vt vix interdum esse mihi liceat: Nisi modestiæ, atque ingenij tui facilitati, animique suauitati maximè considerem, veniam abs te peterem, si quid est offensum, quod neque video, neque intelligo. Tu tamen me eum erga te esse putes, & fidelissimum, & amantissimum, quem olim in tuis omnibus periculis expertus es. Deinceps crebriores, quam fortè velles, à me litteras, expectabis, si Tabellariorum facultas data erit, qua quidem quam libentissimè vtar; quod ex meis ad te litteris perspicere licebit. Interea incredibili meæ in te beneuolentiæ vt mutuò respondeas, te etiam atque etiam rogo. Vale. Venetijs.

In excusatoria Epistola Inspicienda.

EXCVSATORIA Epistola est ea, qua scribendo, illud accusamus, cuius accusamur.

Res sunt offensiones, culpa, delicta, & huiusmodi.

VERBA & orationis ornamenta sunt eadem, quæ & quod

quod sunt in Accusatoria.

Ars, quum apud superiorem Accusatus, se excusat, exordiatur a Vi officit, si non dereliquerit in eo, de quo accusatur. Sin errarit, ab humana fragilitate exordiatur, amplificando, quod ad hanc rem faciet.

Si offenderit, referat, quid eum ad peccandum adduxerit. idque dolore: & misericordiæ ope & religionis, &c.

Si non errarit, memoret, quanti accusantem semper fecerit, modestè loquens, id non esse verum: quod scilicet in huiusmodi delictum lapsus sit.

Postremò si errarit, petat Veniam delicti.

Si cum pari viro res agatur, offenderit, exordiatur a causa, & quod ad offendendum impulerit. Si non offenderit ab Innocentia: vel amore procacium virorum, qui disseminare inter amicos odium delectantur.

Sim offenderit, adducere causas, quibus fuerit ad peccandum impulsus.

Si verò non offenderit, referre benaficia, quibus ipse accusatorem affecerit, vel suos: & id molestiè, vt videatur peccasse non potuisse.

Si offensum est ignorantiam, necessitatem, vel casum aliquem confiteri.

Si verò non offensum est, accusatorem precari, ne ita cũ cæteris agat, nequid ei mali contingat.

Si quid est offensum, ostendere se plurimum accusatoris humanitati confidere, & illud ei condonet.

Si non est offensum, ostendat veritatem non posse delitescere dicit; & id iudicio, prudentia, & eloquentia fiat.

Qua ratione eum inferiore sit agendum.

Primo, viuendum num fuerit offensum, & num Iure, an Iniuria.

Sin iure, confiteatur se omnino absoluendum, & accu-

torem posse ex eo pœnas dare:& se omnino futurum ei amicum.

Si in iniuria fuerit offensum, ostendat id sibi molestum esse, seque pęnitere, idque viriliter, seque offensioni consulturum, vel alia ratione prospecturum, & postremò dicere, id æquo vt animo ferat: cum secus fieri non vtile possit.

Si nulla ratione est offensum, arguat accusatorem, & dicat cautius deinceps in accusando esse ei procedendum.

REPREHENSORIA.

Hieronymus Capharus, Hieronymo Venutio Cortonensi. S. D.

Isi Fratris tui eruditissimi, & omni virtutum genere ornatissimi vetus necessitudo me planè cogeret Hieronyme; iracundius his tecum litteris agerem. Sed quoniam generis, atque domus tuæ ducenda mihi est ratio; propterea id a me paucis habeto, quòd nisi te litteris omnino dederis, & ab istis te ludicris, atque humanis illecebris auerteris, meum à te animum alienatum planè conosces. Quid enim imperito homine turpius? quid Infantia fœdius? quid inerte, & socorde Adolescente nefandius? Tum itaque si nomen, si domum, si familiam, sique genus Venutiorum, quod esse clarissimum non ignoro, labefactare, atque dignitatem tuam violare volueris; ita his te humanitatis studijs additas, vt neque voluptas vlla, neque ludus, neque alea, neque vllum denique commodum ab illis te prorsus auocet, abducat, atque retardet. Quod si feceris, & veteris iniuriæ oblitus, plurimum tibi tribuam, & te perinde ac filium complectar. Vale. Venetijs. Nono Cal. Nouemb. MDLXVIII.

NO-

NOTANDA.

REPREHENSORIA ea est Epistola, qua dictis, factique praui quempiam reprehendimus.

Materia huiusmodi Epistolarum sunt Vitia, vt in Accusatoria. vt sunt.

Ingratus animus.

Superbia, Auaritia.

Perfidia, & huiusmodi.

Verba.

Vtimur in his, verbis Simplicibus, paucis Coniunctis & rarò Translatis.

Ars in verbis.

Si in Periodo, Epitetis in substantiuis vtimur, vtendum est etiam illis in cæteris substantiuis illius periodi: vel in membris illius principalibus.

Consequentia.

Congruit his epistolis maximè Consequentia, quia clariorem reddit orationem.

Fugiendum in verbis adiunctum: & præsertim illius multitudo.

Maior Peridorum pars terminetur in Verbis.

Res.

Consideretur qui arguit, num maior, an par sit.

Maior est, vt Dominus, Pater.

Par, vt Amicus.

Maiorum Epistola ostendat imperium, & Imparatiuè loquatur, in Accusatum.

Parium verò ab Amicitia, & leniter exordimur, cum ea fræti arguamus aliquid, sequamur arguendo ingratum animum, & sic de cæteris, sed postremum sit maioris momenti, & ponderis.

SVB DIVERSO GENERE EPISTOLÆ.

AMATORIA HONESTA.

Ioannes Bragadenus, Hieronymo Venutio.
S. D.

VR te non amem, absque iampridem me vnicè dilectũ planè sensi: vt enim mutuo amori non respondere nefas est, ita fas esse duco pari animo, atque voluntate cum eo agere, quippe qui nullum, & beneficijs amicum ordinandi, & illius opes atque dignitatem amplificandi finem fecisse putatur. præsertim cum huiusmodi beneuolentia non a re humili, atque inani emanasse videatur, sed à virtutum præstantia, laudumque merito, & dignitate. is enim culpa non vacat; qui quem nouit amore complectendum odio persequitur: & cui multum tribuere ob ingenui suauitatem, probatis, atque vitæ integritatis præstantiam sanè debet, cum a se alienare, eique detrahere contendit; Cum te igitur amo, tibique bene cupio, id rogo virtutibus tuis o me tribuas quibus ita splẽdes, vt humanitati, ac liberalitati tuæ præmium detraxisse videatur, quæ te, tuaque non plurimi fecerit: Tu itaque me, vt tui studiosissimum, tuis omnibus rebus potissimũ semper futurum concedas. Vale. Venetijs.

AMA-

AMATORIA TVRPIS.

Philippus Venutius, Cæciliæ Fiordeligæ Venetæ. S. D.

Lurimis de caussis eximiosum in te amore accensus:tum quia modesta virgo, & mirifica quadam es ingenij suauitate, tum vero quoniam vel ratam, vel nullam habeo, quàm tecum egregia forma conferre possim: Quotus enim quisque non te, vt formosissimã atq; adeo,vt inter formosissimas sydus, non amet, non respiciat, & admiretur? Amens essem, si te intuendo, oculos, crines, os, caput, colla, vultum, ac denique totam, metiendo, corporis habitudinẽ, cultum speciem, ac te totam prorsus contemplando, te non colerem, & obseruarẽ. Vna enim ex Venetijs quæ siue sedet, siue pedibus subsistis, siue incedis, siue dormis, siue suis, quenque ita ad te amandum trahis, vt sine te is viuere non queat, qui te vt pulcherrima non potiri gestiat. Tuum est igitur, & me beatum reddere, tui copiam faciendo, & mortem subito afferre tuum à me amorem subtrahendo; Equidem si me tui cupidissimum seruaueris, hominem me certe ab Inferis reuocasse gloriari tibi licebit. Pluribus non vtar, cum te non minus formosissimam esse videam, quam liberalissima me fore confidam. Vale. Venetijs. Calendis. Maij. MDLXVIII.

NOTANDA.

AMATORIVM Epistolarum Genus est, quo vtimur in amoris nostri erga aliquod declaratione: quod honestum, & turpe esse potest.

REGINA.

Franciscus Rex Gallorum, Philippo Venutio. S. D.

LLlud incredibilis tuæ eruditionis, atq; ingenij nomen ad nostrum hoc vsque Regnum penetrauit Philippe: vt non sine iniuria singularis tuæ virtutis, in familiaritatem, atque conturbenium te nostrum non acciperem. Est enim non minus Regium virtute præditos, & probitatis lumine decoratos comiter amplecti: quam propè diuinum huiusmodi viros honestate, plurimisque muneribus ornare, cum nihil esse possit tam ingens, tamq; illustre, quod sibi virtus non vendicet, atque suo sibi iure non arroget. Perge igitur tot litterarum monumentis ita mortales omneis ingenij tui acumine, atque singulari eruditione iuuare vt cepisti, & te non modo inter intimos familiares nostros cooptatum intelligas, sed propediem non indigna virtutibus tuis a me munera accepturum cõfidas. Fruere igitur his nostris litteris, his immunitatibus, & priuilegijs, quibus cæteros, vel per necessarios, nostrosque familiarissimos vti voluimus, liceatq; me perinde ac patrono, & Principe tui cupidissimo in omnibus arbitrio tuo vti. Vale. Parisijs. 1568.

NOTANDA.

GENVS hoc Epistolarum Regium illud est, quo Rex, vel Princeps vtitur, aliquid scribendo, quod varijs de caussis esse potest, vt de alicuius fide, familiaritate, edicto, inhibitione, & promotione.

MIX.

MIXTA.

Hieronymus Capharus, Francesco Dulcio. S. D.

Aria, ac diuersa esse, quæ istic homo ridiculus, vereque lotarius alter, de me inepte satis, ac temere obloquitur, ex tuis litteris intelligo, sed ea, vt mos, atque ingenium est meum, facillime patior: gaudeat dum licet homo bellus inani vulgi rumore famaq; eruditionis, quæ nulla est, suæ quandoquidem interea Deo Opt. acceptũ refero, me re ipsa potius, si quid ingenio possum in terris præstitisse. Debeo enim tot tuis in me officijs, & immortaleis gratias ago, quod tam accerrime pro me in eos cõtendis. qui cum nihil sint, nulliusq; doctrinæ, & auctoritatis, cum tueri satagunt, cuius similes esse nollent. Quas a me petis elucubrationes, propediem in apertum, lucem que proferendas confido. Tu interea phrasibus nostris operam naua, easque ita assidue manibus contere, vt earum omnino succum non ingratum degustes. De Angelo fratre tuo illud habeo policeri, si vt cœpit, se legibus ad dixerit, perpauco vm vnum euasarum. est enim adolescẽs acri ingenij, & gloriæ ita cupidus, vt omnia facile perficeret, vt fiat in his artibus illustris. De te non litteris quid sentiam, declarabo, sed maiora sperando, quam cuique credibile esset, expecto tot tuorum laborum vberrimos fructus; cum summa laude, atque dignitate. Vale. Venetijs.

NOTANDA.

MIXTVM Genus Epistolarum de rebus diuersis agit, quas singulas, vna tantum Epistola complectitur. seruatis verbis, & arte, prout epistolarum res, & qualitas, afflagitabunt.

VOCABVLA QVÆDAM Barbara, & licet nonnulla sint Latina, non tamen Ciceroniana ex Nizolio selecta.

Questa Tauola posta per ordine di Alfabetto, mostra quelle voci lequali da molti s'vsano, ma quelle che stanno all'incontro con la sillaba Cic, che vol dir Cicerone, si dichiara, come Cic. l'vsa; alla cui imitatione s'inuitano tutti gli studiosi.

ABominari Habere à schifo.	cic. Aduersus esse.
Abortiri, [Disperdere.	cic. Partum Abigere.
Accetus. [l'acceto.	cic. Vox, Sonus.
Accerruare. [radunare.	cic. Coaceruare, vel Accumulare.
Actu esse. [esser con effetto.	cic. Re, vel Reipsa esse.
Acuitas. [acutezza, & sottigliezza.	cic. Acumen.
adimplere [impire.	cic. Explere, Implere.
adorare. [riuerire, & adorare.	cic. Colere, Venerari.
adriaticus, ea, eum. [d'Adria, come del mare Venetiano.	cic. Adrianus, na, num: vt mare adrianum.
aduersitas. [l'auersità.	cic. Res aduersa, turbida, grauis.
adulteratus. [falsificato.	cic. Fucatus, falsus, adulterinus.
adunare. [radunare insieme.	cic. In vnum locum congregare.
Æquanimis, vel æquanimus. [tẽperato.	cic. Aequo animo esse.
Aequanimitas, [il Fauore.	cic. æquus animo, vel animi æquitas.
Aequiualens, [cosa, che vale il medesimo.	cic. quod idem valet.
affabiliter, [Piaceuolmente.	cic. comiter.
affectatio. affettatione.	cic. appetitio, conf-ctatio.
affectatus, [affettato.	cic. Exquisitus, appetitus.
affirmatiuus, [Affermatiuo.	cic. aiens.

affla-

afflatio, [il fiato. cic. Motus. vaticinatio.
afflatus, [Mosso. cic. Mente per motus, furore, diuino incitatus, fureus.
agibilis. [industrioso. cic. Vt acer, industrius.
alatus, [alato. cic. Volucer, ales, aliger.
albedo, [bianchezza. cic. color, albus, candor.
aliqualiter, [Per alcun modo. cic. aliquo modo.
aliquantisper, [Alquanto, Per vn poco. cic. paulisper, parumper,
allocutio, [il parlare. cic. compellatio.
alternatio, [Scambieuole, & Scambiamento. cic. vicissitudo.
amatus, [Fauorito. cic. Gratiosus, sa, sum.
ambages, [Gitamento di parole, ò ceremonie. cic. circuitio, an fractus, circuitus.
angustare, [Far stretto. cic. in angustum adducere, vel contrahere.
animare, [animare, ò dar animo. cic. dare animum alicui.
ante omnia. [auanti ogni altra cosa. cic. in primis, præ cæteris.
anterior, [più dauanti. cic. superior.
antiquitus, [anticamente, cic. Bonis temporibus.
antrum, [Grotta. cic. spelunca.
Apparens, [apparente. cic. Expresius, eminens.
apparentia, [apparenza. cic. Species, visio.
applaudere, Far festa. cic. Plausum dare.
appropriare, [Attribuire. cic. Vendicare, asciscere.
aptitudo, [l'attitudine. cic. Habilitas.
aptus natus, [atto nato. cic. Natus aptus ad dicendum.
aquaticus, [d'acqua. cic. aquatilis, nans, natus,
aqueus, [ea, eum. d'acqua. cic. Humidus, da, dum.
arbitrium liberum. [il libero arbitrio. cic. Voluntas libera.
arctare, [Stregnere. cic. coarctare, coangustare.
arsus, sa, sum. [Bruciato. cic. deflagratus, ta, tum.
artificialis, [artificiale. cic. artificiosus, sa, sum.
asylus, [la Franchigia, luogo franco. cic. Asylum, ara, perfugium.
assertor, [Vendicatore. cic. Vindex dicis.

augum. entatio, vel augumentatum, [accrescimento, ò aumẽto.	cic. Amplificatio, vel Incrementum.
augumentator, [accrescitore.	cic. amplificator.
augumentare, [accrescere.	cic. augere. amplificare, propagare.
auxilior, [aiutatore.	cic. adiutor, toris.
BALBVTIES, ei. [Il Scialengare, l'esser barbollo.	cic. Hæsitantia linguæ.
balsamare, [Balsamare.	cic. Condire.
Barbitonsor, [il barbiere.	cic. Tonsor, soris.
beccata, [la beccata, ò il morso.	cic. Morsus.
benefactor, [il benefattore.	cic. Benemeritus, vel Benemerens de aliquo.
benefieri, [Farsi bene.	cic. Benigna fieri.
Beare, [far beato.	cic. Beatum facere.
Bibitio, [il bere.	cic. Potatio.
Blasphemia, [La biastema.	cic. execratio, vel maledictum.
Blasphemare, [Biastemare.	cic. Execrari.
Boreas, [il vento Borea.	cic Aquilo.
Brauium, [il Palio.	cic. Stadium.
Breuiarium, [il Breuiario.	cic. Epitome.
Breuiare, [breuiare.	cic. Breuefacere.
Brutum, [la bestia.	cic. Bestia, Muta bestia, Pecus, animal.
CACARE, [andar del corpo.	cic. Detractio confecti, & consumpti cibi.
Calceare, [calzare.	cic. Induere.
Calendarium, [il Calendario.	cic. Fasti, orum.
Caliditas, [la caldezza, o il caldo.	cic. calor.
Captiuare, [far schiauo.	cic. iugum seruile imponere.
Carentia, [l'esserne priuo, & di senza.	cic. Inopia. Egestas, Vacuitas.
Castigator, [chi castiga punisce.	cic. Vindex.
Casualis, [cosa a caso.	cic. Fortuitus, Incertus.
Cataphractus, [armato per combattere.	cic. Tectus, ac munitus ad pugnãdum.
Caussatiuus, [che causa qualche cosa.	cic. Efficiens.

Caussa-

Cauſſare, [cauſare. cic. Efficere, Gignere.
Ceruicoſus, [chi è di ſua teſta. cic. Qui nimium ſui iuris ſententiæque eſt.
Chirotheca, [il guanto. cic. Manica.
Cholera, [la collera. cic. Bilis.
circumlocutio, [cerimonie di parlare. cic. circuitio, vel anfractus.
circumuoluere, [far girare a torno. cic. in orbem torquere,
citatus, [commoſſo. cic. concitatus, incitatus, excitatus.
clancularius, ria, rium; [Di naſcoſto. cic. furtiuus, clandeſtinus.
clanculum, [naſcoſamente. cic. clam.
clarificare, [ingrandire, far grande. cic. clarumfacere, illuſtrare.
coactè, [per forza, o forzatamente. cic. per vim.
coincidere [concorrere, & caſcare. cic. cadere.
coitus, [il coito. cic. concubitus, coniunctio, cōplexus, Venereus.
combinare, [congiongere inſieme. cic. connectere.
comitatio, [la compagnia. cic. affectatio, comitatus.
commenſalis, [chi viue inſieme, ò dozzinanti. cic. conuictor.
comparatiuè, [comparatiuamēte. cic. comparatè.
compaſſio, [compaſſione. cic. Miſericordia.
compati, [compatire, o hauer cōpaſſione. cic. Miſericordiam capere.
computatio, [il conto, o la ragione. cic. calculus.
conceſſio, [il concedere, ò conceſſione. cic. conceſſus.
conciuis, [il compatriota. cic. ciuis.
concoctio, [la digeſtione, & padire. cic. Digeſtio.
concordantia, [la concordanza. cic. contentus, conſecutio.
concorditer, [concordeuolmente, & d'accordo. cic. coniunctis ſententijs.

Con-

Concupiscentia, [la cattiua voglia, o tentatione.	cic. Libido. Cupiditas.
condésare, [starsi spesso a torno.	cic. constirpare.
conditionalis, [conditionale.	cic. connexum.
conditura, [l'acconciare, o condire le viuande.	cic. conditio ciborum.
confiscare, [confiscare.	cic. publicè possidere, vel publicè proscribere.
congruè, [conuenieutemente.	cic. congruenter.
congruus, a, um. [conueneuole.	cic. congruens.
connexe, [congiontamente.	cic. contextè, confertè.
connumerare, [contare.	cic. numero ad numerum adscribere.
consanguinitas, [il parentado.	cic. sanguinis coniunctio.
consequenter, [consequentemente.	cic. deinceps.
consortium, [la compagnia.	cic. consociatio.
consumatus, a, um. [Perfetto.	cic. Absolutus, perfectus, praestanti ingenio.
contages, & contagium, [Mile attaccatticci.	cic. contagio, onis.
contemplatiuus, [contéplatiuo.	cic. speculator, contemplator.
contemptus, [il dispregio.	cic. contemptio, despicatus.
contentiosus, sa, sum. [Il contentioso.	cic. pugnax, cis.
contentari, [contentarsi, & esser contento.	cic. contentus esse, vel non poenitere.
contiguus, gua, guum. [Vicino.	cic. continens.
continuè, [continoamente.	cic. assiduè, continenter, vsque.
contractus, ta, tum. [negotiato.	cic. res contracta, commercium.
contrafacere, [contrafare, o far il contrario.	cic. assimulare, exprimere.
contrariari, [contrariare.	cic. pugnare, contrarius esse.
contribulis. [D'vna medesima Tribu.	cic. Tribulis.
contumeliari. [Villaneggiare, o dir villania	cic. contumelia insequi, contumeliam imponere.
conuentio, [patto, accordo & cõgregatione.	cic. conuentum, & conuentus.
Conuersari, [pratticare.	cic. versari, consuescere, multũ esse cum aliquo.

Con-

Conuitiari, [dir villanie.	cic. conuitij , insectari, conuitij facere.
conuiuere, [viuere o magnare in compagnia.	cic. simul viuere, inter nos colere.
cordialiter, [di core, o cordialmente.	cic. Ex animo.
coronare, [incoronare.	cic. regum deferre, Diadema ponere.
corporatio, [la corporatura.	cic. Statura, habitus.
correctè, [correttamente.	cic. Emendatè.
Corrèspondere, [corrispondere.	cic. respondere, vel consonare.
corrugare, [increspare.	cic. contrahere.
creditum, [il credito.	cic. Pecunia creditâ.
criminalis, [criminale.	cic. capitalis.
crucifigere, [mettere in Croce.	cic. Cruce afficere, In crucem agere, vel tollere.
crumena, [la Borsa.	cic. Theca nummaria.
crudere, [Battere, Stampare, improntare.	cic. tundere.
curabilis, [curabile.	cic. quod curationem recipere potest.
cursitare, [correre spesso o molto.	cic. Cursare.
curtare, [Diminuire. Scortare.	cic. Decurtare.
caruitas, [Piegatura.	cic. Aduncitas.
curuus, ua, uum. [Piegato.	cic. Curuatus, Aduncus, incuruus, Tortuosus.
cuspis, [la Ponta.	cic. Mucro.
DANNIFICARE. [Danneggiare, ò far danno.	cic. Damno, vel detrimento afficere, damnum, vel detrimentis, afferre, vel dare.
Dannosus, [Dannoso.	cic. Qui est alicui damno, vel malo.
dapes, [Le viuarde.	cic. Aepulæ.
decens, [conueniente.	cic. Par, conueniens.
deceptio, [Ingannamento.	cic. circumscriptio, Aucupium, Tendicula.
deceptorius, [Cosa da ingãnare.	cic. insidiosus, Veteratorius.
deceptor, [Ingannatore.	cic. circumscriptor.
decliuis, [Chino, piegato.	cic. Deuexus, præceps.

Dece.

Decedens, [Disconueniente.	cic. Turpis.
Defectus, [il defetto.	cic. Vitium, culpa.
dehiscere, [Aprir forte, spalancare.	cic. discedere, desiderare.
deificare, [Deificare.	cic. in Deos referre, ponere, consecrare.
delectabilis. [Deletteuole.	cic. habens magnam delectionem.
Demulcere. [impiaceuolire, Mitigare.	cic. Delinere, capere.
dependere, [Dependere.	cic. Pendere.
deputatus, [Deputato.	cic. certus, definitus, destinatus, attributus.
derisio, [il Bertizzamento.	cic. Ludibrium.
deriuatus, [Deriuato, Venuto.	cic. Ductus, Productus.
Descendentes, [Li descendenti.	cic. posteri, Nepotes.
desertum, [Vn deserto, luogo solingo.	cic. Desertus locus, Vastus, incultus.
deses, [Poltrone.	cic. Desidiosus, Iners, languidus.
desipiose, [Poltronescamente.	cic. per desidiam.
designum, [Disegno.	cic. Ratio, consilium.
desolatio, [Rouina.	cic. Vastitas.
desponsata, [Sposata.	cic. desponsa.
destructio, [Distruttione & rouina.	cic. Ruina, Excidium, Exitium, Excisio.
destructor, [Distruttore, Rouinatore.	cic. interfector patriæ, proditor Reipub.
desuescere, [disuezzarsi.	cic. Desuefieri, consuetudinem aliquid faciendi deponere.
detegere, [Scoprire,	cic. iudicare, Enunciare, Aperire, Patefacere.
deteriorare, [Impeggiorare.	cic. Deteriorem facere.
deturpare, [Imbrattare.	cic. inquinare.
deuiare, [disuiare.	cic. Declinare, deflectere de via.
deuotus, [Diuoto.	cic. Religiosus, castus, pius, Sanctus, Religionem, colens, religionibus deditus.
dexteritas, [Destrezza, ò commodezza.	cic. commoditas.
diameter, [diametro.	cic. Media linea.

Dica-

Dicatio libri. [intitulatione. cic. Nuncupatio.
Dictamen rationis. [l'intelletto, o buon discorso. cic. Communis intelligentia, Præscriptio, vel præscriptum rationis, summa ratio, summa lex, recta ratio.
dicterium. [motto. cic. Dictum.
diescit. [si fa dì. cic. Dilucescit, Lucescit, lucet.
difficultate. [far difficile. cic. Difficultatem afferre.
diluuium. [il diluuio. cic. Eluuio terrarum, Exustio terrarum, Proluuies, magna vis aquæ,
disconueniens. [disconueniente. cic. Alienum.
discordantia. [la discordanza. cic. Discrepantia.
discurrere. [discorrere. cic. Volitare, vagari.
discursare. [discorrere. cic. percursare.
disparitas. [disparità. cic. Varietas.
dispensare. [dispensare. cic. Soluere legibus.
displicentia. [dispiacere. cic. Dolor.
disquirere. [cercare. cic. Exquirere.
ditescere. [arrichirsi. cic. Diues fieri, pecuniam facere, rem augere, patrimonium amplificare.
diuersimode. [per varij modi. cic. Non vno modo.
diuersificare. [variare. cic. Variare.
diuersitas. [diuersità. cic. Varietas, Dissimilitudo.
diuinator. [indouino. cic. Diuinus, Diuinans, vt Aruspex, Augur, Ariolus, Vates.
diuisibilis. [diuisibile. cic. Diuidens.
diuisim. [diuisamente separatamente. cic. Separatim, Seorsum.
dociliter. [docilmente. cic. Intelligenter.
dolentia. [la dolentia. cic. Doler.
dolorificus. [chi fa dolore. cic. Faciens, vel efficio dolorē. Iniuriens dolorem.
dominium. [dominio. cic. Mancipium, nexum, nexus.
Dubium. [dubbio. cic. Controuersia, difficultas in iudicando.
EBRIARE: [Imbriacare. cic. Ebrium facere.
Ecclesia. [la Chiesa. cic. Aedes sacra, templum.
Echo: [l'echo. cic. Imago, saxa, & solitudines voces respondent.

effectiue.

effectiuè. [effettiuamente.	cic. Efficienter.
effectiuus. [effettiuo.	cic. Efficiens, vel habens naturam efficiendi.
effectu aliquid præstare; [Con gli effetti far vedere qualche cosa.	cic. Re ipsa præstare aliquid.
efficacia. [l'efficacia.	cic. efficacitas.
efficaciter [efficacemente.	cic. efficienter.
egenus. [bisognoso.	cic. egens:
ensis. [spada.	cic. Gladius, ferrum.
episcopus. [il Vescouo.	cic. Pontifex.
equiso. [il cozzone, caualcatore.	cic. Agitator.
eremita. [l'eremito.	cic. Solitarius homo, vel ĩ agro vitam agens.
eremus. [l'eremo.	cic. Solitudo, desertum.
essentia. [l'essenza.	cic. Natura vis potestas, communis notio.
euacuare. [votare.	cic. Exaurire, vanire, vacuum facere, nudum, inaneque relinquere.
euaginare. [sfoderare, por mano.	cic. Educere, distringere.
euitatio. [il vietare.	cic. Declinatio.
Exaltare, [esaltare, inalzare	cic. efferre, prouehere, producere, ad honorem deferre.
Excedens, [auanzando, da piu.	cic. præstans.
ecceſſiue, [ecceſſiuamente.	cic. præter modum.
exceſſus, [ſa, ſum. Superato.	cic. ſuperatus.
excidium, [ruina.	cic. excisio. onis.
excursus, [corso.	cic. excursio.
excusabilis, [escuseuole, escusabile.	cic. habens excusationem.
exercitium [l'eſſercitio.	cic. Opus, munus, functio, exercitio, ludus, studium, industria, agitatio.
exinanitus, [Suorato, debole.	cic. enectus, effetus.
exonerare, [scarcare.	cic. Deonerare.
expensa [la spesa.	cic. impensa, impendium.
expergeſieri, [eſſer riſuegliato.	cic. E ſomno ſuſcitari, expergiſci.

explo-

Explorator, [il spione.	cic. Speculator.
Exponere se periculis.[Posi a pericoli.	cic. obijcere se periculis.
expositus fortunæ, [esposto alla fortuna.	cic. obiectus fortunæ.
extraordinariè, [estraordinario.	cic. extra ordinem.
FABRE facere. [Far bene.	cic. Benefacere,pulcherrimè,vel optimè, vel scitè, vel venustè facere.
Faciliter, [facilmente.	cic.facile,pfacile,nullo negotio.
Factor, [facitore.	cic. effector, Architectus, perfector,parens, genitor.
facundus, [copioso.	cic. copiosus ad dicendum.
falsificare, [falsificare.	cic. Adulterare.
famelicus,[chi si muore di fame	cic. fame enectus.
famelcere, [hauer fame.	cic esurire.
famigerare,[celebrar per fama.	cic. fama celebrare.
fastus,stus.[La superbia. Pompa di Rè.	cic. spiritu regio.
faticare, [Affaticare,stentare.	cic. defatigato,in magno labore me exerceo.
fauilla, [fauilla.	cic. Scintilla.
fauorabilis, [fauorabile.	cic. ppitius, secūdus, popularis.
febricitare,[hauer la febre.	cic. febrem habere.
felicitare, [far felice.	cic. fœlicitatem dare.
feracitas [l'Abondantia.	cic. vbertas.
festare,[far festa.	cic. celebrare, ferias habere, diē festum agere.
festum,[festa.	cic. dies festus,feriæ.
fictius,a,um, [fento.	cic. fictus,a, um,commentitius.
fidus nuntius, [messo fidato.	cic. certus nuncius.
fideiubere, [far sicurtà.	cic. spondere.
fideiussor [la sicurtà.	cic. sponsor, Præs.
figmentum, [il fingimento,la ritroua.	cic. commentum.
fimus, [letame.	cic. stercus, oris.
finito,[il fine,o termine.	cic. terminatio.
finitus, [finito,compito.	cic. definitus, habens modum, perfectus,absolutus,emeritus, confectus.
fluuialis, [di fiume.	cic. fluuiatilis.

Fœmininus,na,num. [di donna.	cic. fœmineus,a,um.[Muliebris.
Fœtere,[puzzare.	cic. male olere,putere.
formidabilis,[spauenteuole.	cic. formidolosus,horribilis,terribilis.
Forare, [forare.	cic. fodere,per terebrare.
fortificare,[Fortificare.	cic. Munire,meliorem facere.
fraternitas,[la fraternità.	cic. Germanitas.
fraudolente, [fraudolétemente.	cic. Insidiose.
frigefacere,[Raffreddare.	cic. Refrigerare.
fructifer,[fruttifero.	cic. Frugifer, fructuosus,sa,sum.
fructificare, [far frutto, fruttificare.	cic. Fructum edere,ferre, & fruges fundere.
fulminatus,[Saettato.	cic. De cœlo ictus.
fulminare, [Saettare.	cic. Fulgere,fulgurare,fulmen iacere,de cœlo tangere.
funis, [la fune.	cic. Funiculus.
furiatus,ta,tum,[Infuriato.	cic. furens,,furibundus.
fusim,[Sparsamente.	cic. Fuse.
GARRVLITAS.	cic. inanis quædam profluentia loquendi.
Generatio,[la generatione.	cic. Ortus,procreatio.
Genus,generalissimum.[Il genere generalissimo.	cic. Genus vltimum caput generis.
gesta, [Li fatti.	cic. Res gestæ.
glorificare, [glorificare.	cic. Gloria afficere.
gracilis.[Delicato.	cic. Tenuis , strigosus , subtilis, exilis,exiguus.
grandiusculus,a,vm. [Vn pochetto grandicello.	cic. Gradior.
gratitudo, [la gratitudine.	cic. Gratia,gratus animus. Animus memor.
grosso modo. [Alla grossolana, grossamente.	cic. Pingui minerua.
gulositas. [La golosita.	cic. Vitium ventris, & gutturis.
guttare, [gocciolare.	cic. Manare.
HÆREDITARE. [Ereditare.	cic. Hæreditas ad me venire, vel Hæreditas mihi ab aliquo venire .
Hermaphroditus,[Ermafrodito.	cic. Androgymus.

Histo-

Hiſtoriographus.[Iſtoriografo.	cic. Hiſtoricus.
Hortulanus. [Ortolano.	cic. Olitor,ris.
Hoſpitari. [Alloggiare.	cic. Hoſpitio accipere recto recipere, Domo recipere.
Hypocriſis. [l'ipochriſia.	cic. Simulatio virtutis,Venditatio quædam atque oſtentatio.
Hypocrita. [l'ipocrito.	cic. Eruditus artificio ſimulationis.
IEIVNARE. [Digiunare.	cic. Se cibo abſtinere.
Ieiunium. [il Digiuno.	cic Inedia.
Ignauiter. [Poltroneſcamente.	cic. Ignauè.
Ignominioſe.[Ignominioſamēte.	cic. per ignominiam.
ignominioſus,[Vituperato,ſuergognato.	cic. Contumelioſus.
ignoranter. [ignorantemente.	cic. per ignorantiam,inſcite.
illæſus,ſa,ſum. [Senza offeſa.	cic. Incolumnis , inuulneratus, inuiolatus.
illyria. [La Schiauonia.	cic. Illyrium.
imaginatio, [l'imaginatione.	cic. cogitatio.
imaginari. [Imaginarſi.	cic. cogitare,fingere,ſuſpicari.
immorari. [Fermarſi.	cic. Inſiſtere, hærere,habitare.
impatienter, [Impatientemēte.	cic in olleranter.
imperitia, [Ignoranza.	cic. Inſcitia, ſtultitia.
impetuoſus, [impetuoſo.	cic. Violentus , vehemens, furens.
impoſſibilis,[Che non ſi puòfare.	cic. Quod fieri non poteſt.
impoſtor, [Aggiontatore.	eic. Planus.
impræmeditatus. [Alla ſprouedusa.	cic. Imparatus.
imprecari, [Maledire.	cic. Execrari, male precari,ſicui peſtem exoptare.
improperare , [Rimprouerare, rinfacciare.	cic. Exprobrare.
impubis,[Giouenetto ſenza barba.	cic. Impuber.
inæqualis,[Non equale,& paro.	cic. Inæquabilis.
inanimare aliquem, [Animare, dar animo.	cic. Animum dare, animum augere,multum animi afferre.
inanis gloria, [Vanagloria.	cic. Falſa gloria.

incassum, [indarno.	cic. Frustra.
incessanter, [Senza perder tempo.	cic. Nullo puncto temporis intermisso.
inclinatus, [Inclinato.	cic Procliuis, Applicatus.
incogitans, [Inconsiderato.	cic. inconsideratus.
incommoditas, [l'incōmodità.	cic. incommodum.
inculpare, [Incolpare.	cic. in culpa ponere.
incurabilis, [incurabile.	cic. insanabilis, Disperatus.
indebitus, [Non debito.	cic. Iniustus.
indigestio, nis. [il non padire.	cic. Cruditas.
indigestus, a, um, [indigesto non padito.	cic. Crudus, da, dum,
indigus, ga, gum, [bisognoso.	cic. indigens.
indispositus, [indisposto.	cic. Crudus.
indiuisibilis, [Quel che non si può diuidere.	cic. Indiuiduus.
indomabilis, [Che nō si può domare.	cic. Qui imperium recusat.
indubitanter, [indubitatamente.	cic. non dubitanter, sine vlla dubitatione. Pro certo.
indubitatus, [indubitato.	cic. certissimus, exploratissimus, Quod non habet dubitationem, perspicacius.
indubius. [Non dubio.	cic. certissimus.
industriose, [industriosamente.	cic. industriè.
inebriare, [imbriacare.	cic. Vino obruere, Ebrium facere.
ineloquens, [chi non sa parlare, ineloquente.	cic. infans.
inexcusabilis, [inexcusabile.	cic. nihil habens excusationis.
inexpertus, [Non esperto.	cic. inexercitatus, Nullo vsu.
infallanter [infalantemente.	cic. pro certo, Vero.
infelicitare, [far infelice.	cic. Miserum habere.
infernus, [l'inferno.	cic. sceleratorum sedes, atque regio.
infestare, [infestare, trauagliare.	cic. infestum reddere.
infirmiter, [debolmente.	cic. infirmè.
influxus, [l'influsso.	cic. Tactos lune.
infortunium, [Disgratia.	cic. Aduersa fortuna, vel incommoda, vel acerbitas.

Infri-

Infrigidare, [raffreddare. cic. refrigerare.
Ingratitudo, [l'ingratitudine. cic. ingratus animus.
ingiuriari, [ingiuriare. cic. iniuriam facere, inferre, Male merere.
inobediens,[non obediente. cic. non obediens.
inopinans,[non pensando. cic. nec opinans,ignarus,insclus
inopinatè.[non pensandoci. cic. nec opinato.
inopinus. [senza pensarci. cic. opinatus.
inordinatè.[disordinatamente. cic. immoderatè.
inquantum.,[inquanto. cic. Quia,Quatenus,Ex ea parte quatenus,ob id ipsum.
insalutatus, [senza dir cosa alcuna. cic. me insciente.
insensatus.[insensato,senza sentimento. cic. stupidus, communi naturæ sensu carens.
insensibilitas. [insensibilità. cic. stupiditas,stupor.
insensibiliter. [insensibilmente. cic. sine sensu.
insensitiuus, [insensitiuo. cic. sensum non habens.
insolite. [insolitamente. cic. insolenter.
insolubilis. [insolubile. cic. inexplicabilis.
instabilis. [instabile. cic. lubricus, varius, volubilis. vagus.
Instabilitas.[l'instabilità. cic. volubilitas.
instans. [instante. cic. ad punctum temporis.
instare. [insistere, Far instanza. cic. insistere, vel Occurrere,
intantum. [in tanto. cic. Vsque eo.
intellectus. [l'intelletto. cic. intelligentia, Mens, ratio, mens simplex.
intentio. [l'intentione. cic. scopus,propositum.
interfectio. [ammazzamento. cic. occisio,cedes.
internus, vel intrinsecus. [Interiore. cic. interior. intestinus.
interpretamentum. [Interpretatione. cic. interpretatio.
intitulare. [intitolare. cic. inscribere.
intrepidus.[Chi non ha paura. cic. qui magno animo est,& erecto.
inualidus. [Non valido. cic. irritus. Nullus.
inuerecundia. [La sfacciataggine, cic. impudentia.

Inuicem. [Scambieuolmente. cic. Inter se, viciſſim, aiius aliũ, vltro citroque.

Inuiolabilis. [Inuiolabile. cic. Sanctus,ſacroſanctus.
inuiſibilis. [inuiſibile. cic. Quod fugit aciem.
inundatio [La inondatione. cic. Proluuies.
irate. [Adiratamente. cic. Iracundè,cum ira.
irrationabiliter.[Senza ragione. cic. Faciet omnino male.
irrationabilis, [irrationabile. cic. Rationis expers, mente, ac ratione vacuus.

irreconciliabilis.[Che nõ ſi può accordare. cic. Inexpiabilis.

irreligioſus. [Non deuoto. cic. A religione remotus, nihil habens religionis, impius.

irrequietus .[Chi ſtà trauaglia-to. cic. Solicitus,laborioſus,¡Exercitus.

irritamentum.[Irritamento. cic. Inuitamentum,illecebra.
irritare. [Stuzzicare. cic. irritum facere.
iudicator. [Giudicatore. cic. Exiſtimator, Aeſtimaror,iudex.

iunctura. [la Giontura. cic. commiſſura, iunctio,coniunctio.

LABIVM. [Il labro. cic. Labrum.
Laboratus [Lauorato. cic. Textile ſtragulum magnificis operibus pictum.

lactare. [Lattare. cic. Lactens eſſe.
lapidare. [Lapidare. cic. Lapidibus credere, vel appetere,vel percutere. vel lapidationem facere.

lapillus. [il faſſetto. cic. Calculus.
laſſare. [Straccare. cic. Languefacere.
laſſus. [Stracco. cic. Defatigatus,languens,Languidus.

lauacrum. [Il lauare. cic. Lauatio.
laudabiliter. [Laudeuolmente. cic. cum laude.
lentare. [Allentare,mollare. cic. Laxare.
letalis.[Mortale. cic. Funeſtus,Mortifero.
libraria. [La librarja. cic. Bibliotheca, taberna, libraria.

licite. [Lecitamente. cic. Bonis & honeſtis rationib.
licitari. [Por all'incanto. cic. Liceri, Auctionari.
ligatus.[Legato. cic. Cõſtrictus, Vinctus,Alliga.

Ligna-

Lignamen. [Legname.	cic. Materia.
ligonizare. [Zappare.	cic. pastinare, Fodere.
lineus. [Di lino.	cic. linteus.
liquiditas. [Licore.	cic. Liquor.
litigium. [Contrasto, lite.	cic. Rixa.
locum tenens. [luogotenente.	cic. legatus, Præfectus. Vicarius.
Logica. [la Logica.	cic. logice.
lucrosus. [Di guadagno.	cic. Quæstuosus.
luctificus. [chi fa piangere.	cic. luctum afferens.
lupanar. [il Bordello.	cic. lustrum.
luridus. [liuido.	cic. Squalidus.
liuor. [la liuidezza.	cic. Squalor.
lusor. [Giuocatore.	cic. Aleator, Collusor
lusus. [il giuocare.	cic. lusio.
lutosus. [Di fango.	cic. luteus, vel lutulentus.
luxus. [la mollitie.	cic. luxuria, luxuries.
MACERARE: [Macerare.	cic. conficere.
macilentus. [Macilento, magro.	cic. grandi macie præditus.
macrescere, [smagrirsi.	cic. extabescere.
madefacere. [bagnare.	cic. perfundere, respergere, imbuere.
magnanimiter. [magnanimamēte.	cic. magno animo.
maledicens. [maledicente.	cic. maledictus.
maledicentia. [la mala lingua.	cic. procacitas. petulantia.
malefactor. [malfattore.	cic. malemeritus.
maleuolens. [maluogliente.	cic. maleuolus.
male velle. [mal volere.	cic. male odisse, malum velle alicui.
malignus. [malegno.	cic. qui prauo animo est.
malus. [cattiuo.	cic. Flagitiosus, nequam impurus, improbus.
manifestare. [manifestare.	cic. apertum, & manifestum facere, in meum proferre, vel planum facere.
marcescere. [amarcirsi.	cic. putrescere.
marcidus. [marcio.	cic. putridus.
masculinus. [maschio.	cic. virilis.
masticare. [masticare.	cic. mandare, conficere.

Mechanicus.[mecanico. cic. fordidus, illiberalis.
Medicare.[medicare. cic. Mederi. medicinam afferre, vel adhibere.
meditatè. [penfatamente. cic. cogitatè.
meliorare. [megliorare. cic. melius facere.
menda. [l'errore. cic. mendum.
menfor. [mifuratore. cic. metator.
meffana. [meffina. cic Mamertina Ciuitas.
minimi facere. [ftimar pochiffimo. cic. in minimis ponere.
minutim. [minutamente. cic. Minutatim, Exigere, Exiliter.
miraculofus.[miraculofo. cic. protentofus,
miraculum. [miracolo. cic. Miraculum, Oftentum. Prodigium.
miffa. [la Meffa. cic. Res diuina.
mœchari. [Adulterare. cic. Adulterari.
moleftare: [Trauagliare, Moleftare. cic. Solicitum habere, Male folicitare. Vexare.
mollificare. [Mollificare. cic. Mollire.
monarchia. [la monarchia. cic. Regale ciuitatis genus.
multoties. [molte volte. cic. Sæpe.
murator. [il muratore. cic. Faber.
mutuare. [Preftare, feruire. cic. Mutuum dare, Vtendum dare, Commodare.
NATIVITAS [la Natiuità. cic. Ortus, Dies natalis.
negatiuus,a,um;[negatiuo. cic. Negans.
neotericus;[moderno. cic. Recens.
neutralis. Neutrale,[nè de l'uno, nè de l'altro. cic. Medius, indifferens.
nigredo: [la Negrezza. cic. Nigror.
nitiditas: [la Politezza. cic. Nitor.
nocuus. [Nociuo. cic. infeftus, Pernitiofus.
nominatiuus; [Nominatiuo. cic. Rectus aufus.
notandus,da,dum,[da notarfi. cic. Notatione dignus, Attendēdus.
notarius [il Notario. cic. Scriba, librarius.
nothus, [il Baftardo. cic. Spurius.
nouiter. [Nouamente. cic. Nuper.
nouum. [Noua. cic. Nuncius.
nuoilofus. [Nuuilofo. cic. Nebulofus.
nullibi. [in niun luogo. cic. Nufquam, nullo loco.

Nutritius.

Nutritius. [Balio.	cic. Educator.
OB LITERATVS. [Scan cellato.	cic. in Litura.
Obſidium: [l'Aſſedio.	cic. Obſidio, onis.
obſtinate. [Oſtinatamente.	cic. Perticinaciter, eum pertinacia.
obtenebrare. [Oſcurare.	cic. Oſcurare tenebras, vel noctè effundere, vel pſtringere.
obuiare. [intrare.	cic. Occurrere, Obuius eſſe, alicui ſe obuiam ferre.
omnimode. [per ogni via.	cic. omni ratione.
opacitas. [freſcura, ombra.	cic. Locus opacus.
originale peccatum, [Peccato originale.	cic. Vitioſitas.
oſtentator [Auantatore.	cic. Glorioſus, vanus.
pacifice. [Pacificamente.	cic. Cum pace.
palleſcere. [impallidirſi.	cic. pallere, Exalbeſcere, Expalleſcere.
palliditas. [la pallidezza.	cic. pallor.
pallidus. [Pallido.	cic. Decolor, Exanguis, ſine colore.
pannus. [il panno.	cic. veſtis.
papyrus. [la Charta.	cic. Charta.
paradiſus. il paradiſo.	cic. Hortus. Hortulus.
partitas. [la partita.	cic. parſimonia.
particularis. [particulare.	cic. præcipuus, ſingularis.
particolariter. [particolarmēte.	cic. præcipue.
paruifacere. [far poco conto.	cic. in paruis, vel minimis ponere, Nullo loco habere, pro nihilo habere, vel putare.
paſſio, [la paſſione dell'animo.	cic. perturbatio, affectio animi, Animi dolor.
patrocinari. [Fauorire.	cic. Adeſſe, pro aliquo, præſto eſſe cauſſis.
pauefacere. [Far paura.	cic. pauonem afferre, Metum incutere.
pauidus, [pauroſo.	cic. pauens.
pauperies, [la pouertà.	cic. paupertas.
pauia [pigliar fiato.	cic. Reſpiratio.
penſionarius. [penſionario.	cic. vectigalis.
pertingere, [arriuare, toccare.	cic. pertinere.
peſſundare, [calcare, opprimere.	cic. obterere, pterere, cōculcare.

pigno-

pignorare. [Impegnare, dar in pegno. cic. Oppignerari.

podager. [Gottoso. cic. podagricas, Arthricus.

populosus. [populoso. cic. Frequens.

possibilis. [possibile. cic. Quod fieri potest.

possibilitas. [la possibilità. cic. Facultas, Vis, Vires.

practica. [pratica. cic. Visus, Experientia.

practicus, [pratico. cic. experiens, vsu peritus, Agitatus, Exercitatus.

præcedere. [Andar dauanti. cic. præcurrere, antegredi.

præmiare.[premiare. cic. præmijs afficere, præmium dare tribuere.

præualere. Esser meglio. cic. præstare.

praue. [malamente. cic. perperam.

primatus. [il primo luogo. cic. principatus.

principiare. [Principiare. cic. instituere.

priuus, a,um, [priuo. cic. orbus, inops, Nudus, Vacans.

proculare. [tener a terra scarpisare. cic. conculcare, proterere.

prodigalitas, [prodigalità. cic. Effusio, profusio.

prodigaliter, [prodigamente. cic. prodige.

prodigare, [mandar male, sprecare.. cic. profundere, consumere Dissipare, Dilapidare.

profectus, [il profitto. cic. Magnus, progressus, progressus in aliqua scientia.

professor, [professore. cic. Magister alicuius artis.

profunditas, [la profondità. cic. crassitudo.

prolongare, [dilungare, & prolongare. cic. trahere. Differre, proferre, prouehere, producere, prorogare.

promptitudo, [prontezza. cic. alacritas.

propalare, [dir in publico. cic. in medium proferre, diuulgare, palam proferre, palam recitare.

properanter, [in fretta. cic. Festinanter, Properans.

propere, [prestamente. cic. Festinanter.

prorsum, [finalmente. cic. prorsus.

prosa, [la prosa. cic. soluta oratio, verba soluta.

prostituere, [stare a bordello. cic. corpus palam ad omneis libidines diuulgare.

prouentus, [tus, l'intrata. cic. fructus.

pulpi-

Pulpitum, [il pulpito. cic. ſuggeſtum, pons.

puſillanimitas, [puſillanimità. cic. timiditas, Animus puſillus, imbecillitas.

puſillanimiter. [Puſillanimamente. cic. timidè, Animo timido, vel humili, vel demiſſo.

puſillanimus. [puſillanimo, Di poco animo. cic. timidus, Qui paruo animo eſt, Animi parum habens.

QVALITERCVNQVE, Comunche. cic. Perinde, vtcunque.

Quadrum: [Quadro. cic. Quadratum.

Quantitas [continua, & diſcreta. cic. Quantitas continuata, & deuincta.

Quid [ditas. cic. Eſſentia, vis, Notio.

RAPINARI [Rapire. ratificare, Ratificare, confermare. cic. Rapere. cic. Ratum facere.

rationabiliter: [Ragioneuolmẽte. cic. Probabiliter, certa ratione.

raucescere. [Diuentare, o eſſer rauco. cic. Raucus fieri.

raucitas. [l'eſſer roco. cic. Vox obtuoſa.

rebellio. [Rebellione. cic. Defectio, Alienatio, Perduellio.

rebellis. [Ribello. cic. Qui à Repub. defecit Perduellis.

rebellare. [Rebellarſi. cic. A repub. deficere vel deſciſcere.

receptor. [Ricettore. cic. Receptator.

redargutio [Reprenſione. cic. Refutatio, Reprehenſio.

redditus. [Rendita. cic. fructus, vectigal.

reduplicare. [Radoppiare. cic. Conduplicare.

refocillare. [Ricreare. cic. Reficere, recreare.

regaliter. [Regalmente. cic. Regifice.

regiſtrare. [Regiſtrare. cic. in publicas tabulas, referre, vel renunciare.

Repulſio, [Ripulſa. cic. Repulſa.

Reſplendere, [Riſplendere. cic. Relucero.

Reſtaurare, [Riſtorare. Riſ. cic. Reſarcire, reſtituire.

Reſuſcita. [Riſuſcitare. cic. Recreare, excitare, ab inferis reuocare, vitam reſtituire, a mortuis excitare, reuiuiſcere.

Reue-

Reuelare, [Ruelare. — cic. Enuntiare, Indicare, Aperire, patefacere.

Reuolutio, [Reuolutione. — cic. Replicatio, circulus Rotundus, ambitus, orbis cõuersio.

Ridicularis, [cosa da ridere. — cic. Iocularis ridiculus.

Rixosus, [chi fa delle risse. — cic. Concitare ad rixam.

Robustè, [Robustamente, — cic. Neruose.

Robustitas, [l'esser robusto. — cic. Corporis firmitas.

Rubedo, [Rossezza. — cic. Rubor.

Ruditas, [l'esser rozzo. — cic. Infirmitas ingenij, stupiditas, stupor,

S ÆVIRE. [Incrudelirsi. — cic. Sæuitiam in aliquem adhibere, exercere.

Salarium, [il salario. — cic. Merces, præmium.

Salutifer, a, um, [Salutifero. — cic. Soter, seruator, cõseruator.

Saluator, [il Saluatore.

Sane, [Sanamente. — cic. Salubriter.

Sapidus, [Saporito. — cic. Conditus.

Satiatus, [Satio. — cic. Saturatus, satietate defessus.

Satum, [La biada. — cic. Seges.

Scabere, vel Scarpere, [Grattare. — cic. Perfricare.

Scabrositas, [la scabrosità. — cic. Asperitas.

Sculptor, [Il Scoltore. — cic. Fictor.

Scurrilitas, [la Buffonaria. — cic. Obscęnitas, Scurrilis iocus.

Secessus, [Luogo secreto, rimoto. — cic. Recessus, locus remotus, solitudo, latebra.

Secundo, [secondariamente. — cic. Secundo loco.

Sensibile, [Sensibile. — cic. sensum habens.

Separatio, [Separatione. — cic. Diuortium, dissidium.

Serio, [da vero. — cic. Grauiter. affirmatè.

Sigillare. [Suggillare. — cic. Signare. Obsignare.

Significatum, [il significato. — cic. Vis, notio, sententia, potestas, significatio.

Solamen. [Il conforto. — cic. Solatium.

Solummodo. [Solamente. — cic. Duntaxat.

Sonolentia. [la Sonnolentia. — cic. sopor, langor.

Somnolentus. [Sonnolento. — cic. somniplenus, somniculosus, grauibus oculis.

Sonoritas. [la Sonorità. — cic. Canorum illud.

Sonorus. [Sonoro. — cic. Canorus.

Specialis. [Speciale. — cic. præcipuus.

Specia-

Specialiter. [Specialmente. cic. speciatim, Nominatim.
Sperma. [la Sperma. cic. Semen.
Spissitudo, [Spessezza, insieme. cic. Frequentia.
Spontaneus, [Spontaneo, da se. cic. Voluntarius.
Spurcitia, [la Sporcitia. cic. lues.
Subhastare, [porre all'incanto. cic. præconi subijcere.
Subiugare. [Sottoporre. cic. sub iugere bello domare, iugum seruile imponere.
Sublimitas, [l'altezza. cic. Excelsitas.
Sublimiter, [altrimente. cic. sublime.
Substantia, [Sostantia. cic. Natura essentia.
Sufficienter. [Bastantemente. A bastanza. cic. satis commodè.
Super abundare, [Abondare, & auanzare. cic. Superare, superfluere, affluere, effluere, abundare.
Superbire, [insuperbirsi. cic. Efferri, Fastidire, animos efferre.
Superfluitas, [la superfluità. cic. Redundantia.
Superfluus, [souerchio. cic. Superuacaneus, superuacuus, redundans.
Superimplere [impire di sopra. cic. Cumulare.
Superioritas. [la superiorità. cic. Eccellentia, Præstantia.
Superuenire, [sopraiuiere. cic. supereſſe.
Sustentaculum, [sostengo. cic. Fundamentum Basis.
Syllogizare, [far di silogis. cic. Ratiocinari.
Syllogismus, [Sillogismo. cic. Ratiocinatio. Ratio.
TANTILLVM: Tantino, vn pochettino. cic. ne punctum quidem temporis.
Tangibilis, [Tangibile. cic. tractabilis.
Tardatio, [Tardanza. cic. tarditas, procrastinatio, mora, commoratio.
Tegmentum, [coprimento. cic. tegmen, vel tegmentum.
Temo, [il Temone. cic. clauus, gubernaculum.
Tempestuosus, [Tempestuoso. cic. turbulentus.
Tenaciter, [tenacemente. cic. pertinaciter.
Tentamentum, [tentamento. cic. tentatio.
Tepiditas, [tepidità. cic. tepor.
Terrefacere, [Spauentare. cic. terrorem afferre.
Terreus, ea, eum, [di terra. cic. terrenus, na, num.
Testatio, [testificatione. cic. testificatio.
Textus, [il testo. cic. scriptum.

Tintor,

Tintor, [il tentore.	cic. infector.
Tollerans, [sopportante.	cic. p..rferens.
Tonus [il tono.	cic. sonus.
Tormentare, [tormentare.	cic. excruciare.
Toxicum, [il tossico.	cic. venenum.
Transfundere,[trappassare, passare da banda a banda.	cic. transfigere.
Transformare, [transformare.	cic. conuertere.
Trecenti, trecento.	cic. trecenti.
Tredecim, [tredeci.	cic. decem & tres, vel tres & decem.
Trepidus, [tremante.	cic. tremens, horrens.
V A C V A R E, [Votare.	cic. vacuum facere. Nudum. inanemque relinquere.
Vacuum, [Voto.	cic. inanitas, inane.
Vagabundus, [vagabondo.	cic. vagus.
Valenter, valentemente.	cic. fortiter, viriliter.
Valor, [il valore.	cic. prætium, Æstimatio,nis,auctoritas, virtus, res magni p̄tij.
Vanè, [vanamente.	cic. inaniter.
Vappa, [il Vin sfiatato.	cic. vinum fugiens.
Vaticinium, [l'indouinare.	cic. vaticinatio.
Vbertim, [abundantemente.	cic. vberius.
Vecordia, [senz'animo.	cic. stupor cordis.
Vehementia, [vehemenza.	cic. acrimonia.
Velox, [veloce.	cic. concitatus, incitatus, excitatus.
Venenosus, [velenoso.	cic. venatus.
Ventositas, [ventosità.	cic. faba venter inflatur.
Verificare, [verificare.	cic. conuincere.
Veriloquus, [chi dice il vero.	cic. veridicus.
Verificare.	cic. condere pœma, Pangere versus.
Vituperium, [vituperio.	cic. opprobrium.
Viuacitas, [viuacità.	cic. viriditas.
Vlterius, [più oltra.	cic. longius.
Vnanimis, [vel vnanimus di vn'animo.	cic. concors, consentientes.
Vnanimis, [d'vna voluntà.	cic. consentientes volūtas vnus consensus.
Vncinus, [l'vncino.	cic. vncus.

Vnde-

Vndecunque, [d'ogni parte.	cic. ex omni parte, vndiq;.
Vnigenitus, [vnigenito.	cic. vnigena, vnicus.
Vnio, [vnione.	cic. concordia.
Vnire, [vnire.	cic. In vnũ cõducere, congrere.
Vniuersaliter, [vniuersalmente.	cic. generaliter, vniuerse, Omnino.
Voluptuosus, [dato al piacere.	cic. Voluptarius.
Vomitus, [il vomito.	cic. Vomitio.
Voracitas, [voracità.	cic. Abdomen, Edacitas.
ZONA, [la correggia.	cic. Cingulus.

FINIS.

Ego Jo: [illegible]onsa Moirana Carcaris Finarij incola hoc libro fruor, atq. omnes sui affines, et amici

Silvesmina

